

Genealogysk Jierboek 2015

ûnder redaksje fan YPE BROUWERS, ANNE HIELKE LEMSTRA,
PIETER NIEUWLAND *en* JARICH RENEMA †,
heraldysk meiwurker: RUDOLF J. BROERSMA

FA nr. 1092

Genealogysk Jierboek 2015

Genealogysk Jierboek 2015
© 2015 Fryske Akademy (Postbus 54, 8900 AB Ljouwert)

Basis foarmjouwing: Roelof Koster BNO, Mildaam

Afûk, Postbus 53, 8900 AB Ljouwert

NUR 680
ISSN 0928-0480
ISBN 978-94-9217-616-5

Neat út dizze útjefte mei op hokker wize dan ek fermannichfâldige wurde
sûnder dat dêr skriftlike tastimming fan de útjouwer oan foarôf giet.

De redaksje kin net oansprutsen wurde op ynhâld of strekking fan
ûndertekene stikken.

www.afuk.nl
www.fryskeakademy.nl

... *Ynhâld*

Melle Koopmans en redaksje	In memoriam Jarich Renema	7
Jan de Vries	Nakomelingen van Reinert Allerts, eigenerfde te Koudum	11
Han Nijdam	Een opmerkelijk stuk Fries materieel erfgoed: de wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam uit 1665 en het familiewapen Nijdam	67
Otto Schutte	Kwartierstaat Sipkes (Ameland) – Gerkes (Terschelling) in parentelen	93
Jarich Renema	Renema, Boazum Skearnegoutum	155
Pieter Nieuwland	Georg Ulbo van Burmania (1715-1777), geen parel aan de kroon van Menaldumadeel	185
Fryske Rie foar Heraldyk	Wapenregistraasje	253

... *Yn memoriam Jarich Renema*

Yn memoriam Jarich Renema

Op 30 septimber 2015 is Jarich Renema ferûngelokke ûnder Lúkswâld. Hy wie ûnderweis op de racefyts. Neist de genealogy wie lange tochten meitsje op de racefyts syn grutte passy. Twa of trije kear yn 'e wike op de fyts wie gewoan. Hy liet it no wol ôfhingje fan it waar, mar 70 à 80 km wie de noarm. Eartiids wienen it faak tochten fan 150 km.

Jarich waard berne op 30 juny 1942 te Lollum en wie de twadde yn in húshâlding fan fiif bern en de âldste soan. Hy wie in soan fan Lútzen (Luitzen) Renema en Anna Hoekstra. Syn heit wie skoalmaster û.o. yn Lollum 1939-1946, Warfstermûne 1946-1953 en dernei Twello 1953-1960. It gefolch wie dat Jarich de legere skoalle trochrûn hat by syn heit. Nei de HBS yn Zutphen 1955-1960 studearre hy oan de Universiteit fan Utert skiekunde mei as byfakken wis- en natuerkunde. Doktoraal eksamen 1966 en hy promovearre yn 1972 op it proefskrift *Structural information from carbonyl stretching frequencies*. Syn wurksûmme libben brocht er fierder troch oan de Universiteit fan Utert as wittenskiplik meiwurker oan de ôfdieling farmasy.

Yn 1968 troude hy mei Geertruida Gardina van Til. Tegearre mei har die hy in protte ûndersyk nei pleatsen en famyljes yn de Gelderske Achterhoek en hja publisearren dêr ek oer. Nei har ferstjerren yn 1998 ferlei hy syn belangstelling nei syn Fryske foarâlden en sa kaam hy faak op Tresoar. Dêr kaam hy Anny Bokkinga tsjin, dy't dêr as frijwilliger wurke. Yn 2005 binne hja troud.

Jarich en Anny besochten eltse tiisdei Tresoar. Jarich syn stipe oan de minsken oer foaral de genealogy en syn behelpsumens op dat mêd om fragen op te lossen, waard tige op priis steld. Dêrtroch foarme him troch de tiid hinne in fêste ploech op de tiisdeis en dy makken d'r mei mekoar ek in gesellige boel fan. Op syn kremaasje op 7 oktober wiene hja dan ek yn grut tal oanwêzich.

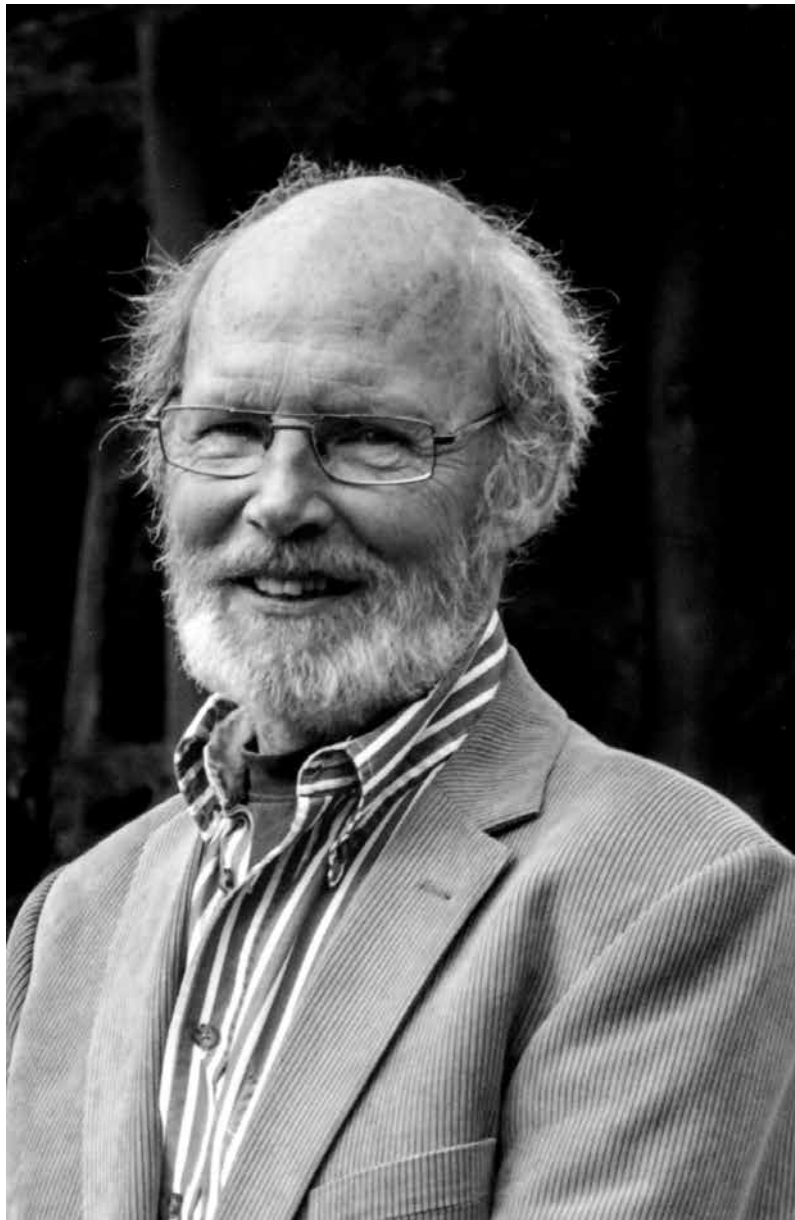
Jarich en Anny besochten ek regelmjittich de gearkomsten fan it Wurkferbân en hy hâlde dêr sa no en dan ek in praatse oer nijsgjirrige saken dy't er yn 't argyf fûn hie.

Yn 2006 waard Jarich opnommen yn de redaksje fan it *Genealogysk Jierboek*.

Yn 2007 seach it earste artikel fan him it ljocht: 'It erfskip fan Froukje Willems'. Yn 2012 de 'Parenteel Bocke Bockes' en 'Yn memoriam Reid

van der Ley'. In dei foar syn dea hie hy it artikel oer syn eigen famylje Renema talevere.

Mei it ferstjerren fan Jarich is ús in kundich en behelpsum ûndersiker ûntfallen, mar foaral in noflik minske. Wy as genealogen sille it noch faak oer him ha.

... *Nakomelingen van Reiner Allerts, eigenerfde te Koudum*

*Nakomelingen van Reiner Allerts, eigenerfde te Koudum***Inleiding**

‘Jan, do begjinst dyn stik mei Pieck, Bauck en Syts Reinersdrs, dat binne trije folle susters, dêroer is elts it iens, trouw om 1600 hinne. Ferfolgens stelst dat de fammen dochters binne fan in Reiner Allerts. Ik mis it bewiis dêrfoar, mar wol no earst oannimme dat dat trochtocht is en datst oare kear meidielst wêrom’t hy de heit is.’ Net als bij voorgaande gelegenheden maakte Ype Brouwers terechte, maar lastig te pareren kanttekeningen.¹ Verder onderzoek bracht niet de gewenste duidelijkheid, maar integendeel nog meer hoofdbrekens, en dat terwijl het eerder zo klaar als een klontje leek. De veelal Staverse nazaten van Syts Reiners lieten zich vinden, mede door het tot halverwege de 18de eeuw onverdeelde bezit van twee boerderijen in Koudum, met stemnrs. 2 en 3, afkomstig uit haar nalatenschap. En Reiner Allerts is een van de drie eigenerfden te Koudum, zoals genoemd in de lijsten van de personele impositie uit 1578. Hij was volmacht van het dorp en volgens aantekeningen in het kerkenraadsboek getrouwd met de Staverse Anna. Volgens deze aantekeningen van de dominee, in het Latijn, zou Reiner zelfs enige tijd in Staveren hebben gewoond.

Het bleek dat er niet één, maar drie Re(i)(y)ner A(e)llertszonen waren die in het begin van de 17de eeuw in Staveren sporen hebben nagelaten: een schipper uit Staveren, een burgemeester uit Workum en een eigenerfde uit Koudum. Het was lastig om ze te identificeren, want archieven zijn schaars, en Allert en Reiner waren zeer algemene namen in het Staveren van weleer. Al met al heeft van die drie de eigenerfde Reiner Allerts uit Koudum de beste papieren voor het vaderschap van Pieck, Bauck en Syts. In de eerste plaats omdat de schipper en de burgemeester generatiegenoten waren van de gezusters. Reiner Allerts is in 1578 in Koudum de enige grootgrondbezittende Reiner, een ander met die naam is dus ook geen optie. Bovendien duikt de naam Ellert of Allert op onder de nazaten van de gezusters en trouwden enkele nazaten met Bruinsma’s en Hylkema’s, eigenerfden uit Warns. Latere familieleden verdeelden het bezit van de boerderijen niet, om zo te kunnen vasthouden aan hun eigenerfden status.

.....
 1 Ype Brouwers leverde belangrijke en zeer gewaardeerde kritiek op eerdere versies van dit artikel.

Uitsneden Staveren van de Schotanuskaarten 1685 en 1718 van de grietenij H.O.N., waarop het kruitmolencomplex staat aangegeven. De molen en de kruitoren, voor de opslag, stonden volgens beschrijvingen ver uit elkaar, de toren was bovendien omgeven door water

bijna de helft was hij in 1639 de grootste parthouder van de molen. Het eigendom was verdeeld in parten, net als bij het bezit van zeegaande schepen de gewoonte was. In een vonnis uit 1759 noemde men de bedrijfsvorm van de Staverse molen een rederij.⁸ Waarmee dit oude maritieme begrip op dat moment synoniem is aan het moderne woord vennootschap. In 1760 spreekt men in een vonnis overigens niet van een kruitmolen maar van een kruitfabriek.⁹

De oudste vermelding van de kruitmolen is van 24 mei 1639.¹⁰ Het betreft de proklamatie van het voornemen tot koop van 7/8 van de uitstaande parten door de burgemeester Douwe Douwes en zijn vrouw Sibbel Hendriks. Douwe wilde alle parten, maar genoemde Folckert Aukes, getrouwd met Doed Thomasdr, die waarschijnlijk een nicht van Douwe is, wilde zijn 1/8 part niet verkopen. De koopsom was 5800 gulden, in- of exclusief het 1/8 part van Folckert en Doed, dat is niet duidelijk. In beide gevallen was dat bedrag aan de lage kant. Maar het was alles of niets. Het lijkt erop dat Douwe handelde mede in opdracht van Hendrik Joris Fuijck en Abraham Pieters Croock, buskruithandelaren uit Amsterdam, want deze namen duiken op in de vonnissen. Folckert Aukes werd onder druk gezet door zijn eigenaarschap te betwisten en de winstuitkeringen te staken. In 1641 en 1644 moest hij zijn gelijk halen voor het Hof van Friesland.¹¹ Gezien alle procedures voor dat Hof verliep ook later, in de achttiende eeuw, de samenwerking tussen de verschillende eigenaren op zijn zachtst gezegd niet altijd soepel, ondanks de naam van de molen, 'Eendracht'.¹²

Uit de namen van de betrokkenen in 1639 blijkt dat de eigendomsverhoudingen zijn te herleiden naar twee gelijke parten. De helft is verdeeld over diverse personen in Staveren. Hun namen leiden naar Staverse schippers die niet zee kozen zonder kruit en kogels want zij voeren op voor die tijd opvallend grote en zwaar bewapende schepen op gevaarlijke routes naar Venetië en Genua in de Middellandse Zee en in opdracht van de pas opgerichte W.I.C. naar West-Indië.¹³ De andere helft van de molen is in het bezit van de genoemde Amsterdammer Hans Matheus Abbas, die 7/16 bezat, bijna de helft. Dirck van Vierssen, kamerbode van Gedeputeerde Staten in Friesland bezat 1/16 part. Door

8 T 14 nr. 14493. In punt 38 van de eis.

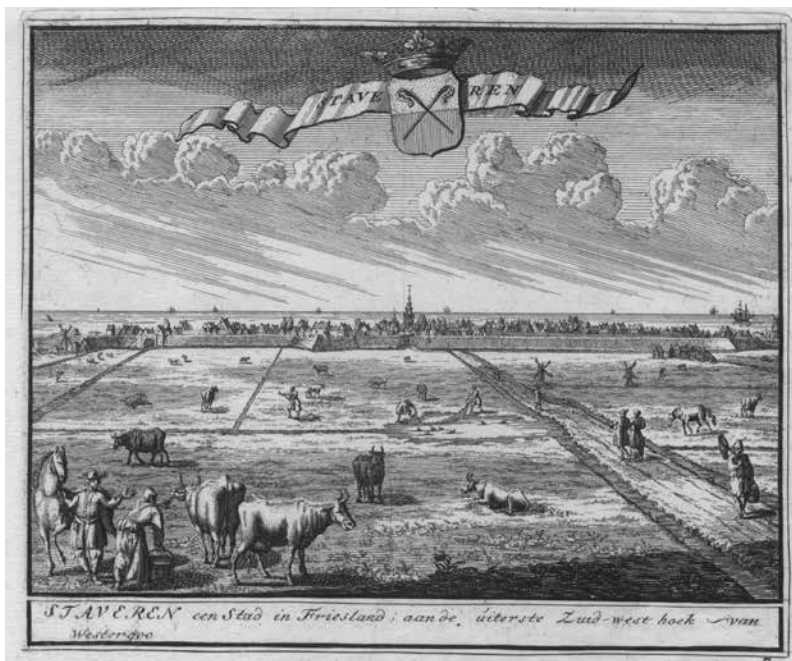
9 T 14 nr. 14537, 14661.

10 T 13-36 nr. 33 / 143.

11 T 14 nrs. 16510 op 8 juni en 20 dec. 1641; nr. 16513 op 27 febr. 1644.

12 T 14 nrs. 14493, 14537 en 14661.

13 SAA 30452 schippers Staveren 1590-1630. Thomas en Douwe Douwes, Ids, Jan en Folkert Jarichs, Auke Galtjes.

Niet iedere molen was een windmolen. Mogelijk was de Staverse kruitmolen een rosmolen, aangedreven door een paard of een ezel, zoals op andere plaatsen, temeer omdat op de betrekkelijk nauwkeurige Schotanuskaarten uit 1685 en 1718 bij het kruitmolencomplex geen windmolen staat. Op bovenstaande afbeelding van omstreeks 1718 is echter links, ten zuiden van de vaart naar Warns, duidelijk een windmolen te zien die buiten de stadswallen staat en daarom niet de Zuidermolen kan zijn. Het kan een symbolische voorstelling zijn, want de afbeelding bevat meer symbolische elementen (collectie Fries Museum, PTA155-005)

het aandeeltje van Dirck van Vierssen was, samen met de Staverse aandeelhouders, in ieder geval theoretisch de meerderheid in Friese handen. Abbas en Van Vierssen waren via hun vrouwen familie. De eerste was zoals gezegd getrouwd met Tietjen Rhala, de tweede met Jancke Buttinga, beiden uit Leeuwarden. Een zuster van Tietjen trouwde een broer van Jancke. Omstreeks 1655 was Janckes broer Pieter Buttinga enige tijd lid van de V.O.C. kamer Amsterdam.¹⁴

De beoogde verkoop van de molen in 1639 is niet (volledig) doorgegaan, want Douwe Hendricks Schilmsma, een neef van burgemeester Douwe, verkocht in 1644 1/4 part voor 4900 gulden, nota bene aan Douwes zoon

STAVOREN den 16 May. Voorleeden Zaterdag den 16 deezers morgens teegens 8 uren is ons hier een zeer beklagelyk geval gebeurt, namelyk het springen der Kruytmoelen alhier, onstaande de cettle flag in de Schoof of drogery, daerze in beezig waaren, dewelke direct door een tweede in het Kortel Huys, op de plaats daer Zwaavel en Salpeter lag, gevolgt wierde, endaat op van een derde de Kruyt Tooren zelfs, die extraordinair dik van muuren en deuren was, en voorzien van tusschen de 30 en 40000 ponden kruit in Vaaten, de conternatie en schrik der Inwoonderen dezer Stad was ongemeen groot, zynde in 10 minuten alles gedaan, het gansche werk is ten eenemaalen gedemolteert, de grond als omgekeert en gaaten 'er in geslaagen van 10 à 15 voeten diep, en tusschen 30 en 40 voeten wyd, zynde de Steenen by duyzenden over de Stad heen en weer gevloogen, zelfs vetre in Zee waaren Visschers by wien ze neerdervielen. In de geheele Stad is byna geen Huys het welk niet meer of min beschadigt is, en zeer reele van dezelve byna geheel gedemolteert, zynde de muuren van de groote Kerk zelfs gescheurt, de Predik en andere gekloetens aan stuk en geslaagen, zoo dat 'er in het algemeen een zeer groote schade is geschied, zynde twee menschen op den moolen zelfs gedood, 2 Vrouwen met 2 Kinderen zyn onder den payn van het Werkhuys, nog leevendig weggehaait, waar van de eene noghans het been vermollet is, en de andere vry gekwetit, dog de Kinderen het minste beschadigt, 3 Arbeiders zyn 'er insgelyk nog leevendig afgetraakt, zynde de een onder den ring van den steen in de moolen plat gaan nederleggen, de ander sineet zig by het hooren van den eriken slag, plat op den grout op de kant van de sloot needer, en is dus geslveert. Nog zyn in het Veld 2 paarden, beneffens verscheide Schaapec doodgeslaagen, met nog verdere zeldzame gevallen meer, te lang om hier te melden: en byaldien de Wind zoo wel Zuyd als Noord Oolt gewaayt hadde, zou de schade aan de Stad nog ongelyk grooter zyn geweest.

'Opregte nieuwe Groninger courant' 22 mei 1744. Over de ramp werd nog lang gesproken, er is zelfs een lied over gemaakt: 'Een nieu Lied op het droevig ongeluk veroorzaekt door het springen van de kruyd-molen en de kruyd-toren tot Stavoren binnen Vriesland.'

Hendrik, tegen welke transactie Douwe protesteerde en zo met succes de helft van het verkochte opeiste.¹⁵ De koopprijs blijkt dan bijna te zijn verviervoudigd t.o.v. vijf jaar eerder. Maar deze waarde zou nog ruim drie keer over de kop gaan: in 1676 betaalde men 1400 gulden voor 1/48 part.¹⁶ De genoemde Amsterdammers Fuijck en Croock wisten ondanks (of dankzij?) de strubbelingen een belang in de molen te verwerven. In 1652 blijkt de eerzame Hendrick Douwes te Stavoren, dan kruitmaker genaamd, een 1/8 part verkocht te hebben aan Fuijck.¹⁷ Deze verkocht in dat jaar zijn 1/8 part aan Croock, die mogelijk toen al 1/8 part bezat, want diens weduwe Anna Aux Brebis blijkt bij haar dood in 1731 eigenaar te zijn van 1/4 part.¹⁸

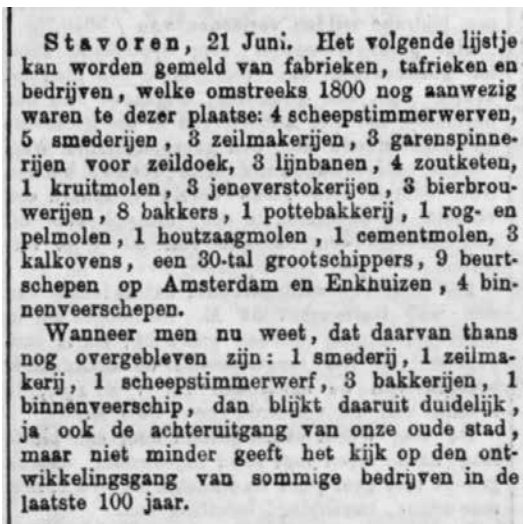
¹⁵ T 13-36 nr. 33 / 230.

¹⁶ T 327 Sminia nr. 2771.

¹⁷ SAA 5075 nr. 604 / 310

¹⁸ SAA 5075 nr. 8679 / 1397.

¹⁴ Gaastra, 'Friesland en de VOC', p. 188.

‘Leeuwarder Courant’
23 juni 1909

Het wel en wee van de kruitmolen van weleer lijkt gelijke tred te houden met de stand van de Staverse zeevaart. Het aantal Sontdoorvaarten in de 18de eeuw van Staverse schippers ten opzichte van die uit Hindeloopen is bijna verwaarloosbaar. Was het in Staveren toen economisch gezien kommer en kwel? Als we het krantenbericht mogen geloven had het stadje aan het einde van de achttiende eeuw nog steeds betrekkelijk veel toeleveringsbedrijven voor de zeevaart. Leefde men van de productie van scheepsbenodigdheden en liet men het varen zelf liever aan anderen? En zo ja, wat kan daarvan de oorzaak zijn?

De zeggenschap over de kruitmolen is wellicht een indicator. Tussen ong. 1640 en 1760 lag het meerderheidsbelang bij personen in Staveren, waarbij tot ong. 1730 een kwart in Amsterdamse handen is. In 1761 is het niet een Staverman maar de Hindelooper koopman Gerrit Jappes Wiggerts (1736-1785) die als houder van een belang van 25% het octrooi verlengt en samen met Hindelooper schippers de helft van de parten bezit.¹⁹ Gerrit en ook zijn vader Jappe (ovl. 1756) woonden en werkten hun hele leven in Amsterdam en waren van groot belang als bevrachters van Friese schippers. Een eeuw eerder waren het de van oorsprong Staverse kooplieden als Pope Symens en Andries Pieters met zijn zonen Pieter en Jacob en schoonzoon Galtje Grates, die in Amsterdam werkten als makelaar.²⁰ In de achttiende eeuw lijkt de rol van dergelijke Staverse makelaars uitgespeeld.

19 T 347 nr. 599; T 14 nr. 14493.

20 GJB 2011 / 25, 58, 96.

Eenzelfde patroon is te zien bij de Koudumer Benckes-familie, met Hylcke Douwes die tussen ong. 1655 en 1680 als makelaar in Amsterdam werkte.²¹ Ook Molkwerum had in de zeventiende eeuw een belangrijke koopman die veel zaken deed in Amsterdam in de persoon van de van oorsprong Hindelooper schipper Otte Hommes die rond 1664 overleed. En zo zijn er nog wel een paar namen. Eens te meer is duidelijk dat het in Amsterdam te halen was. Ook voor de Staverse kruitmolen! Maar het aan deze mannen toeschrijven van de welvaart in Zuidwest-Friesland is wat kort door de bocht, want hun rol is nooit onderzocht. Een studie naar de rol van deze Friese makelaars in Amsterdam zou interessant kunnen zijn, want het lijkt erop dat zij fungeerden als vooruitgeschoven post van de schippersgemeenschap uit hun plaats van herkomst, en dat zij belangrijk waren als aanjagers van de lokale scheepvaart.

Parenteel

I. Reiner Allerts, ovl. na 1601, eigenerfde, volmacht van Koudum, ouderling in 1596. Reiner trouwde waarschijnlijk meerdere keren. Zijn laatste vrouw was Anna Ids, ovl. voor 1609.

De handtekeningen in het kerkenraadsboek van grietman Hessel Douwes Ep(p)ema, Reiner Allerts en diens schoonzoon Hartman Hartmansz Postumus

1578, personele ymposysje Koudum, eigenerfden; Reynner Allertsz (nr. 1147) 6 gûne (Van der Meer, ‘Ymposysje’).

13 mei 1579, quaclappen; Reyner Allertsz, te Koudum, contra Douwe Epema met Evert Mirx, Yep[.] Pykesz en Hauck Reinsz als naeste bloet van de kinderen en erfgenamen van Symck Doedes (T 14 nr. 16698 / 43).

21 GJB 2014 / 150.

1583, quaclappen; Cornelis Herth[.]z, Grate Hissez, volmachten van Kolderwolde, Oudega, Nijega en Elahuizen, met Hanne Jarichsz, mede namens Joost Holckes, volmacht van Hemelum, contra Foogle Annes, volmacht van Warns, Jacob Heeres, van Scharl, Pieter Gerrits, van Molkwerum en Reyner Allerts, volmacht van Koudum. Zaak over onkosten (T 14 nr. 16700 / 277, ook in 1586: T 14 nr. 16702 / 38).

Nov. 1594, gereformeerde lidmaten Koudum, mannen: Reyner Allerts, vrouwen: Anne Reynerts.

21 maart 1596, kerkenraadsboek Koudum; op datum en *nae dien op verscheiden sondaghen*, waren de namen van Reyner Allerts en Douwe Renwers voorgedragen in de gemeente, maar niemand had bezwaren ingebracht. *Soo hebbe ick ondergeschreven een ijeghelijck nae Christelijcker ordonantie ende inholt van Godes woort als te weten Reyner voorschreven in het ampt des ouderlingschaps ende Douwe Renwers in het ampt des diaconschap bevestighet*. Was getekend Rodolphus Fabritius (T 244-39 nr. 344a / 56).

7 nov. 1600, Hof van Friesland; Rennert Allards te Koudum contra Meynts, Jelle Obbes wed. Het Hof veroordeelde gedaagde tot samenwerking met de eiser inzake de verdeling van het gemeenschappelijke huis *ten processe gemeldt* (T 14 nr. 16705 / 50).

23 aug. 1601, gereformeerde lidmaten Koudum *Kerkbuyren*; Reyner Allerts *pfectus Stauria* [profectus is vooruitgang, profectio is vertrek]. Met andere inkt bijgeschreven: *reverse est* [is teruggekeerd]. En Anna, Reyners wijf *habitat Stauria* (T 244-39 nr. 344a / 61 en 64).

29 nov. 1609, Hof van Friesland; Piecke en Joachim Idts als erfgenamen van wijlen Anna Ids, hun grootmoeder, contra Gale Hankes, gehuwd met Pierck Reinersdr, te Warns, mede namens Hartman Hartmans Posthuma te Koudum, gehuwd met Bauck Reinersdr, en van Hendrik Dauwes, burgemeester te Staveren, getrouwd met Syts Reinersdr (T 14 nr. 16709 / 132).

Zijn kinderen:

1. Pieck Reinersdr, volgt IIa.
2. Bauck Reinersdr, volgt IIb.
3. Syts Reinersdr, volgt IIc.

IIa. Pieck Reinersdr, ovl. omstr. 1642, trouwt 1. Gale Hankes, zoon van Hancke Gaelesz; trouwt 2. Anske Tietesz, bijzitter H.O.N., ovl. omstr. 1624, zoon van Tiete Anskes en Ansch Hisse; trouwt 3. 25 mei 1626 Ids Tjernes, ovl. 1652, zoon van Tjerne Aelckes en Tryn Idsdr, weduwnaar van Jeldu Tietedr.

11 sept. 1619, testament van Ansche Tietes, mederechter van Hemelum Oldeferd en Noordwolde en dorpsrechter te Warns. Begunstigden: De kinderen van wijlen Jeldu Tietedr bij Ids Tiernes, genaamd Tiete, Tierne, Renck en Jeldu. Anske begunstigde zijn bastaarddochter *Rijnck*, mijn lichter dochter, met 600 gulden en enige stukken land. *Niet tegenstaende haer grote ondanckbaerheijt, ongehoorsaemheijt ende onbeleeftheijt*. In het geval *Pieck Reijnersdr, mijn wijff* (met welke ick 't voorschrevene hooft lants gekocht hebbe) haar helft van het land niet wil overdragen zal Renck de waarde van het land

in geld krijgen. Zijn huis erfde Tiete Idsz, *ten aanzien hij een sone sijnde, nae mijn lijve vader Tiete Ansches is genaamd* (T 14 16777 / 126).

1622, Winsemius, *Chronique*; Anske Tietes, bijzitter Hemelum Oldephaert en Noordwolde.

14 maart 1639, weesboek Staveren; Ids Tziernes en Anne Garryts, burgers in Stavoren, aanvaarden de curatele van de minderjarige kinderen van wijlen Jelle Garryts bij Renck Allerts (T 13-36 nr. 24 / 312).

1640, stemkohier Koudum nr. 39 een huis; eigenaar Pieck Reiners.

13 maart 1640, 3de proklamatie; Ids Tjernes en Pieck Reyners, echtelieden, als kopers van een huis met schuur en stede in het noordoostkwartier te Staveren, in gebruik bij Epe Tiercx. De erven van Frans Eikema ten zuiden en Beyts Folperts ten noorden. Strekkend voor uit de halve Delft tot achter aan de halve oude stadsgracht. Gekocht voor 2429 gulden van Hans Abbas, *proviand en amonitiemeester in't fort Langakker Schans*, en Tietke Rhala, echtelieden. Protesten van Pieter Dircks, Pieter Backhuys, Jacob [.] Wimck Sibles en Lieuck Reyners (T 13-36 nr. 33 / 166).

20 mei 1642, kerkenraadsboek Koudum; Anno 1642 den 20 may o st [oude stijl] *ontfangen uijt handen van onse oude dorprechter Claas Binkes ende Andries Jacobs de somma van hondert karoli gulden die Piek Reiners dochter echte huisvrouw van Its Tiernes in haar uijterste will de gereformeerde armen van Koudum besproken heeft. In kennisse der waarheijt dit ondertekent van ons onderschreven kerkenraad, mits bedankende voorseijde personen voor goede betalinge ende presteren haar hiermede dese voor behoorlijke quitantie gedaan in Koudum*. Martinus Lydius, *dienaar des Goddelijken woord*, Wijbe Aukes Ouderlijnc, Ulcke Ockes Ouderlijnc, Lickle Frijsckes *Dijacken*, Mewes Aerdas *Dijaken* (T 244-39 nr. 345 / 4).

20 mei 1642, weesboek Staveren; verdeling van de overlijdensboedel van Pieck Reynersdr. Ids Tiernes contra Syts Reynersdr geassisteerd met Douwe Hendricks, *mede raet ter admiraliteijt int collegie tot Dockum en burgemeester in Staveren, haar sone*, Lolk Hartmansdr, vrouw van Naencke Jarichsz te Hindeloopen, Ids Idsz wonende op Hoge Barghen, als curator over Hartman Hartmans oudste weeskinderen, Claes Benckes als curator over Hartman Hartmans jongste weeskinderen, Andries Jacobs als man en voogd over Sieck Allertsdr, Douwe Hylckes Hylckema als curator van wijlen Allert Hartmans minderjarige kinderen bij Int Hylckes Hylckama, allen erfgenamen van Pieck Reynersdr, hun wijlen zuster, *moeije en oude moeije* (T 13-36 nr. 24 / 519).

'Hooge Bergen' is een voormalige stins bij Rijs. In het laatste kwart van de zeventiende eeuw werd het terrein opgenomen in het landgoed, het latere 'Huize Rijs', van Hiob de Wildt (1637-1704), secretaris van de Admiraliteit van Amsterdam. 'De wier op de Hooge Bergen'; *Bij de boerderij ten oosten van de laan over de Hooge Bergen wordt op de kaarten van 1718 en 1739 een stinswier aangegeven. Vanaf deze stins op een der hoogste punten van Gaasterland moet men een goed uitzicht over de wijde omgeving hebben gehad. De wier zelf lag op lemig fijn zand (humuspodzol, cHn23), ertegenover lag op de helling naar de Brelen een complex hoge zwarte enkeerdgronden. Op latere kaarten ontbreekt de wier. Op het terrein heeft geen archeologische verkenning plaatsgevonden. Wel is het interessant*

dat een oude luchtfoto, aanwezig bij de Topografische Dienst in Emmen, de boerderij toont met daaromheen een gracht als een verkleuring in het landschap (Noomen, Stinzen, bijlage: voorlopige inventarisatie, p. 486).

25 jan. 1647, decreten H.O.N.; decretale verkoop van een gedeeltelijk bezit van een huis te Koudum, afkomstig uit de nalatenschap van Pieck Reyners, door grietman Johan van Aylva, ten huize van Claes Heyneman, herbergier. Verkopende partij: Douwe Hylckes Hylckema te Warns, curator van Piecke Allerts 1/12 part, en Nencke Jarichs te Hindeloopen, curator van de kinderen van zaliger Hartman Hartmans de jonge, 4 x 1/32 part, de andere parthouders: Lolck Hartmans 1/8, Sipke Allerts en Syeck Allerts elk 1/12 [samen 1/2], Syts Reyners 1/2. Het verkochte had Tjalling Epema ten oosten en het kerkhof ten westen als naastliggers. Hoogste bieder en koper was de executeur Lammert Martens Holwerda. Het betreft stemnummer 39 (T 13-18 nr. 31 / 93).

28 dec. 1652, weesboek Staveren; inventarisatie van het sterfhuis van Ids Tiarnes in bijzijn van Tiete Ids, Aelck [Ansckes] getrouwd met Tjarne Ids, *wtlandich sijnde*, Jolduw Tjarnes getrouwd met Pieter Douwes te Hindeloopen en Floris Hannes, curator van de weeskinderen van wijlen Jan Jacobs en Joldu Idsdr, allen erfgenamen van wijlen Ids Tjarnes, hun vader, schoonvader en grootvader. In de opsomming o.a.: ... verdeling d.d. 27 jan. 1559 tussen de erfgenamen van Anske Hanckes en Simpck Itds, in tijden echtelieden;

... verdeling d.d. 26 nov. 1624 van de nagelaten goederen van Ansche Tietes, tussen Pieck Reyners, weduwe van Ansche Tietes, en Ids Tiernes;

... verdeling d.d. 14 maart 1625 van nagelaten landen en goederen tussen de kinderen en erfgenamen van wijlen de echtelieden Tierne Aelckes en Trijn Idsdr;

... inventaris en beschrijving van de goederen van Ids Tiernes en Pieck Reijners *de welke aan malcanderen hebben gebracht in dato 25 mei 1626*;

... verdeling d.d. 17 jan. 1629 tussen Tiarne Itds en Ids Tiarnes bij Jeldu Tietedr, nopens zijn moeders goederen (T 13-36 nr. 25 / 385).

Pieck Reyners is geen voorouder van de bekende Staverse commandeur Gale Hamkes, want zij had geen nakomelingen.

Iib. Bauck Reiners, ovl. na 1631, trouwt voor 1604 Hartman Hartmans Posthumus, ovl. na 1631, eigenerfde te Koudum, zoon van Hartman N. en Lolck Gerritsdr.

1594, gereformeerde lidmaten Koudum; Hertman Hertmans.

27 okt. 1598, Hof van Friesland; Hartman Hartmansz te Koudum, mede erfgenaam van Lolck Gerritsdr, zijn moeder, mede namens Sybrand Jellesz zijn [half]broeder, contra Syts Hannedr, nu weduwe van Wyld Auckesz te Workum. Gedaagde had 100 goudgulden in leen gekregen van genoemde Lolck Gerrits, in ruil voor het gebruik van twee koegangen land in Tyaardt Sybrands fenne (T 14 nr. 16482 / 690).

29 jan. 1601, Hof van Friesland; Rudolphus Fabritius, predikant te Koudum, en Hertman Hertmans, eigenerfde aldaar, als volmachten van de kerkelijke gemeente,

contra Douwe Epema, grietman van Hemelumer Oldeferd, en Reyn Reynsz (T 14 nr. 16705 / 114).

23 aug. 1601, gereformeerde lidmaten Koudum; Hartman Hartmans en Bauk, wonende Ooster verndeel.

1609, gereformeerde lidmaten Koudum; Hartman Hartmans en Bauk, gehuwd en wonende aan de Opperbuurt. Opper betekent hier waarschijnlijk *meest naar buiten gelegen* (Middelnederlandsch Woordenboek).

20 maart 1630, transport; Claes Winckes dorpsrechter te Koudum en Sibbel Ottes Hennema echtelieden en Hartman Hartmans Posthumus en Bauck Reiners echtelieden, eveneens te Koudum, als kopers van *seekere een stuck maadlant genaampt Teersmahollen* [of Feersmahollen] *leggende in breedfelt inde gerechticheijt van voorseide dorpe* (T 13-18 nr. 32 / 114 en 118).

30 dec. 1631, schuldbekentenis; Symentje Sibledr, getrouwd met Anscke Rinckes te Koudum aan Hartman Hartmans Posthumus en Bauck Reyners, echtelieden te Koudum, 150 gulden, uit noodzaak dat genoemde Anscke *binnen Duijnkercken gefanckelijk is sittende* (T 13-18 nr. 32 / 159).

1640, stemkohier Koudum, nr. 107 een plaats; Hartman Hartmans erven.

1698 en 1708, stemkohier Koudum, nr. 107 een plaats; Allegonda de Neeff weduwe van dr. Æstwarda, voor de helft en His Baukes, weduwe van Pieter Wiggerts, voor de helft.

1640, stemkohier Koudum, nr. 113 een huis en hornleger; Hartman Hartmans erven eigenaar, Enne Ennes gebruiker.

1698, stemkohier Koudum, nr. 113 een huis en hornleger; His Baukes eigenaar, Cornelis Jans gebruiker.

Uit dit huwelijk:

1. Hartman Hartmans de jonge (GJB 2014 / 155).²²
2. Lolk Hartmans, volgt IIIa.
3. Ellert Hartmans, volgt IIIb.
4. Sybrant Hartmans, geb. Koudum 5 nov. 1598, daar ged. 25 febr. 1599. 18 april 1691, weesboek Workum, inventaris van het sterfhuis van Sybrant Douwes; *noch een silweren leepel geteekent met Sijbrant Hertmans geboren den 5 gher anno 1598* (T 13-44 nr. 166 / 203; GJB 2014 / 188).
5. Jets Hartmans, ged. Koudum 16 dec. 1600.

Iic. Syts Reinersdr, ovl. na 1642, trouwt Hendrik Douwes, burgemeester te Staveren 1605-1609, ovl. voor 1631.

5 maart 1605, weesboek Staveren; Pieter Hendricks van Campen, volle broer van wijlen Gerrit Hendricks, geautoriseerd als curator van Allert Gerrits, comparerend voor

22 Hartman Hartmans de jonge is waarschijnlijk de grootvader van genoemde His Baukes (ovl. na 1708), die in dat geval een dochter moet zijn van zijn tot dusver onbekend gebleven dochter (GJB 2014 / 156, kind 4).

Hendrick Douwes, *nu presiderende burgemeester binnen Staveren* (T 13-36 nr. 20 / 63v).

25 nov. 1605, schuldbekentenis; Allert Jansen en Jacob Heyes, echtelieden, burgers te Staveren, debet 163 gulden 16 stuivers tegen *een behoorlijcken interen*, aan Hendrick Douwes *ofte toonder deesen* (T 13-36 nr. 39 / foto 215).

15 febr. 1608, weesboek Staveren; verkoping van huisraad en mobilen door Wypke Wypkes ten behoeve van zijn weeskinderen bij wijlen Renck Renckedr. Hendrick Douwes, burgemeester te Staveren, en Hamcke Hamckes te Molkwerum, *geautoriseerde voormonden* van Age Wypkes, verklaren dat Tetman Fockes als ontvanger, aan hen rekening en verantwoording heeft afgelegd ten overstaan van Tonis Jarichs (T 13-36 nr. 20 / 17v en 22v). Na 1609 wordt Hendrick Douwes niet meer genoemd als burgemeester.

26 mei 1631, proklamatie; Allert Bartles en [...] echtelieden, burgers te Staveren, als kopers van *seeckere twee kalck ovens mett gerechticheyt van de [...] daertoe behorende*. Strekkend voor van 't *Spikervelt?* tot achter aan en tot de [...] sloot van Jacob Binckes erfgenamen [...] Laes Heres plaats ten westen en Jan Douwesdr kalkwerken ten oosten. Gekocht voor 150 gulden van Syts Reyners. Protesten van Laes Heres, Marten Ottes, getrouwd met Lieuck Hendricks, en Tjalling van Epema. Op 3 aug. 1631 staakte Marten Ottes *sijn pretense nijaerneminghe, mogende lijden dat den adiudicatie vanden gemelten calckovens op de burgemeester Laes Heres, mede nijaernemer* geschiede (T 13-36 nr. 33 / 33, 36, 36v).

1640, stemkohier Koudum nr. 2 een landschapsplaats, gebruiker Fedde Piekas.

1640, stemkohier Koudum nr. 3 een plaats; eigenaar Hendrik Douwes erven.

1698, stemkohier Koudum nr. 2 een plaats; Marten Jeltas 2/10; Hendrik Pieters 1/10; Sipke Cornelis en Roordt Cornelis 1/10; Age Wykes Luyter 1/10; Wybren Douwes 1/6; Ids Pieters en Hendrik Pieters 1/6; An Ages, de weduwe van Age Annes 1/6.

1698, stemkohier Koudum nr. 3 een plaats; eigenaren: Age Wijpkas Loijter [getr. Sipk Douwes], Ids Pijters [zoon Pieter Douwes], Hendrik Sijmens [kleinkind Jantje Douwes], Bartele Barteles [getr. An Douwes] kint, Auke Hendriks [zoon Hendrik Douwes], *etc. en vermits de gedeelten soo klein en menigvuldig zijn, soo kan hier vorders geen pertinent oplossing worden gedaan*. Gebruiker: Jouke Synes (GAS HON nr. 8, het floreenkohier 1708 bevat ook de stemkohieren 1698 en 1708).

Syts Reiners liet volgens akte d.d. 19 aug. 1669 (zie bij IVc) twee plaatsen te Koudum na. Gezien de namen van de erven betreft het stemnr. 2, in 1640 een landschapsplaats, dus op dat moment eigendom van het gewestelijk bestuur van Friesland, en stemnr. 3, die in 1640 op naam staat van de erven van Hendrik Douwes. Uit genoemde akte blijkt dat er oorspronkelijk vier erfgenamen waren.

Uit dit huwelijk:

1. Douwe Hendrick Schilmsma, volgt IIIC.
2. Lieuck Hendrickdr, volgt IIId.
3. Jan Hendrickdr, volgt IIIE.
4. Sibbel Hendriks, volgt IIIf.

IIIA. Lolk Hartmans, trouwt Nencke Jarichs, ovl. 1651, koopvaardijshipper te Hindeloopen, weduwnaar van An Piers (ovl. omstr. 1635).

7 juli 1631, bevrachtingscontract; Abbe Goijkes en Jan Luijden, kooplieden te Amsterdam als bevrachters en Nencke Jarichs, van Hindeloopen, schipper op 'de Waterhond' van ong. 130 lasten. In ballast naar Bergen in Noorwegen, laden met stokvis, goederen en koopmanschappen voor Amsterdam. Vrachtprijs 1524 gulden (SAA 5075 nr. 665 / 135).

11 sept. 1632, bevrachtingscontract; Symon Ghin, koopman te Amsterdam als bevrachter en Nencke Jarichs, van Hindeloopen, schipper op 'de Swarte Waterhond' van ong. 130 lasten. Met goederen naar Windau, lossen, verzeilen naar Blauwenberg, lossen en herladen met waren en koopmanschappen voor Amsterdam. Vrachtprijs 2000 gulden. Kaplaken 12 gulden voor een nieuwe vlag (SAA 5075 nr. 829 / 385).

1 mei 1636, schuldbekentenis; Eeuw Frieskes en Simpk Seerpsdr echtelieden te Koudum, ten gunste van *Hartman Hartmans en Joll Claesdr echteluiden wonende tot Coudum* 100 gulden. Akte ingeschreven 10 juni 1640. In de marge: *Den 1e maj 1641 compareerde ter secretarie Lolck Hartmans, verclaarde dese besijden gestelt te zijn betaald*. (T 13-18 nr. 33 / 209).

29 mei 1647, gemeten schepen Amsterdam, Nancke Jarichs, Hindeloopen, 'de Swarte Waterhond'; 135 lasten; afmetingen lang, breed en diep 120,5 x 24,00 x 13,75 voeten; half verdek. Douwes, *lijst gemeten schepen*.

23 dec. 1651, weesboek Hindeloopen; inventaris van het sterfhuis van Nencke Jarichs, op verzoek van Allert Ottes, curator over Impck Nenckesdr, huisvrouw van Jottie Claases en op aangeven van Lolck Hartmans, weduwe van genoemde Nencke. Genoemd staan o.a.:

... een corff met canariën

... de hoenen en eynden zoals ontvangen door Jottie, man van Impck Nenckes, en de wedue daarvan vernoegd

... een obligatie of handschrift ten laste van Andries Jacobs en Sieck Ellertsdr van 300 Keyzers a 20 stuivers, waarop 50 gulden is afgelost d.d. 3 febr. 1647. De rente is betaald tot de jaare 1649 toe

... het huis en stede waar Nencke Jarichs in gestorven is, aan de Brede- of Middelstraat [f.12] te Hindeloopen, ad 2500 gulden, door Nencke Jarichs en An Piers *in levene aengeboud*

... een huis en stede op de Meenschaar te Hindeloopen, *bij't nij kerckhoff* [f.12], of op *St Petersstraat bij't kerckhoff* [f. 16], door de echtelieden Nencke Jarichs en Lolk Hartmans samen gebouwd ad 1700 gulden.

In de tekst over de verdeling van de goederen staan genoemd: [f. 12] een verdeling d.d. 7 maart 1635 van de goederen van Impcks moeder, een overeenkomst betreffende moeders kleding d.d. 9 aug. 1637 tussen Nencke Jarichs en Pier Dirx, grootvader van Impck Nenckes en [f. 16] een verdeling d.d. 27 jan. 1644 van de goederen van Pier Dirx en Sas Clazes (T 13-20 nr. 60 / 1-19).

IIIb. Allert Hartmans, ovl. vóór 1638, trouwt Ints Hylckes Hylckema, dochter van Hylcke Douwes Hylckema en Sieck Sipkes. Ints trouwt 2. Koudum 21 febr. 1638 Hans Sibolts, mr. timmerman te Koudum.

3 jan. 1619, gereformeerde lidmaten Koudum; belijdenis Int Hylckes, gehuwd met Ellert.

8 jan. 1620, testament Hylcke Douwes te Warns, weduwnaar van Sierck Sipkes. Bepaalde bezittingen erfde Hylcke van zijn moeder Holck. Een stuk land ten westen van Scharl kocht hij van Sybren Molles, de man van zijn tante. Zijn vader Douwe Tietes had de gereformeerde armen van Warns 200 gulden toegezegd, wijlen zijn broer Lyckle Douwes 250. Dit was nog niet uitbetaald, wel was jaarlijks de rente voldaan. Hylcke bedeede in zijn testament de genoemde armen ook. De andere begunstigten waren zijn kinderen bij zijn eerste vrouw Sieck Sipkes. In de eerste plaats zijn jongste zoon Douwe, deze erfde bepaalde landerijen en huizen in Warns en Staveren, *alle mijne swanemercken* en de helft van *coe, guick en til*. Voorts de kinderen van wijlen zijn zoon Sipke Hylkes, die land in Nijega erfden, zijn dochter Holck, getrouwd met Jan Sjoerds [Bruinsma], zij erfden een boerderij en land in Warns. Dochter Ints Hylkes erfde een boerderij en land in Koudum en zijn toenmalige vrouw Dirck Pieters zou 1000 gulden krijgen (T 14 nr. 16777 / 68).

2 okt. 1650, schuldbekentenis; Ints Hylkes te Koudum met advies van haar zwager Andries Jacobs, bekend 350 gulden tegen 5% jaarlijkse rente schuldig te zijn aan Abel Úlkes, weduwe van Claas Claassen, en Syttie Tades en Eelck Classen echtelieden, allen te Warns (T 13-18 nr. 35 / 132).

1 mei 1650, schuldbekentenis; Hans Sibolts, mr. timmerman te Koudum, bekend 150 gulden schuldig te zijn aan zijn broer Dominicus Coudum te Groningen (T 13-18 nr. 34 / 126).

2 okt. 1652, testament van Ints Hylckes Hylckema te Koudum, huisvrouw van Hans Sibolts. Begunstigten: haar beide zonen Sipcke en Piecke bij wijlen Allert Hartmans haar voorman en de kinderen van wijlen haar dochter Syck Allerts getrouwd met Andries Jacobs, genaamd Allert Andries en Lyckle Andries. Het testament werd opgemaakt te Bolsward door notaris Joannes Rudolphi, ten huize van Sipcke Allerts, burger te Bolsward (T 14 16777 / 418).

Uit het eerste huwelijk:

1. Sieck Allerts, volgt IVa.

2. Pycke Allerts Æstwarda, trouwt An Symens.

25 okt. 1663, schuldbekentenis; Pycke Allerts Æstwarda en An Symens, echtelieden in Noordwolde [H.O.N.], debet 200 goudgulden à 28 stuivers tegen 5% rente aan Claes Claessen, leraar van de Mennoniete gemeente te Staveren (T 13-18 nr. 35 / 680).

30 juni 1670, schuldbekentenis; Piecke Ellerts *wonend in't Nijega vande Noordwolden*, getrouwd met An Symens, debet aan Pieter Wiggerts en His Bauckes echtelieden te Hindeloopen, 179 gulden 4 stuivers, tegen 4%, wegens lening *tot reparatie vande huysinge en schuyre op onse gemene state tot Coudum, bij*

Feyte Nannes gebruyckt. Geregistreerd 20 juni 1674 (T 13-18 nr. 36 / 712).

De naam Æstwarda of Estwarda betekent: 'Van de Oostelijke Hoogte'. Koudum ligt op een stuwwal, een natuurlijke hoogte. Het oostelijke deel werd wel aangeduid als Oostwar. Op de Oostwar lag Opperburen of Bovenburen, wat 'meest naar buiten gelegen buurt' betekent (De Vries, 'Straatnamen XII').

Uit dit huwelijk: Intie Pyckes, ged. Koudum 31 maart 1661.

3. Sipke Allerts Æstwarda, volgt IVb.

IIIc. Douwe Hendricks Schilisma, houtzager, burgemeester te Staveren, lid colleges ter admiraliteit te Dokkum en Amsterdam, ovl. 3 jan. 1662, trouwt Jaay Allertsdr, ovl. na 1666 en voor 1674. Mogelijk was Jaay eerder getrouwd met Jelle Jans, ovl. omstr. 1626.

26 maart 1626, weesboek Staveren. Sytie Aerndts aanvaardt de curatele over het weeskind van wijlen Jelle Jans bij Jaay Allerts (T 13-36 nr. 23 / 370).

29 april 1635, 3de proklamatie; Douwe Hendriks, oud burgemeester en Jaay Allerts, echtelieden, burgers te Staveren, als kopers van een huizing en stede in het zuidwestkwartier aldaar. Age Wypkes Luyter ten noorden en Foltper Jarichs c.s. ten zuiden. Strekkend van de halve Delft tot achter aan de Stadszeedijk. Gekocht voor 1660 gulden van Willem Jacobs Vramont en Trijntje Jacobs, *brouwers van't Amber tot Haerlem* (T 13-36 nr. 33 / 103v, zie ook 89).

17 okt. 1641, weesboek Staveren; Douwe Hendricx, raad in het college ter admiraliteit in Dokkum (T 13-36 nr. 24 / 503).

27 febr. 1644, Hof van Friesland; Folckert Auckes, mede namens Goyck Thomasdr, zijn [schoon]zuster, weduwe van Reyner Gerritsz, voor een achtste part eigenaar van de *Cruijmeulen huisinge c.a. tot Staveren*, contra Douwe Hendricks, oud burgemeester en Douwe Douwes de jonge, burgemeester te Staveren, mede als lasthebbenden van Hendrick Joris Fuyck en Abraham Pieters Croock. Het Hof veroordeelt gedaagden tot het laten volgen van de opkomsten en profijten van het *achtste part der Cruijmoelen* (T 14 nr. 16513).

31 dec. 1644, dagboek Willem Frederick van Nassau; *Die van Staveren, sijnde mijn tweede en ernstige schrieven, hebben sich geaccommodeert en hebben sich twee electeurs Gerbren Jacobs en Wybe Jochems bedocht; die all afgegaen waeren, sijn weder boven gekomen en hebben twee andere Douwe Hendrickx Schilisma en Jan Simons gekosen in de plaetz van Dauwe Simons schoonsoon Galtje Jans en den vroetsman Ids Tjarnes die het afgestaen. Heb den brief desen avont om vijf uir noch wegeschickt, en nam de boode aen om acht uiren of negen te Staveren te wesen op Nieuwejaersdach, 'twelck den dach is van openinge.*

2 jan. 1645 dagboek Willem Frederick van Nassau; *De secretarius van Staveren Jan Jacobs Haersma schriefft, dat alles wel is afgelopen en dat de gemeente wel tevreden is mit die twee uytgesette burgemeesters Douwe Hendrickx Schilisma en Jochem Wybes, daer ick heel bliede om ben.*

8 nov. 1654, schuldbekentenis; Reyn Claessen te Scharl [bijzitter], mede namens zijn vrouw Uylck Uylckes, bekend 700 gulden schuldig te zijn aan Douwe Hendriks

Schilsma en Jay Allertsdr, echtelieden te Staveren, wegens lening van contanten (T 13-18 nr. 35 / 21).

20 maart 1656, weesboek Staveren; rekening en verantwoording door Epe Tiercx en Allert Dircx, curatoren van het kind van wijlen de echtelieden Jacob Sytties en Att Dircx, ten overstaan van Bartele Barteles, (stief)broer van het genoemde kind. In de opsomming o.a.: leningen gesloten met o.a.: Lieuck Hendricks, Agge Sytties, Douwe Hendricks *houtsager*, Goyts Sjoerds te Koudum en Pals Meynes. 1654, 20 gulden ontvangen van Douwe Hendriks houtsager wegens rente over 200 gulden kapitaal voor de jaren 1653 en 1654; 15 febr. 1654, 45 gulden ontvangen van Lieuck Hendriks wegens rente over 1000 gulden kapitaal; 15 febr. 1656, 45 gulden ontvangen van de erfgenamen van Lieuck Hendriks voor een jaar rente over 1000 gulden kapitaal; 1657, 6 gulden ontvangen van Claes Allerts, *van een jaer huijer van't packhuijs* (T 13-36 nr. 26 / 51).

27 okt. 1656, Hof van Friesland; Jan Jacobs Haersma, secretaris te Staveren, mede namens Douwe Hendrickx Schilsma, raad ter Admiraliteit te Amsterdam, contra Johan van Aylva, grietman H.O.N. en dijkgraaf van genoemde grietenij en Utingeradeel c.a., Wopke Sibrants en Reinier [...], dijks gedeputeerden en Annius Jacobs Haersma, *secretaris der selven Dikagie* (T 14 nr. 16525).

20 jan. 1662, resolutie stadsbestuur Staveren; *dat voor dit mael een nieuwe vroetschap in plaetse vande verstorven Douwe Hendrix Schilsma sal werden genomineert ende gecoren nae verloop van een maent van 28 dagen, zijnde den 3e febr. 1662* (T 70-01 nr. 16 / 112).

20 febr. 1666, Hof van Friesland; Jay Allerts, weduwe van Douwe Hendriks Schilsma, in leven burgemeester te Stavoren, mede als zijn erfgename, contra Jan Jacobs Haersma, secretaris te Stavoren. De eiser verlangde betaling van 300 gulden van twee obligaties afgegeven door Hendrick Rutgers, mr. snijder te Staveren. Hendrik was overleden en Haersma had boelgoed gehouden om de schulden van de overledene te kunnen voldoen. Zelf had hij het huis gekocht voor 600 gulden. Haersma verweerde zich door te stellen dat Jay Allerts de obligaties vóór het boelgoed bij hem had moeten melden. De rechter vonniste de eiser niet ontvangbaar (T 14 nr. 16535 febr. zaak 7).

4 juli 1674, recesboek H.O.N. schuldbekentenis; Frans Frouckes en Rinck Hylckes, debet 145 gulden aan de erven van Jay Allerts, als rest van achterstallige landhuur. Op 9 jan. 1675 45 gulden als aflossing ontvangen door Alert Cornelis en Marten Jeltens en op 17 april 1675 100 gulden (T 13-18 nr. 4 / 221).

18 aug. 1651 tot 30 april 1653, functies in bovenlokale instellingen; Douwe Henrix Schilsma als gecommiteerde namens Friesland van de Admiraliteit te Amsterdam (1586-1795). Eerst namens de steden, vervolgens namens het kwartier Zevenwolden (Sluijter, *Repertorium*, nr. 5841).

IIId. Lieuck Hendricksdr, geb. 18 aug. 1591, ovl. omstr. 1654, trouwt Marten Ottens, ovl. voor 1656, koopvaardijshipper te Staveren, zoon van Otte Rinnens de Jager, die ook schipper was (GJB 2011 / 21).

14 mei 1610, transport; Cornelis IJvis als koper en Volckert Clasen als verkoper,

beiden te Amsterdam, van 1/16 part in het schip [...] met de uitreding, van schipper Douwe Frerix, van Hindeloopen, tegenwoordig in zee zijnde, en 3/64 part in het schip 'De Pijper' van 130 lasten, van schipper Marten Ottens, de zoon van Otte Reyners, van Staveren (SAA 5075 nr. 120 / 40).

6 febr. 1621, resolutieboek Staveren; gasthuisvoogden voor het jaar 1621 Otte Rinnens de Jager, voor een jaar en Rienck Rinckes voor twee jaar (T 70-01 nr. 15).

2 febr. 1622, schuldbekentenis registratie 5 febr.; Gerrit Sytties en Reyner Pouwelsdr echtelieden, burgers van Staveren, debet 100 gulden tegen 6% jaarlijkse rente aan de echtelieden Marten Ottens en Lieuck Hendricksdr, eveneens burgers van Staveren, wegens lening van contanten. Als onderpand gold: *onse huijs en stede staende en gelegen op't gedemolieerde clooster binnen Stavoren*, zoals op 18 mei 1608 gekocht van Douwe Jelles (T 13-36 nr. 39 / 22).

13 okt. 1623, schuldbekentenis; An Reyners, weduwe van Jelle Symens, burgersche te Workum, debet 200 gulden tegen 6% jaarlijkse rente aan Marten Ottens en Lieuck Hendriks, echtelieden te Staveren, wegens lening van contanten. Geregistreerd 4 okt. 1626 (T 13-36 nr. 39 / foto 265).

6 dec. 1638, testament Marten Ottens en Lieuck Hendricksdr. Begunstigden: Folckert Martens, *onse soon*, Trijntje, Symen, Bauck en Pieck Martens *onse dochteren* (T 14 16777 / 217).

8 aug. 1682, weesboek Staveren; In de boedel van Pieck Martensdr (IVf) wordt aangetroffen een zilveren lepel met *Lieuck Hendrix geboren den 18e aug. 1591* (T 13-36 nr. 29 / 159).

Uit dit huwelijk:

1. Bauck Martensdr, volgt IVc.
2. Folckert Martens, volgt IVd.
3. Trijntje Martens, volgt IVe.
4. Pieck Martensdr, volgt IVf.
5. Symen Martens.

IIIE. Jan Hendricksdr, geb. 15 juni 1600, trouwt Floris Hannes, koopvaardijshipper en vroedschap te Staveren, ovl. na 1664, zoon van Hanne Floris, koopvaardijshipper te Staveren en N.N.

14 okt. 1597, bevrachtingscontract; Hendrick de Hase, Isaac de la Maire en Jaques Barnard, als bevrachters en schipper Hanne Floris van Staveren, schipper op de 'Davidt en Goliath' van 100 lasten. Van Amsterdam naar Danzig, graan laden voor Lissabon en daar lossen. Vrachtprijs 12 ducaten per last tarwe, 11 per last voor rogge. Deze prijzen gelden voor de route achter Engeland om. Voor de andere route 1 ducaat minder. Indien de schipper in de Sont verneemt dat minstens twee schepen achter Engeland om gaan zal hij dat ook doen (SAA 5075 nr. 80 / 41).

1 okt. 1622, bevrachtingscontract; Joost Willemsen, koopman te Amsterdam als bevrachter en Hanne Floris van Stavoren, *in den name ende vanwegen zijn zoon Floris Hannes*, schipper op de 'Emaus' van 120 lasten. *Naardien den voornoemde schipper deese*

aenstaende reyse geweest sal hebben tot Dantsick in Pruyssen ende voorts tot Douveren in Engelandt, alsdan denselven schipper in dienste van den bevrachter op 't spoedichste sal seylen ende loopen tot St. Marten, in de Baye oft Croswijck in Vrankrijcke. In de aangewezen haven zal de commies van de bevrachter het schip doen laden met zout. *Ende alsoo geladen zijnde, sal den schipper voornoemd in alder diligentie met Godtlijcker hulpe van daer seylen ende keeren tot in deesen lande te plaatse den schipper best zal connen comen; al waer 't hij mettet sout sal blijven leggen tot op 't voorjaer, ende alsdan metten eersten bequamen weder ende windt die Godt verleenē zal, weder uytseylen ende loopen rechtdoor naer Statijn in Pomerē.* Aldaar zal de commies het zout doen lossen en het schip wederom laden met goederen en koopmanschappen voor Amsterdam. Hanne Floris belooft dat de schipper in het stuwen zijn uiterste best zal doen en zo getrouwelijk zal handelen alsof het voor hemzelf en zijn reders was. Vrachtprijs na gedane goede levering 18 gulden per last zout in Stettin geleverd, te rekenen 6 lasten voor 7 lasten. *Des is geconditioneert dat het lichtergelt tot Statijn voorschreven bij den bevrachter ende den schipper elcx voor de helfte gedragen ende betaelt sal werden* (SAA 5075 nr. 219 / 73).

10 febr. 1623, schuldbekentenis; Eelcke Johannes en Sibbel Olpherts, echtelieden te Staveren, debet 50 gulden, tegen 6% rente aan Hanne Floris en Hylck Rynnersdr, eveneens echtelieden aldaar, wegens lening van contanten. Akte geregistreerd 1625 (T 13-36 nr. 39).

10 jan. 1629, weesboek Staveren; verdeling van de nalatenschap van Hanne Floris. Floris Hannes, Reyner Everts, burgemeester te Staveren, getrouwd met Rinck Hannedr, Jarich Gerrits getrouwd met Rixt Hannedr, mede namens hun broer Baernt Hannes, samen erfgenamen van wijlen hun vader Hanne Floris, enerzijds en Hylck Ridders, weduwe van genoemde Hanne, geassisteerd met burgemeester Otte Ridders, haar broer (T 13-36 nr. 23 / 543).

6 febr. 1632, verkiezing vroedschap Staveren; Florys Hannesz, Anne Gerritsz, Thomas Gerritsz, Olphert Heres, Hylcke Hampckes, Gerryt Saeckles, Reyner Everts en Douwe Symons (T 70-01 nr. 16).

30 mei 1636, Sonttolregisters nr. 846805; Floris Hannes van Staveren, komend van Riga, geladen met 18 lester rouch, 14½ lester aske, 10½ lester hampefrøe, 515 skippund hoer och hamp.

15 juni 1640, machtiging; Douwe Hendricksz, burgemeester van Staveren en Floris Hannes, schipper van de 'Emaus', mede handelend namens de eerzame Elias van Ceulen, Jacob Thomisz van Stralen en Jan Lodder, kooplieden te Amsterdam, allen reders van het genoemde schip. Zij machtigen de eerzame Claes Jans Broker en Meijner Jansz, hun mede-reders, om de koopsom van het schip te innen (*soo't selve alsnu verkocht is*) (SAA 5075 nr. 1555A / 1091).

1664, Floris Hannes genoemd bij de vroedschappen te Staveren. (Schotanus, *Beschrijvinghe Frieslandt*).

8 aug. 1682, weesboek Staveren; in de boedel van Pieck Martensdr (IVf) wordt aangetroffen een zilveren lepel met *Jan Hendrix D. geboren de 15e juni 1600* (T 13-36 nr. 29 / 159).

Uit dit huwelijk

1. Antje Floris, trouwt 1. Reyner Annes, ovl. voor 1646, trouwt 2. omstr. 1646 Wypke Andries, ovl. voor 1656, mr. schoenmaker te Staveren, weduwnaar van Sibbel Jelles, zoon van Andries N. en Attjen Harmensdr (GJB 2011 / 45), trouwt 3. omstr. 1657 Johannes Edzerts. 16 sept. 1646, weesboek Staveren; accoord over de verdeling van de nalatenschap van Sibbel Jelles, mede op grond van de inventarisatie d.d. 16 sept. 1646 van de wederzijdse goederen van Wypke Andries, mr. schoenmaker te Staveren, weduwnaar van genoemde Sibbel, en Antien Floris, die recentelijk zijn getrouwd. E.e.a. met instemming van Rinck Allerts, grootmoeder van Sibbel, en van Floris Hannes, vader van Antien. In de opsomming van Wypkes goederen o.a.: 100 huiden inde cuyp, ad 1150 gulden en 356 pond zooller ad 222 gulden, een huis en stede met schuur, staande in het zuidwester kwartier op d'markt bij de post, strekkend voor van de halve Delft tot achter aan de Zeedijk, getaxeerd op 1600 gulden, *voor welck somma zij Antien met advijs van Floris Hannes haer vader d' helfte heeft aengenomen.* Bij de schulden o.a.: een obligatie ad 850 gulden ten gunste van Attien Harmens, moeder van Wypke Andries, en een schuld ad 1481 gulden aan zijn zoon Andries bij Sibbel Jelles, volgens verdeling d.d. 6 sept. 1642, met genoemde Rinck Allerts, grootmoeder van Sibbel. Antje Floris beheerde enige goederen van haar dochter An Reyners bij wijlen Reyner Annes, haar vorige man (T 13-36 nr. 24 / 789).

11 febr. 1656, weesboek Staveren; op verzoek van Andries Wypkes, in zijn 17de jaar, compareerden Marten Everts, zijn oom en Allert Hiddes, zijn neef, om te worden geautoriseerd tot zijn curatoren (T 13-36 nr. 26 / 40).

15 febr. 1656, weesboek Staveren, inventarisatie van het sterfhuis van Wypke Andries in bijzijn van Floris Hannes als vader en burgemeester Douwe Hendricks Schilisma als curator van Antien Floris en haar kinderen, weduwe van genoemde Wypke en Marten Everts curator, naast Allert Hiddes die absent is, van Andries Wypkes 16 jaar, voorzoon van de overledene, en Attjen Harmens zijn grootmoeder. Uit de inventarislijst blijkt dat Wypkes beroep waarschijnlijk huisman en schoenmaker was. In de opsomming naast een lange lijst schuldeisers ook: *een zilveren beker op de boiem staet een waepen Jelle Gerrits en Rinck Allerts.* In de opsomming van *gelt, gold, silver, munt en ongemunt, Andries alles toebehorende*, volgens akte van verdeling d.d. 7 sept. 1642: een grote zilveren beker met Sibbel Jelles 1638, een gouden hoepring en een gouden ring met een slechte steen, *van Renck Allerts, des Andries bestemoeder afgekomen* (T 13-36 nr. 26 / 42v).

22 juli 1657, weesboek Staveren; verdeling van de nalatenschap van Wypke Andries tussen enerzijds Allert Hiddes Brouwer en Marten Everts als curatoren van Andries Wypkes, 17 jaar, een voorzoon van genoemde Wypke, en diens erfgenaam, ook zelf present met zijn grootmoeder Attien Harmens, en anderzijds Antien Floris, nu getrouwd met Johannis Edserts, mede namens

haar kinderen bij Wypke Andries en de curatoren van genoemde kinderen, burgemeester Schilmsma en Floris Hannes, vader van Antien (T 13-36 nr. 26 / 46).

Uit het eerste huwelijk:

1) An Reyners.

Uit het tweede huwelijk:

2) Hanne Wypkes, ged. Staveren 11 mei 1651.

2. Jacob Floris, trouwt N.N.

16 febr. 1683, proklamatie H.O.N.; Jan Pieters en Siouck Allerts, echtelieden, burgers te Staveren, als kopers van *ellef einsen fenlandt over hoogh ende leegh in de Noorderstrengen gelegen*, gekocht voor 77 gulden van Jacob Floris te Staveren. Protesten van Lieuck Floris, Rinck Claes Raarda, en Aucke Hendricx Brouwer (T 13-18 nr. 24 / 291).

Uit dit huwelijk:

1) Jan Jacobs, trouwt Jeldu Tjernes, dochter van Tjerne Aelkes en Tryn Idsdr.

29 dec. 1652, weesboek Staveren; benoeming van Floris Hannes, vroedschap te Staveren, tot curator van de kinderen van Jan Jacobs en Joldu Tiarnes, ter vervanging van wijlen Ids Tiarnes (T 13-36 nr. 25 / 384).

3. Claesjen Floris, trouwt Anne Wybrands, zoon van Wybrand Annes, koopvaardijshipper, burgemeester te Staveren, en Jouck Broers (Zie ook GJB 2011 / 100).

19 mei 1640, rekest namens de zeevarenden *vande gemeene buijdel* in Staveren; Pierius Hollenij [de notaris Pier Hollesz] geeft namens Jochum Wybes, vroedsman en Bartele Sibles, grootschipper, beiden te Staveren, handelend uit naam *vande buijdel van zeevarende personen* te Staveren, te kennen aan het stedelijke gerecht dat zij kennis hebben gekregen dat Wybrand Annes en Rincke Everts, burgers te Staveren, in de voorgaande zomer zijn beschuldigd te hebben gehandeld tot nadeel van de buidel, niettegenstaande het protest daartegen van Auke Rinckes, *distijds grootschipper zijnde* (T 13-36 nr. 48).

14 maart 1642, bevrachtingscontract; Pieter Willemsz Hooft en compagnie, koopman alhier, als bevrachter en schipper Wybrant Annes, van Staveren, schipper op 'De Vlaemsche Boer' van ong. 170 lasten. Van Amsterdam met goederen naar Groenland ter walvisvangst. Lossen in Amsterdam in 2 of 3 weken al naargelang de reis 4 maanden of langer duurt. Vrachtprijs 900 gulden per maand, voor 4 maanden vangst. Er is een commandeur of commies, en de schipper mag mee en heeft vrij kost en drank. De slijtage van het touwwerk zal door arbiters bepaald worden (SAA 5075 nr. 1527 / 40).

21 maart 1665, hypotheekboek H.O.N.; schuldbekentenis; Anne Wybrens te Stavoren, gehuwd met Claesien Floris, debet 300 gulden aan Gattie Andries te Koudum, 200 aan dezelfde Gattie als curator van het kind van wijlen Claes Abbes en 500 gulden aan Douwe Wybrens, eveneens te Koudum, samen 1000 gulden tegen 5% jaarlijkse rente wegens lening van contanten. Als onderpand

met recht van retentie gold: *d' aenparten van twee saten lants en huijsingen tot Coudum, mij Claesien Floris toebehorend*. Registratie van de akte 7 april 1666 (T 13-18 nr. 35 / 898).

25 sept. 1666, hypotheekboek H.O.N., Jouck Broers, echtgenote van Wybrant Annes te Staveren, *mijn man absent en buijtenslants*, bekent 400 gulden schuldig te zijn aan Douwe Wybrens en Attjen Gattjesdr, echtelieden te Koudum, *mijn soon en schoondochter*. Onderpand een *zorgras* te Koudum, in gebruik bij Gattie Andries. Akte mede getekend door Anne Wybrands, *mijn andre soon* (T 13-18 nr. 36 / 16).

4. His Floris, volgt IVg.

5. N. Floris, trouwt Ytje Jans.

IIIf. Sibbel Hendriks, trouwt Douwe Douwes, de jonge, geb. voor 1598, ovl. voor 1669, schipper, vroedschap en burgemeester te Staveren (1623-1645), zoon van Douwe Douwes, schipper en burgemeester te Staveren (1608-1615) en Jaay Symens (GJB 2011 / 79). Sibbel en Douwe zijn mogelijk neef en nicht, want hun vaders kunnen broers zijn.

29 nov. 1608, Hof van Friesland; Alydt Lykles, weduwe van Simon Pieters, en Douwe, Taede en Pieter Simons zonen en Jay Simonsdr, huisvrouw van Douwe Douwes, burgemeester te Staveren, als erfgenamen van genoemde Simon, contra Monte Rinkes te Warns (T 14 nr. 16708 / 513).

30 maart 1616, bevrachtingscontract; Caspar van Ceulen en Gijsberth Tholincx, als bevrachters en Douwe Douwes de jonge, van Staveren, [handtekening is gelijk aan die van de burgemeester met die naam in het resolutieboek T 70-01 nr. 15] schipper op de 'St Paulus Bekinghe' van 95 lasten, bemand met 156 koppen, uitgerust met 9 gotelingen en 4 steenstukken. Met koopmanschappen naar Venetië, lossen en herladen met koopmanschappen voor Galipoli of Santen in de Golf, daar lossen en laden wat nodig is en geladen met wijn via Ancona retour Amsterdam. Vrachtprijs 5600 gulden. Vanuit Venetië, waar hij toch moet wachten op lading, moet de schipper een reisje doen op o.a. Trappen om goederen te laden voor Gora en daar lossen. Voor deze extra reis ontvangt hij 150 gulden (SAA 5075 nr. 144 / 28).

9 dec. 1617, bevrachtingscontract; Charles Latfeur en Philippo Calandrini c.s., als bevrachters en Douwe Douwes de jonge, van Staveren, schipper op de 'St Paulus Major' van 180 lasten, uitgerust met 16 gotelingen en 7 steenstukken. Van Amsterdam met koopmanschappen naar Livorno of evt. Napels, daar lossen en ontslag of verzeilen in de Golf naar bevrachters believen en herladen voor Amsterdam. Vrachtprijs in het eerste geval 3600 gulden en anders 9500 gulden. Bij een tweede reis 1450 per maand voor minstens vier maanden (SAA 5075 nr. 151 / 18v).

24 mei 1639, 2de proklamatie Staveren; Douwe Douwes burgemeester te Staveren en Sibbel Hendricksdr, echtelieden, mede namens hun mede [...]santen als kopers van zekere huizing en kruitmolen c.a. met de gerechtigheid *van het lant en de grazinge van dien, bij en om verseijde cruijdmeulen gelegen en tot dien eijnde affgeslooten*. Alles gelegen ten zuidoosten van Staveren, bezwaard met tien floreen en met de verplichting om

voor de stad Staveren te allen tijde 16 vaten buskruit op voorraad te houden om bij gelegenheid te kunnen gebruiken, af te rekenen tegen de dan geldende prijs, en de verplichting dat voor het onderhoud van de zeedijk graszoden mogen worden gedolven. Aldus gekocht voor 5800 gulden van Hans Abbas voor 7/16 parten, Lieuck Reynersdr voor 2,5/16 parten, Frans Eikema secretaris van Staveren voor 1,5/16 part, Oltmannus Schroderus voor 1,5/16 part, Dirk van Vierssen kamerbode van gedeputeerde staten van Friesland voor 1/16 part, Wimck Sibles, weduwe van Ids Jarichs, namens haar kinderen voor 1/32 part. Dit maakt samen 7/8 part. Het 1/8 part van Folckert Aukes en zijn [schoon]zuster Goyck was niet te koop (T 13-36 nr. 33 / 143). 1708, floreenkohier Staveren / 31; Sipk Douwes erven, Jantien en An Douwes, geven aan gezamenlijk te bezitten uit de erfenis van Douwe Douwes, hun grootvader, o.a. 1/6 part in *Lyckle Hendrix velt*, met de burgemeester Binckes, Hylcke Fockes c.s. De zeedijk ten westen, Elke Rooclif ten zuiden, Baefjen Hovius ten noorden, de Ringsloot ten westen, belast met 1 floreen 18 stuivers.

Uit dit huwelijk:

1. Hendrick Douwes, volgt IVh.
2. Sipk Douwes, volgt IVi.
2. An Douwes, volgt IVj.
3. Jantje Douwes, volgt IVk.
4. Folkert Douwes, volgt IVm.
5. Pieter Douwes Brouwer, volgt IVn.

IVa. Sieck Allerts, ged. Koudum 20 april 1617, ovl. voor 1659, trouwt Koudum febr. 1637 Andries Jacobs, meester wagenmaker, ovl. na 1659.

1 febr. 1647, schuldbekentenis; Andries Jacobs en Sieck Ellertsdr te Koudum, debet 300 gulden tegen 5% rente aan Nencke Jarichs en Lolk Hartmans, eveneens te Koudum. Registratie 31 dec. 1651 (T 13-18 nr. 34 / 211). Andere schuldbekentenissen van dit echtpaar: (T 13-18 nr. 34 / 231 en 798).

8 febr. 1653, decreten H.O.N.; decretale verkoop van een huis en stede te Koudum, eigendom van Andries Jacobs, weduwnaar van Sieck Allerts, wegens schulden ontstaan bij het leven van genoemde Sieck. Het verkochte stond aan de Feytmaburen, Sjoerd Luytjes ten noorden en oosten, Jolcke Jolckes weeskind ten westen, *hebbende vrije vaart op en vytreed over Feytmalaen*. Hoogste bieder en koper was Hylcke Douwes te Koudum, mede namens zijn vrouw Jaay Luytjens. Waarschijnlijk betreft het stemnummer 59 (T 13-18 nr. 31 / 297).

21 maart 1653, decreten H.O.N.; decretale verkoop van een derde part van 5/9 gedeelte van twee saten en een derde part van 4½ hoofd land, alles gelegen *te Ooste* Koudum, en een derde part van 5/9 gedeelte van *een visscherie aldaer*, eigendom van de weeskinderen van Andries Jacobs, weduwnaar van Sieck Allerts, wegens schulden ontstaan bij het leven van genoemde Sieck. De goederen waren afkomstig van haar vader. Hoogste bieder en koper was Sipke Allerts, mede namens zijn vrouw [Lisk] Harings. Waarschijnlijk betreft het stemnummers 107 en 113 (T 13-18 nr. 31 / 298).

Uit dit huwelijk:

1. Ellert Andries, ged. Koudum 10 dec. 1645.
2. Lyckle Andries, ged. Koudum 15 jan. 1651.

IVb. Sipke Allerts Æstwarda, geb. omstr. 1629, vroedschap te Bolsward, daar ovl. 30 okt. 1658, trouwt Bolsward 4 april 1652 Lisk Harings, ged. Bolsward 14 maart 1630, dochter van Haring Fongers en Botke Lolles Beyma. Lisk trouwt 2. Bolsward 16 sept. 1666 Joris Wiebes.

2 nov. 1645, gereformeerde lidmaten Koudum; belijdenis Sipcke Ellerts, jongeman, vertrokken naar Warns.

Grafzerken Bolsward, nr. 100; *Anno 1658 de 30 October is in den Heere gerust den Eersamen Sipcke Allert Aestwarda in sin leuen mentsman in Bolsward out int 30 ier ende leit [alhier] begraven.*

Uit dit huwelijk:

1. Dr. Allardus Æstwarda, volgt Va.
2. Yntje Sipkes Æstwarda, ged. Bolsward 8 mei 1656, ovl. voor 1675.

IVc. Bauck Martensdr, ovl. voor 1669, trouwt Staveren 3 febr. 1656 Cornelis Sipkes, ovl. omstr. 1681, zoon van Sipke Cornelisz, schrijver op een oorlogsschip, en Roord Freercx; Cornelis trouwt 2. Staveren 22 aug. 1669 Tryn Harmens.

25 maart 1628, verklaring door o.a. Sipcke Cornelis, van Staveren, schrijver, ong. 47 jaar, op verzoek van kapitein Jan Albrants Halfhooren van Enkhuizen (ONA Enkhuizen, 922 / 29).

19 aug. 1669, weesboek Staveren; verdeling van de goederen van wijlen Bauck Martens ten huize van Cornelis Sipckes, *die hem met Tryn Harmens ten weder huwelyck hadde begeven*, met zijn kinderen Sipcke en Roordt, ter voorkoming van disputen en geschillen. Curator: Pals Meynesz, aangetrouwde oom van de kinderen. In de boedel o.a.: een vierdepart van twee saten land te Koudum, geërfd van *wijlen onze grootmoeder* Syts Reyners, hiervan bezitten Floris Hannes kinderen [ook ¼ part] en de erfgenamen van Douwe Douwes de helft, het genoemde vierdepart is in massa gelaten met de erfgenamen van Marten Ottens, zodat de kinderen van Cornelis Sipckes recht hebben op een vijfdepart van het meergemelde vierdepart (T 13-36 nr. 27 / 925).

18 april 1681, autorisatie Staveren; verzegeling van het sterfhuys van Cornelis Sipckes. Dochter Roordt Cornelis (T 13-36 nr. 17 / 51).

1708, floreenkohier Staveren; Bauck Martens erven geven aan navolgend land: Een 10de part van een plaats of *sathe landts leggende tot Coudum*, bijzitter Sanders landen ten noorden, de Horenné ten zuiden, de weg ten oosten. [Het betreft stemnummer 3. De Harne is een veldnaam ten westen van Koudum.]

Uit dit huwelijk:

1. Sipke Cornelis, volgt Vb.

2. Roord Cornelisdr, ged. Staveren 8 jan. 1665, trouwt Staveren 28 okt. 1683 Hidde Gerritsz, meester kuiper te Staveren.

10 april 1702, registratieboek H.O.N., schuldbekentenis d.d. 22 okt. 1689; Hidde Gerrits, mr. kuiper te Staveren, mede namens zijn vrouw Rootjen Cornelis, bekend 100 gulden tegen 4% jaarlijkse rente schuldig te zijn aan Friesche Ages, curator van Pieter Poulus de Jongh, nagelaten weeskind van Poulus Pieters en [Rins] Frieskes (T 13-18 nr. 38 / 55).

27 dec. 1683, weesboek Staveren; afrekening van de curatele door burgemeester Marten Jeltens en Saker Pieters Jonckhart, curatoren van Roordt Cornelisdr, ten overstaan van genoemde Roordt met haar man Hidde Gerritsz (T 13-36 nr. 29 / 301).

Uit dit huwelijk: Cornelis Hiddes, ged. Staveren 9 okt. 1687.

IVd. Folkert Martens, ovl. voor 1676, koopvaardijshipper te Staveren, trouwt Grietje Lubbes, ovl. na 1676.

10 maart 1656, bevrachtingscontract; Claes Pietersz, van Hoorn, en Adriaen van Cuyck, equipagemeester, als bevrachters, en Volkaert Martensz, van Staveren, schipper op 'De Liefde' van 120 x 25 x 11 x 5 voeten. Met goederen naar Groenland ter walvisvangst, lossen in Amsterdam. Vrachtprijs 3000 gulden. De schipper mag mee voor toezicht (SAA 5075 nr. 1538 / 122).

28 dec. 1676, weesboek Staveren; verdeling van goederen en landen van Folkert Martens. Lubbe Folkerts, Lieuck Folkerts, huisvrouw van Hendrick Mevis, en Pals Meynes, burgemeester, oom van de kinderen, samen met Gryttie Lubbes, moeder van de kinderen, namens Marten Folkerts, allen erfgenamen van genoemde Folkert Martens. In de opsomming o.a.: drie hoofden land in Pieter Douwes fenne te Koudum; *Een Sate Landts tot Coudum van wijlen Syts Ridders, des kinders bestemoeder aanbeeft*, bewoond door Cornelis Clasen Hollander. De zathe te Koudum betreft stemnummer 3 (T 13-36 nr. 28 / 210).

Uit dit huwelijk:

1. Marten Folkerts.
2. Rienk Folkerts.
3. Lubbe Folkerts.
4. Lieuck Folkerts, trouwt Staveren 12 maart 1676 Hendrik Meeuwes.
11 mei 1678, proklamatie H.O.N.; Pals Meynes burgemeester en Pieck Martens echtelieden te Stavoren, als kopers van 1/10 part van zekere huizinge en sathe te Koudum, bewoond door Cornelis Claasen Hollander, gekocht voor 420 gulden van Lieuck Folkerts gehuwd met Hendrick Meeuwis (T 13-18 nr. 24 / 140).
8 aug. 1682, weesboek Staveren; inventarisatie van het sterfhuis van Pieck Martens, weduwe van de burgemeester Pals Meynes Bruinsma. In de boedel o.a.: een koopbrief en reversaal voor Pals Meynes als koper van 1/10 part in een plaats te Koudum, bewoond door Cornelis Clasen Hollander, gekocht op 11 mei 1678 voor 420 goudgulden van Lieuck Folkerts (T 13-36 nr. 29 / 159).

IVe. Trijntje Martens, ovl. Staveren omstr. 1679, trouwt Jelte Foogles, zoon van Foogle Jeltens.

3 mei 1642, weesboek Staveren; rekening en verantwoording door Sieuwert Pieters namens Grate Reyners, zijn schoonvader, van het bewind der goederen van Foogle Jeltens, in bijzijn van Douwe Hendricks, burgemeester en curator van genoemde Foogle (T 13-36 nr. 24 / 14).

31 maart 1679, weesboek Staveren; inventarisatie van het sterfhuis van Trijntje Martens, ter presentie van de vroedsman Marten Jeltens, Ids Jeltensdr met haar man Jarich Jacobsz en mr. Baucke Ruurds, schooldienaar te Warns, curator van Leyn Garryts, zoon van Garryt Leyns en Tryntien Jeltensdr, erfgenamen van Trijntje Martens. In de opsomming genoemd o.a.: een grote zilveren beker met Jelte Foogles Trijntie Martens, anno 1657; een akkoord d.d. 8 nov. 1656 tussen de erfgenamen van Marten Ottes en Lieuck Hendrix; een akte van likwidatie d.d. 14 maart 1664 betreffende Grietje Lubbes en haar kinderen bij Folkert Martens; een akkoord d.d. 3 maart 1654 tussen de erfgenamen van Foogle Jeltens (T 13-36 nr. 28 / 569).

Uit dit huwelijk:

1. Marten Jeltens, volgt Vc.
2. Idsk Jeltens, geb. na 1654, trouwt Jarich Jacobs.
3. Tryn Jeltens, ovl. voor 1678, trouwt Staveren 17 jan. 1663 Gerrit Leyns, hopman, ovl. voor 1675.

13 febr. 1675, proklamatie H.O.N.; de burgemeester Douwe Leins en Antien Durcx, echtelieden te Stavoren, als kopers van 6¼ pondematen land in *de Suydermeer over de Cruiswegh*, gekocht voor 21 gulden van Tryn Jeltens, weduwe van de hopman Gerrit Leins te Staveren (T 13-18 nr. 24 / 28).

7 nov. 1678, autorisatie Staveren; Douwe Leyns als oom van vaderskant en Marten Jeltens, oom van moederskant, geautoriseerd tot curatoren van Gerrit Leyns, het weeskind van Leyn Gerrits en Tryn Jeltens (T 13-36 nr. 17).

Uit dit huwelijk:

Leyn Gerrits.

IVf. Pieck Martensdr, ovl. omstr. 1682, trouwt Staveren 25 maart 1660 Pals Meynes Bruinsma, geb. 13 dec. 1623, ovl. voor 1679, weduwnaar van Aagh Jans.

8 aug. 1682, weesboek Staveren; inventarisatie van het sterfhuis van Pieck Martens, weduwe van de burgemeester Pals Meynes Bruinsma, ten overstaan van Marten Jeltens en Rienck Hendricks, curatoren van Grate, Lieuck, Agge, Aaggien en Meine Pals. In de opsomming o.a.: een zilveren beker met Pals Meynes Bruinsma Aagh Jans 1656; een zilveren bekertje met drie voetjes PMB PM; een zilveren lepel met 1634 3 maart Pieck Martens; een zilveren lepel met *Pals Meynes Bruinsma is geboren den 13 dec. 1623; een zilveren lepel met 20 april 1674 is geboren Meine Pals soon is Meine Pals in de heer gerust 3 mei 1675*; een zilveren penning met *Vlaslaus I V.D.G. Rex Poli et Suca*

MD Lit Rus, met zijn effigies en ander kant zijn [...] effigies, met een brandsteen cralen ketting; vijf zilveren [...]aalde penningen met het effigies van Henricus III D.G. Dania Norvegia Vandalo cum Rex; een koopbrief en reversaal voor Pals Meynes als koper van 1/10 part in een plaats te Koudum, gekocht op 11 mei 1678 voor 420 goudgulden van Lieuck Folkerts (T 13-36 nr. 29 / 159).

5 mei 1685, weesboek Staveren; rekening en verantwoording door de curatoren Marten Jeltens en Rienk Hendricks van de weeskinderen van Pals Meynes en Pieck Martens, in bijzijn van Grate en Lieuck Pals (T 13-36 nr. 29, ongenummerd).

Uit dit huwelijk:

1. Lieuck Pals Bruinsma, ged. Staveren 19 nov. 1665.
2. Agge Pals Bruinsma, ged. Staveren 11 nov. 1666, trouwt Staveren 11 febr. 1694 Heere Tymens.
3. Aagje Pals Bruinsma, volgt Vd.
4. Meine, geb. 20 april 1674, ovl. 3 mei 1675.
5. Meine Pals Bruinsma, ged. Staveren 19 dec. 1675.

IVg. His Floris, trouwt Staveren 26 april 1646 Age Symens.

Uit dit huwelijk:

1. An Ages, ged. Staveren 6 juli 1656, ovl. voor 1698, trouwt Staveren 31 okt. 1675 Oege Annes, ged. Staveren 3 maart 1650, burgemeester, ovl. voor 1698, zoon van Anne Oeges en Beyt Jans.
16 mei 1711, proklamatie; de heer Bincke Binckes en Sipke Kuipers, curatoren van de twee minderjarige dochters van wijlen de echtelieden Oege Annes, in leven burgemeester te Staveren, en An Ages, genoemde Sipke getrouwd met een derde dochter van genoemde echtelieden, als verkopers bij decreet van het gerecht van H.O.N. aan de hoogst biedende, van 1/6 part van een heerlijke stemdragende zathe en landerijen met huizing, schuur c.a. ten westen van Koudum, zoals in gebruik bij Cornelis Jans, groot in het geheel 17 koegangen weidland, 25½ hoofd maadland en 17½ verstallen bouwland, in gemeenschappelijk eigendom met de burgemeester Hendrick Pieters Brouwer c.s.; de bijzitter Sanders ten oosten, Ids Pieters Brouwer c.s. zathe en landen ten zuiden. Bezwaard in het geheel met 16 floreen 9 stuivers 8 penningen, pro quota voor de koper. Verhuurd voor 3 jaar aan Geert Haeyes c.u. voor 130 gulden het geheel boven de floreenlasten. Hoogste bieder bij de provisionele verkoop was Bincke Binckes met 278 gulden. Hij handelde namens de uiteindelijke koper Hendrick Pieters Brouwer. Het betreft stemnummer 2 (T 13-18 nr. 25 / 269).

Uit dit huwelijk:

- 1) Syth Oeges, ged. Staveren 21 aug. 1678, trouwt aldaar 27 dec. 1696 Sipke Salings Kuiper.
- 2) His Oeges, ged. Staveren 25 dec. 1687.
- 3) Beyt Oeges, ged. Staveren 2 dec. 1691, trouwt Workum 18 jan.

1714 Piebe Geerts Bonnema, ged. Koudum 22 jan. 1693, zoon van Geert Piebes Bonnema en Hecke Doyties.

- 4) Anne Oeges, ged. Staveren 13 maart 1695.

IVh. Hendrik Douwes, schipper, reder, kruitmaker, biersteker, burgemeester en rentmeester te Staveren, geb. omstr. 1615 (geschat), overl. 24 dec. 1654, begr. Staveren 27 dec. 1654, trouwt na 1636 Taad Rienks, geb. omstr. 1616, overl. Staveren 23 juli 1686, biersteekster te Staveren, dochter van Rienk Rinckes, biersteker te Staveren, en Tied Jarichs.

6 april 1639, bevrachtingscontract; Rutger Nederhoff, koopman te Amsterdam, als bevrachter en Hendrick Douwes, van Staveren, schipper op 'Den Otter' van 118 x 24 x 11 ende vijffvoeten daer en boven, alles in Zaandammer voeten. Ballastscheeps met de eerste vloot en konvooi uit Nederland naar Riga in Lijfland, laden met goederen en koopmanschappen voor Amsterdam. Vrachtprijs: 2100 gulden, bovendien nog een nieuwe vlagge (SAA 5075 nr. 1525 / 95).

15 april 1640, 3de proklamatie; Taad Rienckx, burgeres van Staveren, gesterkt met Douwe Douwes, haar mans vader, en naeste bloet van Galtje Jans, haar vader [stiefbroer], als koper van zeker huis en stede op het zuid, buiten de stadspoort, in gebruik bij Pieter Balthus. De weg aldaar ten westen en Jacob Elias ten oosten. Strekkend voor van de straat tot achter aan het stakettinge van dien. Gekocht voor 1025 gulden van genoemde Galtje Jans (T 13-36 nr. 33 / 164; GJB 2011 / 82).

13 juni 1643, schuldbekentenis; Aelcke Douwes en Lyeuck Takes, echtelieden te Warns, debet 100 gulden aan Hendrik Douwes en Taed Rienckx, burgers en bierstekers te Staveren (T 13-18 nr. 33 / 422).

5 mei 1644, proklamatie Staveren; Hendrick Douwes en Taed Rienckx, echtelieden en burgers te Staveren, als kopers van zeker derdepart van een huis, schuur en stede in het zuidwesterkwartier te Staveren, gekocht voor 500 gulden van Oltmannus Schroderus, predikant te Witmarsum (T 13-36 nr. 33 / 224).

17 okt. 1644, proklamatie Staveren; Hendrick Douwes en Taed Rienckx, echtelieden en burgers te Staveren, als kopers van 1/4 part van zekere kruitmolen met het huis en de landen in het zuidoosterkwartier buiten de poort, belast met 10 floreen en met de verplichting om voor de stad Staveren te allen tijde 16 vaten buskruit op voorraad te houden om bij gelegenheid te kunnen gebruiken, af te rekenen tegen de dan geldende prijs, en de verplichting dat voor het onderhoud van de zeedijk graszoden mogen worden gedolven. Aldus gekocht voor 4900 gulden van de oude burgemeester Douwe Hendriks Schilsma en Jaay Allertsdr, burgers te Staveren. Douwe Douwes als nae bloet van de verkopers legde met succes het niaar op, zodat hij eigenaar werd van de helft van het verkochte (T 13-36 nr. 33 / 230).

4 dec. 1648, bevrachtingscontract; Joryan Boucaert, koopman te Amsterdam, als bevrachter en Hendrick Douwes, van Staveren, als reder en handelend namens Jacob Witghen, van Staveren, schipper van 'Den Witten Eenhoorn', van ong. 150 lasten,

gemonteerd met 11 stukken, bekwaam volk *en alle andere ammonitie van oorloghe*. Geladen met tarwe via Texel naar Genua of Livorno of Civitavecchia in Italië, de plaats waar hij moet lossen wordt hem aangezegd bij Texel (SAA 5075 nr. 2019 / 781). 8 aug. 1652, contract van koop en verkoop; de eezame Hendrik Joris Fuijck als verkoper en Jacob Abrahams Croock als koper, beiden te Amsterdam, verklaren akkoord te zijn over de koop en verkoop van 1/8 part van een kruit- en oliemolen met de gereedschappen te Staveren, met daarbij het 1/8 deel van de voorraden salpeter, buskruit, zwavel, harpuis en oliezaden. Op dezelfde datum machtigde genoemde Fuijck de eezame Hendrick Douwes, kruitmaker te Staveren, om uit naam van hem constituent, *voor de edele heren van't gerechte daert behoort te compareren*, en op de wijze zoals het hoort te transporteren op de naam van genoemde Croock, het gerechte 1/8 part van een kruitmolen gelegen buiten Staveren alsmede 1/8 part van de oliemolen op hetzelfde terrein (SAA 5075 nr. 604 / 310).

12 mei 1655, schuldbekentenis; Syttie Reyns en Alijt Aelckes, echtelieden, *herbergiers 't Coldum*, ten gunste van de eerbare Taed Riencxdr, weduwe van de burgemeester Hendrick Douwes, *biersteekster binnen Stavoren*, 225 gulden renteloos, wegens geleend geld en geleverde Hollandse bieren met imposten van dien. Het geld hoefde niet eerder terugbetaald te worden *soo lange wij met haer mengen in't affhaelen en tappen van de Hollandse bieren*. Onderpand de herberg en de roerende goederen (T 13-18 nr. 35 / 19).

1 aug. 1657, schuldbekentenis; Trijntje Hilles, weduwe van Baucke Geerts, herbergierster te Koudum, mede namens haar kind bij genoemde Baucke, ten gunste van Taed Rienx, biersteker te Staveren, 300 gulden (T 13-18 nr. 35 / 192).

25 aug. 1657, schuldbekentenis; Jelte Jeltjes Haen, herbergier te Koudum, 400 gulden debet aan Taed Riencxdr, weduwe van Hendrick Douwes, biersteker in Stavoren, uit hoofde van de overdracht aan Jelte Haen van een grote partij roerende goederen van de herbergier Anske Reins te Koudum. Af te lossen als hij zijn bier niet meer zou betrekken van de schuldeiser Taed Riencxks. *Des sal ick Jelte alle mijn Hollantse bieren dien ick tot mijn neringe van doen hebbe van haer Taed moeten haelen ende met gereet geld betaelen, sonder dat ick van andere bier mach haelen als sij bier heeft* (T 13-18 nr. 35 / 197).

8 okt. 1662, schuldbekentenis; Judich Loquini, getrouwd met Meynardus van Lycklema, 150 gulden debet aan Taed Riencx, weduwe van Hendrik Douwes. Ingeschreven: 22 okt. 1664 (T 13-18 nr. 35 / 767).

15 april 1674, proklamatie H.O.N.; Taad Rienx als beoogde koper van zekere huizing en stede te Koudum in de kerkeburen, *streckende voor van de halve straat tot achter aen de halve wegh, hebbende de executeur Lambertus Holwerda ten suijden ende Poppe Sjoerds erfgenamen ten Noorden naesten*. Bezwaard met 6 stuivers jaarlijkse grondpacht. Aldus gekocht voor 1100 gulden van Olphart Eelckes en Trijntie Hilles, echtelieden te Koudum. Ruardus Nicolai, secretaris en notaris te Hindeloopen, protesteerde wegens de hypotheek die hij blijkbaar op het pand had. Nicolai dreef ook een bierhandel. Op 7 mei protesteerde buurman Lambertus Holwerda *in judicia proesent die versoect en beset 't niaer van dese geproclameerde huijsinge als*

naestlegger. Hij gaf de koopschat in consignatie aan grietman Jongestel, met 9 zilveren ducats en 125 gulden *tot goedinge van ongelden*. Genoemde Ruardus Nicolai stond borg voor Holwerda en protesteerde tegen alle verdere proklamaties. Zonder succes waarschijnlijk, want op 5 september tekende hij een kwitantie voor ontvangst voor het geld dat Holwerda aan de grietman in bewaring had gegeven (T 13-18 nr. 24 / 1).

25 juni 1674, reders van het koopvaardijship de Vergulde Salamander van schipper Galtje Galtjes te Staveren; Aucke Hendricks 1/64 part en voor mijn moeder Taed Rienx 1/64 part (SAA 5075 nr. 1548 / 154 - 155c).

Grafschriften Staveren D8; D. E. Hendrick Dovwes yn leeven byrgemeester en rentemester deeser stede Stavoren is anno 1654 den 24 desembe[r] [in] godt sal[.] gestvrven en den 27 dito al hier begraven.

Den 22 maart 1686 is in den heere gerust de Eersame Rienck Hendricks in leve[n] regerende burgemeester in Stavor[en] out int 46 iaer ende leit alhie[r] naest begraven.

Den 23 juli 1686 in den heere gerust[t] die eerbare [...] in leven weduwe van Hendrick Douwes out int 70 Iaer ende leit alhier begrav[en].

Den 5 Febrvarij 1682 is inden heere gerust die eerbaren Tijedt Hendricks die hui[s] vrou van dr Ioannes Hellendoorn oudt int 35 iaer ende leidt alhier begrav[en].

Uit dit huwelijk:

1. Rienk Hendriks Brouwer, volgt Ve.
2. Tied Hendriks, geb. omstr. 1647, ovl. Staveren 5 febr. 1682, trouwt Staveren 27 juli 1679 dr. Joannes Hellendoorn, medicus te Staveren.
3. Auke Hendriks Brouwer, volgt Vf.
4. Sibbel Hendriks, ovl. 2 aug 1694, trouwt Adriaan Hendriks Korff. Grafschriften Staveren E 8; Bovenstuk is gebroken, daaronder een cirkelmedaillon met daarbinnen een mand gevuld met bollen tussen bladeren. Midden boven het cirkelmedaillon de letter K en onder links de letter A en rechts de letter H. Daaronder de volgende tekst: Den 2 augustus A° 1694 is inden heere grust de eerbare sibbel Hendrickse de huys vrouw van de burgemr Adriaan Hendricks Korf en leyt alhir begraven.

IVI. Sipk Douwes, ovl. omstr. 1708, trouwt Staveren 27 jan. 1656 Wypke Ages Loyter, burgemeester en rentmeester te Staveren, ovl. voor 1683, zoon van Age Wypkes Loyter, biersteker te Staveren, en Beyts Sipkes.

18 maart 1669, weesboek Staveren; autorisatie van Wypcke Ages Loyter tot curator over de kinderen van Freerck Alberts en wijlen Sara Symensdr, op verzoek van genoemde Freerck Alberts.

19 maart 1669, idem, inventarisatie van de goederen van wijlen Sibbel Sipckes, de moeder van Freerck en Rinck Alberts, de laatste geassisteerd met haar man Jan Freercks Benting (T 13-36 nr. 27 / 823).

26 april 1670, autorisatie Staveren; de burgemeesters Scholte Scholtes en Wypcke Agges Loyter benoemd tot curatoren van Arrien en Evert Hendricks, kinderen van

de edele kapitein Hendrick Adriaens, op verzoek van Aucke Hendricks Brouwer, getrouwd met Aeltien Hendricks, en Sierd Inties, getrouwd met Rinck Hendricks. *Om te maken ontscheijdinge tusschen haer vaders goederen met haer stijpmoeder Jeltien Auckes* (T 13-36 nr. 17).

27 aug. 1674, weesboek Staveren, rekening en verantwoording door Wypcke Agges Loyter, rentmeester van Staveren, *en de lieutenant* Jan Freerx Bentingh, curatoren van de kinderen Symen, Sibbel en Susanna van wijlen Freerck Alberts en Sara Symens, in tijden echtelieden te Staveren (T 13-36 nr. 28 / 31).

11 juni 1676, weesboek Staveren; inventarisatie van de goederen van Symen Jelles. Wypke Agges Loyter, rentmeester, en Jan Freerx Bentingh, *luytenant*, curatoren van de kinderen van wijlen Freerck Alberts en Sara Symens, Antje Symens, weduwe van Sjoerd Poppes, contra Jol Annes, weduwe van Symen Jelles, grootvader van de genoemde kinderen en vader van Antje, geassisteerd met Douwe Wybrands, haar neef (T 13-36 nr. 28 / 161).

4 maart 1676, proklamatie H.O.N.; Jelle Seyties en Doed Jelles te Hindeloopen als kopers van een halve fenne land te Koudum waarvan de koper de andere helft reeds bezit. Aldus gekocht voor 325 gulden van Sipck en Jantien Douwes dochters, *gesterckt met haer mannen* en An Douwes, weduwe van Bartle Bartles (T 13-18 nr. 24 / 74).

13 febr. 1683, Hof van Friesland; Jacobus Fockens Eringa, secretaris te Staveren, curator van Evert Hendrix, contra Sipck Douwes te Stavoren, weduwe van Wypcke Ages Loyter, mede namens haar zoon bij genoemde Wypcke. Hendrick Adriaens was enige jaren geleden gestorven en hij liet zes kinderen na, onder wie genoemde Evert. Wypcke Ages was eerder curator van Evert Hendrix geweest en had zijn taak niet naar behoren gedaan, ten nadele van zijn pupil, wiens zwager Sjoerd Inties daardoor een groot voordeel had behaald uit de verdeling van de nalatenschap van Hendrick Adriaens (T 14 nr. 16552, sententie 27).

5 aug. 1707, registratieboek H.O.N., schuldbekentenis; Joucke Synes, huisman te Koudum, mede namens zijn vrouw Ybel Annes, bekend 600 gulden tegen 5% jaarlijkse rente schuldig te zijn aan Sipck Douwes, An [Douwes] Barteles, Ids Pieters Brouwer en Hendrik Symens [Cramer], *mijne lantheren en vrouwen*, wegens achterstallige landhuren. Onderpand zijn de roerende goederen en het vee, waarvan zonder toestemming van de crediteuren niets mag worden verkocht (T 13-18 nr. 38 / 238).

23 febr. 1709, proklamatie H.O.N.; Hendrik en Yk Symens, de laatste met haar man, erfgenamen van Sipk Douwes te Staveren, als kopers van drie hoofden en 6/10 van een hoofd land ten westen van Koudum, *over de Garsloot*. En een fenne groot 10 hoofden *van ouds genaemt Geaverf...Jেকে Fenne en d'oude Staverse Fenne*, met het recht van visserij. Gekocht voor 318 gulden van Doede Ages, koopman te Staveren (T 13-18 nr. 25 / 148).

10 maart 1708, 3de proklamatie; de erfgenamen van Sipk Douwes te Staveren als koper van het 1/6 part in de Staverse Fenne te Koudum, mandelig met Doede Ages, Jantien Jans en Baafjen Hovius erven. Voor een jaar verhuurd à 64 gulden aan Ties Tierx, met de gerechtigheid van visserij. En twee hoofden land *in Bovendijk*, voor één jaar verhuurd à 6 gulden aan Ties Pieters *met een schapen kees ten profijte van de kopers*.

Aldus gekocht voor 500 gulden van Jantien Syewers, weduwe van de burgemeester Johannes Abes Hattinga te Staveren (T 13-18 nr. 25 / 138).

Uit dit huwelijk:

1. Age Wypkes Loyter.

IVj. An Douwes, ovl. na 1708, trouwt Staveren 5 juni 1653 Barteles Barteles, geb. omstr. 1631, koopvaardijshipper te Staveren, ovl. voor 1676, zoon van Barteles Barteles en Att Dircks.

4 jan. 1653, weesboek Staveren; benoeming van Epe Tiercx Broersma, vroedschap, en Allert Dirks, beiden te Staveren, tot curatoren van het kind van Att Dirks bij Jacob Sytties, op verzoek van Bartle Bartles, 22 jaar. Allert Dirks is een oom van Bartle en Epe Broersma is een oom van het weeskind van vaderskant (T 13-36 nr. 25 / 403).

1 april 1656, bevrachtingscontract; Jeremia en Gasper van Collen, kooplieden te Amsterdam als bevrachter en Barteles Barteles, schipper op de 'Witte Eenhoorn' van 122 x 25½ x 12 x 4¾ voeten, uitgerust met 4 takels. Van deze lande met goederen naar Groenland ter walvisvangst, lossen in Amsterdam. Vrachtprijs 3150 gulden, met premie van 3 gulden per gevangen vis. De schipper mag mee voor het toezicht. Slijtage van het scheepsgoed zal door arbiters bepaald worden (SAA 5075 nr. 1538 / 138).

26 febr. 1659, bevrachtingscontract; Willem Jansz van Coppenol, koopman te Amsterdam, voor rekening van de weduwe van Jacob van Eschwiller en Dionijs van Eschwiller, als bevrachters en Barteles Barteles, van Stavoren, schipper op de 'Eenhoorn' van 190 lasten. Van Amsterdam in konvooi naar Setubal, zout laden voor Amsterdam. Vrachtprijs: 23 gulden per last zout, gerekend 7 lasten voor 1 honderd. Kaplaken 25 gulden voor de schipper (SAA 5075 nr. 1540 / 5).

1 juli 1660, bevrachtingscontract; Nicolaes Bogaert, koopman, als bevrachter en Barteles Barteles, van Stavoren, schipper op het schip 'Witte Eenhoorn' van 122 x 25½ x 12 x 4¾ Zaandammer voeten. Met goederen naar Archangel, lossen en herladen, met de laatste vloot retour Amsterdam. Vrachtprijs: 3800 gulden. Stuurman en kuiper passage en kost vrij (SAA 5075 nr. 1134 / 2).

17 dec. 1660, procuratie; Barteles Barteles, van Stavoren, schipper op de 'Witten Eenhoorn', geeft procuratie aan Galtje Grates en Jacob Crook, om als zaakwaarnemer op te treden tegen Van Duren, inzake *een pak juchten* dat in Moscovië [Archangel] gestolen is. Het is niet op zijn schip geweest. Desnoods procederen (SAA 5075 nr. 1516 / 73).

Uit dit huwelijk:

1. Bartle Bartles, volgt Vg.

IVk. Jantje Douwes, ovl. na 1708, trouwt Staveren 21 juli 1650 Symen Sytses Cramer, geb. na 1628, koopvaardijshipper te Staveren, ovl. na 1676, zoon van Syts Symens en N. Jeyes.

3 maart 1653, weesboek Staveren; inventarisatie van het sterfhuis van Syts Symens,

in bijzijn van Goyck Thomas, weduwe van genoemde Syts, geassisteerd door haar zwager Floris Gerrits en notaris Pierius Hollenij. Andere aanwezigen Pieter en Jucke Sytsz, gebroeders en Sibbel Syts, geassisteerd door haar man Sible Sybolts en Wybe Jayes als curator van Symen Syts, allen kinderen en erfgenamen van genoemde Syts (T 13-36 nr. 25 / 477).

6 maart 1655, bevrachtingscontract; Reynier de Blocq, koopman te Amsterdam, als bevrachter en Symen Sydtsz, de jonge Cramer van Staveren, schipper op 'De Jonge Cramer' van ong. 170 lasten. In konvooi naar Setubal, zout laden voor Trondheim. Route achter Engeland om. Vrachtprijs 12 rijksdaalders in specie per last (SAA 5075 nr. 1537 / 203 op 10 maart en dezelfde bestemming zijn zwager Pieter Douwes / 206). 13 maart 1656, bevrachtingscontract; Reyner Jelles Tichelaar en Sieuwert Gales Brouwer, van Makkum, als bevrachters, en Symen Sydts, van Staveren, schipper op 'De Cramer' van 117 x 24³/₄ x 11¹/₂ x 4¹/₂ voeten, uitgerust met 4 takels. Van Staveren met goederen naar Groenland ter walvisvangst, lossen in Harlingen of Medemblik. Vrachtprijs 2900 gulden. De schipper mag mee voor toezicht (SAA 5075 nr. 1538 / 115). 11 okt. 1657, verklaring; de comparanten Joucke Claes, ong. 32 jaar, stuurman, en Douwe Jochums, 40 jaar, bootsgezel, opvarenden van het schip de 'Jonge Cramer' van schipper Symen Sytses, van Staveren, waarmee ze recentelijk van Stettin gekomen zijn voor de palen van Amsterdam, verklaren op verzoek van hun schipper dat zij te Stettin voor rekening van Cornelis Jansz Bet, koopman te Amsterdam, 30 lasten *Stattijnse rogge* geladen hebben. De rogge is in Amsterdam gelost en uitgeleverd aan genoemde Bet, zoals zij te Stettin geladen was, zonder dat bij weten van hen comparanten *ijets daarvan is vermindert* door de schipper of de rest van het scheepsvolk. Joucke Claes tekende met de toevoeging *stoermaen*, stuurman (SAA 5075 nr. 2873 / 769).

23 april 1664, bodemerijcontract; Symen Sytses, van Staveren, schipper op de 'Jonge Cramer', verklaart dat hij uit handen van de heer Caspar Bosschaert, koopman te Amsterdam, 800 gulden tegen 12% rente heeft ontvangen, *op bodemerij en 't recht avontuyre van de see, van 't genoemde schip, scheepskiel, gereetschappen, appendentien en dependentien van dien*, voor de reis die het schip met Gods hulp binnenkort zal maken van Amsterdam naar Groenland vice versa, op de walvisvangst (SAA 5075 nr. 2216 B / 729).

Uit dit huwelijk:

1. Douwe Symens Cramer, volgt Vh.
2. Symens Symens Cramer, volgt Vi.

IVm. Folkert Douwes, ovl. omstr. 1671, koopvaardijshipper te Staveren, trouwt 1. Staveren 16 febr. 1651 Ittie Andries, ovl. voor 1656; trouwt 2. Staveren 17 febr. 1656 Yts Jans, weduwe van Andries N.

16 juli 1639, bevrachtingscontract; Floris Gerrits en Galtje Grates, kooplieden te Staveren, als bevrachters voor 3/4 respectievelijk 1/4 part en Volckert Douwes, eveneens van Staveren, schipper op de 'Drije Coningen' van ong. 140 lasten. Van

Nederland naar La Rochelle in Frankrijk, aldaar of in een haven in de buurt laden met zout voor Danzig of Koningsbergen. De schipper zal in de Sont *ende aldaer tot Staveren bescheijt vinden waer hij seylen sal*. Lossen en herladen met koopmanschappen voor Amsterdam. Vrachtprijs voor iedere last zout oostwaerts geleverd 29 gulden 15 stuivers, bovendien 18 gulden voor een nieuwe vlag. Voor de prijs van eventuele vracht uit een van de Oostzeehavens is ook een afspraak gemaakt. Het contract voorziet ook in de situatie dat het zout wordt afgeleverd in Amsterdam (SAA 5075 nr. 1525 / 128).

20 dec. 1669, Hof van Friesland; Folckert Douwes, mede namens de andere erfgenamen van hun vader Douwe Douwes, Jacob Wybes, Jacob Pieters, Jacob Siuckes en Hylke Fockes, geassisteerd met burgemeester Focke Hylckes te Stavoren, Galtje Grates te Amsterdam, *mede de rato caverende* voor de mede erfgenamen, eigenaars en ingelanden van Lyckle Hendrix Velt, contra vertegenwoordigers van het toenmalige waterschap. De zaak ging over de vergoeding voor het vergraven van land ten behoeve van het dijkonderhoud (T 14 nr. 16538, sententie 29).

25 juli 1671, weesboek Staveren; inventarisatie van het sterfhuys van Folkert Douwes, op verzoek van Wypke Ages Loyter die getrouwd is met Sipk Douwes c.s., erfgenamen van de overledene, en Yts Jans, weduwe van genoemde Folkert, geassisteerd met Anne Oeges en Pieter Harmens. Volgens Yts Jans had een vierde part van alle goederen toebehoord aan wijlen haar dochter Lol Andries; de andere partij was van mening dat de helft van alle goederen in het sterfhuys hen toebehoorden. In de boedel o.a: [...] een zilveren smelt met ITTIE ANDRIES D: 1637 (T 13-36 nr. 27 / 1231).

28 mei 1672, schuldbekentenis; Cornelis Claessen en Tryn Jans, echtelieden te Koudum, bekennen 660 gulden tegen 4% jaarlijkse rente wegens achterstallige landhuur schuldig te zijn aan Sipck, Jantjen, An [Douwes] en de weduwen Jeldu Tjernes en Ytje Jans van resp. Pieter en Folkert Douwes gezamenlijk voor de helft, aan Trijntje, Symen, Pieck en de kinderen van Bauck en Folkert Martens voor 1/4, en aan His Floris, Anne Wybrens, Joldu Tjernes en Ytjen Jans voor 1/4 part, allen wonend te Staveren (T 13-18 nr. 36 / 666).

IVn. Pieter Douwes Brouwer, ovl. voor 1668, trouwt voor 1652 Jildu Tjernes, dochter van Tjerne Idses en Aalk Anskes; Jildu trouwt 2. Oege Rieuwerths, koopvaardijshipper te Koudum, ovl. na 1692, weduwnaar van Jots Douwes (GJB 2014 / 153).

Het Rijksmuseum bewaart een messing penning van Pietter Douwes Brouwer te Stavoren, gemaakt omstr. 1648 (Collectie rijksmuseum, NG-VG-7-542). Helaas kunnen hier geen afbeeldingen getoond worden. Volgens de beschrijving staan aan de voorzijde van de penning twee huizen afgebeeld, aan een water waarin een boot ligt; voor het linker huis staan zeven vaten. Aan de keerzijde staat een opschrift onder een kroon binnen een bloemenkrans en een omschrift; het gedeelte van het omschrift dat de naam bevatte is doorgehaald.

28 dec. 1652, weesboek Staveren; comparanten in het sterfhuys van Ids Tiarnes: Tiete

Ids, Aelck [Ansches], huisvrouw van Tjarne Ids, *wtländich sijnde*, Jolduw Tjarnes, huisvrouw van Pieter Douwes, wonende te Hindeloopen en Floris Hannes, curator over de weeskinderen van Jan Jacobs en Joldu Idsdr, echtelieden, allen erfgenamen van wijlen Ids Tjarnes, hun vader, schoonvader en grootvader (T 13-36 nr. 25 / 385).

10 maart 1655, bevrachtingscontract; Cornelis Graafland, koopman te Amsterdam, als bevrachter en Pieter Douwes, van Staveren, schipper op 'De Swarte Eenhoorn' van ong. 180 lasten. Van Amsterdam naar Setubal en met het daar geladen zout naar Texel of het Vlie, waar op grond van een monster binnen twee dagen zal worden beslist te lossen in Amsterdam of door te varen naar de Oostzee. Vrachtprijs per last zout in Amsterdam geleverd 28 gulden, 7 lasten voor 1 honderd gerekend, gelost in een Oostzeehaven op basis van arbitrage (SAA 5075 nr. 1537 / 206).

20 april 1656, bevrachtingscontract; Ewout [...], als bevrachter en Tjerne Idsz, burgemeester te Hindeloopen, namens Pieter Douwes, van Staveren, schipper op de 'St Marten' van 120 x 25¾ x 11¾ x 5¼ voeten. Met goederen naar Groenland ter walvisvangst en traankoken. Uiterlijk 31 aug. nieuwe stijl terug in Rotterdam en daar lossen. Vrachtprijs 3400 gulden met kaplaken van 50 gulden en 25 gulden voor een nieuwe vlag. De overloop moet dicht gelegd worden op kosten van de schipper (SAA 5075 nr. 1538 / 145).

1657, overeenkomst; Pieter Douwes Brouwer levert aan Oeghe Rynckes voor 25 juli *tot den 25 galwer [...] [halve tonnen?] bij de tomme van 39 gulden 8 stuivers dat hij schuldich is*. Was getekend Pieter Douwes Brouwer (T 13-36 nr. 18 / 79).

14 febr. 1668, weesboek Hindeloopen; Tzaling en Hanke Jappeszones, en Fock Jappesdr, namens haar kinderen bij wijlen Symen Jappes, voor de helft erfgenamen van Lolk Ansches, contra Jeldu Tjarnes weduwe van Pieter Douwes te Staveren, gesterkt met Folkert Douwes, Leendert Tjarnes en Wybren Cornelis namens zijn kinderen bij Tjertke Tjarnes, voor de andere helft erfgenamen van genoemde Lolk Ansches. Partijen kwamen een verdeling overeen van de goederen van Lolk, en die van hun grootouders Anscke Olpharts en Tjerditie Tjeerds (T 13-20 nr. 63 / 94; zie ook f. 148v, 10 jan. 1669).

9 febr. 1671, weesboek Hindeloopen; Oege Rieuwerts, getrouwd met Jilduw Tjarnes, Leendert Tjarnes, Wibren Kornelis namens zijn onmondige kinderen bij wijlen Tjertke Tjarnes, kinderen en erfgenamen van wijlen Tjerne Ids en Aalk Ansches (T 13-20 nr. 64).

15 juni 1686, Hof van Friesland; Epe Jetties te Hindeloopen, contra Oege Riewerts te Koudum, mede als erfgenaam van zijn moeder Sipck Andries, crediteur van Pieter Ennes (T 14 nr. 16555, sententie 35).

Uit het eerste huwelijk:

1. Hendrik Pieters Brouwer, volgt Vj.
2. Douwe Pieters Brouwer, volgt Vk.
3. Ids Pieters Brouwer, volgt Vm.

Va. Dr. Allardus Æstwarda, advocaat Hof van Friesland, klerk gedeputeerde staten, advocaat van het krijgsgerecht, ged. Bolsward 22

jan. 1654, ovl. 1694, trouwt Baard 15 maart 1685 Allegonda de Neeff, ged. Leeuwarden 18 febr. 1666, ovl. Leeuwarden 30 nov. 1714, dochter van Pieter de Neeff en Auckien Bennes Hiddema (Faber, 'Eersugt').

8 mei 1675, Hof van Friesland; diakenen der gereformeerde gemeente te Warns, contra Nanne Douwes Hylckema, mede namens de kinderen van wijlen notaris [Hylcke of Hilarius Douwes] Hylckema te Bolsward en Sipcke en Aaltke Hylckema te Warns en Bolsward, voor ¼ part erfgenamen van [hun grootvader] Hylcke Douwe Hylckema; ook namens Hector Hoitema n.u. te Harlingen voor ¼ en namens Lollius Harings te Bolsward, curator van Allardus Æstwarda, dr. Taco Bruinsma met Cyprianus en Regnerus Bruinsma voor de resterende 2/4 part erfgenamen. Genoemde Hylcke Douwes Hylckema en zijn broer Lyckle Douwes en hun vader Douwe Tietes hadden in hun respectievelijke testamenten in totaal 2100 gulden aan de gereformeerde armen van Warns toegezegd. De betalingen zouden worden uitgevoerd na de dood van Dick Pieters, de vrouw van Hylcke Douwes, door zijn zoon Douwe Hylckes, en zijn zwager Sjoerd Pieters (T 14 nr. 16544, sententie 37).

15 nov. 1677, burgerboek Leeuwarden; Dr. Allardus Estwerda (HCL nr. 1757).

1684, hypotheekboek H.O.N. (index); Jacob Idses Hinnema te Koudum geeft procuratie aan dr. Æstwarda (T 13-18 nr. 37 of nadere toegang 13-32, de akte zelf is onleesbaar).

1698 en 1708, stemkohier Koudum, nr. 65 een plaats; Allegonda de Neeff, weduwe van dr. Æstwarda.

1698 en 1708, stemkohier Koudum, nr. 107 een plaats; Allegonda de Neeff, weduwe van dr. Æstwarda, voor de helft en His Baukes, weduwe van Pieter Wiggerts, voor de helft. Graftschriften Leeuwarden Westerkerk F3; zerk in 3 stukken, genummerd: 118, boven de cartouche Æ.

Anno 1714 den 30 (N)ovembe(r) is in den/ Heere gerust den Eerbaare Alegonda/ de Neef in tyden Echte huisvrouw van/ Dr Allardus Æstwarda old in haar/ 49ste Jaar en leit alhier begraven/

Anno 1715 den 2 Ianuary is in den/ Heere gerust den Eerbaare Ibeltie/ Rudolphi in tyden Echte huisvrouw/ van Dr Samuel Æstwarda old in/ haar 39ste Jaar en leit alhier begraven/

28 dec. 1708, origineel testament van Juliana Repkema, ziek te bed, alsdan getrouwd met ds. Hanso Stapert, predikant te Finkum en Hijum. Begunstigden: Haring Fongers Repkema, zoon van burgemeester Fonger Harings Repkema, overleden te Bolsward, Ypke Pibisz Lammeringa, Auke Pibisz Lammeringa, Auke Pibis Monsma te Bolsward, Hielkien Sipkes Monsma, Jan Pibisz Monsma, Samuel Æstwarda, *der beiden rechten doctor ende mede advocaat voor den Hove van Frieslandt*, zoon van wijlen de schepen Æstwarda, diens zuster Lucia Æstwarda, huisvrouw van Johannes Columba, predikant te Ackerwolde c.s. en Liskien Meijes, de dochter van Bottie Lolles. Ze erfden onder meer een zevende part van de Folgaravenen in de Drachten, afkomstig uit de erfenis van Cornelis Hasart. Andere erfgenaam: Johannes Stapert, zoon van ds. Hanso Stapert. Samuel Æstwarda erfde *een stuk goudt met de beeltenisse van keiser Frederick de derde en keiserin Maria* (T 14 nr. 14967).

Uit dit huwelijk:

1. Dr. Samuel Æstwarda, advocaat, ged. Leeuwarden 12 juni 1685, trouwt 1. Veenwouden 6 sept. 1711 Ybeltje Rudolphi, geb. omstr. 1676, ovl. Leeuwarden 2 jan. 1715; trouwt 2. Leeuwarden 23 febr. 1716 Reinuwke Bruinsma, geb. 1674, ovl. Leeuwarden 11 maart 1739, weduwe van Petrus van Straten; trouwt 3. Hempens 8 jan. 1747 Benjamina Douglas Sickema, ged. Leeuwarden 26 aug. 1698. Geen nazaten.
Grafchriften Leeuwarden Westerkerk K6; Ao 1708 den 8en/ apryl is in den/ Heere gerust/ den eersamen/ Peterus van der/ Straten in leeven/ schriever van de/ [...]/[syn..]/[d..]/[... heer prins]/[Van Orany ...]/[... olt in/ syn 40ste iaar/ ende leyt alhier/ begraven.
Ao 1739 den 11 maart is/ overleden [iuff] Reinuke/ Bruinsma old 64 iaar en/ 5:M: eerst wedu van de/ [heer] Petrus van der Stra=/ =ten en nu huysvrou van/ dr Samuel Estwarda/ [...] burgemer [...]/ [...] deser stad en is / alhier begraven.
2. Laasey, ged. Leeuwarden 12 okt. 1690.
3. Lucia Æstwarda, ged. Leeuwarden 4 nov. 1691, ovl. vóór 1722, trouwt Akkerwoude 15 aug. 1706 ds. Johannes Columba, ovl. Aalsum 7 juli 1737, predikant te Akkerwoude en Aalsum. Johannes trouwt 2. Akkerwoude 5 juli 1722 Fetje Eelses Inia.

Uit dit huwelijk:

- 1) Ds. Allardus Columba, ged. Akkerwoude 4 febr. 1708, ovl. Oudega H.O.N. 1733, predikant te Oudega – Kolderwolde.
- 2) Willemke Columba (1710-1712).
- 3) Ds. Harmanus Columba, ged. Akkerwoude 22 mei 1712, ovl. 5 juni 1772, predikant te Oudega - Kolderwolde en Wirdum, trouwt Wirdum 13 sept. 1739 Duifke Rodenhuis.
- 4) Willemke Columba (1714-1714).
- 5) Ds. Wilhelmus Columba, geb. Akkerwoude 17 febr. 1716, ovl. Pingjum 1 juli 1778, predikant te Nes en Wierum en te Morra en Lioessens, trouwt Anskje Heringa.
Zij zijn de overgrootouders van dr. Lucius Columba Murray Bakker (1822-1911), arts te Huizum en *Master fan it Fryske wurd*.
- 6) Ds. Petrus Columba, ged. Akkerwoude 17 april 1718, ovl. Batavia 1754, predikant te Oudeschoot, trouwt Saapke Hilles Jousma.
- 7) Lucius Columba (1720-1720).

Uit het tweede huwelijk van Johannes:

- a) Trijntje Columba, ged. Aalsum 25 maart 1725.
 - b) Ds. Sybrandus Columba (GJB 2014 / 235).
4. Petrus, ged. Leeuwarden 11 juni 1693.
 5. Allardus, ged. Leeuwarden 22 juni 1694.

Vb. Sipke Cornelis, trouwt Jantjen Piers.

29 april 1702, registratieboek H.O.N., schuldbekentenis d.d. 29 dec. 1697; Sipke Cornelis en Jantjen Piers echtelieden te Staveren, bekennen 200 gulden tegen jaarlijkse rente schuldig te zijn aan de heer Pieter Paulus de Jonghe, studiosus, *op nu residerende tot Worcum* (T 13-18 nr. 38 / 61).

Uit dit huwelijk waarschijnlijk:

1. Ellert Sipkes (de oude) ovl. omstr. 1771, kofschipper te Koudum, trouwt Aafke Andries, dochter van Andries Pieters, gortmaker te Koudum, en Ybel Ellerts.
21 okt. 1725, registratieboek H.O.N., schuldbekentenis d.d. 20 okt. 1725; Ellert Sipkes bekend 320 gulden schuldig te zijn aan Eelke Aukes, mr. scheepstimmerman te Workum, wegens de koop en leverantie, *samt toemaken van een nieuw coffeschips hol, op mijn oude toe, bij mij op dato nieuw van de werf ontvangen*. Te betalen in jaarlijkse termijnen van 30 gulden, als eerste bij oplevering en omzetting van de oude *Koffe*. Het schip is pas eigendom van de schipper als de laatste termijn voldaan is (T 13-18 nr. 38 / 408).
28 nov. 1744, 3de proklamatie; Ellert Sipkes c.u. te Koudum als koper van zekere plaats en landen met huizing en schuur c.a. ten westen van Koudum, in gebruik bij Douwe Sybrens, groot 58¾ pondematen bouw-, fen- en maadlanden, belast met 16 floreen 9 stuivers 8 penningen. Haye Gerrits ten oosten, de weg ten zuiden, de koper zelf ten westen en J. Galtema ten noorden. Aldus gekocht voor 600 gulden van ds. S. Brouwer c.s. (T 13-18 nr. 26 / 110).
1748 stemcohier Koudum nr. 2 plaats; Sipke Ellerts.
1758, stemcohier Koudum nr. 2 plaats; Ellert Sipkes.
1778, stemcohier Koudum nr. 2 plaats; Kleys Sipkes, Jel Sipkes (Sipke Ellerts kinderen).
30 april 1771, weesboek H.O.N.; inventarisatie van het sterfhuis van Ellert Sipkes de oude te Koudum, op verzoek van Watse Teykes en Jan Waltes, curatoren van de minderjarige kinderen van Sipke Ellerts en Ycke Everts, die erfgenamen zijn van hun overleden grootvader. In de boedel o.a.: een huis en stede c.a. staande *op de Coninnebeuren te Coudum*, door Antje Harmens c.s. bewoond en volgens testament van de overledene toebedeeld aan Grietje en Ybeltje Sipkes (T 13-18 nr. 20 / 301).

Uit dit huwelijk:

- 1) Sipke Ellerts, ovl. omstr. 1760, trouwt Koudum 29 okt. 1747 Ycke Everts; Yke trouwt 2. Ate Hylkes, schuitemvoerder te Schoot.
28 maart 1760, weesboek H.O.N.; inventarisatie van de goederen van wijlen Sipke Ellerts te Koudum op verzoek van zijn vader Ellert Sipkes en Haye Gerrits, curatoren van de minderjarige kinderen van de overledene bij Yck Everts die nu getrouwd is met Ate Hylkes, schuitemvoerder te Schoot (T 13-18 nr. 20 / 172).

Vc. Marten Jeltens, ged. Staveren 6 okt. 1644, burgemeester aldaar, trouwt
1. Staveren 22 dec. 1672 Hanne Jouckes; trouwt 2. Staveren 2 april 1682
Sara Saegmans, van Leeuwarden.

Sept. 1676, proklamatie H.O.N.; Jan Arends en Idts Annes echtelieden te Scharl als
kopers van een kwart hoofd grasland te Scharl in het Hofland, gekocht voor 23 gulden
van Hanne Jouckes gehuwd met Marten Jeltens, van Stavoren (T 13-18 nr. 24 / 87).

11 dec. 1679, weesboek Staveren; rekening en verantwoording door de vroedsman
Marten Jeltens namens Pieck Martens, weduwe van de oud burgemeester Pals Meynes,
administrator van raed en daed van de kinderen van Jan Jelles, ten overstaan van Syts
Jans *rendeerde* (T 13-36 nr. 28 / 586).

25 febr. 1688, proklamatie H.O.N.; de curatoren van de meerderjarige en minderjarige
kinderen van wijlen Pals Meynes te Stavoren, als verkopers bij decreet van het gerecht
van Stavoren aan de hoogste bieder op 2/5 of 1/10 part in een sathe van landerijen *te*
West in den dorpe Coudum, bewoond door Cornelis Hollander. Op 3 maart is koper
geworden de burgemeester Marten Jeltens voor 462 gulden (T 13-18 nr. 24 / 540).

Uit het tweede huwelijk:

1. Trijntje Martens Schilmsma, ged. Staveren 16 dec. 1685, trouwt
Staveren 2 maart 1707 Luitjen Eelses Hellinga, van Warga.
2. Alijdt Martens, trouwt Lolke Ottes.

Vd. Aagje Pals Bruinsma, ged. Staveren 26 jan. 1673, trouwt Staveren 15
maart 1705 Alef Thijs [Haenje / Hania], ged. Staveren 24 sept. 1684, zoon
van Thijs Siaerds en Wytse Alefs [Haenje].

Uit dit huwelijk:

1. Pals Alefs Hania, ged. Staveren 13 maart 1707, stuurman, schipper,
burgemeester aldaar, ovl. na 1759, trouwt Rins Theunis.
3 dec. 1729, mutueel testament van Pals Alofs, stuurman op 'De Jacob', van
schipper Symen Symens en Rinsje Theunis, echtelieden te Staveren. Ingeval
testatrice komt te overlijden zonder kinderen na te laten, benoemt zij haar
moeder tot haar erfgenaam (SAA 5075 nr. 9328 / 4826).
26 mei 1739, Sonttolregisters nr. 1742521; Pfals Alofs van Stavoren. In ballast
komend van Amsterdam met bestemming Danzig.

Uit dit huwelijk:

- 1) Alef Pals Hania, ged. Staveren 20 aug. 1730.
2. Thijs Alefs, ged. Staveren 23 febr. 1714.

Ve. Rienk Hendriks Brouwer, burgemeester van Staveren, lid college ter
admiraliteit te Harlingen, geb. omstr. 1640, ovl. Staveren 22 maart 1686,
trouwt Staveren 31 mei 1663 Trijntje Baukes.

6 juli 1676, akte van transport van een aandeel in een kruitmolen te Staveren; An
Douwes en Rienck Hendrix, oud burgemeester, allen te Staveren, erfgenamen van
wijlen Folkert Douwes, hun broer resp. oom, kwamen overeen om het van genoemde

Folkert geërfde bezit van 2/48 part in zekere kruitmolen c.a. in één hand te brengen,
waartoe An voor 1400 gulden en voor elk van haar kinderen twee gouden dukaten,
haar deel overdroeg aan haar neef Rienck. Was getekend, An Douwes, Wypke Agges
Loyter en Symen Syts (T 327 nr. 2771).

20 dec. 1683, Hof van Friesland; Rienck Hendricks, te Stavoren, mede raad ter
Admiraliteit te Harlingen, getrouwd met Trijntje Baukes, contra de magistraat van
Stavoren (T 14 nr. 16552, sententie 40).

7 april 1685, Hof van Friesland; Willem Claessen en Riemcke Birdesdr te Sneek,
contra Rienck Hendrix, oud burgemeester te Stavoren, gehuwd met Trijntje Baukes.
Kwestie over bezit te Abbega (T 14 nr. 16554, sententie 15).

1698 stemkohier Ferwoude nr. 41, 42 en 43; Trijntje Baukes, weduwe van Rienk
Hendriks te Stavoren, eigenaar en Sybren Yckes de oude, gebruiker.

Uit dit huwelijk:

1. Eibertje Rienks Renici, trouwt Staveren 6 sept. 1691 Roelof Pieters.
2. Taad Rienks Renici, trouwt Garijp 5 dec. 1703 Wytse Harkema.
3. Ds. Henricus Renici, geb. Staveren 12 nov. 1672, trouwt Garijp 27
juli 1710 Sytske Wybes Bruinsma, afkomstig van Nijland.
4. Baukje Rienks Renici, volgt VIa.
5. Trijntje Rienks Renici.

Vf. Auke Hendriks Brouwer, koopman te Staveren, geb. omstr. 1648,
ovl. Staveren 23 okt. 1709, trouwt Staveren 16 nov. 1662 Aaltje Hendriks,
dochter van de kapitein-ter-zee Hendrik Adriaans en Itsch Sipkes.

26 april 1670, autorisatie Staveren; in het sterfhuis van de edele kapitein Hendrick
Adriaens compareerden de burgemeesters Scholte Scholtes en Wypcke Agges
Loyter en werden tot curatoren benoemd over Arrien en Evert Hendricks. *Om te*
maken ontscheijdinge tusschen haer vaders goederen met haer stijpmoeder Jeltien Auckes. Op
verzoek van Aucke Hendricks Brouwer, getrouwd met Aeltien Hendricks, en Sierd
Inties, getrouwd met Rinck Hendricks (T 13-36 nr. 17).

14 april 1671, bevrachtingscontract; Aucke Hendrycks Brouwer, te Stavoren, als
bevrachter en Eldert Pieters van Landsmeer, schipper op de 'Juffrouw Anna' van 95 x
23 x 10³/₄ x 4¹/₂ voeten. Groenland walvisvangst, lossen in Stavoren. Vrachtprijs 2000
gulden en 1 zilveren ducaton per gevangen vis (SAA 5075 nr. 1545 / 75).

25 juni 1674, rederij van de Vergulde Salamander; Aucke Hendricks 1/64 part *en voor*
mijn moeder Taed Rienck 1/64 part (SAA 5075 nr. 1548 / 154 - 155c).

19 maart 1675, huurcontract; Auke Hendrix Brouwer, van Stavoren, als huurder van
het schip 'Goude Leeuw' van schipper verhuurder Heyn Claesen Nandoosen van
Zuiderwoude, Groenland walvisvangst, lossen in Stavoren. Huur bedraagt 3000
gulden en 1 ducaat per gevangen vis voor de verhuurder (SAA 5075 nr. 3864 / 725).

15 april 1676, verklaring; Albert Bentem, koopman te Amsterdam en Auke Hendrix
Brouwer, koopman te Staveren hebben parten in de Groenlandse vleet en uitrusting
van het schip de 'Juffrouw Anna' van schipper Dirck Jansz, van Texel, en in de vleet

en equipage van het schip 'Den Grooten Christoffel' van commandeur Sybrand Pietersz, van Edam. Ze bezitten elk 6/64 parten of netjes en ruilen hun netjes (SAA 5075 nr. 3779 / 139).

19 nov. 1678, verklaring; Cornelis Roele, makelaar te Amsterdam, verklaart op verzoek van Aucke Hendrix Brouwer, koopman te Staveren, dat de requirant Brouwer samen met Hendrick Benthem, koopman te Amsterdam, in 1676 het risico op zich zou nemen voor zes netjes in de vleet en equipage van het schip 'Juffrouw Anna', commandeur Dirck Jansz, van Texel, welk schip door Benthem in hetzelfde jaar werd uitgerust ter walvisvaart (SAA 5075 nr. 3788 / 537).

24 febr. 1685, Hof van Friesland; Aucke Hendricks, burger en hopman te Staveren, contra de grootschippers van Staveren. Aucke Hendricks, als boekhouder van een schip, zijnde een Groenlandsvaarder, weigerde om mee te betalen aan lasten waaraan het Staverse grootschippersgilde zich vrijwillig had onderworpen, zoals het jaarlijkse stuk laken dat aan de koning van Denemarken werd geschonken *tot een recognitie van de privilegie die de appeleerden in de Sont genoten van aldaer de eerste voor alle andere schepen te worden vertolt*. Het schip waarvan hij boekhouder was, kwam nooit in de Sont, de schipper woonde bovendien niet in Staveren. Het deed volgens hem niet ter zake dat de scheepsbrieven in Staveren *waren verzocht* of dat het schip daar 's winters in de haven had gelegen, omdat zij voor het havenen moeten betalen (T 14 nr. 16554, sententie 5). Grafschriften Staveren C 11; Anno 1709 den 23 October/ is inden Heere gerust de Eer / saeme [...]ke Hindriks brouw[...]/ out 61 Iaer en leit alhier/ begraven.

Daaronder in een medaillon een familiewapen met heraldisch rechts een klimmende leeuw en links 3 kruiken, 1 boven en 2 onder. Helmtteken een dubbele vlucht. Daaronder de volgende tekst:

Anno 1634 den [...] / marty sterf den / eersamen Fol[...]/ Iarichs ende le[...] hier begrav[...]
Anno 1731 den 2 Iuny is [...] / den Heere gerust de Eersam[...] / Hinderik Aukes Brouwer out / 40 iaer en leit hier begraven.

Uit dit huwelijk:

1. Hindrik Aukes Brouwer, geb. omstr. 1697, ovl. 2 juni 1737.
2. Taad Aukes Brouwer (GJB 2014 / 228).
3. Lysbeth Aukes Brouwer, trouwt Pieter Douwes Cramer (Vh, kind 1).

Vg. Bartle Bartles, ged. Staveren 16 nov. 1656, ovl. omstr. 1695, trouwt 1. Staveren 8 dec. 1679 Hylck Feddes, ged. Staveren 4 dec. 1659, dochter van Fedde Bontjes; trouwt 2. Staveren 26 okt. 1684 Jantje Baernts.

3 april 1685, weesboek Staveren; verdeling van goederen tussen Bartle Bartles en zijn dochter Att Bartles, bij wijlen Hylck Feddes, wegens zijn huwelijk met Jantien Baernts, in bijzijn van Fedde Bonties, grootvader van Att (T 13-36 nr. 29, ongen.).

29 april 1695, autorisaties Staveren; Barteles overleden. Att Barteles 14 jaar.

Uit dit huwelijk:

1. Att Bartles, ged. Staveren 19 jan 1681, trouwt Staveren 13 maart 1701 Grate Rinnens de Jong, ged. (op belijdenis) Staveren 30 jan.

1704, zoon van Rinner Grates, burgemeester te Staveren en Goyck Lyckles.

12 sep. 1668, weesboek Staveren, rekening en verantwoording van gevoerde curatele van 1663 tot heden, door Galtje Rinnens als curator over Rinner Grates, wijlen zijn broeders zoon, ter presentie van de commandeur Dirck Gales, mede curator (T 13-36 nr. 27 / 611).

24 maart 1688, proklamatie H.O.N.; de hopman Lubbe Folckerts, als koper van 3/5 part van een half hoofd land op de Zuiderdoelen. Aldus gekocht van Rinner Grates, regerend burgemeester te Staveren (T 13-18 nr. 24 / 545).

Uit dit huwelijk:

- 1) Barteles Grates, ged. Staveren 25 dec. 1701.
- 2) Rinkje Grates, ged. Staveren 29 sept. 1709.
- 3) Fedde Grates de Jong, ged. Staveren 2 sept. 1712, trouwt Staveren 22 sept. 1737 Rinske Paulus Bijlsma, ged. Burgwerd 22 april 1711.

Vh. Douwe Symens Cramer, trouwt Staveren 19 nov. 1683 Lieuck Pieters.

Uit dit huwelijk:

1. Pieter Douwes Cramer, volgt VIb.
2. Folkert Douwes Cramer, ged. Staveren 12 okt. 1687.

Vi. Symen Symens Cramer, trouwt N.N.

Uit dit huwelijk:

1. Hendrik Symens Cramer.

28 maart 1728, Hof van Friesland; Hendrick Aukes Brouwer, mede namens zijn zusters Liesbeth en Taad Aukes Brouwer en Rienk Hendriks erven genaamd Eibertje en Taad Renici, de laatste met haar man Wytsche Harkema. Mede namens Hendrick, Baukjen en Trijntjen Renici met haar curator Hendrick Renici, Pieter Douwes Cramer, allen te Staveren en Grouw, contra Anna Aux Brebis weduwe en boedelhouderse van Abraham Croock te Amsterdam. De zaak handelde over de Staverse kruitmolen, waarvan de eisers gezamenlijk de helft bezaten. In de stukken staat o.a.:

... dat Sipk Douwes 3/24 part van deze helft bezat, waarvan Pieter Douwes Cramer en Hendrik Symens Cramer en Ick Symens erven daarvan bij wijze van legaat 1/24 part hebben gekregen

... dat dezelfde 1/24 part van de halve molen hebben ontvangen als erfenis van hun grootmoeder resp. overgrootmoeder Jannetje Douwes

... dat Pieter Douwes Cramer daarna eigenaar is geworden van de genoemde 2/24 parten

... dat Grate Rinnens zijn part heeft verkocht

... een akte van scheiding d.d. 14 mei 1726; Sibbel Sibles getrouwd met Jacob Eelkes en Wiggert Sibles gesterkt met zijn oom Hendrik Symens Cramer, dragen 1/12 part in de kruitmolen te Staveren over aan de burgemeester Pieter Douwes Cramer voor 80 gulden

... een verklaring d.d. 24 mei 1729 van Hendrik Pieters Brouwer, boekhouder van de molen, 40 jaar en idem van Sipke Hendrik Brouwer J.U.D. te Staveren, boekhouder per juni 1726 (T 14 nr. 12229).

2. Yck Symens, trouwt Staveren 17 juni 1694 Sible Wiggerts.

Uit dit huwelijk:

- 1) Sibbel Sibles ged. Staveren 2 mei 1697.
- 2) Wiggert Sibles ged. Staveren 14 mei 1702.

Vj. Hendrik Pieters Brouwer, ged. Staveren 10 juli 1659, burgemeester, ovl. Staveren 22 juni 1741, trouwt Roordt Sipkes Korff, ged. Staveren 11 okt. 1663, daar ovl. 16 aug. 1740, dochter van Sipke Hendriks Korff, burgemeester, en Mary Claes.

1640, stemkohier Warns nr. 84; Ids Tjernes.

1698, stemkohier Warns nr. 84; Reiner Jansen eigenaar voor 1/3, Wypk Ages, uit naam van haar kinderen bij Anske Tietes / Anscke Tyttes, eigenaar voor 1/6, Hendrick Pyters eigenaar voor 1/3, Beyts Tyttes eigenaar voor 1/6; Bouwe Sipkes gebruiker.

1728, stemkohier Warns nr. 84; de burgemeester Hendrik Pieters Brouwer.

9 jan. 1678, autorisatie Staveren; Ockien Sipckes 18 jaar, Roordt Sipckes 12 jaar, kinderen van de overleden burgemeester Sipcke Hendricks en Mary Claesdr (T 13-36 nr. 17 / 33).

2 dec. 1702, 3de proklamatie; Fecke Uilkes en Tiamck Douwes, echtelieden in de Noordermeer onder de klokslag van Molkwerum, als kopers van de helft van een zathe met huizing, landerijen en watermolen 't Weste in Coudum. Het eigendom is gedeeld met ds. Gellius Horreus, predikant te Molkwerum, en Hendrik Pieters Brouwer, burgemeester te Staveren, en bestaat in totaal uit 21 koegang min een kalfsgras weidland, 28 hoofden maadland en 36 verstal zaadland, zoals in gebruik bij Gerben Jotjes als huurder. Bezwaard met 17 floreen 22 stuivers. Aldus gekocht voor 2850 gulden van Arjen Hendriks Corff, burgemeester te Staveren [Stem 8] (T 13-18 nr. 25 / 71).

20 maart 1711, 3de proklamatie H.O.N.; Hendrik Pieters Brouwer, regerend burgemeester te Staveren, als koper van 1/3 zathe te Warns, 60 hoofden groot gelegen op het Noord, met een visserij, St. Jacob genaamd, in de Geeuw. De koper bezit de andere 2/3 parten van deze zathe met visserij. Aldus gekocht van Tiete Lam, burgemeester te Staveren. Het part is afkomstig van Teycke Tietes en voor de helft in bezit van genoemde Tiete en zijn broers en zusters en voor de andere helft van Auke Tymens, burgemeester te Hindeloopen (T 13-18 nr. 25 / 254).

18 april 1714, proklamatieboek H.O.N.; Jan Fockes, weduwe van de vroedsman Pier Faber, als koper van een kalfsgras of een kwart (vierendeel) hoofd land op de Wymers, met haar land gemeen (ze bezit al een deel van dit perceel). Aldus gekocht van Hendrick Pieters en Rinck Hendriks (T 13-18 nr. 25 / 210).

2 april 1729, 3de proklamatie; Hendrik Pieters Brouwer c.u. te Staveren als koper van 1/5 van de ene helft en 1/5 van de andere helft, samen 2/10 van de gehele plaats ten

westen van Koudum zoals in gebruik bij Wybren Douwes [weduwe], 60 pondematen groot, belast met 16 floreen 9½ stuivers, 90 gulden huur doende boven de lasten. Wybren Douwes weduwe c.s. ten oosten en zuiden, de diaconie ten westen en de weg ten noorden [Stem 3]; en 1/5 part in de plaats eveneens ten westen van Koudum, zoals in gebruik bij Douwe Fekkes. Wybren Douwes weduwe ten oosten, de weg ten zuiden, Pieter Murks c.s. ten westen en J. Galtema ten noorden [Stem 2]. Aldus gekocht voor 60 [?] gulden van de koopman Pyter Brouwer te Amsterdam (T 13-18 nr. 25 / 463).

22 juni 1741, Graftschriften Staveren, D14; Hendrik Pieters Brouwer, burgemeester van Staveren, oud 84 jaar en rust hier tot de dag van wederopstanding en desselfs huisvrouw Roodtie Sipkes Corf, overleden 16 augustus 1740, oud 84 [jaar]

Uit dit huwelijk:

1. Dr. Sipke Brouwer, ged. Staveren 8 mei 1689, ovl. Staveren 3 jan. 1763. 30 juni 1713, promoties Franeker; Sipko Brouwer, Stauriensis (Meijer, *Album Franeker*).
11 maart 1763, collateraalboek Staveren; Pieter Brouwer te Amsterdam, testamentair erfgenaam van zijn neef dr. Sipke Brouwer, ovl. Staveren 3 jan. 1763, als aangever van het recht van collaterale successie van de erfenis van genoemde neef, ad 160.000 gulden (T 13-20 nr. 47).

Vk. Douwe Pieters Brouwer, burgemeester, ovl. voor 1698, trouwt Evertje Baernts, ged. Staveren 1 maart 1657.

18 febr. 1682, weesboek Staveren, Douwe Pieters Brouwer, burgemeester (T 13-36 nr. 29 / 75).

12 mei 1688, proklamatie H.O.N.; de heer Wybrandt Fockes Coicker en Douwe Pytters Brouwer, regerende burgemeesters van Stavoren, en Teyck Tietes te Hindeloopen, gezamenlijke eigenaren van een zathe te Warns, als kopers van een half hoofd maadland op Twischeuwen, belast te Warns, gekocht voor 12 gulden van Evert Everts te Stavoren (T 13-18 nr. 24 / 386).

Uit dit huwelijk:

1. Pieter Douwes Brouwer, ged. Staveren 19 maart 1693, ovl. voor 1698.

Vm. Ids Pieters Brouwer, ovl. 9 maart 1712, trouwt Staveren 27 dec. 1685 Abeltje Dirks Gales, ged. Staveren 14 febr. 1666, ovl. 21 mei 1726, dochter van Dirk Gales, commandeur ter walvisvaart, en Sipk Thomas.

Dirk Gales is een zoon van de Staverse commandeur ter walvisvaart Gale Hamkes. Deze kwam in 1609 te Warns ter wereld. Ook Abigael Hantkes Gales (VIb.) behoort tot de nazaten. (Zie over Gale Hamkes het lemma in NNBW t/m *Groenland ontdekte*).

12 sept. 1668, weesboek Staveren; rekening en verantwoording van gevoerde curatele door Galtje Rinnens als curator over Rinner Grates, wijlen zijn broeders zoon, ter presentie van de commandeur Dirck Gales, mede curator (T 13-36 nr. 27 / 613).

1708, floreenkohier Staveren; Ids Pieters Brouwer is administrateur van de kruitmolen en bijbehorende landen in plaats van de overleden Auke Hendriks Brouwer.

20 mei 1712, begraafregisters Amsterdam Nieuwe kerk; Sipk Thomas, weduwe van Dirck Gales, wonend op de Nieuwedijk.

19 jan. 1726, proklamatie; Geertruida Gales met haar man te Amsterdam, als kopers van diverse landerijen waaronder zekere twee hoofden land in Gale Hamkes beschut stuk onder Hemelum. Aldaar belast met 18 stuivers en 8 penningen en te Warns met 4 stuivers 8 penningen. Aldus gekocht van Abeltje Dirks Gales te Staveren, weduwe van Ids Pieters Brouwer (T 13-18 nr. 25 / 429v.)

Grafschriften Staveren, E15;

Idts Pieters Brouwer/ obiit 9 maart 1712/ Abeltie Dirks Galis/ obiit 21 may 1726

A° 1643 den 11 mayus is Ind/ e Heere Gerust die Erb / are Ieltien Siurds do r die / [w] eedu [v]an den E: Burge / [m]eester Andries An / driesen

Daaronder een wapenschild hangende aan een tak tussen de tekst. Links van het schild de letter H en rechts een A. Op het schild links de Friese adelaar en rechts gedeeld, boven een vogel op een nest, onder 2 klavers boven elkaar.

Anno 1669 / den 21 maart is/ inde Heere gervst d[e] / eerbare AefTiarcks / de hvisvroue va[n] Harm/ Gretinga ovd 53 [...] / en leit alhier b[...] / I P B A? D

A° 1664 [...] 4[?] Februari is / Inde Heere Gerust den Eers / [...]n Galtien Tiaerckx zoon/ [...]S ende ende leit alhier begrave[n]

Anno 1657 den 2[?]6[?] Ianneuarj is In den / Heere gerust den Eerbare Holck / Galties Dochter wedo va Tiaerd / R?imers out 60 Iaer ende leit hier / begraven

Uit dit huwelijk:

1. Pieter Idses Brouwer, volgt VIc.

VIa. Baukje (Rienks) Renici, trouwt Deersum 17 april 1712 Harmen Ages Hermanides, geb. omstr. 1680, zoon van Age Harmens en Yck Jurjens, weduwnaar van Rinckjen Binckes (Douwes, Beitj Tymens; *GJB* 2014 / 219). 14 jan. 1708, weesboek Hindeloopen; inventarisatie in het sterfhuis van Heye Wybes, laatst weduwe van de oud burgemeester Age Harmens, op verzoek van Symen Broers, *benevens* Auke Tymens, beiden te Hindeloopen, en Harmen Ages te Staveren, allen grootschippers en curatoren van Broer en Yck Ages, minderjarige kinderen van genoemde Heye en Age Harmens (T 13-20 nr. 74 / 189).

31 okt. 1744, 3de proklamatie; de heer burgemeester Fr. Sloterdijk te Workum als koper van diverse landerijen te Koudum o.a.: 1. een groede met een nieuwland bij de brug ten oosten van Koudum; 2 een groede of huisstede *sijnde een lapje onder [tijdens?] de bouw verhuurt aan de Slaperdijk*; beide gerechtigd met een stem op de nrs. 98 en 101. Aldus gekocht van A. en J. Hermanides. Zie ook het stemkohier (T 13-18 nr. 26 / 108v).
Uit dit huwelijk:

1. Age Harmens Hermanides, ged. Staveren 1 febr. 1713, ovl. voor 1755, secretaris te Sloten (Frl.), trouwt Hindeloopen 23 juli 1741 Seger Sierds, ged. Hindeloopen 25 sept. 1718, ovl. Sloten 14 sept. 1752, dochter van Sierd Sierds en Tjertke Meeuwis.
23 aug. 1738, weesboek H.O.N.; afrekening van gevoerde curatele, sinds de laatste

afrekening op 30 nov. 1735, door Jouke en Andries Sjoerds, zonen van wijlen Sjoerd Yges te Koudum die bij leven curator was van Seger Sierds, een dochter van wijlen de echtelieden Sierd Sierds en Tjertke Meeuwis te Hindeloopen, zulks ten overstaan van mede curator schipper Cornelis Wybrants te Koudum en bijzitter Wybren Douwes als commissaris (T 13-18 nr. 23 / 170).

Uit dit huwelijk: Tjertke (1742), Baukje (1744), Harmen (1746), Hiltjen (1749), Rienk (1751).

2. Jurjen Harmens Hermanides, ged. Staveren 19 aug. 1716, ovl. Hindeloopen 14 dec. 1761, trouwt Hindeloopen 29 maart 1744 Pietertje Johannes Hempenius, ged. Hindeloopen 25 dec. 1721, ovl. Workum, 27 april 1793, dochter van Johannes Hempenius, secretaris te Hindeloopen en Pietertje Reyntjes Roos. Pietertje trouwt 2. Hindeloopen 3 okt. 1762 Suffridus Cornelis Kramer, ged. Workum 25 aug. 1726, medisch dokter te Nijmegen en te Workum, ovl. Staveren 29 april 1788, weduwnaar van Elisabeth Tuinman, zoon van Cornelis Kramer, controleur te Workum, en Geertje Hitsma (*GJB* 2014 / 220).²³ 30 nov. 1793, 3de proklamatie; Rinke Heeres, huisman onder Ferwoude, als koper van zekere zathe en landen met huizing, schuur, erfen hofc.a. te Koudum. Groot in het geheel 50 pondematen en 3 einsen, bouw en weidlanden, zoals in gebruik bij Reindert Jans Krul als huurder tot mei 1797. Belast met 7-17-13 zware floreen en 2-21-0 lichte. De nog te verschijnen huurtermijnen komen ten goede aan de verkopers, die ook tot dan de lasten zullen hoeden. Aldus in een publieke verkoping gekocht voor 2831 gulden van Harmen Harmanides, 's *lands cherger* [belastingcommies] te Bolsward, Reinicus Hermanides, *apothecarius* en lid van de vroedschap te Workum, en Rienk Hermanides, predikant te Callantsoog, mede namens de curator van de kinderen van wijlen Johannes Hermanides, meester schilder en glasmaker te Workum, genaamd Jurjen en Johannes, samen voor 1/2 en 1/3 en Titia Kramer, met haar man G.C. Piekema, lid van de vroedschap te Workum, en Gerbrich Kramer, ongehuwde meerderjarige jonge dochter, samen voor 1/6. [Het betreft stem 104] (T 13-18 nr. 27 / 311).
18 sept. 1751, kwijting; Suffridus Kramer, medisch dokter te Nijmegen, meerderjarige zoon van wijlen Cornelis Kramer en voor 1/3 part gerechtigd tot een bedrag van 6000 gulden zoals nagelaten door wijlen Neeltje Tjerks Schaap, weduwe van Willem Cornelis Vetgat, volgens testament d.d. 24 sept.

23 Geertje Hitsma was eerder getrouwd met Jacob Binkes, convooimeester te Staveren. Dochter Gerbrich uit dit huwelijk, ged. Staveren 15 febr. 1719, ovl. Workum 1738, trouwt Workum 2 juni 1737 Hobbe Rintjes, ged. Workum 13 april 1704, daar ovl. 14 nov. 1741, zoon van Rintje Piers en Maaïke Franses. Hobbe verwierf een functie als schrijver dankzij de erfenis van Anne Hobbes de Boer, groot lakenkoper en burgemeester te Workum, die kinderloos overleed (T 14 nr. 16783 / 451, testament Anne Hobbes de Boer). Vergelijk *GJB* 2014 / 220, 221).

1740 voor mij notaris verleden. De comparant verklaart zijn deel van 2000 gulden ontvangen te hebben van de executeurs testamentair Hendrik Vollenhoven en Willem Waleijn, incl. de rente sinds 27 juni jl. Eerdere rentetermijnen zijn betaald aan des comparants moeder Geertje Hitsma, weduwe van Cornelis Kramer (SAA 5075 nr. 9432 / 14363).

4 febr. 1786, 3de proklamatie; Petronelle Hempenius, weduwe van S. Cramer, medisch dokter te Workum, als koper van zeker heerlijk fentje greidland, de zoutcamp genaamt op Bovenbuuren te Coudum, heeft de coperse rondsom tot naastligger. Belast met 8 stuivers op nr. 142. Aldus gekocht voor 30 gulden van Albert Ages, huisman te Koudum (T 13-18 nr. 27 / 181).

Uit het huwelijk van Jurjen en Pietertje: Harmen (1745, cherger te Bolsward), Renicus (1751, apotheker te Workum), Rienk (1754, predikant te Callantsoog en Oudeschild), Johannes (1756, meester schilder en glasmaker te Workum), Pietertje (1758), Bauktjen (1761).
Uit het huwelijk van Pietertje en Suffrides: Titia (1763), Gerbrich (1767).

VIb. Pieter Douwes Cramer, ged. Staveren 4 okt. 1685, burgemeester te Staveren, trouwt 1. Staveren Jantje Eelkes, ovl. voor 1731, trouwt 2. Staveren 2 sept. 1731 Lysbeth Aukes Brouwer (Vf, kind 3).

11 febr. 1730, proklamatie; de burgemeester Pieter Douwes Cramer als koper van sekere drie hoofden en drie lamsgrasen land in een fenne te Koudum, de 'Staverse Fenne' genaamd, gemeen met de burgemeester Hendrik Symens Cramer erven, belast met 1 floreen 5 stuivers. Aldus gekocht voor 71 gulden van dr. Petrus Hovius (T 13-18 nr. 25 / 467v).
Uit het eerste huwelijk:

1. Douwe Pieters Cramer, volgt VIIa.

Uit het tweede huwelijk:

2. Auke Pieters Cramer, ged. Staveren 19 maart 1732.

VIc. Pieter Idses Brouwer, ged. Staveren 12 okt. 1704, ovl. na 1763, trouwt Beemster 1728 Catharina van der Meulen, ged. Amsterdam 21 jan. 1711, dochter van Pieter van der Meulen, notaris te Amsterdam, en Abigael Hantkes Gales.

17 okt. 1728, ondertrouw Amsterdam; akte verleend aan Pieter Brouwer j.m., wonend Nieuwendijk, en Catharina van der Meulen j.d. om in de Beemster te trouwen.

14 febr. 1731, testament van Abigael Gales, weduwe en testamentair erfgenaam van Pieter van der Meulen, in leven notaris te Amsterdam, wonende zij juffrouwe comparante tegenwoordigh in de Beemster. Tot haar erfgenamen benoemde zij haar dochter Catharina van der Meulen, huisvrouw van Pieter Brouwer, en haar zoon Dirk van der Meulen (SAA 5075 nr. 9335 / 5793).

Uit dit huwelijk:

1. Pieter Pieters Brouwer, ged. Amsterdam 8 sept. 1729.

2. Abigael Pieters Brouwer, ged. Amsterdam 19 juni 1735.

3. Hendrik Pieters Brouwer, ged. Amsterdam 2 juni 1743.

VIIa. Douwe Pieters Cramer, ged. Staveren 15 mei 1718, brouwer, jeneverstoker, burgemeester, lid Provinciale Staten, ovl. omstr. 1785, trouwt Staveren 15 maart 1739 Maria Hellendoorn, ged. Sneek 2 febr. 1721, ovl. Staveren 2 febr. 1796, dochter van Frans Marcusz Hellendoorn en Baukjen Feghter.

3 april 1759, Hof van Friesland; Gerrit Wiggerts, koopman, en Abe Broers Cat, grootschipper, beiden te Hindeloopen, curatoren van Auke Wiggerts, gezamenlijk erfgenamen van hun ouders Jappe Wiggerts c.u., voor 1/4; dr. Adrianus van Loon, secretaris van Hindeloopen, namens Isck Jelles, weduwe van de burgemeester Tymen Aukes, voor 1/8; dezelfde partij als moeder van de minderjarige Lieuck Tymens, voor de helft erfgenaam van wijlen Marij Hartmans, weduwe van Evert Wiggerts, voor 1/32 en voor 1/64; dezelfde partij namens Beits Tymens, huisvrouw van Luike Broers, mede erfgenaam van genoemde Marij Hartmans voor 1/32 en 1/64; Pals Alofs Hania, burgemeester te Staveren voor 1/16; Douwe Pieters Cramer, gecommitteerde van de Friese Staten en burgemeester te Staveren, voor 1/16; Pietje Ennema [Fennema?] te Franeker namens haar dochter en Johannes Ennema burgemeester te Franeker, beiden erfgenamen van wijlen hun vader de vroedsman Paulus Ennema, voor 1/8 en 1/32. Allen gezamenlijk voor 3/4 eigenaren en participanten van en in de Staverse kruid fabriq en molen, contra Binke Binkes, oud secretaris van Staveren, eigenaar van 1/4 in de genoemde kruidfabriek. De eisers verlangden een financiële verantwoording van de resultaten van de kruidfabriek van gedaagde, die de boekhouding deed. Hij kwam op dit punt meermalen een gedane belofte niet na. Eisers vermoedden een tekort. In punt 38 van de eis wordt het bedrijf een rederij genoemd (T 14 nr. 14493).

In 1759 en 1760 was Douwe Pieters Cramer als mede aandeelhouder van de Staverse kruitmolen een van de opponenten van de oud secretaris Binke Binkes in een procedure over het beheer van genoemde molen (zie ook: T 14 nr. 14537 en 14661; GJB 2014 / 229).

25 april 1761, octrooi voor een kruitmolen te Staveren; Gerrit Wiggerts, mede vroedschap te Hindeloopen, Idsk Jelles, weduwe van de burgemeester Tymen Aukes, mede namens Beits en Lieuck Tymens, gesterkt met hun mannen, de grootschippers Luike Broers en Herke Dirks, allen te Hindeloopen, Pals Alofs Hania, Douwe Pieters Cramer, burgemeesters van Staveren, Pietie Fennema, weduwe van de vroedsman Paulus Ennema, te Franeker, mede namens haar dochter, Johannes Ennema, oud burgemeester aldaar en mede gecommitteerde staat van Friesland, gezamenlijk voor 3/4 eigenaar van de geotroieerde cruidmolen even buiten Stavoren, en sinds 28 februari eveneens eigenaar van het resterende 1/4 part, door scheiding verkregen van de oude secretaris Binke Binkes, verzoeken prolongatie van het in 1737 aan secretaris Binkes verleende octrooi en privilege dat afloopt in 1762, voor de komende 25 jaar, gezien de hoge kosten en reparaties en de grote moeite om bij die fabrieq weder de vorige bloeij

en calandisie te verwerven, en onder het beding dat niemand anders in de provincie toestemming zal krijgen een kruitmolen te drijven of buskruit te maken (T 347 nr. 599). 16 juni 1761, *Amsterdamse Courant*; *De eigenaaren van de kruidmolen te Stavoren, maaken by deezen bekend, dat gem. kruidmoolen, dewelke eenige tyd heeft stil gestaan, sedert eenige weeken is beginnen te maalen, worden een ieders gunst versugt, kunnende die geene welke van deszelfs kruid gelieven gediendt te zyn, zig adressere aan de boekhouder Jurjen Hermanides tot Hindeloopen, of aan de burgemeester Douwe Pytters Cramer te Stavoren, zullende van goede waar, voor een civiele prys gediend worden.*

3 maart 1779, brief van Douwe P. Cramer te Staveren aan C. Ploos van Amstel, makelaar te Amsterdam; beide heren hebben elkaar in maart 1778 gesproken toen Cramer in Amsterdam en Nieuwendam de aanleg van waterwerken op het IJ heeft bezichtigd. Over noodzakelijk onderhoud aan de haven te Staveren spraken zij af dat Ploos van Amstel *daarin de winter over zouwde consideratjes op maaken*. Daarna volgt wat waarschijnlijk de eigenlijke reden van de brief is: *Wanneer ik sal zoeken 't geluk te hebben om U.E. eens te spreken, en wel off mij ook eenige middel off recomandatie aan de handt kosten geven tot leverantie van bier, 't zij tot oorlog scheepen off anders. Ik hebbe voor een zoon van mij voor een jaar a 4 een nieuwe bier brouwerij laten stigten, die mij 6 a 7 duisent gulden heeft gekost, maar mijn zoon heeft weezentlijk te min leverantie [...] Ouders hebben altijd werk om voor kinders iets te zoeken hier off daar in te koomen, en dan om ordentelijk aan de gang te kunnen blijven, in zulke kleine plaatsen, heeft niet veel verschiet van fabrieken om zoons hier off daarin te zetten, en men kan van alle geen predikanten maaken.* Een van zijn zoons was al predikant en de op een na jongste studeerde te Groningen. De jongste zoon van 14 à 15 was op school zover met rekenen dat de meester hem niet veel meer kon leren en hij hield van tekenen. Cramer zou hem graag eens meenemen naar Amsterdam, in de hoop op een ontmoeting. De brief is verzonden *onder couvert van de Heeren Bontekoning en Aukes* [houthandelaren te Amsterdam] (T 347 nr. 1310).

28 mei 1785, *Leeuwarder Courant*; de weduwe D. Cramer te Staveren biedt te koop of te huur aan een brouwerij met gereedschappen, zij is bereid *de helft der penningen* aan de fabriek te houden. Op 8 okt. 1785 in dezelfde krant: gegadigden ter overname van een voor *enige jaren nieuwe gebouwde brouwerij en jeneverstokerij*, met graan- en turfzolders en gereedschappen, kunnen zich melden bij de weduwe van D. Cramer te Staveren. 24 juni 1786, de aankondiging van de publieke verkoop van genoemde brouwerij en stokerij, gelegen op het Agterom te Staveren. Op 17 febr. 1787 zoekt S. Cramer, houtkoper te Staveren, via de krant een jeneverstokersknecht, *'t geneverstoken uit de grond verstaande*.

11 juli 1792, *Leeuwarder Courant*; de weduwe D. Cramer te Staveren biedt te huur aan, middels P. Cramer te Balk, een *welbeklante* houtzaagmolen aldaar, alsmede de onder één dak zijnde brouwerij en stokerij.

Uit dit huwelijk:

1. Ds. Pieter (Petrus) Douwes Cramer, ged. Staveren 6 maart 1740, predikant te Balk, trouwt Staveren 11 jan. 1763 Antje Siebes Kamstra. 3 sept. 1796, *Friesche courant*; *gelykheid, vryheid en broederschap*; ingezonden stuk

van enkele Balksters als reactie op een tekst d.d. 20 aug. van A. Schouten en P. Cramer. *Dan zy den opsteller daar van, zynde laatstgemelde P. Cramer, met verachting beschouwen, als zynde niet alleen in dit district maar rondomme bekend voor een perzoon, ten eenemaal strydig het bestaan van een braaf burger.* Laat staan een predikant, zoals hij zich durft te noemen, die niets anders dan onrust predikt en hierdoor de aan hem toevertrouwde gemeente en de Balkster burgermaatschappij in voordurende scheuring houdt.

2. Janke Cramer, ged. Staveren 15 mei 1718, trouwt Warns 2 juni 1776 Sicco Heineman, ged. Harlingen 16 juli 1748, advocaat te Workum, zoon van Wybrandus Heineman, predikant te Warns, en Antje Sikkes van der Meulen.

29 aug. 1801, weesboek H.O.N.; staat en inventaris van wijlen Wybrandus Heineman, rustend predikant te Warns, overleden 4 juli 1801. Zijn erfgenamen waren Trijntje Heineman, dochter uit het tweede huwelijk, met haar man ds. Tenkinck te Britswerd; Marijke en Douwe, de kinderen van wijlen zijn zoon Sicco; kleindochter Rinske Hoornstra, een dochter van Anke Heineman en Sierk Hoornstra; de kleinzonen Wybrandus en Romke Pieters Zijlstra, uitlandig zijnde, zonen van genoemde Anke bij Pieter Romkes Zijlstra; de kleinkinderen Ida Heineman met haar man ds. N.W. Boer, predikant te Donkerbroek, en luitenant-ter-zee Jan Willem Heineman, kinderen van wijlen Willem Heineman. De overledene liet een testament na d.d. 7 juni 1800, *over welks deugdelijkheid de gevoelens verschillende zijn*. In de boedel onder meer:

... een zathe en lander te Koudum, groot 62 pondematen, Hannema Zathe genaamd, verhuurd aan Willem Jans, *weleer berechtigd met een stem op nr. 37, floreen nr. 90 te Koudum en nr. 152 te Mirns en Bakhuizen*. Trijntje Heineman erfde deze zathe

... een staat en inventaris d.d. 14 juni 1789 van de goederen van wijlen Y.F. Andringa (T 13-18 nr. 21; nr. 17 / 79).

3. Sibrandus Douwes Cramer, ged. Staveren 7 nov. 1751, houtkoper te Staveren, ovl. 23 nov. 1807, trouwt Workum 1 juni 1777 Wintje Riemersma.

26 sept. 1797, *Friesche courant*; *gelykheid, vryheid en broederschap*; overlijdensbericht van Doitie Riemersma Cramer, in den bloey en ouderdom van 10 jaaren 7 maanden en 15 dagen.[...] *En verzoekende dus verders, aan onze deelnemende vrienden en bekenden ons te verschonen van brieven van rouwbeklag, want zulks zoude onze droefheid niet verminderen, maar steeds vermeederen*. Stavoren 22 sept. 1797, S. Cramer, W. Riemersma.

4. Melchior Douwes Cramer, ged. Staveren 26 mei 1754, brouwer en jeneverstoker, trouwt Staveren 21 juni 1786 Maaïke Johannes. 17 april 1784, *Leeuwarder Courant*; gevraagd per mei een stokersknecht, *zyn werk verstaande*, M.D. Cramer, stoker te Staveren.
5. Baukjen, ged. Staveren 18 juli 1756.

6. Ds. Franciscus Hellendoorn Cramer, ged. Staveren 12 nov. 1758, ovl. Oenkerk 14 jan. 1840, predikant te Suawoude en Tietjerk, trouwt 1. Frankrijk 1789 of 1790 Jannet Mackenzie, ged. Willemstad 9 maart 1755, ovl. Suawoude 18 juni 1823, dochter van Murdoch McKenzie en Isabelle Jonston; trouwt 2. Suawoude 6 nov. 1823 Geertje de Jong, ged. Leeuwarden 20 okt. 1802, ovl. Leeuwarden 2 nov. 1870, dienstmeid, dochter van Gosse Teades de Jong en Antje Jacobs (Sines, Franciscus Cramer).
CRAMER (Franciscus Hellendorn), geboren te Stavoren in 1758, proponent geworden zijnde, werd hij in 1785 predikant te Huins en in 1787 beroepen te Suawoude en Tietjerk; aldaar werd hij in 1788 van zijn ambt ontzet, omdat hij niet alleen geen gehoor had gegeven aan het bevel, om voor het huis van Oranje te bidden, maar zich ook niet ontzien had, in zijne gebeden de honendste en rustverstoringste uitdrukkingen te bezigen. Hij begaf zich buitenlandsch, en hield zich meest te St. Omer op; in 1795 door de volksrepresentanten in zijne dienst hersteld, aanvaardde hij dezelve weder den 21sten Junij 1795, werd emeritus in 1834 en overleed te Leeuwarden den 14den Januarij 1840 (Van der Aa, BW).
7. Hessel, ged. Staveren 26 juli 1761.
8. Bauke Douwes Cramer, ged. Staveren 25 dec. 1763, daar ovl. 10 aug. 1798, trouwt Staveren 26 april 1789 Rinske Haies Broersma.

Bronnen

Gebruikte archieven

Tresoar te Leeuwarden (T): staten van Friesland (5); Friese stadhouders (7); nedergerichten van Hemelumer Oldephaert en Noordwolde (13-18), Hindeloopen (13-20), Staveren (13-36) en Workum (13-44); Hof van Friesland (14); stadsbestuur Staveren (70-01); hervormde gemeente Koudum (244-39); familie Van Sminia (327); verzameling handschriften, afkomstig van de Provinciale Bibliotheek (347); verzameling kopieën van elders berustende stukken (348).
 Gemeentearchieven Súdwest-Fryslân te Witmarsum (GAS): oud archief van de voormalige gemeente Hemelumer Oldephaert en Noordwolde (HON). Nr. 8 floreenkohieren 1700-1833. Het kohier van 1708 bevat ook de stemkohieren 1698 en 1708.
 Stadsarchief Amsterdam te Amsterdam (SAA). Nr. 30452 bevat de gedeeltelijke index van Simon Hart op het notarieel archief nr. 5075.
 Historisch Centrum Leeuwarden (HCL): burgerboeken Leeuwarden; grafchriften Westerkerk. historischcentrumleeuwarden.nl/

Gebruikte literatuur en databases

Aa, A.J. van der, *Biographisch woordenboek der Nederlanden* (1852-1878).
 Beetstra, W.T. 'De Starumer krûdmole' in: *Balkster Courant* (12 juli 1984).
 Boom, R., Eenling, G., Lootsma, J., Steensma, J., Strikwerda, D., *Stavoren 1740-1840 een verdwijnend silhouet?* (Stavoren 2005).
 Buijtenen, M.P. van en H.T. Obreen, *Westergo's IJsselmeerdijken* (Bolsward 1956).
Delpher Kranten, kranten.delpher.nl/ (geraadpleegd 15 juni 2015).
 Douwes, T.E.A., (transcriptie) *Lijst van gemeten schepen, varende op Noorwegen, in de jaren 1647-1648* (T 348 nr. 6018, origineel in het Riksarkivet te Oslo).
 Douwes, T.E.A., 'Kwartieren van Beitj Tymens uit Hindeloopen' in: A.L. Hempenius, S. ten Hoeve, D.J. van der Meer, P. Nieuwland en D. de Vries (red.), *Genealogysk Jierboek 1977* (Ljouwert 1977).
 Engels, Martin, 'Naamlijsten' home.online.nl/mpaginae/ (geraadpleegd 15 juni 2015).
 Faber, J. 'Uit eersugt en om geld en eer en hoge staat', *Leeuwarder historische reeks* (1997) pag. 99-209 (www.gemeentearchief.nl/PDF-bestanden/uit_eersugt.pdf).
 Gastra, Femme S., 'Friesland en de VOC' in: Ph.H. Breuker en A. Janse (red.) *Negen eeuwen Friesland-Holland* (Leeuwarden en Zutphen 1997).
Genealogische zoeksystemen Amsterdam, stadsarchief.amsterdam.nl/, begraafregisters voor 1811, doopregisters voor 1811, ondertrouwregisters 1565-1811.
Grêfsarken yn de Nikolaastsjerke fan Starum, fryske-akademy.nl/nl/undersyk/wurkferbannen-en-wurkgroepen/genealogy/grfskriften/starum/ (geraadpleegd 13 sept. 2015).
 Hempenius, A.L., 'Genealogie Hempenius I' in: H. Bierma, A.L. Hempenius, S. ten Hoeve, P. Nieuwland, D. de Vries (red.), *Genealogysk Jierboekje 1973* (Ljouwert 1973).
 Meer, P.L.G. van der, 'De Registers fan de Personele Ymposysje út 1578' in: *Administrative en fiskale boarnen oangeande Fryslân yn de ier-moderne tiid* (Ljouwert 1993), p. 155-395.
 Meijer, Th.J., *Album Promotorum Academiae Franekerensis 1591 – 1811* (Franeker 1972).
Middelnederlandsch Woordenboek, gtb.inl.nl/ (geraadpleegd 10 sept. 2015).
 Molhuysen, P.C. en Blok, P.J., *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*. Nassau van, Willem Frederik, *Gloria parendi. Dagboeken van Willem Frederik, stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe, 1643-1649, 1651-1654*, uitgegeven door J. Visser onder eindredactie van G.N. van der Plaats (Den Haag 1995), dbnl.org/tekst/willo77glor01_01/ (geraadpleegd 10 sept. 2015).

Noomen, P.N., *De stinzen in middeleeuws Friesland en hun bewoners*, met digitale bijlage *Stinzen in middeleeuws Friesland: een voorlopige inventarisatie*, versie 1 juni 2009 (Hilversum-Leeuwarden 2009).

Post, Jan, *Quaclappen Hof van Friesland 1600-1612* (2008) tresoar.nl/ (geraadpleegd 10 sept. 2015).

Romein, T.A., *Naamlijst der predikanten, sedert de hervorming tot nu toe in de hervormde gemeenten van Friesland* (Leeuwarden 1888).

Schotanus, Christianus, *Beschrijvinge ende Nieuwe Caerten van de Heerlyckheydt van Frieslandt tusschen 't Flie ende de Lauwers* (Franeker 1664).

Sines, Geert, *Franciscus Hellendoorn Cramer*, geertsines.wordpress.com/ (geraadpleegd 10 sept. 2015).

Sluijter, R.G.H., *Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren 1588-1795*, resources.huygens.knaw.nl/ (geraadpleegd 15 juni 2015).

Sonttolregisters, soundtoll.nl/ (geraadpleegd 15 juni 2015).

Strikwerda, Durk, 'Nijverheid voor 1800' in: Petra de Haan (red.), *Staveren, O Staveren. Een geschiedenis van Staveren* (Staveren 2002).

Strikwerda, Durk, 'Het kruitmolenaarsstuk', versie 26 sept. 2012, oudstaveren.nl (geraadpleegd 15 juni 2015).

Vaart, J.H.P. van der, en D. de Vries (red.), *Historische plattegronden van Nederlandse steden, dl. 11, De elf steden van Friesland, deel 1, Dokkum, Harlingen, Hindeloopen, Stavoren en Workum* (Leeuwarden/Alphen aan den Rijn 2006).

Vries, Jan de, 'Zeventiende-eeuwse Staversen, naar aanleiding van het inventariseren van de grafschriften in de Nicolaaskerk' in: Ype Brouwers, Anne Hielke Lemstra, Reid van der Ley, Pieter Nieuwland en Jarich Renema (red.), *Genealogysk Jierboek 2011*.

Vries, Jan de, 'De parentelen van Bencke Abes en Otte Jacobs Hinnema van Koudum' in: Ype Brouwers, Anne Hielke Lemstra, Pieter Nieuwland en Jarich Renema (red.), *Genealogysk Jierboek 2014*.

Vries, Jan de, 'Straatnamen XII' bijlage van: *Bulte Nijs, dorpskrant van Koudum* (nr. 254, jan. 2015).

Walle, Hessel de, *Friezen uit vroeger eeuwen, opschriften uit Friesland, 1280-1811* (Groningen/Franeker, 2007). Aanvullingen en wijzigingen: walmar.nl/ (geraadpleegd 15 juni 2015).

Zoeken naar voorouders, tresoar.nl/ (geraadpleegd 15 juni 2015).

... Een opmerkelijk stuk Fries materieel erfgoed:
de wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam uit 1665
en het familiewapen Nijdam

Een opmerkelijk stuk Fries materieel erfgoed: de wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam uit 1665 en het familiewapen Nijdam

*Ther weren twene brothere
ande weren fulbrothere
ande nas nanen otheres nat*
Voor Bonne en Bote

Inleiding: een jonge familievereniging op zoek naar een familiewapen

Op 25 juni 1949 werd in Utrecht een bestuursvergadering gehouden van de toen recent (sinds 12 febr. 1948) opgerichte familievereniging Nijdam, die vanaf 1953 ‘de Nijdamstra Stichting’ zou heten.¹ De belangrijkste initiatiefnemer van de familievereniging was beroepsgenealoog Wigle Tjerk Vleer (1919–1999) geweest.² Eén van de onderwerpen op de agenda van de vergadering in 1949 was het familiewapen. Vleer was door twee leden van het Fries Genootschap, genealoog D.D. Osinga en A. Corée, medewerker van het Rijksarchief Friesland, gewezen op het bestaan van een zilveren sierlepel uit 1665, waarop hoogstwaarschijnlijk een familiewapen Nijdam afgebeeld was.³ Deze lepel had namelijk onderdeel uitgemaakt van de grote zilvertentoonstelling die in 1927 in het Fries Museum gehouden was ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het Fries Genootschap en stond beschreven in de catalogus die naar aanleiding daarvan was uitgebracht:

-
- 1 Dit artikel had niet geschreven kunnen worden zonder de hulp van Redmer Alma, dhr. Y. van den Bosch, Onno Hellinga († 2011), Paul Noomen, Jan Schipper, Symen Schoustra en Hessel de Walle.
 - 2 Wigle Vleer was een kleurrijk persoon: hij was onder andere fietsfanaat (een tijdlang was hij secretaris van de Nederlandse Rijwiel Toer Unie) en een van de eerste leden van de in 1956 opgerichte Fryske Rie foar Heraldyk (Roorda, ‘Koart oersjoch’). In zijn latere leven (nu als Wigholt Vleer), ontpopte hij zich tot wichelroede- en leylijnexpert. Zie: Vleer en Van den Dool, *Leylijnen en leycentra in de lage landen*.
 - 3 *De Nijdamstra Tynge*, jrg. 1, nr. 4 (1949), 30.

17e eeuw, midden. 3 lepels met pijnappel-knop op den steel. Twee hebben op het blad elk twee wapens: [...]

B. mannewapen: [D.L.N.(ijdam)] gedeeld; rechts Fr halve adelaar; links: doorsneden; boven: huismerk, beneden: 3 klaverbladen (2 en 1); vrouwewapen (F.D.A.): gedeeld; rechts Fr halve adelaar; links: 3 klaverbladen paalsgewijs.⁴

Vleer was er niet in geslaagd deze wapenlepel te traceren. Groot was dan ook de verrassing, toen het bestuurslid Piet van den Bosch (1906–2003) op de bestuursvergadering van 25 juni 1949 binnenstapte met in zijn handen de gezochte zilveren lepel. Alle aanwezigen waren opgetogen: de familie had nu een wapen en dat betekende een vliegende start van de familievereniging. Meteen werd dan ook een geheel nummer van het verenigingsorgaan, *De Nijdamstra Tynge*, gewijd aan de lepel en het familiewapen.

*De wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam en Fockel Douwes Allinga, 1665.
Foto: Han Nijdam*

De nauwkeurige tekening van de wapenlepel in dat speciale nummer toont een alliantiewapen waarboven de initialen D.L.N. (= Douwe Lieuwes Nijdam) en F.D.A. (= Fockel Douwes Allinga, zijn vrouw) te

4 Ottema, Vieweg en Draaisma (red.), *Catalogus*, nr. 414B (p. 74–75).

lezen zijn. Boven de wapens staat het jaartal 1665.⁵ Daarnaast zijn er nog vier latere inscripties op de lepel aangebracht, twee rondom het alliantiewapen en twee in de holle kant van de bak. Deze inscripties maken het mogelijk de wederwaardigheden van de lepel te volgen in de periode tussen 1665 en 1857: daarop kom ik hieronder terug.

Nu er een familiewapen gevonden was, was het zaak dit verder heraldisch aan te kleden. Op de zilveren lepel waren geen heraldische kleuren aangegeven. Voor de algemene wapenfiguren, de Friese halve adelaar en de drie klavers, koos men de meest gangbare invulling: zwart op goud en groen op zilver. Maar hoe moest het huismerk ingekleurd worden? Deze keuze wordt door Vleer in het aan het familiewapen gewijde nummer als volgt onderbouwd:

In een oude statenbijbel, helaas uit de familie geraakt door het uitsterven van een tak, was een bladzijde geheel gevuld met genealogische aantekeningen en zelfs huis- of handmerken. Hierin stond getekend een rood schild met een W van goud er in.⁶

Aangezien later gebleken is dat Vleer nog wel eens zijn toevlucht nam tot fictieve bronnen die daarna verdwenen zouden zijn, of tot wilde aannames als hij een genealogische relatie niet helemaal hard kon maken, is het de vraag of deze statenbijbel, die 'helaas uit de familie geraakt' was, ook daadwerkelijk bestaan heeft.⁷

Dit geldt ook voor een andere intrigerende opmerking van Vleer in ditzelfde artikel, wanneer hij met betrekking tot kennis van een familiewapen in de moderne tijd zegt: 'Later bleek pas dat hier en daar nog vage tekenen wezen op zilvergoed en portretten met wapens'.⁸ Dat er meer zilvergoed is geweest met wapens zal hieronder worden aangetoond, maar portretten met wapens (of vermeldingen ervan) zijn in het kader van het onderzoek voor dit artikel niet gevonden. Dat zouden dan bovendien zeldzame 17de-eeuwse portretten van (eigenerfde)

- 5 Om deze reden heb ik het telkens over 'de wapenlepel uit 1665'. Ik beweer daarmee niet dat dit een exacte datering voor de lepel als materieel object is: er is geen jaarletter op de lepel aangebracht.
- 6 *De Nijdamstra Tynge* 1 (1949), 36.
- 7 Noomen, 'Buwaldaburen te Tjerkwerd', 31 (noot 4); bij een lezing die Onno Hellinga voor het Genealogysk Wurkferbân hield op 6.11.2004 uitte hij kritiek op de betrouwbaarheid van Vleers publicatie over het geslacht Sinnema (Sinnema en Vleer, *De Sinnema's*). Zie voor een verslag van deze lezing: <http://www.bensinnema.nl/Genealogie/Sinnema/Geslacht%20Sinnema/Het%20Oudkerker%20geslacht.htm>.
- 8 *De Nijdamstra Tynge* 1 (1949), 29.

boeren moeten zijn geweest, waarvan er slechts een handjevol bekend is: in de 18de en 19de eeuw lieten boeren zich niet of nauwelijks meer met hun wapens op schilderijen afbeelden.⁹

Toen de kleuren voor het familiewapen waren vastgesteld, moest het wapen voor een volledige heraldische representatie worden aangevuld met een dekkleed, helm en helmteken. Voor het dekkleed werd de combinatie rood met goud gekozen en als helmteken een klaver: opnieuw een redelijk voor de hand liggende keuze. En daarmee was het familiewapen Nijdam klaar om officieel gebruikt en gecanoniseerd te worden.

Dat canoniseren gebeurde al in het eerste deel van de familiegenealogie die door Vleer in 1956 gepubliceerd werd. Hierin wordt het familiewapen op een veel lapidairder wijze gepresenteerd dan in *De Nijdamstra Tyngje* uit 1950. Kennis over het wapen wordt als het ware als bekend verondersteld en Vleer heeft het over 'de wapenlepel uit 1665', die op dat moment toebehoorde aan 'neef P.Y. v.d. Bosch'.¹⁰ Hij realiseerde zich klaarblijkelijk niet dat tijdschriften vergankelijker zijn dan boeken. De tekening die in 1956 van de lepel afgedrukt wordt is inferieur aan de gedetailleerde tekening uit 1950.

Het doel van dit artikel is drieledig. Ten eerste wil ik laten zien dat in de 17de en 18de eeuw verschillende leden van de familie Nijdam een wapen hanteerden, waarvan er slechts een – het genoemde op de wapenlepel van 1665 – gecanoniseerd is tot het familiewapen Nijdam. Deze wapens bevinden zich op de grafstenen in de Sint-Pieterkerk te Grouw, toebehorend aan de eerste generaties van de familie Nijdam die boerden op Nijdamstra state, en op stukken zilver, waarvan in sommige gevallen alleen vermeldingen zijn overgeleverd.

Dit artikel is in die zin ook te beschouwen als een bescheiden bouwsteen voor een ruimer onderzoek naar boerencultuur in Friesland, een lacune die nog steeds niet opgevuld is. Daar is sinds 2013 overigens wel een substantiële bouwsteen voor aangeleverd door de dissertatie van Kees Kuiken, *Het Bildt is geen eiland*.¹¹ Kuiken biedt een prachtige *state of the art* voor het onderzoek naar elitecultuur in (een specifiek gebied binnen) Friesland of, zoals hij dat noemt, 'notabiliteit'. Onder deze noemer kunnen adel, burgers en boeren tezamen worden onderzocht. Daarbij gaat Kuiken in zijn boek ook uitgebreid in op een specifieke eigen – dus door de boerenelite zelf ervaren – boerenidentiteit. Een belangrijke schakel in dit bouwen aan zelfbeelden op Het Bildt was overigens de

9 Zie laatstelijk over dit type portretten: Kuus, 'Standbesef en familiebewustzijn'.

10 Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek I*, 91-92.

11 Kuiken, *Het Bildt is geen eiland*.

in 1963 verschenen genealogie van de familie Wassenaar, geschreven door niemand anders dan beroepsgenealoog Wigle Vleer. We kunnen aan Vleer dus een belangrijke rol toekennen op dit gebied in de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw.

Ik heb bij het schrijven van dit artikel verder enorm kunnen profiteren van de grote verzameling gegevens *Friezen uit vroeger eeuwen* die de laatste jaren door Hessel de Walle in samenwerking met anderen, waarvan Jan Schipper speciale vermelding verdient, is aangelegd.¹² Ik hoop hieronder te kunnen laten zien wat de meerwaarde van deze dataverzameling is voor het onderzoek naar – in dit geval – boerencultuur in Friesland.

Ten tweede verdient de wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam en Fockel Douwes Allinga een nauwkeuriger bestudering dan hij tot nu toe gekregen heeft. Dankzij de namen die erop vermeld zijn blijkt het mogelijk zijn gang door de geschiedenis vanaf 1665 te traceren. Door zijn vijf inscripties, zijn optreden op de beroemde zilvertentoonstelling van 1927 en de sleutelrol die hij daarna voor de familievereniging Nijdam heeft vervuld kunnen we spreken van een opmerkelijk stuk materieel erfgoed.

Ten derde wil ik laten zien hoe er in de 20ste eeuw door Vleer met het gevonden wapen is omgegaan en hoe het niet alleen tot een familiewapen Nijdam, maar zelfs tot een 'clanwapen' Nijdam is gecanoniseerd. En hoe dit na ruim 65 jaar ondertussen ook al weer onderdeel van de geschiedenis is geworden. Dit artikel gaat daarmee ook over de rol van het toeval en over het belang dat een enkel stuk materieel erfgoed soms kan hebben.

Grafstenen in de Sint-Pieterkerk van Grouw: de eerste generaties boeren op Nijdamstra

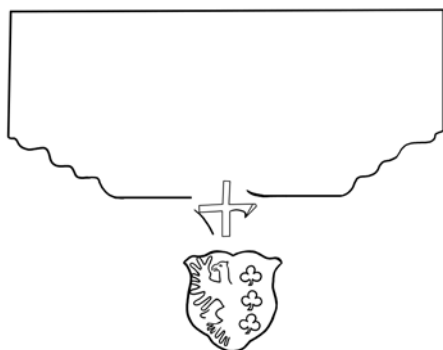
Toen in 1949 Vleer en de zijnen hun genealogisch onderzoek verrichtten, lagen de grafstenen van enkele aanzienlijke inwoners van Grouw, die eeuwenlang de vloer hadden gevormd van de Sint-Pieterkerk, nog verscholen onder een jongere houten vloer, die er sinds 1908 had gelegen. Deze vloer is in de jaren 1991/1992 weggehaald in het kader van een restauratie van het interieur van de kerk en daarbij kwamen de oude grafstenen weer aan het licht.¹³ De graven werden gedolven, de stenen herschikt en de oorspronkelijke vloer van de kerk werd hersteld. En zo werden de grafstenen van de eerste generaties boeren op Nijdamstra die zich naar de boerderij noemden weer zichtbaar.

12 De Walle, *Friezen uit vroeger eeuwen* (boek plus website).

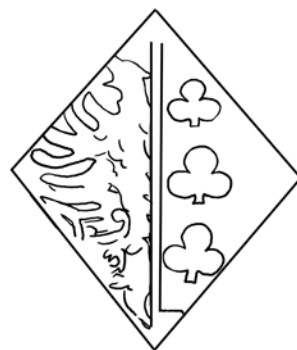
13 'Kerk in Grou overhoop'; 'Sint-Piter van Grou'.

De geschiedenis van de familie Nijdam begint bij Willem Willems, eigenerfde boer op Nijdamstrastate onder Grouw. Hij werd ca. 1552 geboren en overleed ca. 1635 op de hoge leeftijd van 'ongeveer 83 jaar'. Willem Willems noemde zich naar zijn boerderij 'thoe Nidam' of 'Nidam'. Als zodanig komt hij voor in enkele stukken uit het begin van de zeventiende eeuw.¹⁴ De familienaam is door bijna al zijn kinderen en kleinkinderen, zowel de zonen als de dochters, overgenomen en doorgegeven.

De grafsteen van Willem Willems is als gezegd sinds 1992 weer zichtbaar aanwezig in de Sint-Pieterkerk van Grouw. Hij is in vijfstukken gebroken. Hierdoor en door verdere slijtage is de inscriptie slechts deels leesbaar: *Ao [...] ma [...] [eer]saeme Willem Willems die [...] Nidam olt ontrent 83 iaer [...] en [...] begraven*. De grafsteen is gesierd met een wapen: (heraldisch) rechts een halve Friese adelaar, (heraldisch) links drie klavers paalsgewijs, het standaardwapen dus voor een Friese eigenerfde boer. Boven dit wapen is een handmerk zichtbaar: een gelijkarmig kruis, waarvan de horizontale balk aan de rechterkant een weerhaak heeft.

Grafsteen Willem Willems Nijdam.
Tekening Jorieke Savelkouds

Wapen op grafsteen Niesk Meynerts.
Tekening Jorieke Savelkouds

Ook Willems vrouw, Niesk Meynerts, werd in de kerk van Grouw begraven. Zij was de dochter van Meynert Formers Scarwier.¹⁵ De inscriptie op haar grafsteen luidt: *Ao. 1632 den 23 september sturf d'Eerbare Nyes Meinertsdochter huisfrou van Willem Willems olt ontrent 73 Iaren hier*

¹⁴ Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek I*, 60.

¹⁵ Vleer neemt ten onrechte aan dat de vader van Niesk Meynerts een Meynert Outgers was: Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek I*, 60. Dit is later gecorrigeerd door Jelle de Jong in: Koopmans et al. (red.), *Frysk Kertiersteatboek*, 334.

begraven. Op de steen is in een ruitvormig schild hetzelfde algemene eigenerfdenwapen aangebracht als op de grafsteen van Willem Willems. Na de dood van Willem Willems volgde Idsert Willems Nijdam (1600–5 jan. 1672) zijn vader op als boer op Nijdamstra. Bij de eigendom van de boerderij hoorde klaarblijkelijk het grafrecht in de Sint-Pieterkerk, want ook van hem is daar een grafsteen te vinden. De inscriptie luidt: *Anno 1672 den 5 januarius is in de heere gerust den eersamen Idsert Willems Nidam out 71 jaer ende leit hier begraven*. Ook op deze steen vinden we een wapen afgebeeld, dat echter de patriottische tijd niet overleefd heeft: de wapenfiguren zijn weggehakt maar waren waarschijnlijk al goeddeels weggesleten. Van het wapen kunnen we daarom alleen nog maar zien dat het gedeeld is en de linkerhelft uit twee kwartieren bestaat. Het heeft dus de indeling van veel Friese (boeren)wapens. In de rechterhelft zijn nog de resten van de Friese halve adelaar te herkennen. Bij de linkerhelft moeten we gissen. In het bovenste kwartier zijn met enige moeite nog drie klavers te onderscheiden. Wat er in het onderste kwartier heeft gestaan is niet meer te zien.

Wapen op grafsteen Idsert Willems Nijdam.
Tekening Jorieke Savelkouds

Na Idsert Willems kwam de state opnieuw in handen van een Nijdam. Het betrof hier echter geen zoon van Idsert. Bote Idses Nijdam (1658–22 aug. 1717) was een achterkleinkind van Willem Willems Nijdam, die via dochter Antie Willems (uit een tweede huwelijk met Boothe Jacobs) en kleindochter Sij Boothes (uit een huwelijk met Ids Birdes) van hem afstamde. Bote Idses trouwde in 1678 met zijn achternicht Sibbeltje Idserts, de dochter van bovengenoemde Idsert Willems. Op deze manier verwierf hij een groot aandeel in Nijdamstra en kocht zoals in die tijd gebruikelijk was de overige delen van de boerderij van zijn familieleden terug om het goed weer bijeen te krijgen.

Uit het onderzoek dat in het kader van dit artikel gedaan is, is gebleken dat de zwaar afgesleten grafsteen in de Sint-Pieterkerk, waar tot nu

toe slechts de naam Nijdam en een jaartal op te ontcijferen leken, heeft toebehoord aan Sibbeltje Idserts Nijdam. Een nieuwe lezing van de inscriptie, geholpen door de standaardformules die gebruikt zijn, leveren de volgende lezing en reconstructie op: *Ao [1]68[o] [den] ??? [oct]ober [is in den Heere] ge[ru]st [de] E[erba]re Sibb[elt]ie [Idserts] N[id]am h[uis]frou [v]an B[ote Idses] [in] [h]aer ??? [e]n leit [hier begraven]n.*¹⁶ Op deze manier levert de grafsteen enkele interessante inzichten op. Sibbeltjes sterfjaar, dat tot nu toe niet uit andere bronnen bekend was (noch haar geboortjaar overigens), verklaart namelijk waarom zij en Bote Idses maar één kind kregen, namelijk Idsert Botes, geboren in 1679. Vleer voert ten onrechte voor dit echtpaar nog een dochter Sibbeltje Botes op, die geboren zou zijn in 1683.¹⁷ Controle van de gegevens in de DTB-boeken laat echter zien dat Sibbeltje Botes is gedoopt op 10 dec. 1693. Zij was dus het eerste kind van Bote Idses en zijn tweede vrouw, Hiltje Clases Goslinga, waarmee hij in 1692 in het huwelijk trad. Dan klopt het naamgevingspatroon ook weer: het gebeurde vaker dat een eerste dochter uit een tweede huwelijk naar de overleden eerste echtgenote vernoemd werd. Om op de grafsteen terug te komen: ook op de steen van Sibbeltje Idserts is een wapen aangebracht, maar daarvan is verder niets meer te onderscheiden dan de contouren.

Sibbeltjes zuster Jetske Idserts Nijdam ligt eveneens in de Sint-Pieterkerk begraven. De inscriptie op haar grafsteen luidt: *Anno 1692 den 20 february is in den Heere gerust de eerbare Jetske Idserts Nidam huisfrou van Hanne Cornelis glesse out int 45ste iaer en leit hier begraven.* Voor het wapen dat op haar grafsteen afgebeeld is geldt precies hetzelfde als voor dat van haar vader, Idsert Willems. Het is weggekap en weggesleten en alleen de indeling en de restanten van drie klavers in het bovenste kwartier van de linkerhelft zijn nog zichtbaar.

Na het overlijden van Sibbeltje, dat indien haar grafsteen correct ontcijferd is dus al in 1680 plaatsvond, trouwde Bote Idses als gezegd in 1692 met Hiltje Clases Goslinga (overleden 8 aug. 1714), dochter van Claas Annes Goslinga, die net als zijn vader en grootvader dorprechter te Tjaluizum was. Na het overlijden van Hiltje trouwde Bote in 1715 – twee jaar voor zijn eigen overlijden – voor de derde maal, met Trijntje Jaspers. Zijn eerste twee huwelijken hadden Bote Idses geen windeieren gelegd. Door het eerste kwam hij in het bezit van Nijdamstrastate. Samen met

zijn tweede vrouw Hiltje Clases zien we hem tussen 1695 en 1712 eerst een aantal erfdelen van Nijdamstra opkopen, vervolgens een boerderij met stem te Deersum (waar zijn neef Birde Sybrens Nijdam op boerde). Daarna kocht hij Doumastate, aan de overkant van de Kromme Grouw tegenover Nijdamstra gelegen, en Ludringastate, de boerderij die aan de zuidkant aan Nijdamstra grensde, tegenover de dorpskom van Irnsum aan de overkant van de rivier de Boorne.

Bote Idses stierf in 1717 dus als een welgestelde boer, kerkvoogd van Grouw en bijzitter van Idaarderadeel. Zijn grafsteen is het rijkst uitgevoerd van alle hier genoemde. We vinden er namelijk een wapen in vol reliëf, voorzien van dekkleden en een kroon op het schild. De inscriptie luidt: *Anno 1717 den 22 Augusty is in den Heere gerust den Eersamen Bote Idses Nidam out 59 Iaer en leit alhier begraven hoopen op een salygh opstandige.* Helaas hebben ook bij deze grafsteen de patriotten toegeslagen, en zijn de wapenfiguren weggehakt. Ook het wapen dat op de grafsteen van zijn tweede vrouw, Hiltje Clases Goslinga, is aangebracht, is onleesbaar gemaakt. De inscriptie is nog wel leesbaar: *Ao 1714 den 8 augusti is in den heere gerust Hiltie Klases Goslinga huisvrou van Bote Idses Nidam en leit hier begraven.* Beide wapens hebben dezelfde, ondertussen bekende, indeling. De rechterhelft heeft zonder twijfel de halve adelaar bevat en de linkerhelft bestaat uit twee kwartieren, waarvan bij Bote Idses ook de bovenste gevuld lijkt te zijn geweest met drie klavers.

Grafsteen Bote Idses Nijdam.
Foto: Han Nijdam

Wapen op grafsteen Hiltje Clases Goslinga.
Foto: Han Nijdam

16 Met dank aan Hessel de Walle (beheerder) en André Buwalda, die op de Google Plus Community *Oude grafschriften en opschriften uit Friesland* op de foto en de lezing van de inscriptie reageerden. <https://plus.google.com/communities/118095979574656010152>

17 Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek II*, 132.

Op een innamedag van het Fries Museum in 2014 dook de geboortelepel van Hiltjes broer, Anne Clases Goslinga (1660–1722) op. Deze lepel heeft als inscriptie *Anne Clases Goslinga gebooren jullij anno 1660* en vertoont in het midden van de bak het Goslinga-wapen, dat ook uit andere bronnen bekend is. Dit wapen heeft als de twee wapenfiguren in de linkerhelft (de rechterhelft bestaat ook hier uit de Friese halve adelaar) een pelikaan die zichzelf in de borst pikt met twee kuikens in het bovenste kwartier en een huismerk in het onderste. Mogelijk was dit wapen ook afgebeeld op de grafsteen van zijn zuster?

Wapen op geboortelepel Anne Clases Goslinga.
Foto: Hessel de Walle

Als kortom de grafstenen in de kerk van Grouw in 1949 niet door een houten vloer bedekt waren geweest, dan was als wapen van de familie Nijdam zonder twijfel het wapen gekozen dat op de steen van stamvader Willem Willems te vinden is. Dan had de familie Nijdam nu het algemene eigenerfdenwapen gevoerd, zoals bij enkele andere Friese boerenfamilies het geval is. De loop der geschiedenis maakte echter dat dat anders uitpakte.

Over 17de- en 18de-eeuwse lepels, zilverwerk en andere uitingen van boerenstandscultuur

Door een speling van het lot is de wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam en Fockel Douwes Allinga met als oudste datum 1665 de bron geworden voor het huidige familiewapen Nijdam. Alvorens deze lepel nader onder de loep te nemen, moet eerst stilgestaan worden bij andere wapenlepels en lepels met inscripties uit de familie Nijdam uit de 17de en 18de eeuw. Daarbij neem ik de afstammingslijn van Bote Idses Nijdam als vertrekpunt. We zullen zien dat er vooralsnog twee lijnen van de familie zijn die tot de gegoede boerenstand behoorden en dat lieten blijken in de vorm van grafstenen, zilverwerk en andere uitingen van standsbesef: nl. die van Bote Idses Nijdam en van Douwe Lieuwes Nijdam. De hieronder genoemde diaconiebekers van Scharnegoutum waarop Sybren Birdes als diaken vermeld wordt, valt er een beetje tussenuit, omdat het slechts om één geïsoleerd stuk zilver gaat.

1) Bote Idses Nijdam en zijn nageslacht

In de boedelinventaris die in 1717 na het overlijden van Bote Idses Nijdam op Nijdamstra state wordt opgemaakt vinden we een lijstje met in het sterfhuys aangetroffen zilvergoed. Daaronder bevinden zich lepels die van initialen zijn voorzien. Hierbij wordt in de inventaris niet aangegeven of daar misschien ook een wapen op stond. In totaal worden er naast drie gouden ringen en gouden en zilveren munten in totaal zeventien zilveren lepels vermeld, twee zilveren bekers, een zilveren trouwkistje, een 'kroeske', een vingerhoed en een 'ovallen geschulpte silveren kop'.¹⁸

Bijna alle zilveren lepels zijn voorzien van initialen. Sommige daarvan zijn goed interpreteerbaar, andere ondoorzichtig. Zo moet de vingerhoed met SJ toebehoord hebben aan Sibbeltje Idserts, Botes eerste vrouw. De vier lepels 'gemerckt B:I:S:J' moeten aan het echtpaar Bote Idses en Sibbeltje Idserts hebben toebehoord. Maar op wie de initialen D:A:A:H:W:C:J:A slaan die op een zilveren beker zijn aangebracht, is niet te achterhalen. Opvallend is verder dat lepels met dezelfde initialen in vier- of in tweetallen optreden. Het lijkt erop dat het hier om een gebruik gaat om stellen van vier lepels aan te schaffen, voorzien van de initialen van de eigenaar. Deze werden na het overlijden van de oorspronkelijke eigenaar vererfd, waardoor er ook stellen van twee of enkele stukken opduiken in boedelinventarissen. Hierop kom ik zodadelijk terug.

Vier kinderen van Bote Idses Nijdam bereikten de volwassen leeftijd: Idsert Botes, Claas Botes, Sijke Botes en Naant/Nanke Botes. Idsert Botes (1679–1740) volgde zijn vader op als boer op Nijdamstra en na zijn dood in ca. 1740 volgden zijn twee zoons Bote Idserts en Pier Idserts hem weer op. Helaas sloeg in deze periode de veepest wild om zich heen en trof ook het vee op Nijdamstra. In 1745 waren de broers Bote en Pier daarom gedwongen het stamgoed te verkopen aan Jacobus Bourboom, oud-burgemeester van Leeuwarden.¹⁹

De boerendynastie Nijdam zou worden voortgezet door Claas Botes Nijdam (29 juni 1701–1763), die op Doumastate onder Friens boerde, aan de overzijde van de Kromme Grouw schuin tegenover Nijdamstra

-
- 18 Weesboek Idaarderadeel J16, transcriptie in: Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek II*, 147. Ook hier geldt dat de boedelinventaris van Bote Idses in het *Nijdamstraboek* een veel lapidairder behandeling krijgt dan in *De Nijdamstra Tynge*. Daar wordt in afleveringen de gehele inventaris afgeschreven, waardoor een veel vollediger beeld ontstaat van zijn bezittingen. Zie: *De Nijdamstra Tynge* 4 (1952), 82–83; *De Nijdamstra Tynge* 5 (1953), 8, 14–15, 26–27, 41, 65, 83, 98; *De Nijdamstra Tynge* 6 (1954), 5, 25–26, 70.
- 19 Hypotheekboek Idaarderadeel R8, p. 421, transcriptie in: Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek III*, 223.

gelegen. Bote Idses had immers de bij elkaar gelegen boerderijen Doumastate, Nijdamstra en Ludringa verworven. Van Claas Botes is een geboortelepел zonder wapen bekend uit 1701, met het opschrift: *Claas Botes Nieudam is gebooren den 29 juni 1701.*²⁰

Op 11 april 2012 werd in de uitzending van het AVRO-programma ‘Tussen Kunst en Kitsch’ de geboortelepел getoond van Claas Botes’ vrouw, Pierke Keimpes Hansma (25 mei 1700–1769). De inscriptie luidt: *Pierke Keimpes Hansma is gebooren den 25 maijus Anno 1700.* Op de lepel is verder een wapen aangebracht, hangend aan een tak. Het wapen is gedeeld: rechts is een halve adelaar te zien, links een klaverblad. Op de lepel is tevens een tweede, jongere inscriptie aangebracht: *Age Hantjes Joustra is geboren Dinsdag 9 April 1816 te Kubaard en is Overleden Zondag 16 April 1820 te Lions.*

Geboortelepел Pierke Keimpes Hansma.
Still uit uitzending ‘Tussen Kunst en Kitsch’ 11 april 2012

De oplossing voor het raadsel van de relatie tussen deze twee inscripties wordt geboden door het familie-archief Nijdam dat zich op Tresoar bevindt en waarvan de kern is gevormd door een kleinzoon en een achterkleinzoon van Claas Botes, namelijk Steven Cornelis Nijdam (1776–1851) en diens zoon Keimpe Stevens Nijdam (1800–1853).²¹ Deze laatste trouwde in 1838 met de 16 jaar jongere Tietje Teekes Fopma (1816–1872). Tietje hertrouwde na het overlijden van Keimpe in 1857 met Douwe Hantjes Jou(w)stra (1816–1898). Douwe Hantjes is de tweelingbroer van de jong overleden Age Hantjes Joustra die als tweede inscriptie op de lepel van Pierke Keimpes Hansma voorkomt. Dat

20 De Walle, *Friezen uit vroeger eeuwen*, boeknr. 7265 (website). Bron: Onderzoek Friese sierlepels J. Schipper. Met dank aan Jan Schipper, die mij per e-mail liet weten dat deze geboortelepел geen wapen bevat.

21 Tresoar Leeuwarden, Familie-archief Nijdam, toegangsnr. 3018-26.

betekent dat de lepel in deze lijn van de familie vererfd is, en van Tietje Fopma naar haar tweede man Douwe Joustra is overgegaan.

Het familie-archief Nijdam biedt in dit verband nog meer interessante gegevens. In de hierboven besproken boedelinventaris van Bote Idses Nijdam uit 1717 vinden we namelijk ook ‘vier silvere leepels gemerckt H:C:G’. Deze moeten van Hiltje Clases Goslinga zijn geweest. Twee van die lepels worden later aangetroffen in het testament dat Hiltje Klazes Nijdam (1730–na 1783) op 13 mei 1783 liet opmaken en dat nu in het familie-archief Nijdam te vinden is. Zij was een dochter van Claas Botes en een kleindochter van Bote Idses en Hiltje Clases Goslinga. In haar testament vermaakt zij namelijk onder andere twee zilveren lepels ‘gemerkt H.C.G.’ aan haar neef en nicht.²² Hoogstwaarschijnlijk heeft Hiltje vanwege de naamsgelijkheid met haar grootmoeder Hiltje Clases Goslinga twee van de lepels met H:C:G in haar bezit gekregen.

Geboortelepел Cornelis Clases Nijdam.
Foto: Jan Schipper

Eén lepel verdient hier nog speciale vermelding. Het betreft de geboortelepел van Cornelis Clases Nijdam (1740–1800) en zijn kleinzoon Cornelis Klazes Nijdam (1810–1885), die recent opdook op een veiling. De inscripties luiden: *Cornelis Clases is Geboren den 18 Feberw 1740* en *Corn. K. Nijdam is geboren den 24 Febr. 1810*. Het intrigerende aan deze lepel is dat het midden van de bak wordt getooid met twee wapens waarbij in beide gevallen de wapenfiguren bewust zijn verwijderd. Volgens zilverexpert Jan Schipper dateert de lepel uit het tweede kwart van de 18de eeuw.²³

22 Testament Hiltje Klazes Nijdam 13 mei 1783; Tresoar Leeuwarden, Familie-archief Nijdam, toegangsnr. 3018-26, inv.nr. 3.

23 E-mailcorrespondentie Jan Schipper, 15-17.10.2014.

Aan de achterzijde van de lepelbak bevindt zich naar het lijkt nog een restant van een meesterteken, dat enige overeenkomst vertoont met dat van de Sneker zilversmid Age Binses Looxma. Schipper vermoedt dat de lepel uit de familie van Cornelis Clases Nijdam kwam. Het kon bijvoorbeeld een lepel zijn die gemaakt was ter gelegenheid van het huwelijk in 1725 van Claas Botes Nijdam en Pierke Keimpes Hansma. Saillant detail is dat Cornelis Clases een fervent patriot was en lid van het tijdelijk gemeentebestuur in 1795.²⁴ Het waren de patriotten die verantwoordelijk waren voor het weggappen van familiewapens op grafstenen in de kerken. Zou Cornelis Clases zo ver zijn gegaan om de wapens op zijn eigen geboortelepel te laten verwijderen?

We kunnen concluderend over deze lijn van de familie Nijdam zeggen dat zij de meeste tastbare uitingen van een boerenstandsbesef heeft nagelaten: van zilverwerk met initialen en wapens tot aan een archief dat de gedeeltelijke neerslag vormt van een boerenbedrijfshuishouding: huur- en koopcontracten, testamenten en wat dies meer zij. Over de dichtende eigenerfde boer Klaas Cornelis Nijdam (1774–1845), respectievelijk zoon en vader van de twee Cornelissen op de lepel met de schoongemaakte wapens, hebben Symen Schoustra en ik al eerder uitgebreid geschreven.²⁵ Aan een kleinzoon van Klaas' broer Hille Cornelis, Pieter Cornelis (1834–1914), hoorde waarschijnlijk een recent opgedoken tabaksdoos met de inscriptie *P.C. Nijdam 1853 toe*.²⁶

2) De diaconiebekers van Scharnegoutum: Sybren Birdes

Zoals gezegd boerde de neef van Bote Idses Nijdam, Birde Sybrens Nijdam (ca. 1655–?), op de boerderij onder Deersum die Bote Idses daar in eigendom had. Tot 1697 had hij echter een bedrijf te Scharnegoutum. Daar was hij tevens diaken, zoals onder andere blijkt uit de uit 1688 stammende diaconiebeker van de kerk van Scharnegoutum en Loënga. De inscripties op deze beker luiden als volgt: aan de bovenkant is een band aangebracht met daarin: *De diaconie beker tot Govtvm en Loinga Anno 1688*. Aan deze band hangen op drie plaatsen ovale wapenschilden aan linten, vergezeld van deze drie namen: *Wilhelmus Scaevola predicant; Popcke Rompckis ouderlingh; Birde Sibrens diacen*.²⁷

²⁴ Schoustra en Nijdam, 'It is ek mar fan in boer fan it lân', 148.

²⁵ Schoustra en Nijdam, 'It is ek mar fan in boer fan it lân'.

²⁶ Mededeling Jan Schipper via e-mail, 8.7.2015.

²⁷ De Walle, *Friezen uit vroeger eeuwen*, boeknr. 8926 (website). Met dank aan Meindert Seffinga van het Fries Scheepvaartmuseum voor het ter beschikking stellen van de foto's van deze beker.

Birde Sybrens liet als diaken op deze diaconiebeker naast de bekende Friese halve adelaar de overgebleven linkerhelft van het schild vullen met zijn monogram. Birde tooide zich op de beker overigens niet met de achternaam Nijdam, hoewel de leden uit deze takken van de familie in 1811 wel deze achternaam aannamen. Ook de diaconiebeker met de inscriptie en het wapen van Birde Sybrens was in de jaren 50 en 60 niet bekend bij genealoog Vleer.

Diaconiebeker van Scharnegoutum en Loënga.

Foto: Fries Scheepvaartmuseum Sneek

3) Douwe Lieuwes Nijdam en zijn nageslacht

Douwe Lieuwes Nijdam en zijn vrouw Fockel Douwes Allinga staan aan het begin van de tweede lijn binnen de familie Nijdam die goed geboerd heeft, voor zover we dit af kunnen leiden uit grondbezit, overgeleverd zilvergoed, grafmonumenten e.d. Douwe Lieuwes Nijdam (ca. 1615–na 1665) was een kleinkind van Willem Willems Nijdam. Hij was de zoon van Lieuwe Douwes en Sij Willems Nijdam (ca. 1590–na 1659), die circa 1610 trouwden. Ze boerden onder Midlum. Net zoals de kinderen van haar zus, Antje Willems Nijdam, die met Albert Outgers en later met Boothe Jacobs trouwde (waar Bote Idses Nijdam van afstamde), noemde de enige bekende zoon van Sij Willems, Douwe Lieuwes, zich ook Nijdam. Douwe Lieuwes trouwde ca. 1635 met Fockel Douwes Allinga, dochter van Douwe Rienks Allinga en Doutzen Ruerdts. Het echtpaar kreeg twee zoons: Lieuwe Douwes en Rienk Douwes. Rienk Douwes trouwde met zijn achternicht Geertje Idserts Nijdam, en werd dus via

Sibbeltje Idserts aangetrouwde familie van Bote Idses Nijdam. Lieuwe Douwes Nijdam (ca. 1635–1681) trouwde met Ydtie Ydes Rinia. Ze kregen vier kinderen: Douwe, Yde, Ruurd en Fockel. Douwe volgen wij hier.

Douwe Lieuwes Nijdam (ca. 1667–ca. 1719) trouwde net als Bote Idses Nijdam een aantal keren en ook telkens met goede partijen. Zijn derde huwelijk sloot hij met Tjitske Douwes Hoitinga (1675–1708). Net als bij Hiltje Clases Goslinga waren de voorouders van Tjitske Douwes Hoitinga zeer gegoede boeren, die bijzitters en dorpsrechters waren geweest.

De boedelinventaris van Douwe Lieuwes Nijdam, opgemaakt op 24 januari 1720, is veelzeggend.²⁸ Hij beslaat verschillende pagina's. Niet alleen was Douwe Lieuwes goed van kleren voorzien, maar we treffen tevens verschillende boeken aan, waaronder een *Winshemi Chronijck*, wat natuurlijk verwijst naar de *Chronique ofte historische geschiedenis van Vrieslant* van Pier Winsemius uit 1622. Wat ook interesse wekt is de *kaart van de plaats op perkament*.²⁹

Het goud- en zilverwerk is goed vertegenwoordigd. We tellen 15 zilveren lepels, met bij sommige de vermelding 'gemerkt met', waarna initialen volgen. Verder vinden we *brandewijns kroesjes*, een *oords beker* en een *halfmingel beker*, een *mosterdpot*, een zilveren horloge, een trouwkistje, verschillende munten en nog meer zilvergoed. Sommige lepels worden expliciet als geboortelepels aangemerkt. Bij dit laatste type wordt dan de volledige naam van de eigenaar genoemd. Zo vinden we de geboortelepels van het gehele gezin terug:

1 geboortelepel wl. Douwe Lieuwes Niedam

1 dito van Tietske Douwes Hoijtinga

1 silvere geboortelepel van Houckjen Douwes Nijdam

1 silvere geboortelepel van Itjen Douwes Nijdam

Daarnaast zijn er nog meer lepels die door hun initialen bijna zeker op de leden van dit gezin terug te voeren zijn:

4 zilveren lepels geteekent D.L.N. T.D.H. 1703 met wapen

2 dito geteekent D.L. en een wapen

1 silvere lepel merckt H.D.N.

28 Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek II*, 179–187.

29 Kees Kuiken merkt terecht op dat er nog te weinig aandacht is besteed aan het boekenbezit van de bovenlaag van de boeren in deze periode: Kuiken, *Het Bildt is geen eiland*, 204. Zie ook: Knottnerus, 'Renaissance op het Bildt' en Schoustra en Nijdam, 'It is ek mar fan in boer fan it lân'.

Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de twee lepels met de initialen D.L. ook van grootvader Douwe Lieuwes kunnen zijn geweest, als we het aantal opvatten als aanwijzing dat het hier gaat om de helft van een stel van oorspronkelijk vier lepels. Van in totaal acht lepels wordt vermeld dat er een wapen op stond en verder wordt dat vermeld bij een zilveren mosterdpot met lepeltje (*geteekent D.L. en een wapen*).

Tjitske Douwes Hoitinga en dochter Houkje Douwes Nijdam zijn bijgezet in een groot familiegraf van de familie Hoitinga in de kerk van Schettens, dat door een enorme grafsteen werd bedekt, en waar ongeveer tien inscripties op zijn aangebracht tussen 1619 en 1731.³⁰ Die laatste is van Houkje Douwes: *Ao 1731 den 6 augusti stierf Houkjen Douwes Nidam oud 31 jaar rust hier*. De inscriptie van Tjitske Douwes Hoitinga luidt: *1708 den 15 februiarius stierf den eerbaren en deughtsamen Tjietske Douwes Hoitinga de huisvrouw van Douwe Lieuwes Nidam out 33 iaer en leit hier begraven*.

We kunnen dus concluderen dat ook de lijn van Douwe Lieuwes Nijdam sr. in staat is geweest om tot de gegoede boerenstand te blijven behoren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de wapenlepel uit deze lijn is overgeleverd: er is veel meer zilverwerk met wapens voorhanden geweest, dat helaas de tand des tijds niet heeft doorstaan.

De opmerkelijke levensloop van de wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam

Dankzij het speurwerk van Piet Ybes van den Bosch kwam de wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam in 1949 weer boven water, precies op het juiste moment voor de familievereniging Nijdam. Het is dan ook tijd deze lepel nader te beschouwen en te laten zien hoe hij na 1665 van hand tot hand is gegaan.

De lepel wordt door zilverexpert Jan Schipper 'met het nodige voorbehoud' toegewezen aan zilversmid Jan Dirksen Roorda uit Harlingen (meester 5 april 1653, overleden vóór mei 1684).³¹ De lepel telt in totaal vijf inscripties, drie (1–3) op de achterkant en twee (4–5) op de voorkant:

1) 1665 met daaronder de initialen D.L.N. (= Douwe Lieuwes Nijdam) en F.D.A. (= Fockel Douwes Allinga) met twee wapens, met linten hangend aan een tak.

2) 1695 *Den 15 Mey Is Gebooren Lieuwe Ruerdts Nydam*

3) 1727 *Den 6 xber is Gebore Leuwe Poppes*

4) 1757 *Den 6 Jannuw.s is Geboren Hendrik Ayses*

5) *H.H. Leffring geboren den 8 febr 1780 overleden den 15 Dec 1857*

30 De Walle, *Friezen uit vroeger eeuwen*. Boeknr. 5756. Boek plus website.

31 Mededeling Jan Schipper via e-mail, 15.7.2015.

Vanaf de tweede inscriptie is de wapenlepel als geboortelepel gebruikt. Lieuwe Ruerdts Nijdam was de achterkleinzoon van Douwe Lieuwes Nijdam en Fockel Douwes Allinga. Hun zoon Lieuwe Douwes trouwde als gezegd met Ydtie Ydes Rinia. Hun zoon Ruurd Lieuwes trouwde met Dieuwke Widmers Raarda. Uit dat laatste huwelijk werd in 1695 Lieuwe Ruurds geboren die op de lepel vermeld staat. Hij werd op 26 mei 1695 in Witmarsum gedoopt.

We komen bij de derde inscriptie: *1727 Den 6 xber is Gebore Leuwe Poppes*. Lieuwe Poppes was de zoon van Ydtje Ruurds Nijdam en Poppe Johannes Bakker, die in 1721 te Witmarsum getrouwd waren. Lieuwe Poppes werd op 7 december 1727 in Nijland gedoopt. Terwijl haar broer Lieuwe Ruurds Nijdam op de lepel vermeld staat, kwam Ydtje Ruurds Nijdam om de een of andere reden in het bezit van de wapenlepel. Zo staat het althans vermeld in het *Nijdamstraboek*.³² Maar misschien is het beter te zeggen dat de lepel in het bezit kwam van haar zoon, Lieuwe Poppes. Zijn naam staat immers als volgende in de lepel gegraveerd. Van Lieuwe Ruurds Nijdam is geen huwelijksakte noch nageslacht bekend. Heeft hij de lepel misschien aan zijn neef Lieuwe Poppes geschonken omdat ze dezelfde voornaam hadden? Het gebruik dat tantes of ooms geboortelepels schonken aan nichten of neven met dezelfde voornaam, die door vernoeming tot stand was gekomen, is bekend.

Met de overgang van de inscripties op de achterkant naar die op de voorkant lijkt tevens een caesuur gemarkeerd te worden. In ieder geval moest er opnieuw speurwerk worden verricht om de familierelatie te achterhalen tussen Lieuwe Poppes en de nieuwe bezitter van de lepel: *1757 Den 6 Jannuw.s is Geboren Hendrik Ayses*. De zus van Lieuwe Poppes, Grietje Poppes, trouwde op 16 juni 1754 namelijk met Aise Hendriks, meester bakker te Scharnegoutum. Hun zoon Hendrik Aises, geboren 6 januari 1757, staat op de lepel vermeld.

Aise Hendriks treedt overigens op als getuige in een interessant proces over een vermeend geval van toverij dat zich in november 1754 afspeelde voor het nedergericht van Wymbritseradeel. Daar wordt hij Aise Leffring genoemd, 'Mr. Bakker te Scharnegoutum'. Ter genezing van vage lichamelijke klachten kocht hij kruiden bij Ymk Gosses in Sneek. Deze was de dochter van de in die tijd beroemde duivelbanner Gosse Johannes van Oldeboorn.³³

Hendrik Aises nam op 21 april 1812 in Langezwaag de achternaam Leffring aan. Uit het hierboven aangehaalde proces uit 1754 weten we

dat zijn vader die achternaam al voerde. In de naamsaannemingsakte staat dan ook vermeld 'dat hij behoud de naam van Leffring voor familienaam'. Op 10 april van dat jaar neemt in Gorredijk zijn broer Poppe Aises eveneens de naam Leffring aan.

Hendrik Aises Leffring trouwde op 18 april 1779 met Antje Tjeerds. Hun dochter Hendrikje Hendriks Leffring werd geboren op 8 februari 1780, getuige de vijfde en laatste inscriptie op de wapenlepel: *H.H. Leffring geboren den 8 febr 1780 overleden den 15 Dec 1857*. Uit de doopboeken blijkt dat ze in Nieuwehorne geboren is en op 1 maart 1780 in Oudehorne gedoopt werd. Ze trouwde op 16 mei 1802 met Hendrik Annes Zwart, veenbaas te Wijnjeterp. Ook over Hendrikje Hendriks Leffring kan een historisch terzijde vermeld worden. Het echtpaar Zwart-Leffring adopteerde in 1818 namelijk een vondeling, die de naam Adam Vondeling kreeg. Deze Adam Vondeling was de overgrootvader van PvdA-politicus en -minister Anne Vondeling (1916–1979).³⁴

Hoewel de wapenlepel dus zijsprongen heeft gemaakt in de families waarin hij is overgeleverd, kan zijn geschiedenis tussen 1665 en 1857 gevolgd worden. Wat er echter tussen 1857 en 1927, als hij op de zilvertentoonstelling in het Fries Museum opduikt, met de lepel gebeurd is, is niet bekend. Ook is niet bekend wie de bezitter in 1927 was. In de catalogus van de zilvertentoonstelling wordt de lepel namelijk beschreven als onderdeel van een lot van drie stuks, van wie de bezitters waren: 'S. van der Wal, Irnsum'; 'P. Brouwer, Akmarijp' en 'Sj.S. de Vries, Westermear bij Joure'.³⁵

Toch werd de lepel in 1949 door Piet van den Bosch opgespoord. Van den Bosch was een fanatiek amateur-genealoog en verzamelaar van oudheden die met zijn voorgeslacht verbonden waren. Zijn vrouw, Boukje Boersma, stamde van Klaas Cornelis Nijdam af.³⁶ Hijzelf stamde af van de Grouster schippersgeslachten Musch en Durksz, waarover hij in 1983 een korte geschiedenis schreef die nooit gepubliceerd werd, maar wel in typoscript circuleert.³⁷ In deze geschiedenis wordt ook verwezen naar talloze documenten en objecten, zoals merklappen, zilver beslag van paardenzwepen en tabaksdozen, die destijds in het bezit van Van den Bosch waren. Dit manuscript verdient zeker nadere studie. De transactie van de lepel kwam overigens als volgt tot stand. Van den Bosch kon als zakenman goed onderhandelen. Zijn voorstel aan de toenmalige eigenaars was dan ook: 'As ik jimme no in nije leppel

34 Van Rozen-Van Weperen en Swart-Vondeling, *Adam Vondeling en zijn nageslacht*.

35 Ottema, Vieweg en Draaisma (red.), *Catalogus*, nr. 414 (p. 74–75).

36 Schoustra en Nijdam, 'It is ek mar fan in boer fan it lân', 160.

37 Van den Bosch, *Muske-Baeye*.

32 Vleer en Van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek II*, 176.

33 Poortinga en Santema, 'In 18de-ieusk gefal fan tsjoenderij', 49–50.

jou' ("Als ik jullie nou eens een nieuwe lepel geef"). Daar hadden deze mensen wel oren naar en zo werd de koop gesloten.³⁸

Na het verschijnen van het *Nijdamstraboek* in 1956 heeft niemand meer aandacht geschonken aan de bron van het familiewapen, de wapenlepel. Via het onderzoek dat in het kader van dit artikel gedaan is, lukte het de wapenlepel te achterhalen. Hierdoor konden ook nieuwe foto's van het object worden gemaakt. Anders was de lepel opnieuw uit de geschiedenis verdwenen, en hadden we het moeten doen met de tekeningen uit 1949 en een foto uit 1927, die zich in het documentatiemateriaal van het Fries Museum bevindt.³⁹

Conclusie

De wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam en Fockel Douwes Allinga uit 1665 is om meerdere redenen een uniek stuk cultureel erfgoed. In de eerste plaats is het de bron geworden voor het familiewapen Nijdam. Verder is hij heel lang door de geschiedenis te volgen en heeft hij uiteindelijk, voordat hij zijn definitieve bestemming vond bij Piet van den Bosch en de familievereniging Nijdam, in 1927 deel uitgemaakt van de belangrijke zilvertentoonstelling van het Fries Genootschap in het Fries Museum. Dat de lepel gedurende de 17de, 18de en 19de eeuw te volgen is heeft alles te maken met de serie inscripties die de lepel draagt. Dat maakt het stuk ook uniek: er bestaan weinig 17de-eeuwse Friese wapenlepels die daarna zo intensief gebruikt zijn. Tegelijkertijd heeft dat ook bijgedragen aan het overleven van de lepel. Hij bleef immers telkens in gebruik, wat het risico verkleinde dat hij als oud stuk antiek werd omgesmolten. Er zijn dan ook meerdere conclusies uit het onderhavige onderzoek te trekken.

Ten eerste is het al langer bekend dat de publicatie van een familiegenealogie kan leiden tot canonisatie van een familiewapen. Het wapen dat met andere woorden in een dergelijke genealogie als 'het' familiewapen wordt gepresenteerd, verdrukt mogelijke andere varianten en alle dragers van de betreffende achternaam gaan dit ene wapen voeren.⁴⁰ In het geval van de familie Nijdam was in de jaren 50 de

38 Vriendelijke mededeling dhr. Y. van den Bosch.

39 Op het Fries Museum is een dossier met documentatie van de zilvertentoonstelling van 1927 aanwezig. Met dank aan Marlies Stoter (Fries Museum), die mij hierop attent maakte.

40 Zie bijv. Alma, 'Heraldiek op kerkhoven en begraafplaatsen', 57; Alma, *Versteende wapens*, 11-13.

wapenlepel van Douwe Lieuwes Nijdam uit 1665 het enig overgebleven object met een wapen. Andere opties, zoals de grafstenen in de Sint-Pieterkerk in Grouw of andere stukken zilver met wapens (zoals in de boedelinventaris van Douwe Lieuwes Nijdam uit 1720 worden genoemd of de diaconiebekers van Birde Sybrens uit 1688) waren in die tijd niet bekend. Zo is door een toevallige constellatie van gegevens en gebeurtenissen in 1949 een traditie in het leven geroepen, die ondertussen ook al weer op een geschiedenis van 66 jaar kan bogen.

Daarbij moet opgemerkt worden dat het perfect paste in de ideologie en het programma van Wigle Vleer om één familiewapen, ja zelfs een 'clanwapen' te hebben. Door namelijk de families Vleer en Wijnia (die inderdaad van Nijdams afstamden, maar in een tijd dat een familienaam nog geenszins vastlag) bij de familie Nijdam, de familievereniging en de familiegenealogie te betrekken, creëerde Wigle Vleer een groter geheel, dat we zelfs met clan of lineage kunnen aanduiden. Het is niet voor niets dat Vleer de term Nijdamstra, 'afstammend van Nijdam', heeft gebruikt voor de vereniging en de genealogie (Nijdamstra Stichting, *Het Nijdamstraboek*, *De Nijdamstra Tynge*). Die term was overigens geen neologisme, want de state werd afwisselend Nijdam en Nijdamstra genoemd in de loop van de eeuwen.

Ten slotte hoeft Vleers programma niet te bevreemden en is het zelfs een vrij universeel menselijk trekje om terug te willen grijpen naar één stamvader en het liefst ook nog naar een *lieu de mémoire* als fysiek anker om zich op te richten. Met Willem Willems Nijdam als stamvader en Nijdamstra State als fysieke plek waar het allemaal begonnen was, waren die voorhanden en kwamen die zelfs samen. In de jaren 50 werden er dan ook verschillende familiedagen georganiseerd op deze 'bedevaartsplek'.⁴¹ Kuiken toont bijvoorbeeld aan dat dit fenomeen ook gold voor Het Bildt, waar een tijdlang gepoogd werd de genealogieën van alle Bildtkers te laten teruggaan op de (fictieve) stamvader Steven Huigens.⁴² Zo zijn meer voorbeelden te noemen.

Ten tweede mogen we concluderen dat de Nijdammen tot de Friese boerenfamilies behoorden die als boeren en eigenerfden wel wapens voerden met een halve adelaar, vaak met een of meerdere klavers als wapenfiguur, maar die geen vast familiewapen kenden dat door verschillende generaties gevoerd werd. Vanuit die observatie is het wapen dat nu door de familie gevoerd wordt nog niet eens zo gek: het is een klassiek Fries boerenwapen met een halve adelaar, drie klavers en een huismerk en het past goed bij het karakter van de familie.

41 'Op Nijdamstra-state'; 'Nijdamstra's'; 'Familiedag'.

42 Kuiken, *Het Bildt is geen eiland*, 240-245.

Dat brengt me bij een laatste observatie. De dataverzameling *Friezen uit vroeger eeuwen* van Hessel de Walle (en dan bedoel ik zowel het boek als de website als de Google Plus Community als de blog) heeft de laatste jaren een schat aan informatie opgeleverd, die voor het onderzoek naar de boerencultuur in de 16de tot en met de vroege 19de eeuw zeer veel bouwstenen aandraagt. Doordat objecten van verschillende herkomsten hier samenkomen is het mogelijk patronen en verbanden te ontwaren. Zo heeft De Walle in zijn blog al eens op een rijtje gezet welke (boeren) families, voor zover op dit moment bekend, wel een wapen kenden dat over verschillende generaties gebruikt werd (Agema, Bangma, Bonnema, Botma, Buwalda, Fontein, Kingma, De Kok, Poppes, Sinia, Stapert, Wassenaar).⁴³ Ook maakt deze databank het mogelijk families te ontwaren die zich generaties achter elkaar manifesteren op grafstenen, geboortelepels en andere objecten met inscripties. Ten slotte is het deze groep onderzoekers, dus Hessel de Walle, Jan Schipper en anderen, al meerdere malen gelukt om 17de-eeuwse wapenlepels waar alleen maar een alliantiewapen met twee sets initialen op staan te identificeren. Daarmee ontstaat de mogelijkheid om deze objecten weer te contextualiseren. De omstandigheden voor het onderzoek naar boerencultuur in de vroegmoderne tijd, of, om met Kees Kuiken te spreken, naar de Friese notabelen, zijn nog nooit zo gunstig geweest.

Postscriptum. Na het voltooiën van dit artikel werd bekend dat recent op een veiling de geboortelepel van een kleinkind van Klaas Botes Nijdam en Pierke Keimpes Hansma aangeboden is. Deze lepel draagt de inscriptie: *Klaas Bootes Nidam is geboren Den 6 oktober 1760* (met dank aan Hessel de Walle en Jan Schipper).

Literatuur

- Alma, R.H., 'Heraldiek op kerkhoven en begraafplaatsen', *Groninger Kerken* 23 (april 2006), 55-59.
- Alma, R.H., *Versteende wapens. Heraldiek op Groninger kerkhoven*. Serie Groninger Kerkhoven dl. 5 (Groningen 2008).
- Bosch, P.Y. van den, *Muske-Baeye. In historyske skets fan de Grouster femylje Durksz - Musch* (ongepubliceerd: Grou 1983).
- De Nijdamstra Tyngje: orgaan voor de families Nijdam, Nieuwdam en Vleer* (1949-heden).
- Faber, R., 'De 15^e eeuwse landeigenaren te Birstum', in: M. Vliegen en J. van Maren (red.), *"Uten schatschrine des herten". Vriendenboek voor Henk Meijering bij zijn afscheid* (Amsterdam 1998), 19-33.
- 'Familiedag van Nijdam's Vleer'en en Wynia's', *Leeuwarder Courant* 05.05.1956.
- 'Kerk in Grou overhoop voor opknapbeurt', *Leeuwarder Courant* 9.9.1991.
- Knottnerus, O., 'Renaissance op het Bildt. Over een boerenzoon die rederijker wilde zijn', *De Vrije Fries* 84 (2004), 65-132.
- Koopmans, M., et al. (red.), *Frysk Kertiersteateboek* (Leeuwarden 1996).
- Kuiken, C.J., *Het Bildt is geen eiland. Capita cultuurgeschiedenis van een vroegmoderne polder in Friesland* (Groningen 2013).
- Kuus, S., 'Standbesef en familiebewustzijn van een Franeker regent. De portretopdrachten van Dirk Fogelsangh (1600-1663)', *De Vrije Fries* 92 (2012), 61-80.
- 'Nijdamstra's houden hun derde familiedag', *Leeuwarder Courant* 20.05.1954;
- Noomen, P.N., 'Buwaldaburen te Tjerkwerd', *Genealogysk Jierboek* 1989 (Leeuwarden 1989), 31-48.
- 'Op Nijdamstra-state waren 175 nazaten van Willem Willems de Oude bijeen', *Leeuwarder Courant* 18.05.1950.
- Ottema, N., M.W. Vieweg en D. Draaisma (red.), *Catalogus der tentoonstelling van antieke goud- en zilverwerken, gehouden ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde in het Friesch Museum te Leeuwarden, 15 augustus - 15 september 1927* (Leeuwarden 1927).
- Poortinga, Y., en O. Santema, 'In 18de-ieusk gefal fan tsjoenderij to Skearnegoutum', in: G. Bakker et al. (reds.), *Folkskundich Jierboek I* (Leeuwarden 1966), 45-54.
- Roorda, R.S., 'Koart oersjoch fan de wurksumheden fan it Genealogysk Wurkforbân fan de Fryske Akademy Sept. 1955 oant Sept. 1956', *Genealogysk Jierboek* 1957 (Leeuwarden 1957), 4-6.
- Rozen-van Weperen, J.A. van, en V. Swart-Vondeling, *Adam Vondeling en zijn nageslacht* (Schoorl 1997).

43 H. de Walle 'Friesland: boeren- en burgerwapens; een eerste analyse'. Blog 2.11.2014. <http://hesseldewalle.blogspot.nl/2014/11/friesland-boeren-en-burgerwapens-een.html>

Schoustra, S.A., en H. Nijdam, “‘It is ek mar fan in boer fan it lân’”. Klaas Cornelis Nijdam (1774–1845), een Fries dichtende eigenerfde boer’, *De Vrije Fries* 90 (2010), 147–183.

Sinnema, A. en W.T. Vleer, *De Sinnema’s. Genealogisch overzicht van de vier Friese geslachten Sinnema* (Hardegarijp ca. 1953).

‘Sint-Piter van Grou: kerk met rijke historie’, *Friesch Dagblad* 3.7.2002.

Vleer, W.T., en C. van der Schoot, *Het Nijdamstra-boek*. 5 dln. (Sneek 1956-1971).

Vleer, W.T. en D. van den Dool, *Leylijnen en leycentra in de lage landen. 217 heilige plaatsen in Nederland en Vlaanderen* (Deventer 1992).

Walle, H. de, *Friezen uit vroeger eeuwen. Opschriften uit Friesland, 1280-1811* (Franeker 2007). Website met aanvullingen: <http://www.walmar.nl/inscripties.asp>

... *Kwartierstaat Sipkes (Ameland) – Gerkes (Terschelling)
in parentelen*

Kwartierstaat Sipkes (Ameland) – Gerkes (Terschelling) in parentelen

Dit artikel behandelt de kwartieren van Feike Sipkes (1763-1850), afkomstig van Ameland, en Maamke Jans Gerkes (ca. 1759-1818), afkomstig van Terschelling, die in 1787 te Sloterdijk trouwden.

Deze voorouders waren – voor zover bekend – allen Doopsgezind en voornamelijk zeevarend. Het zal geen verbazing wekken dat hun band met Amsterdam groot was: de schepen waar zij op voeren, zullen voor het grootste deel in Amsterdam uitgereed zijn. Dat er nauwelijks relaties waren tussen de vaders- en de moedersfamilie is opmerkelijk.

Meestal beperken kwartierstaten zich tot het vermelden van voorouders, aangevuld met hun eerdere en latere echtgenotes en echtgenoten, die dus geen directe voorouders zijn van de probanten.

Geregeld worden deze voorouders gepresenteerd in lijsten, genummerd volgens het systeem van Kekulé (de vader van het betrokken nummer krijgt tweemaal dit nummer, de moeder tweemaal dit nummer + 1 enz.). Dit heeft het bezwaar dat de lezer telkens moet gaan rekenen en zoeken om de ouders van het kind te achterhalen en dat de genealogische gegevens van de stamreeks verspreid staan. In dit artikel wordt daarvan afgeweken, zoals ook bij de door mij in dit jaarboek gepubliceerde kwartierstaat Van der Mey,^a de kwartierstaat van de kinderen van Jacob Simons Kuiper (overl. 1779) en Maria Esques (overl. 1782)^b en de kwartierstaat Van der Veen (Harlingen)^c gebeurd is: eerst de mansstam in chronologische volgorde, dan de familie van de oudst bekende voormoeder, dan de familie van haar moeder, enz.

Evenals bij de hiervoor genoemde artikelen wordt het nageslacht van de voorouders drie generaties uitgewerkt, dus tot en met de achterkleinkinderen, ook in vrouwelijke lijn.

De verdere bewerking is identiek met de bewerking van de kwartierstaat Van der Mey, zodat naar de inleiding van dat artikel kan worden verwezen. Het probleem bij het samenstellen van deze kwartierstaat was dat de personen Doopsgezind waren en dat de archieven van de verschillende

.....
a *Genealogysk Jierboek* 2009, pag. 149-307.

b Id. 2012, pag. 21-116.

c Id. 2013, pag. 83-166.

richtingen hiervan pas laat beginnen of zelfs geheel ontbreken. Aan de andere kant beginnen ook de rechterlijke archieven van beide eilanden laat, die van Terschelling, dat tot Holland behoorde, iets eerder dan die van het onafhankelijke Ameland. Het Amsterdamse notariële archief biedt soms aanvulling, maar de omvang daarvan verhindert intensief onderzoek.

Veel dank gaat wederom uit naar Ype Brouwers voor alle onderzoek en aanvullingen op de tekst en de annotatie.

overzicht van de kwartieren

I. Sipkes

- 16/17(?) Ceimpe Clasen, tr. Claer Seskers
- 8/9 Klaas Keimpes, tr. Ake Douwes
- 4/5 Sipke Claassen (Sipke Claas Keimpes, later Sipke Claas Sipkes),
tr. Jantjen Feykes
- 2/3 Feike Sipkes, tr. Maamke Jans Gerkes

II. Tichelaar

- 18/19(?) Douwe Abes Tichelaar, tr. N.N.

III. Nel(?)

- 20/21 Hans Feykes, tr. N.N.
- 10/11(?) Feyke Hansz, tr. mogelijk Saakje N.

IV. Gerkes, Bakker, Oepkes

- 48/49 Gerke N., tr. N.N.
- 24/25 Oepke Gerkes, tr. N.N.
- 12/13 Gerke Oepkes, tr. Maamke Jans Goudkoorn
- 6/7 Jan Gerkes (ook Bakker), tr. Mamke (Marretje) Jelles

V. Goudkoorn

- 52/53 Claas Goudkoorn, tr. N.N.
- 26/27 Jan Klaesz Goutkoorn, tr. N.N.

VI. De familie van Mamke Jelles

- 28/29 Pier Jelles, tr. Marij Gerrits [Bonk]
- 14/15 Jelle Piers, tr. Grietje Foppes

VII. Bonk

- 58/59 [Gerrit Bonk, tr. N.N.]

I. Sipkes

Een eerste versie van deze familie werd door mij gepubliceerd in *De Nederlandsche Leeuw* 1968, kol. 306-320, maar hier kunnen – afgezien van het nageslacht in vrouwelijke lijn – tal van aanvullingen worden gegeven. De kinderen van Sipke Claassen (Sipke Claas Keimpes, 4) namen de naam Sipkes aan naar hun vaders patronimicum, waarmee ook hun vader in zijn overlijdensakte staat ingeschreven.

Een bewijs van goedkeuring en tevredenheid. De medailles voor Menslievend Hulpbetoon 1822-2005 van de hand van C.P. Mulder^a vermeldt op pag. 77 vier kapiteins, aan wie bij Koninklijk Besluit van 3 maart 1825 ‘voor de watervloed van 1825’ de zilveren medaille werd uitgereikt; dit waren Kraye, Sipkes, Zeylstra en Pakes. Aangezien geen voornamen vermeld staan, is het originele K.B.^b met de bijlagen geraadpleegd, maar dat gaf ook geen uitsluitsel over de voornamen. Wat hun leeftijd betreft komen in aanmerking: Jan Feikes Sipkes (2/3.3. 1790-1849) en Pieter Feikes Sipkes (2/3.5. 1793-1848).

Een en ander omtrent het wapen vindt men in bovenstaand artikel van mijn hand.

16/17. *Ceimpe Clasen*, schipper (1700-’30), tr. Ameland (gerecht) 18 dec. 1689 *Claer Seskers*.

1700: Kempe Clasen, afkomstig van Ameland en Amsterdam, passeert de Sont en daarna in 1723 (2 maal), ’24, ’28 (2 maal), ’29 (3 maal) en op 26 sept. 1730.

1706: Keympe Klasen en Klara Seskers te Nes lenen f200 van Broer Sjoerds, burgemeester van Nes, en Antje Anes.^c

1706: Keympe Klasen en Clara Seskers te Nes lenen f100 van Abe Fokkes en Oble Bennes.²

Uit dit huwelijk waarschijnlijk:

Klaas = 8.

8/9. *Klaas Keimpes*, schipper sedert 1731, commandeur ter walvisvaart in Straat Davis (1742-’47, ’49-’52),^c overl. na 1771, tr. *Ake Douwes*.

1731-1764: Claes Kempes, van Ameland, passeert de Sont in 1731 (2 maal) en vervolgens regelmatig tot en met 22 mei 1764 (‘van Ameland, van Amsterdam, van Groningen 1740 en van Sapmeer 1752’).

1748: Claas Ceimpes, commandeur te Ballum, koopt een huis en een akker lands ald. van Ceimpe Teunis voor f300.³

a Den Haag, Centraal Bureau voor Genealogie, 2005.

b Nationaal Archief, Archief van Binnenlandse zaken, inv. nr. 1441 en 1442.

c 29 walvissen (P. Dekker, *De Amelandse walvisvaart*, in: *It Beaken* 1974, pag. 206).

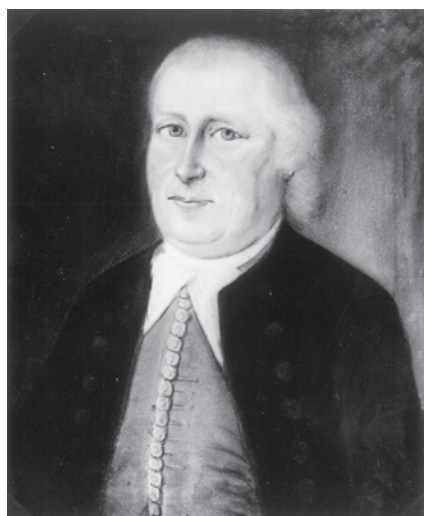
1752: Claes Ceimpes te Ballum koopt een achtendeel lands ald. van Wopkje Rieuwerts voor f75; de koop wordt overgenomen door Martien Oeges.⁴

1755: zie bij 10/11.

Uit dit huwelijk:

Sipke = 4.

4/5. *Sipke Claassen* (*Sipke Claas Keimpes*, later *Sipke Claas Sipkes*), geb. Ameland 1 aug. 1726, op de lidmatenlijst van de (Doopsgez.) Jan-Jacobs gemeente te Ballum 1804, commandeur ter walvisvaart in Straat Davis 1753-'57,^a koopvaardijkapitein op de Oostzee (1763-'65, '70...'76, '84) en de Middellandse Zee (1777),^b diaken van de Jan-Jacobs gemeente (1788, 1805/'06), provisioneel representant 9 april 1798 en president van het plaatselijke bestuur (15 april) 26 juni 1798-18 jan. 1803, commies febr. 1801, ontvanger van 3% van de inkomsten maart 1801, commissaris der taxateurs van de quotisatie sept. 1802, gecommiteerde tot de heffing van 9 juli 1804, van de achtjarige heffing van 2% en van de buitengewone heffing okt. 1804, tot het invorderen van het recht van successie 1805/'06, overl. Amsterdam 24 aug. 1816, begr. Ballum, tr. ca. 1753 *Jantjen Feykes*, geb. 1 nov. 1726, overl. 28 nov. 1789, begr. Ballum.

Sipke Claas Keimpes, later Sipke Claas Sipkes, 1726-1816
Pastel door Ceril Nelson te Königsberg,
1784, 48,2 x 34,7 cm
In 1968 bij G.A.N. Sipkes te Deventer

- a P. Dekker, *De Amelandse walvisvaart*, in: *It Beaken* 1974, pag. 206 (met toevoeging: 3 walvissen).
- b 1777: Sipke Claassen te Amsterdam, schipper van de Zeepost, gaande naar Sevilien, 75 last, lastgeld f22.10.- (J.G. Nanninga, *Bronnen tot de geschiedenis van den Levantschen handel*, 4de deel: 1765-1826, 's-Gravenhage, 1964, pag. 1289).

1793: Sipke Claasen, oud-schipper, verkoopt voor f500 een huis aan Arent Andrys en Aukien Tjallings (10/11.1.1) te Ballum.⁵

1810: Cornelis Dirks Bakker en Hikke Eekes verkopen aan Sipke Clasen te Ballum elf percelen lands te Nes voor f875.⁶

1810: Oege Jacobs Ney en Jacob Jacobs Schot, geautoriseerd tot bereddering van de boedel van Sipke Wygers te Ballum, verkopen aan Sipke Clasen te Ballum een huizinge en een stukje land aldaar.⁷

Uit dit huwelijk:

1. Saakje, volgt 4/5.1.
2. Sjoeke, volgt 4/5.2.
3. *Aa(f)ke Sipkes*, geb. Ballum 1757/'58, ged. (Doopsgez.) Nes 2 aug. 1778, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobs gemeente te Ballum 1804, overl. ald. 31 dec. 1811, tr. Nes (Doopsgez.) 23 aug. 1778 *Jacob Jacobs Schot(s)*, geb. ald. in 1757, ged. (Doopsgez.) ald. 2 aug. 1778, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobs gemeente te Ballum 1804, gezagvoerder van de Johan (1803, eigendom van de firma Van der Hoeven & Co. te Amsterdam),^a zeeman (1814), secretaris van Ameland okt. 1814-6 juli 1815 en 1 okt. 1816-overl., overl. Ameland 27 sept. 1830, zn. van Jacob Cornelis Schot(s) en Liesbeth Pieters; hij hertr. Ameland 16 nov. 1814 Antje Barends.
4. Claas, volgt 4/5.4.
5. Feyke = 2.
6. Jan, volgt 4/5.6.

Grafstenen van Sipke Claasen (1726-1816) en Jantjen Feykes (1726-1789) op de begraafplaats te Ballum

- a Siem van Eeten, *De gekaapte edelman, Baron Andries van Pallandt te midden van kapers op Guernsey, 1804*, in: Erik van der Doe e.a. (red.), *Buitgemaakt en teruggevonden, Nederlandse brieven en scheepspapieren in een Engels archief*, *Sailing Letters Journal V*, Zutphen, 2013, pag. 313-314.

4/5.1. *Saakje Sipkes*, geb. in 1754, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente te Ballum 1804, overl. ald. 27 okt. 1834, tr. *Pieter Jansen Mosterman*, zeeman te Ballum, overl. vóór 1834, waarsch. zn. van Jan Piersen Mosterman, diaken van de Vlaamse Doopsgez. gemeente te Nes 1796, '99, en Anke Leenders.^a

Uit dit huwelijk:

1. *Jan Pieters Mosterman*, ged. (Doopsgez.) Ballum 28 okt. 1798, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente ald. 1804.
2. *Jantje Pieters Mosterman*, geb. Ameland in 1778, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente te Ballum 1804, overl. Nes 9 juni 1830, tr. Nes 1 jan. 1807 *Hendrik Pieters Visser*, geb. Ameland 14 maart 1769, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente te Hollum 1804, overl. Ameland 16 aug. 1820, wedr. van^b Fop Gabbes (Veerman).

4/5.2. *Sjoeke Sipkes*, geb. Ballum ca. 1756, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente ald. 1804, overl. ald. 10 maart 1823, tr. Sloterdijk 5 april 1778 *Boote Doekes Bakker*, ged. (Doopsgez.) Ballum in 1775, zeeman, woonde in 1789 op Ameland, overl. 24 nov. 1789, zn. van Doeke Botes Bakker en Aagje Jacobs.

Uit dit huwelijk:

1. *Doeke Botes Bakker*, geb. Ballum 27 dec. 1779, ged. (Doopsgez.) ald. 19 febr. 1804 (op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente ald. 1804), bakker, later landbouwer ald., overl. ald. 17 okt. 1840, tr. Ameland 11 dec. 1818 *Aafke Lolkes Wagenaar*, geb. Ballum 5 nov. 1794, overl. ald. 2 mei 1883, dr. van Lolke Gaatjes en Hielkjen Jans.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Bote Doekes Bakker*, geb. Ballum 14 aug. 1819, zeeman (1848), overl. Nes 7 okt. 1897, tr. Ameland 6 april 1848 *Eelkje Jans Brouwer*, geb. Joure 8 aug. 1825, overl. Nes 3 juni 1890, dr. van Jan Foppes Brouwer en Neeke Piers.
- 2) *Hieke Doekes Bakker*, geb. Ballum 14 jan. 1832, overl. Nes 4 aug. 1916.
- 3) *Sjoeke Doekes Bakker*, geb. Ballum 9 juli 1823, overl. ald. 11 febr. 1865, tr. Ameland 13 maart 1863 *Tjerk Klazen Molenaar*, geb. Ballum 8 maart 1814, landbouwer ald., overl. ald. 11 aug. 1867, zn. van Klaas Reinerts Molenaar en Anke Keimpes en wedr. van Antje Hansen Barf.
- 4) *Renske Doekes Bakker*, geb. Ballum 28 dec. 1826.
- 5) *Sipke Doekes Bakker*, geb. Ballum 10 mei 1828.

a *Gens Nostra* 1998, pag. 528.

b Getrouwd Nes 21 mei 1797.

- 6) *Lolke Doekes Bakker*, geb. Ballum 13 aug. 1831, zeeman (1868), overl. Nes 22 april 1894, tr. Ameland 29 juli 1868 *Katharina Leenderts Kat*, geb. Nes 23 febr. 1840, overl. ald. 16 febr. 1922, dr. van Leendert Jans Kat, zeeman, en Janke Feddriks Klein.

2. *Sipke Botes Bakker*, geb. [Ballum] 29 dec. 1783, ged. (Doopsgez.) Nes 16 febr. 1808, bootsman, overl. (vergaan met het schip van kapitein Gerbrand Roep) op de Noordzee in 1820, tr. Ameland 26 febr. 1817 *Klaaske Jacobs Manje*, geb. Ballum 6 mei 1789, ged. (Doopsgez.) ald. 10 febr. 1811, overl. Hollum 19 juli 1828, dr. van Jacob Bennes Manje, zeeman, en Sjoukien Alderts (ook vermeld sub 3); zij hertr. Ameland 7 febr. 1828 Jacob Ynses Duyf, schipper.

Uit dit huwelijk:

Sjoeke Sipkes Bakker, geb. Ballum 29 nov. 1817, overl. ald. 10 juli 1854, tr. Ameland 8 okt. 1839 *Hendrik Jacobs van der Mei*, geb. Hollum 16 maart 1814, scheepskok, overl. a./b. van de Gharra 50 mijl van de Scilly Eilanden, begr. Falmouth 6 febr. 1860, zn. van Jacob Simens van der Mei en Antje Gooy.

3. *Jantje Botes Bakker*, geb. Ballum 5 febr. 1788, ged. (Doopsgez.) Hollum 5 febr. 1815, overl. ald. 1 nov. 1846, tr. Ameland 24 febr. 1831 *Aldert Jacobs Manje*, geb. Ballum in 1785, ged. (Doopsgez.) Hollum 5 febr. 1815, zeeman, overl. Ballum 19 jan. 1837, zn. van Jacob Bennes Manje en Sjoukien Alderts (vermeld sub 2).

4/5.4. *Claas Sipkes*, geb. Ballum 3 aug. 1760, ged. (Doopsgez.) Hollum 11 jan. 1784, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente te Nes 1804, koopvaardijkapitein op de *Levant* (1789-'90)^a en Oost-Indië, lid van het plaatselijk bestuur te Nes van de Noord- en Zuid-Hollandsche Redding-Mij. 1824-'34, overl. Nes 11 okt. 1844, tr. *Trijntje Jacobs Bakker*, geb. Ameland 5 juni 1762, overl. Nes 21 aug. 1829, dr. van Jacob Sybrands Bakker, landbouwer, en Yemkje Cornelis (ook vermeld sub 4/5.6).

Uit dit huwelijk:

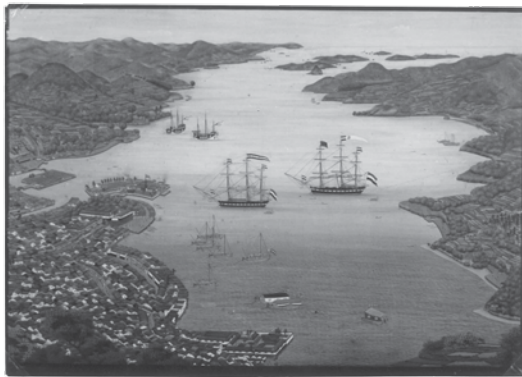
1. Jemtje Klases Sipkes 1788-1875, tr. 1817 Jan Sipkes (2/3.3).

a 19 aug. 1789: request van tien schippers, onder anderen Claas Sipkes aan D.J. de Hohepied, Nederlands consul te Smyrna (J.G. Nanninga, o.c., pag. 441); lijst van schepen, gekomen uit de Levant en binnengevallen te Amsterdam, 25 maart 1790 (res. 29 dec. 1790): Klaas Sipkes, schipper van de *Vrijheid*, komende uit Smirna, 5% van de vrachtpenningen = f250.12.- (*Id.*, pag. 1318).
De waarde van de goederen, die door de gezamenlijke nationale en vreemde handelshuizen te Smirna zijn ingevoerd en uitgevoerd met Nederlandse schepen 22 aug. 1789-22 febr. 1790: Claas Sipkes, schipper van de *Vrijheid*, uitvoer nationalen Ld. 7816, vreemden Ld. 20.554 (*Id.*, pag. 1498).

2. *Sipke Claassen Sipkes*, geb. Nes 29 april 1789, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 20 nov. 1814, koopvaardijkapitein, overl. Nes 4 febr. 1828, tr. Amsterdam 17 aug. 1816 *Antje Hanzes Schut*, geb. Den Hoorn (Texel) 28 sept. 1788, overl. Haarlem 14 jan. 1867, dr. van Hans Hanzes Schut en Antje Ysbrands Vos (ook vermeld sub 3).

Uit dit huwelijk:

- 1) *Klaas Sipkes*, geb. Amsterdam 19 maart 1817, overl. ald. 23 juli 1817.
- 2) *Trijntje Sipkes*, geb. Amsterdam 26 juli 1818, kreeg Doopsgez. attestatie naar Amsterdam 26 april 1841, overl. Haarlem 7 maart 1871.
- 3) *Jacob Johannes Sipkes*, geb. Amsterdam 2 febr. 1826, overl. (verdronken) bij het vergaan van de Vriendschap 30 okt. 1841.
3. *Jacob Klasen Sipkes*, geb. Nes (?) 13 aug. 1792, Doopsgez. lidmaat te Amsterdam op attestatie van Hamburg en Altona 1 okt. 1818, koopvaardijkapitein, overl. a./b. van de *Ida Aleyda* tussen Batavia en Japan 18 juli 1824, tr. Ameland 15 juli 1818 *Hanna Hanzes Schut*, geb. Nes 25 juni, ged. ald. 3 juli 1796, Doopsgez. lidmate te Amsterdam op attestatie van Hamburg en Altona 1 okt. 1818, overl. Nes 17 febr. 1882, dr. van Hans Hanzes Schut en Antje Ysbrands Vos (vermeld sub 2); zij hertr. Ameland 6 juni 1834 Heere Heeres Schols, schipper, gesch. echtg. van Risje Gerrits Burga.

De fregatschepen Arinus Marinus en Ida Aleyda in de baai van Nagasaki
Aquarel door Kawahara Keiga, 50,1 x 73,8 cm, 1824. Maritiem Museum, Rotterdam,
inv. nr. P 1574

De Ida Aleyda wordt ook afgebeeld op 'Het schip Ida Aleyda, kapitein Jan Sipkes Fzn. op deszelfs terugreis van Batavia, onder de Hollandsche kust genomen wordende door de Engelsche Korvet Satellite den 20 December 1832', olieverf op paneel door Joseph Sipkes (2/3.1), 34,7 x 48,2 cm, 1833. In het artikel in De Ned. Leeuw van 1968 ten onrechte toegeschreven aan Jan Sipkes Fzn. (2/3.3)

Uit dit huwelijk:

- 1) *Klaas Jacobs Sipkes*, geb. Amsterdam 18 maart 1820, zeeman, overl. a./b. van de bark Suriname ten zuiden van Sumatra 5 dec. 1875, tr. Ameland 30 jan. 1852 *Aaltje Everts de Vries*, geb. Nes 15 jan. 1832, overl. ald. 29 april 1860 (als Aaltje Rijpstra), dr. van Evert Sipkes de Vries, landbouwer, en Grietje Leenderts Mosterman.
- 2) *Johannes Sipkes*, geb. Amsterdam 23 maart 1822, lichtmatroos, overl. (van boord gevallen van de brik Nickerie Paket en verdronken) voor Kamperduin 17 aug. 1840.
- 3) *Catharina Jacobs Sipkes*, geb. Amsterdam 14 nov. 1823, winkelierster, overl. Nes 27 febr. 1867, tr. Ameland 25 dec. 1845 *Heere Jans Stuut*, geb. Nes 20 sept. 1821, zeeman, overl. tussen 1858 en 1867, zn. van Jan Oetjes Stuut, koopvaardijkapitein, en Eelkje Heeres Schols.
4. *Jantje (Jansje, Johanna) Klases Sipkes*, geb. Nes 23 april 1794, ged. (Doopsgez.) Hollum 8 febr. 1818, kreeg attestatie naar Amsterdam 21 sept. 1836, overl. Bloemendaal 22 dec. 1870, tr. Ameland 3 maart 1824 *Engelbert Visser*, geb. Amsterdam 6 maart, ged. (Ev. Luth.) ald. 31 maart 1799, koopvaardijkapitein, overl. a./b. van het fregat Palembang op de rede van Pasoeroean 16 okt. 1843, zn. van Gerrit Visser en Maria Elisabeth Munter.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Maria Catharina Visser*, geb. Nes 12 juli 1825, overl. a./b. van een schip, liggende aan de werf Oranjeboom te Amsterdam 6 mei 1827.
- 2) *Gerrit Engelbert(s) Visser*, geb. Nes 24 jan. 1828, kantoorbediende te Amsterdam, overl. ald. 28 juni 1880, tr. Westdongeradeel 13 okt. 1869 *Maria Heep*, geb. Ternaard 28 juli 1828, overl. ald. 7 mei 1904, dr. van Josephus Joannes Heep en Wytske Klases Sipkes (4/5.4.6).
5. *Marigjen (Maria) Clases Sipkes*, geb. Nes 2 febr. 1797, ged. (Doopsgez.) Hollum 8 febr. 1818, kreeg attestatie naar Amsterdam 25 nov. 1831, overl. ald. 1 maart 1865, tr. Ameland 18 nov. 1818 *Jan Jelles Hilbrands*, geb. Nes 15 mei 1792, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 2 april 1835, koopvaardijkapitein, overl. Amsterdam 18 febr. 1846, zn. van Jelle Hilbrands, koopvaardijkapitein te Amsterdam (1842), en Anke Jans Eeuwes.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Antje Hillebrands*, geb. Amsterdam 24 sept. 1819, ged. (Doopsgez.) ald. 17 maart 1839, overl. Ede 12 mei 1886, tr. Amsterdam 26 mei 1854 *Pieter Theunisz Koning*, geb. Oosterend (Texel) 19 jan. 1822,

- scheepskapitein te Amsterdam (1854), overl. (vermist) 1856/'57,^a zn. van Teunis Koning, kaagschipper, en Dirkje Eelman.
- 2) *Trijntje Hilbrands*, geb. Amsterdam 25 mei 1822, ged. (Doopsgez.) ald. 13 maart 1842, overl. ald. 3 jan. 1881.
 - 3) *Jelle Hilbrands*, geb. Amsterdam 22 maart 1824, ged. (Doopsgez.) ald. 23 nov. 1851, gezagvoerder van het barkschip *Anna* (1856), overl. Amsterdam 23 juli 1856.
 - 4) *Grietje Hilbrands*, geb. Nes 2 jan. 1827, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 26 maart 1847, overl. 10 juni 1859.
 - 5) *Nikolaas Hilbrands*, geb. Amsterdam 20 dec. 1828, overl. ald. 7 maart 1836.
 - 6) *Sipke Hilbrands*, geb. Amsterdam 11 juni 1832, overl. vóór 1846.
 - 7) *Emilia Hilbrands*, geb. Amsterdam 26 okt. 1834, overl. ald. 24 sept. 1835.
 - 8) *Emilia Hilbrands*, geb. Nes 27 sept. 1836, overl. ald. 15 sept. 1905, tr. 1e Amsterdam 5 sept. 1867 *Herman Oosterhoff*, geb. ald. 24 mei 1829, sigarenfabrikant, later (1867) commissionnair in effecten, overl. Utrecht 25 mei 1887, zn. van Jan Oosterhoff, commissionnair, en Johanna Dominicus; tr. 2e Amsterdam 8 okt. 1891 *Philip Jacob van Seenus*, geb. ald. 10 maart 1831, overl. ald. 17 juli 1894, zn. van Philip Jacob van Seenus, kamerbeheer, en Catharina Ellerman.
 - 9) *Klaas Sipke Hilbrands*, geb. Amsterdam 10 mei 1838, commissionnair in effecten (faillieert 1876), later kantoorbediende ald., overl. ald. 3 febr. 1893, tr. Amsterdam 2 april 1868 *Catharina Elisabeth Donk*, geb. ald. 1 febr. 1841, overl. ald. 7 febr. 1888, dr. van Petrus Donk, boekverkoper, en Maria Lunda de Vriendt.
6. *Wytske (Gatske) Klases Sipkes*, geb. Nes 4 dec. 1798, ged. (Doopsgez.) Hollum 8 febr. 1818, ging met attestatie naar Holwerd 11 april 1833, overl. ald. 13 nov. 1877, tr. Ameland 14 nov. 1823 *Josephus Joannes Heep*, ged. (R.K.) Dokkum 25 juli 1797, griffier van het vredegerecht en het kantongerecht te Holwerd, overl. ald. 26 mei 1881, zn. van Joeke Heep, winkelier te Dokkum, en Maria Broekens.
- Uit dit huwelijk:
- 1) *Maria Heep*, geb. Ternaard 12 dec. 1824, overl. ald. 23 dec. 1824.
 - 2) *Klaas Sipkes Heep*, geb. Ternaard 5 okt. 1826, notaris te Anjum 1861 en Marrum 1863-1911, overl. ald. 7 febr. 1913, tr.

^a Gem.-arch. Amsterdam, archief Zeemanshoop (nr. 491), inv. nr. 281: ingeschreven als lid 26 juli 1853 met het schip *Susanna Elisabeth* en de aantekening "vermist".

- Ooststellingwerf 1 nov. 1863 *Johanna Petronella Philippina (Clinge) Fledderus*, geb. Oldeberkoop 27 juli 1840, overl. Marrum 2 nov. 1897, dr. van ds. Johannes Dijck Fledderus, student te Groningen 25 aug. 1823, Hervormd predikant te Makkinga, Elsloo en Langedijke 1828, Olde- en Nijeberkoop 1833-'75, en Maria Lambertine Clinge.
- 3) *Maria Heep* 1828-1904, tr. 1869 Gerrit Engelbert(s) Visser (4/5.4.4.2).
 - 4) *Johannes Jacobus Heep*, geb. Ternaard 30 juni 1830, overl. ald. 3 nov. 1831.
 - 5) *Catharina Heep*, geb. Ternaard 23 juli 1832, overl. Nijmegen 12 nov. 1906, tr. Westdongeradeel 5 juni 1860 ds. *Lamoraal Noteboom*, geb. Emden 22 sept. 1827, Doopsgezind predikant te Ternaard 1851 en Oudebildtziyl 1858-'83, overl. Nijmegen 28 dec. 1908, zn. van Lamoraal Noteboom, rendant van de bank van lening te Emden, en Jantje Cool.
 - 6) *Johannes Jacobus Heep*, geb. Ternaard 17 nov. 1834, overl. ald. 19 nov. 1834.
 - 7) *Johanna Jacoba Heep*, geb. Ternaard 28 sept. 1835, overl. Arnhem 17 juni 1917, tr. Westdongeradeel 22 okt. 1857 *Jan Gabbes Scheltema*, geb. Nes 24 aug. 1830, rijksontvanger te Goor, Oldeberkoop, IJsselmonde, Wijk bij Duurstede, Vianen, 's-Hertogenbosch en Amsterdam, ridder Oranje-Nassau, overl. Amsterdam 28 mei 1904, zn. van Gabbe Jans Scheltema, binnenschipper, later koopman te Nes, en Jicke Jans Brouwer.
 - 8) *Andries Heep*, geb. Ternaard 21 sept. 1838, zeilmaker, tr. Zierikzee 21 juli 1869 (huwelijk bij vonnis Arr.Rb. Arnhem ontbonden door echtscheiding 22 dec. 1897) *Elizabeth Johanna Abels*, geb. ald. 13 dec. 1843, dr. van Wouter Abels, zeilmaker, en Elizabeth de Vos.
 - 9) *Iemkje Heep*, geb. Holwerd 17 febr. 1841, overl. ald. 27 okt. 1841.
7. *Aagje Klases Sipkes*, geb. Nes 17 aug. 1805, ged. (Doopsgez.) 19 febr. 1826, overl. Kralingen 25 juli 1878, tr. Ameland 15 sept. 1831 *Jacob Jacobs Klein*, geb. Nes 10 maart 1804, koopvaardijkapitein, overl. Kralingen 28 okt. 1878, zn. van Jacob Gerrits Klein, koopvaardijkapitein, en Neke Jacobs.
- Uit dit huwelijk:
- 1) *Neeltje Klein*, geb. Nes 7 juni 1835, overl. Haarlem 19 maart 1915, tr. Rotterdam 22 aug. 1867 *Johannes Gerardus* (zich noemende *Gerardus Johannes*) *Droste*, geb. Haarlem 10 juni 1836, lid firma Droste, confiseur, cuisinier en patissier 1863, later chocoladefabrikanten, president-commissaris N.V. Droste's

Cacao en Chocoladefabriek 1920 ald., overl. ald. 7 aug. 1923, (op 21 dec. 1854 erkende) zn. van Dina Jurina Droste, winkelierster te Haarlem.

- 2) *Jacobus Gerardus Klein*, geb. Rotterdam 13 mei 1848, nog vermeld te Kralingen 1878.

4/5.6. *Jan Sipkes*, geb. Ballum nov./dec. 1766, ged. (Doopsgez.) Hollum 15 jan. 1786, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobs gemeente te Nes 1804, koopvaardijkapitein onder andere op de Middellandse Zee (1817),^a overl. a./b. van de Nederland te Workum 18 sept. 1826, tr. *Antje Jacobs Bakker*, geb. Nes dec. 1767/jan. 1768, overl. ald. 23 febr. 1841, dr. van Jacob Sybrands Bakker en Yemkje Cornelis (vermeld sub 4/5.4).

Uit dit huwelijk:

1. *Jantje Jans Sipkes*, geb. Nes 24 mei 1802, overl. ald. 5 sept. 1836.
2. *Jacob Jansen Sipkes*, geb. Nes 6 dec. 1806, opperstuurman, overl. Havana (Cuba, in het hospitaal) 29/30 juli 1835, tr. Ameland 17 sept. 1833 *Jemke Cornelis Bakker*, geb. Nes 4 mei 1806, overl. ald. 21 okt. 1887, dr. van Cornelis Jacobs Bakker, landbouwer, en Eliesabeth Pieters Schot.

Uit dit huwelijk:

Antje Sipkes, geb. Nes 11 febr. 1835, overl. ald. 21 febr. 1891, tr. Ameland 27 sept. 1861 *Gerrit Wijbrandszoon Rotgans*, geb. Terschelling 6 april 1826, zeeman, overl. Nes 8 maart 1900, zn. van Wijbrand Pieters Rotgans en Maamke Jans Doeksen (12/13.3.3.4).

3. *Jemkje Jans Sipkes*, geb. Nes 5 mei 1805, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 22 nov. 1829, overl. Nes 30 april 1844, tr. Ameland 1 juni 1834 *Minne Wietjes Zwart*, geb. Nes 23 juli 1809, koopvaardijkapitein, overl. Oosterbeek 8 nov. 1881, zn. van Wietje Minnes Zwart, koopvaardijkapitein, en Rimkje Gerrits Burga; hij hertr. Ameland 1 mei 1851 Sophia Wilhelmina Joanna Glazener.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Riemkje Zwart*, geb. Nes 13 juli 1837, overl. Nijmegen 5 okt. 1922, tr. Rotterdam 20 april 1864 *Philippus Roosenburg*, geb. Schoonhoven 2 juli 1833, boekhandelaar en uitgever te Rotterdam, lid firma Altman & Roosenburg, overl. Rotterdam 7 nov. 1895, zn. van dr. Jan Govert Roosenburg, med. stud. te Leiden 7 nov. 1814, promoveerde ald. 9 jan. 1817, geneesheer, lid van de gemeenteraad, wethouder en waarnemend

a 1817: Jan Sipkes te Amsterdam, schipper van de Drie Gebroeders, gaande naar Minorka, groot 110 last, lastgeld f110 (J.G. Nanninga, o.c., pag. 1306).

burgemeester te Schoonhoven, en Helena Aletta Meurs.

- 2) *Jan Zwart*, geb. Nes 10 nov. 1839.

4. *Agatha Jans Sipkes*, geb. a./b. van de Drie Gebroeders te Amsterdam 17 maart 1812, overl. Nes 28 maart 1885, tr. Ameland 29 mei 1831 *Gerko Wiardi Pieters Wiebenga*, geb. Ulrum 2 febr., ged. ald. 2 maart 1806, onderwijzer te Buren, verver te Nes, overl. ald. 20 okt. 1876, zn. van Pieter Wiebes Wiebenga en Lammechien Gerko Wiardi.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Jan Wiebenga*, geb. Buren 15 jan. 1833, overl. ald. 1 febr. 1833.
- 2) *Jan Gerkes Wiebenga*, geb. Buren 18 juni 1834, koopvaardijkapitein, later expert te Rotterdam, overl. Delft 20 mei 1907, tr. Samarang 5 juli 1876 *Johanna Catharina Christina van Bruggen*, geb. Den Helder 21 april 1860, overl. 's-Gravenhage 4 jan. 1936, dr. van Barteld Adolf Teunis van Bruggen, scheepsgezagvoerder, en Johanna Catharina Wallin.
- 3) *Lumina Wiebenga*, geb. Buren 14 maart 1836.
- 4) *Pieter Wiebenga*, geb. Buren 30 mei 1838.
- 5) *Jacob Gerko's Wiebenga*, geb. Buren 7 okt. 1840, arbeider, overl. Nes 26 dec. 1905, tr. Ameland 21 dec. 1870 *Antje Barends Zwart*, geb. Nes 3 april 1846, overl. Amsterdam 24 maart 1923, dr. van Barend Hendriks Zwart, zeeman, en Janke Hiddes van der Mey.
- 6) *Antje Wiebenga*, geb. Buren 24 maart 1842, overl. Amsterdam 30 april 1914, tr. Ameland 15 febr. 1868 *Schelte Scheltes Scheltema*, geb. Nes 10 aug. 1842, kok te Amsterdam, overl. ald. 12 mei 1917, zn. van Schelte Jans Scheltema, landbouwer te Buren, en Antje Jacobs van der Mey.
- 7) *Wiebe (Wijbo) Gerkes Wiebenga*, geb. Buren 11 juli 1844, zeeman, later bakker, overl. Ballum 2 juni 1929, tr. 1e Ameland 12 juni 1873 *Tjeetske Scheltema*, geb. Nes 29 maart 1846, overl. ald. 15 febr. 1888, dr. van Gabbe Jans Scheltema en Jicke Jans Brouwer (vermeld sub 4.6.7); tr. 2e Ameland 2 mei 1889 *Aaltje Bakker*, geb. Ballum 25 febr. 1854, overl. ald. 17 febr. 1943, dr. van Aukje Botes Bakker.
- 8) *Geertruida Wiebenga*, geb. Buren 2 aug. 1847, overl. Amsterdam 3 dec. 1935, tr. Ameland 17 febr. 1869 *Seije Scheltes Scheltema*, geb. Nes 13 april 1844, zeeman, later gemeenteveldwachter ald., overl. Rotterdam 10 maart 1923, zn. van Schelte Jans Scheltema en Antje Jacobs van der Mey (vermeld sub 6).
- 9) *Johannes Wiebenga*, geb. Buren 2 jan. 1850.
- 10) *Gerko Wiardus Wiebenga*, geb. Buren 4 sept. 1851.
- 11) *Cornelis Wiebenga*, geb. Buren 10 jan. 1854.

- 12) *Yemkje Wiebenga*, geb. Buren 1 juni 1855, overl. Nes 25 febr. 1864.
- 13) *Cornelis Wiebenga*, geb. Buren 18 sept. 1857, zeeman, overl. Nes 22 mei 1883, tr. Rotterdam 24 mei 1882 *Jacoba Christina Crommelin barones van Heeckeren*, geb. Nes 12 mei 1854, overl. ald. 6 mei 1887, dr. van Daniel Wigbold Crommelin baron van Heeckeren, grietman 1837 en burgemeester 1848-overl. '88 van Ameland, en Metje Sybrands Bakker.

2/3. Feike Sipkes, geb. Ballum 14 mei 1763, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 19 nov. 1786, koopvaardijkapitein, directeur van een plantage op Ibiza, consul van de Bataafse Republiek op Ibiza en Formentera 1802-1806, overl. Amsterdam 17 juni 1850, tr. Sloterdijk 30 nov. 1787 *Maamke Jans Gerkes*, geb. West-Terschelling ca. 1759, werd lidmaat van de Doopsgez. gemeente te Amsterdam met attestatie van West-Terschelling 9 april 1789 en kreeg opnieuw attestatie naar Amsterdam 2 dec. 1794, overl. Amsterdam 25 juli 1818.

Uit dit huwelijk:

1. *Joseph* (mogelijk oorspr. *Sipke*) *Sipkes*, geb. Amsterdam 4 dec. 1787, ged. (Doopsgez.) ald. 3 maart 1811, kantoorbediende, later winkelier ald., tekenaar en schilder, overl. Amsterdam 4 nov. 1852.

Joseph Sipkes in het karakter Oedipus

Olieverf op doek door Jan Kamphuysen (1760-1841), 70 x 55 cm, verso design. 1805 Collectie Stichting Schutte-Appeldoorn, Den Haag

“Woonde en werkte te Amsterdam. Geen beroep bekend, hij schilderde en tekende zee- en riviergezichten. Tentoonstellingen Haarlem 1825, Amsterdam 1824-1850, Den Haag 1825 en 1833 en Groningen 1835 en 1837: strandend schip in de branding; wrak op het strand; onstuimige zee met zeilschepen; diverse gezichten met schepen op het IJ; strandgezicht; stil water met schepen; enz. *Kramm; Scheen; Thieme-Becker; Wurzbach*”.

Tot zover Scheen.^a Joseph Sipkes schilderde ongeveer eens per jaar een groter schilderij in olieverf dat hij exposeerde, onder andere bij Arti et Amicitiae in Amsterdam. Hij schetste veel haven- en scheepsgezichten naar de natuur, die hij later een plaats gaf op zijn schilderijen. Ook behoren ‘scheepsportretten’ tot zijn oeuvre. Het Scheepvaartmuseum te Amsterdam bezit een aanzienlijk aantal van zijn werken, waaronder een schenking van Catharina Margaretha Sipkes (Haarlem 1861-1944, 2/3.7.3.3) uit 1940.

Havengezicht (het IJ bij Amsterdam?)

Olieverf op doek, 65 x 80,5 cm, design. en gedat. Joseph Sipkes, 1828
Collectie Stichting Schutte-Appeldoorn, Den Haag

2. *Jannetje Sipkes*, geb. West-Terschelling 7 jan. 1789, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 3 maart 1811, overl. ald. 21 febr. 1849.
3. Jan, volgt 2/3.3.
4. Neeltje, volgt 2/3.4.
5. Pieter, volgt 2/3.5.
6. Maartje, volgt 2/3.6.
7. Cornelis, volgt 2/3.7.

a Pieter A. Scheen, *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1950, M-Z en supplement*, 's-Gravenhage, 1970, pag. 365.

8. *Grietje Sipkes*, geb. Amsterdam (?) 1 febr. 1798.
9. *Jacob Sipkes*, geb. Amsterdam (?) 7 nov. 1799.
10. *Jacob Sipkes*, geb. 29 april 1802.

2/3.3. *Jan Sipkes*, geb. West-Terschelling 1 aug. 1790, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 3 maart 1811, koopvaardijkapitein, overl. Amsterdam 6 febr. 1849, tr. Amsterdam 14 mei 1817 *Jemtje Klases Sipkes*, geb. Ameland 16 febr. 1788, ged. (Doopsgez.) Ballum 10 febr. 1811, overl. Haarlem 26 mei 1875, dr. van Claas Sipkes (4/5.4) en Trijntje Jacobs Bakker.

Jemtje Klases Sipkes (1788-1875), weduwe van *Jan Sipkes* Fzn., 8,4 x 5,2 cm
Nederlandsch Photographische Copieer-Vereeniging J.M. Hessing & D. van
Proijen, Rotterdam

Collectie Stichting Schutte-Appeldoorn, Den Haag

Een tweede exemplaar, naar welk deze foto geïdentificeerd kon worden, bevindt
zich bij het Scheepvaartmuseum te Amsterdam (hier met adres Ch. Binger & Co.),
uit de schenking van C.M. Sipkes te Haarlem in 1940 (zie bij *Joseph Sipkes*, 2/3.1)

Uit dit huwelijk:

1. *Feijke Sipkes*, geb. Amsterdam 12 nov. 1821, overl. Sloterdijk 29 juli 1844.
2. *Nikolaas Sipkes*, geb. Amsterdam 25 nov. 1823, mr. timmerman te Amsterdam en Haarlem, overl. ald. 15 jan. 1882, tr. Texel 14 mei 1851 *Jannetje Boon*, geb. Dijkmanshuizen (Texel) 24 febr. 1829, overl. Haarlem 4 nov. 1899, dr. van Arien Cornelisz Boon en Neeltje Sipkes (2/3.4).

Uit dit huwelijk:

- 1) dochter, levenloos geb. Amsterdam 17 febr. 1852.
- 2) zoon, levenloos geb. Amsterdam 4 dec. 1852.
- 3) *Jan Feiko Adriaan Sipkes*, geb. Amsterdam 26 okt. 1853, overl. Haarlem 18 jan. 1863.
- 4) *Adriaan Cornelis Sipkes*, geb. Amsterdam 6 jan. 1856, lid fa. Blitz & Co., handelsdrukker en koopman, employé Drukkerij G.J. Thieme N.V. te Nijmegen, chef drukkerij Nieuwsblad voor Deventer, overl. Deventer 4 maart 1909, tr. Rheden 8 mei 1895 *Jantje Slik*, geb. Dieren 15 mei 1868, overl. Twello 15 febr. 1949, dr. van Gerhardus Slik, schilder te Dieren, en Jacoba Wilhelmina Jacobsen.
- 5) *Neeltje Sipkes*, geb. Haarlem 7 juli 1859, overl. ald. 3 jan. 1933, tr. Haarlem 27 aug. 1884 *Petrus Valentinus Hubertus van den Heuvel*, geb. Boxmeer 14 febr. 1860, timmerman te Haarlem, overl. ald. 28 juli 1938, zn. van Henricus Petrus van den Heuvel en Johanna Maria Hubertina Gerrards.
- 6) *Jacobus Sipkes*, geb. Haarlem 1 okt. 1862, overl. ald. 15 nov. 1870.
- 7) *Emma Sipkes*, geb. Haarlem 7 nov. 1866, overl. ald. 1 juli 1914, tr. Haarlem 26 juni 1890 *Jan Frederik Bekker*, geb. ald. 3 dec. 1865, bloemkweker ald., overl. ald. 16 dec. 1927, zn. van Jan Frederik Bekker, spekslager, en Maria Gezina Elisabeth van Nes.
3. *Jan Sipkes*, geb. Amsterdam 9 juli 1829, winkelier en agent van verzekeringsmaatschappijen te Den Burg, tabaksfabrikant, overl. Haarlem 13 jan. 1893, tr. Texel 27 okt. 1853 *Naantje Roeper*, geb. De Waal (Texel) 17 juni 1833, overl. Haarlem 16 sept. 1908, dr. van Jacob Roeper, veehouder, en Guurtje Kuiper.

Uit dit huwelijk:

Jan Nikolaas Sipkes, geb. Den Burg 25 sept. 1858, emballeur, overl. Haarlem 12 jan. 1946, tr. Loosdrecht 14 okt. 1882 *Willemijntje Wingelaar*, geb. ald. 24 dec. 1861, overl. Haarlem 5 aug. 1920, dr. van Leendert Wingelaar, slager en kruidkundige, en Willemijntje van der Vliet.

2/3.4. *Neeltje Sipkes*, geb. Amsterdam 27 febr. 1792, ged. (Doopsgez.) ald. 3 maart 1811, overl. Dijkmanshuizen (Texel) 7 april 1831, tr. Amsterdam 18 mei 1820 *Arien Cornelisz Boon*, geb. De Waal (Texel) 30 aug., ged. ald. 2 sept. 1792, landbouwer ald. en te Dijkmanshuizen, later wagenaar en voerman te Den Burg, overl. Westergeest (Texel) 1 dec. 1855, zn. van Kornelis Kornelisz Boon, landman, en Martje Ariens Spigt.

Uit dit huwelijk:

1. *Martje Ariens Boon*, geb. De Waal 14 mei 1821, overl. Den Burg 30 aug. 1847, tr. Texel 1 mei 1845 *Klaas Luitsen*, geb. Den Burg 3 febr. 1821, grofsmid ald., smid te Den Helder (1850), overl. Bloemendaal (Meerenberg) 25 febr. 1879, zn. van Klaas Simons Luitsen, wagenmaker, later deurwaarder te Den Burg, en Neeltje Kooiman; hij hertr. Den Helder 13 sept. 1850 *Cornelia Cornelisdr Griek*.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Neeltje Luitzen*, geb. Den Burg 28 mei 1845, overl. Amsterdam 18 mei 1921, tr. Texel 24 sept. 1868 *Cornelis Bakker Ariszoon*, geb. Oost (Texel) 8 jan. 1838, veehouder, later visserman, overl. Den Helder 24 juli 1894, zn. van Aris Bakker, veehouder te Oost, en Antje Bruin.
- 2) *Antje Luitzen*, geb. Den Burg 20 april 1847, vertrok 6 april 1852 naar Den Helder.
2. *Maria Boon*, geb. Dijkmanshuizen 19 nov. 1823, overl. Oosterend 3 aug. 1898, tr. Texel 11 mei 1854 *Pieter Bremer*, geb. Oudeschild 1 okt. 1819, boer, overl. Oosterend 13 april 1897, zn. van Arie Pietersz Bremer, broodbakker te Oudeschild, en Jannetje Dirks Smit.
3. *Grietje Boon*, geb. Dijkmanshuizen 7 juni 1826, overl. Amsterdam 20 nov. 1896, tr. Texel 25 okt. 1849 *Reijer Koning*, geb. Oost (Texel) 7 jan. 1823, schipper (1849), overl. De Rijp 13 april 1909, zn. van Pieter Koning, landbouwer en landeigenaar te Oost, en Gerbrig Boon.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Gerbrig Koning*, geb. Oosterend 15 maart 1851, overl. Amsterdam 14 april 1921, tr. Den Helder 10 aug. 1876 *Lambertus Kleijn*, geb. Hasselt 15 okt. 1855, schipper, later winkelier te Den Helder, bootwerker te Amsterdam, overl. ald. 23 jan. 1909, zn. van Jan Kleijn, schipper, en Antje Gorter.
- 2) *Pieter Koning*, geb. De Cocksdorp 16 aug. 1853, schipper te Den Helder en Amsterdam, overl. Zaandam 26 aug. 1938, tr. Den Helder 27 juni 1885 *Eibertje Kok*, geb. Nunspeet 20 mei 1859, overl. Zaandam 23 mei 1937, dr. van Elbert Kok, schipper, en Marretje Groothuis.
- 3) *Neeltje Koning*, geb. De Cocksdorp 15 maart 1855, overl. Alkmaar 6 jan. 1920, tr. Den Helder 14 juni 1878 *Cornelis Wagemaker*, geb.

Wieringen 13 maart 1851, schipper te Barsingerhorn, overl. ald. 7 febr. 1933, zn. van Gerbrig Wagemaker.

- 4) *Adrianus Koning*, geb. De Cocksdorp 3 juni 1857, overl. Den Helder 5 maart 1875.
- 5) *Rennetta Koning*, geb. De Cocksdorp 6 april 1862, overl. Amsterdam 19 april 1939, tr. Den Helder 1 sept. 1892 *Gerrit Jansen*, geb. ald. 21 jan. 1863, varensgezel ald., bootwerker te Amsterdam, overl. ald. 21 febr. 1907, zn. van Hendrik Jansen, landman te Den Helder, en Antje Kooger.
4. Jannetje Boon 1829-1899, tr. 1851 Nicolaas Sipkes (vermeld sub 3.2).

2/3.5. *Pieter Sipkes*, geb. Amsterdam 8 april 1793, ged. (Doopsgez.) ald. 6 maart 1815, koopvaardijkapitein, overl. Dordrecht 6 april 1848, tr. Amsterdam 28 mei 1817 *Catharina van der Wissel*, geb. Zierikzee 6 febr. 1796, opgenomen in het weeshuis der Doopsgezinde Collegianten de Oranjeappel te Amsterdam 31 dec. 1807 (afkoop gedaan 11 juli 1816), ged. (Doopsgez.) Amsterdam 6 maart 1815, overl. Utrecht 22 okt. 1873, dr. van Tobias van der Wissel, winkelier te Goes, en Elisabeth den Boer.

Uit dit huwelijk:

1. *Feijke Sipkes*, geb. Amsterdam 2 febr. 1818, overl. ald. 18 febr. 1818.
2. *Maria Elisabeth Sipkes*, geb. Amsterdam 10 jan. 1820, ged. (Doopsgez.) Rotterdam in sept. 1838, overl. ald. 17 dec. 1893, tr. Dordrecht 5 aug. 1846 *Johannes Maarten Kleeuwens*, geb. Goes 6 nov. 1814, rijksontvanger te Ellemeet 1846, Zierikzee 1849, Renesse 1854, Montfoort 1860 en Rotterdam, overl. ald. 27 dec. 1901, zn. van François Kleeuwens en Elisabeth Geertruij de Jongh.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Elisabeth Geertruida Kleeuwens*, geb. Ellemeet 8 mei 1847, overl. Zierikzee 11 jan. 1850.
- 2) *Petronella Catharina Kleeuwens*, geb. Zierikzee 2 febr. 1849, overl. Rotterdam 11 mei 1918, tr. Delfshaven 10 juni 1881 *Abraham Anthony Haman*, geb. Middelburg 24 okt. 1848, agent in steenkolen te Rotterdam 1893-1907, sigarenwinkelier te 's-Gravenhage, overl. ald. 1 febr. 1908, zn. van Antonius Jozua Haman en Anna Pieterella Beheydt.
- 3) *Elisabeth Geertruida Kleeuwens*, geb. Zierikzee 24 dec. 1850, pensionhoudster te 's-Gravenhage, overl. Rotterdam 5 juli 1923.
- 4) *Catharina Kleeuwens*, geb. Zierikzee 11 jan. 1853, overl. Zeist 21 nov. 1936, tr. Delfshaven 4 juni 1884 *Egbert Smilde*, geb. Heerenveen 9 aug. 1851, commies der belastingen (1884), overl. Amersfoort 23 april 1940, zn. van Lubbert Egberts Smilde, olieslager, en Trijntje Abes de Nes.

- 5) *Françoise Kleeuwens*, geb. Renesse 8 nov. 1854, woonde tot 12 febr. 1937 te Utrecht, tr. Delfshaven 8 aug. 1879 *Nicolaas Egmond*, geb. Hoogwoud 12 nov. 1852, muziekleraar te Rotterdam, overl. Calprino (Zwits.) 23 aug. 1923, zn. van Arien Egmond, boekhandelaar te Enkhuizen, en Maartje Kos.
- 6) *Maria Elisabeth Johanna Martina Kleeuwens*, geb. Renesse 5 nov. 1856, overl. Rotterdam 15 febr. 1925, tr. *Johann Philipp Exel*, geb. Well (Gld.) 17 okt. 1855, verzekeringagent te Gouda, faillieerde in 1900 en vertrok 7 juli 1900 naar Brussel, zn. van Peter Adam Exel, hoofdonderwijzer te Veen en van de Christelijke lagere school te Zierikzee 1868, directeur van de Inrichting tot opvoeding en opleiding van kinderen van zendelingen te Utrecht 1878, en Engelina Arnolda Gijsberta van Leeuwen.
- 7) *Johannes Martinus Kleeuwens*, geb. Renesse 30 aug. 1859, overl. Montfoort 1 jan. 1860.
- 8) *Johannes Martinus Kleeuwens*, geb. Montfoort 11 juni 1861, overl. ald. 19 aug. 1861.
3. *Jacob Sipkes*, geb. Amsterdam 30 juli 1822, notaris te Domburg 1859 en St. Maartensdijk 1861-'89, lid Prov. Staten van Zeeland, overl. Leiden 17 okt. 1892, tr. St. Maartensdijk 11 sept. 1863 *Otteline Wilhelmine Was*, geb. ald. 30 nov. 1842, overl. Arnhem 9 april 1906, dr. van ds. Marinus Was, Hervormd predikant te IJzendijke 1834 en St. Maartensdijk 1841-'72, en jkvr. Constance Justine Charlotte de Casembroot.
Uit dit huwelijk:
 - 1) Mr. *Otto Wilhelm Sipkes*, geb. St. Maartensdijk 24 juni 1864, advocaat te Leiden, kantonrechter plv. ald. 1892, rechter te Rotterdam 1909 en 's-Gravenhage 1917, raadsheer in het Gerechtshof ald. 1921, benoemd tot raadsheer in de Hoge Raad 1927, maar wegens ziekte op zijn verzoek weer benoemd in het Hof, lid van het College van regenten over de strafgevangenen te 's-Gravenhage, overl. Wassenaar 16 okt. 1928, tr. Vlissingen 8 sept. 1896 *Jacoba Maria Winkelman*, geb. ald. 1 nov. 1870, overl. 's-Gravenhage 1 sept. 1958, dr. van Robert Thomas Winkelman, apotheker te Vlissingen, en Maria Neeltje van de Plassche.
 - 2) Mr. *Marinus Pieter Sipkes*, geb. St. Maartensdijk 10 juni 1866, kantonrechter plv. te Leiden 1899, griffier van het kantongerecht te Vianen 1902, kantonrechter te Terneuzen 1907 en Middelburg 1910, ridder Ned. Leeuw, overl. Middelburg 4 juli 1936, tr. Vlissingen 11 april 1902 *Elisabeth Catharina Jansen*, geb. ald. 31 aug. 1870, overl. 's-Gravenhage 18 aug. 1947, dr. van Isaac Cornelis Jansen, winkelier, en Cornelia Elisabeth Massee.

4. *Elisabeth Sipkes*, geb. Amsterdam 12 mei 1824, overl. Buiksloot 13 dec. 1875, tr. Amsterdam 4 okt. 1853 *Adolphus Wilhelmus van Douwe*, geb. Rotterdam 1 april 1814, geneesheer te Menaldum, Watergraafsmeer (1854), Nieuwer-Amstel (1855), Oostwoud (1861), Sneek (1873) en Buiksloot (1875), overl. ald. 7 sept. 1883, zn. van Franciscus Josephus van Douwe, chirurgijn te Rotterdam, en Saakje Datz.
Uit dit huwelijk:
Adolph Wilhelm Elisa van Douwe, geb. Oostwoud 5 sept. 1861.
5. *Tobias Sipkes*, geb. Amsterdam 10 jan. 1826, overl. ald. 11 jan. 1826.
6. *Tobias Sipkes*, geb. Amsterdam 4 dec. 1826, scheepsgezagvoerder, overl. Amsterdam 18 dec. 1890, tr. Harlingen 16 april 1853 *Jetske Alta*, geb. ald. 9 dec. 1833, overl. Amsterdam 21 nov. 1868, dr. van Durk Johannes Alta, scheepsbouwmeester en diaken van de Hervormde gemeente 1839, '43 te Harlingen, en Albertina Cornelis van der Veer.
Uit dit huwelijk:
Pieter Sipkes, geb. Harlingen 8 febr. 1867, koopman, overl. Hilversum 6 nov. 1932, tr. Abcoude-Baambrugge 20 okt. 1892 *Anna Maria Eblé*, geb. Amsterdam 6 jan. 1868, overl. ald. 2 dec. 1937, dr. van Christiaan Friedrich Eblé, wijnkoper, en Anna Maria Spohler.
7. *Joseph Sipkes*, geb. Dordrecht 23 mei 1829, directeur van het Rijkstelegraafkantoor te Utrecht, overl. ald. 24 mei 1893.
8. *Cornelia Sipkes*, geb. Dordrecht 1 juli 1831, overl. na 1854.
9. *Jan Sipkes*, geb. Dordrecht 25 april 1835, 1ste luitenant infanterie, overl. Utrecht 23 okt. 1870.
- 2/3.6. *Maartje Sipkes*, geb. Amsterdam 21 nov. 1794, ged. (Doopsgez.) ald. 26 febr. 1815, overl. Zaandam 19 febr. 1831, tr. Amsterdam 20 nov. 1822 *Anthonie van der Wissel*, geb. Zierikzee 3 febr. 1797, ged. (Doopsgez.) Haarlem 3 nov. 1816, ging met attestatie naar Amsterdam in mei 1818, heel- en vroedmeester te Zaandam, overl. ald. 2 febr. 1848, zn. van Tobias van der Wissel en Elisabeth den Boer (vermeld sub. 2/3.5).
Uit dit huwelijk:
 1. *Elisabeth van der Wissel*, geb. Zaandam 22 jan. 1824, overl. Epe, h. Soltane, 23 febr. 1903, tr. Amsterdam 19 juni 1851 *Caspar Geres Bosch*, geb. ald. 13 nov. 1822, behanger en schilder ald., overl. ald. 9 mei 1889, zn. van Caspar Geres Bosch, behanger te Amsterdam, en Anna Katriena Koorling.
 2. *Felix van der Wissel*, geb. Zaandam 18 mei 1827, heel- en vroedmeester te Amsterdam, secretaris 1872-'79 en erelid 1899 van het Genootschap ter Bevordering van Heel- en Verloskunde ald., overl.

Epe, h. Soltane, 18 juni 1900, tr. Bolsward 5 aug. 1855 *Anna Cornelia Kuiper*, geb. ald. 27 febr. 1831, overl. Amsterdam 7 nov. 1887, dr. van Esge Taco Kuiper, notaris 1822-overl., lid van de raad en van de gemeenteraad 1831-1853 en voogd 1837-overl. (rentmeester 1842/'43, '52/'53) van het weeshuis te Bolsward, en Neeltje Feenstra, voogdes van het weeshuis te Bolsward 1837-overl.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Maria van der Wissel*, geb. Amsterdam 11 mei 1856, overl. ald. 11 dec. 1862.
- 2) *Neeltje van der Wissel*, geb. Amsterdam 27 dec. 1858, overl. Epe, h. Soltane, 29 april 1950.
- 3) *Cornelia Elizabeth van der Wissel*, geb. Amsterdam 13 febr. 1860, lerares Duits, overl. Bilthoven 12 dec. 1936, tr. Amsterdam 30 sept. 1897 prof. dr. *Johan Gerrit Appeldoorn*, geb. Harlingen 12 nov. 1862, theol. doct. Amsterdam 1903, Doopsgezind predikant te Gorredijk-Lippenhuizen 1889 en Emden 1904, hoogleraar in de leer aangaande God (sedert 1921 de wijsgerige inleiding tot de godsdienstwetenschap) aan de Gemeentelijke Universiteit en de Christelijke ethiek, de Christelijke geloofsleer en de catechetiek aan het Doopsgezinde Seminarie te Amsterdam 1916-'32, lid van Teylers Godgeleerd Genootschap 1924-'42, secretaris van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, overl. Bilthoven 7 febr. 1945, zn. van Jan Appeldoorn, apotheker, 2de luitenant 1840, 1ste luitenant 1845 en kapitein 1856 der dienstdoende schutterij, voogd der algemene armen 1863 te Harlingen, schutterij-ereten (1853), en Joukje Alberts Stuur.
- 4) *Elisabeth van der Wissel*, geb. Amsterdam 8 april 1861, overl. Epe, h. Soltane, 12 febr. 1940.
- 5) Ds. *Anthonie van der Wissel*, geb. Amsterdam 11 mei 1862, Doopsgezind predikant te Tjalleberd 1888 en Drachten 1890, Vrijzinnig Hervormd predikant te Leiden 1903-'25, overl. Bilthoven 1 aug. 1951, tr. 1e Arnhem 20 aug. 1891 *Geertrui Maria Herderschee*, geb. Nijmegen 19 maart 1854, overl. Bilthoven 3 april 1929, dr. van ds. Johannes Hooijkaas Herderschee, litt. class. cand., theol. drs., predikant te Kamperveen 1847, Edam 1850 en Nijmegen 1852-'84, voorzitter van de commissie der departementale Nutsscholen, oprichter en secretaris van het hoofdbestuur van de Evangelische Maatschappij, lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1876, secretaris van de commissie voor het Protestantse Ziekenhuis te Nijmegen, bestuurslid van de afdeling Nijmegen tot Afschaffing van sterken drank, lid van het hoofdbestuur

der Vereeniging voor Lijkverbranding, bestuurder van het Nederlandsch Zendelinggenootschap, en Jeanne Petronella Maria Brutel de la Rivière; tr. 2e De Bilt 10 febr. 1931 *Jeannette Donker*, geb. Amersfoort 9 febr. 1878, overl. Lochem 8 april 1955, dr. van Hendrik Donker en Aartje Hageman.

- 6) *Maria van der Wissel*, geb. Amsterdam 21 febr. 1864, overl. ald. 13 juni 1869.
- 7) *Felix van der Wissel*, geb. Amsterdam 25 april 1865, boomkweker op Oost-Raven te Epe,^a overl. Soest 13 april 1945, tr. 1e Groningen 27 juni 1902 (echtsch. ingeschr. ald. 14 maart 1918) *Alberdina Margaretha Kolk*, geb. ald. 14 mei 1878, overl. ald. 5 nov. 1963, dr. van Herman Berend Kolk en Afiena Hammink Veltman; tr. 2e Vriezenveen 25 sept. 1919 *Hannah Isabella Thorn Leeson*, geb. Ter Aar 25 dec. 1873, overl. Soest 4 febr. 1961, dr. van John Thorn Leeson, geneeskundige te Ter Aar (1856), Stad aan 't Haringvliet (1874) en IJsselmonde (1895), lid van de Geneeskundige raad in Zuid-Holland, en Catharina Elisabeth Egberta Klinkenberg.
- 8) *Anna Cornelia van der Wissel*, geb. Amsterdam 13 juli 1866, overl. Nijmegen 17 juni 1953, tr. Epe 16 juli 1902 dr. *Hendrik Ludwijn Visser*, geb. Schiedam 26 dec. 1872, pharm. doct. Marburg 1894, apotheker te Nijmegen, lid van de Gezondheidsraad, gouverneur van Rotary-Nederland 1935, overl. Nijmegen 17 mei 1944, zn. van Frans Visser, drogist te Schiedam, en Johanna van Linden van den Heuvel.
- 9) *Fenna van der Wissel*, geb. Amsterdam 19 juni 1869, overl. Bilthoven 3 aug. 1951, tr. Amsterdam 16 juni 1898 dr. *Jan Prince*, geb. Gouda 17 mei 1869, med. doct. Amsterdam 1895, geneesheer te Hoorn 1898 en Nijmegen 1901-'35, overl. Utrecht 13 juni 1954, zn. van Cornelis Jan Christiaan Prince, lid fa. Jan Prince & Zonen, pijpenfabrikanten en pottenbakkers de Vergulde Hespel en de Berg 1877, steenkolenhandelaren 1873, kassiers 1873, correspondenten van de Onderlinge Brandwaarborg Mij. onder de directie van De Jong & Comp. te Amsterdam, lid (1873-'77) en voorzitter (1879-'80) van de Kamer van Koophandel, 2de luitenant d.d. schutterij (1862), commissaris-pandmeester van de Commissie over de Pijpenfabrieken en Pijpenhandel 1873-'80, bestuurslid 1874-'75, '80 en voorzitter van de Mij. tot Bevordering van Nijverheid, dep. Gouda (1877-'79), commissaris (1867-'73) en secretaris (1874-'75) van de

a Hij gaf zijn naam aan een door hem gekweekte thuja en een roos (?).

Bereiding en Uitdeeling der Oeconomische Soep opgericht in den jaare 1804, bestuurslid (1879) en secretaris (1880-'81) van het Stedelijk Museum te Gouda, en Cornelia Jakoba Diderika de Jong, bestuurslid van het Genootschap van moederlijke weldadigheid (1880) te Gouda.

3. *Maartje van der Wissel*, geb. Zaandam 16 maart 1829, overl. Rotterdam 2 mei 1914, tr. Leiden 24 juni 1857 *Abraham de Munnik*, geb. ald. 21 aug. 1825, koopman te Rotterdam, overl. ald. 1 febr. 1885, zn. van Jan de Munnik, ijzerkoper te Leiden, en Amalia Johanna Elisabeth van der Feltz en wedr. van Hermina Femmietje van den Berg.

Uit dit huwelijk:

Felix de Munnik, geb. Leiden 26 okt. 1863, tuinder te Epe, overl. Nijmegen 29 april 1944, tr. Epe 22 april 1905 *Eva Dina Langevoort*, geb. ald. 22 aug. 1867, overl. ald. 6 nov. 1936, dr. van Harmen Langevoort, dagloner te Epe, en Alberdina Riphagen.

4. *Wijbrand van der Wissel*, geb. Zaandam 18 febr. 1831, overl. ald. 19 febr. 1831.

2/3.7. Cornelis Sipkes, geb. Amsterdam 18 juni 1796, ged. (Doopsgez.) ald. 19 febr. 1816, scheepstagrijn, zaakwaarnemer, koopvaardijkapitein, overl. Dordrecht 8 mei 1831, tr. Den Helder 14 april 1822 *Aaltje Korff*, geb. ald. 1 mei 1802, overl. ald. 22 mei 1834, dr. van Pieter Korff, zaakgelastigde, commissionnair, en Trijntje Willems Slot(h).

Uit dit huwelijk:

1. *Feike Sipkes*, geb. Den Helder 3 jan. 1823, tweede stuurman op de Passaroeang, overl. Den Helder 2 dec. 1847.
2. *Pieter Sipkes*, geb. Den Helder 29 nov. 1824, overl. ald. 21 aug. 1896.
3. *Cornelis Sipkes Czn.*, geb. Den Helder 28 maart 1826, confiturier, koek- en banketbakker te 's-Gravenhage 1852 en Haarlem 1852, fabrikant van conserven en confituren ald. 1865, overl. ald. 21 nov. 1889, tr. 1e Rotterdam 5 mei 1852 *Catharina Margaretha Kater*, geb. Hendrik-Ido-Ambacht 20 juli 1827, overl. Haarlem 28 jan. 1857, dr. van Joost Kater, onderwijzer, en Clasina Brandt; tr. 2e Willescop 11 mei 1858 *Grietje Kater*, geb. Hendrik-Ido-Ambacht 7 dec. 1831, lid firma Corns. Sipkes, fabrikanten van conserven en confituren te Haarlem 1890, overl. Santpoort 9 mei 1919, zuster van zijn eerste echtgenote.

Uit het eerste huwelijk:

- 1) *Cornelis Hermanus Sipkes*, geb. Haarlem 18 juli 1854, overl. Rotterdam 14 april 1856.

Uit het tweede huwelijk:

- 2) *Cornelis Sipkes*, geb. Haarlem 16 sept. 1859, adjunct-commies ter gemeentesecretarie ald., overl. ald. 4 nov. 1893.

- 3) *Catharina Margaretha Sipkes*, geb. Haarlem 23 juli 1861, onderwijzeres, employé bij de firma Corns. Sipkes ald., overl. ald. 29 juni 1944.
- 4) *Feiko Sipkes*, geb. Haarlem 19 dec. 1863, lid firma Corns. Sipkes, later employé Docter's Conservenfabriek te Beverwijk, overl. ald. 10 april 1940, tr. Haarlem 10 jan. 1895 *Thérèse Johanna Voet*, geb. ald. 13 okt. 1871, overl. ald. 13 april 1945, dr. van Willem Hendrik Voet, tabakshandelaar, en Christina Sandrina Gehrels (ook vermeld sub 5).
- 5) *Joost Sipkes*, geb. Haarlem 2 mei 1867, lid firma Corns. Sipkes, diaken der Doopsgezinde gemeente 1898-overl., overl. ald. 15 febr. 1912, tr. Haarlem 10 dec. 1896 *Wilhelmina Hendrika Voet*, geb. ald. 21 jan. 1872, overl. 's-Gravenhage 23 nov. 1956, dr. van Willem Hendrik Voet en Christina Sandrina Gehrels (vermeld sub 4).
- 6) *Clasina Aleida Sipkes*, geb. Haarlem 8 febr. 1869, verpleegster ald., overl. ald. 14 juli 1935.

4. *Andries Sipkes*, geb. Den Helder 8 febr. 1828, zeeman, timmerman bij de Marine, timmerman, overl. Amsterdam 7 aug. 1901, tr. 1e Den Helder 15 febr. 1855 *Stephana Bouman*, geb. Abcoude 17 maart 1829, overl. Den Helder 2 maart 1885, dr. van Jan Bou(w)man en Elizabeth Geijsel; tr. 2e Amsterdam 17 nov. 1886 *Magdalena Maria Moreu*, geb. Weesp 10 dec. 1839, overl. Amsterdam 13 april 1916, dr. van Jacob Moreu en Louise Jeanne van Ellinckhuysen.

Uit het eerste huwelijk:

- 1) *Elisabeth Sipkes*, geb. Amsterdam 24 juni 1855, overl. ald. 14 jan. 1856.
- 2) *Cornelis Sipkes*, geb. Vlissingen 12 mei 1861, in dienst van het Oost-Indisch Leger, werkman, overl. Amsterdam 20 okt. 1945, tr. Amsterdam 26 juli 1911 *Johanna Maria van den Heuvel*, geb. Utrecht 3 april 1864, overl. Amsterdam 3 febr. 1925, dr. van Gijsbert van den Heuvel en Geertruida van Eck en weduwe van Franciscus Ludovicus Fortunali.
- 3) dochter, doodgeb. Den Helder 9 febr. 1870.
5. *Jacob Sipkes*, geb. Den Helder 23 okt. 1830, overl. ald. 19 okt. 1831.

II. Tichelaar

Uit het patronimicum van dochter Ake, die voorkomt in de overl. lijdensakte van haar zoon, wordt de enige Douwe die op Ameland voorkomt, als haar vader opgevoerd.

18/19 (?) *Douwe Abes Tichelaar*, leraar 1706-'46 en diaken 1711, '20, '24, '26, '29, '33, '35, '41, '43 van de Waterlandse Doopsgez. gemeente te Nes en Hollum, tr. N.N.

Uit dit huwelijk mogelijk:

Ake = 9.

III. Nel (?)

De naam Nel komt sporadisch voor. De naam Feike komt ook weinig voor. Daarom zijn Feyke Hansz en diens vader Hans Feykes hier als voorouders opgevoerd. Een ander probleem is, dat van de vrouw van Abraham Salm, Bregtje Feykes (10/11.3), de ouders nergens vermeld worden, hoewel er vrij veel over de familie Salm gepubliceerd is. Het feit dat zij in 1732 op Ameland geboren werd, was aanleiding haar hier op te voeren.

20/21. *Hans Feykes*, schipper of commandeur te Ballum (1731),^a tr. N.N.

Uit dit huwelijk mogelijk:

Feyke = 10.

10/11. *Feyke Hansz*, van Ameland, schipper op de Juffrouw Catharina (1731), 1734-'55, tr. mogelijk 1e *Saakje N.* en 2e vóór 1755 *Fokeltje Jans*.

23 mei, 27 aug. en 19 dec. 1731, Feyke Hansz met de Juffrouw Catharina (148 last) van Danzig, Elsenvos (= Elseneur) en opnieuw Elsenvos,^b passeert de Sont onderweg van Danzig naar Amsterdam 27 febr. 1734, '38, '40, '41, '45 (van Amsterdam), '46 (id.), '48 (id.), '49 (id.), '52 (twee keer, één keer van Middelburg), '53 en '55 (aldoor van Ameland). 1755: Tjelling Jansen en Baukjen Feikes te Ballum kopen van Feike Hansen en Fokeltje Jans 'sekere oosteinde huisinge', belend beoosten Claas Ceimpis en bewesten de Jan-Jacobsgemeente met hun gemeenschappelijke gang van vier voet breed voor f280.⁸

Mogelijk uit het eerste huwelijk:

1. Baukjen, volgt 10/11.1.
2. Jantjen = 5.
3. Bregtje, volgt 10/11.3.
4. Hans, volgt 10/11.4.
5. *Betje Feykes*, woonde op het Bickerseiland te Amsterdam (1782), overl. (aangeeg.) ald. (Eil.k.) 9 juli 1782, vervoerd naar Ballum op Ameland.

a M.C. Straatsma, *De Amelander walvisvaart*, Ameland, 1984, pag. 60.

b Groot 148 last, galjootsgeld betaald te Amsterdam na aankomst uit Danzig (23 mei 1731) en Helsingfors (27 aug. en 19 dec. 1731 (P. Bakker, Friese schippers op de Amsterdamse Oostzeevervaart in 1731, in: *It Beaken* 1977, pag. 244 en 245).

10/11.1. *Baukjen Feykes*, geb. 17 dec. 1724, overl. 16 maart 1803, begr. Ballum, tr. vóór 1756 *Tjelling Jansen*.

1755: zie boven.

Uit dit huwelijk:

1. *Aukje (Aucktjen) Tjellings*, geb. [Ballum] 30 mei 1757, ged. (Doopsgez.) Hollum 17 jan. 1779, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente te Ballum 1804, overl. 11 mei 1809, begr. Ballum, tr. Sloterdijk 29 aug. 1784 *Ane (Arent) Andries Visser*, geb. Ballum 1742/'43, op dezelfde lidmatenlijst 1804, visser, overl. Ballum 1 juni 1812.
1793: Arent Andrys en Aukien Tjellings te Ballum kopen van Sipke Claasen (4), oud-schipper ald., een huis voor f500.⁹
Uit dit huwelijk waarschijnlijk (onder anderen?):
Trijnke Anes Visser, ged. (Doopsgez.) Ballum 9 mei 1813.
2. *Sjoeke Tjellings*, geb. Ballum in sept. 1762, ged. (Doopsgez.) Hollum 20 mei 1782, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente te Ballum 1804, overl. ald. 10 juli 1818, tr. Hollum 16 febr. 1783 *Foppe Jacobs*, geb. ald. 1 dec. 1759, ged. (Doopsgez.) ald. 20 mei 1783, op dezelfde lidmatenlijst 1804, overl. Hollum 9 nov. 1811.
3. *Saakjen Tjellings*, op de lidmatenlijst van de Jan-Jacobsgemeente te Ballum 1804, overl. 26 okt. 1824.

10/11.3. *Bregtje Feykes*, geb. Ameland 11 aug. 1732, overl. Amsterdam 1 dec., begr. ald. (Eil.k.) 7 dec. 1790, tr. Amsterdam (O.k.) 9 nov. 1762^a *Abraham Salm*, geb. ald. 13 febr. 1718, burger 30 mei 1741 en mr. loodgieter en koorndrager ald., overl. ald. 10 dec., begr. ald. (Eil.k.) 14 dec. 1799, zn. van Isaac Salm, burger 1 okt. 1716 en koorndrager te Amsterdam, en Aagje Frederiks Boomkamp en wedr. van Giertje Veen.

15 dec. 1763: Abraham Salm, mr. loodgieter, en Brechgie Feykes, wonende op het Bickerseiland, testen (in de klasse van f4 à f8000); zij mag de gemeenschappelijke boedel tegen taxatie overnemen; hij prelegateert aan zijn zoon Isaac uit zijn eerdere huwelijk met Giertje Veen zijn linnen en wollen klederen; zijn erfgenamen zijn zijn zoon Isaac en de kinderen uit zijn tweede huwelijk; indien Isaac zonder descendenten komt te overlijden is het testament mutueel; tot voogden over de voorzoon worden zijn broer Dirk Salm en zijn zwagers Nicolaas Jongeling en Cornelis de Veer benoemd; zijn moeder krijgt eventueel de legitieme.¹⁰

Uit dit huwelijk:

- a Bij de ondertrouw geeft zij op Gereformeerd te zijn; zij wordt geassisteerd door Jan Tiggelaar (zn. van Rijnier Tichelaar, burger 14 febr. 1709 en factor te Amsterdam, en Sara Jans), geb. Amsterdam 1717/'18, burger 28 febr. 1743 en factor ald., tr. (ondertr. Amsterdam [pui] 15 maart 1743) Alida van der Horst, geb. ald. 1718/'19, dr. van Pieter van der Horst.

1. *Aagje Salm*, doodgeb. Amsterdam in 1761.
2. *Agatha Salm*, geb. en overl. Amsterdam in 1764.
3. *Jacob Salm*, geb. Amsterdam 29 dec. 1765, makelaar in assurantiën en cargadoor ald., overl. ald. 23 juni, begr. ald. (Eil.k.) 26 juni 1839, tr. Uithoorn 29 april 1792 *Sara Smidt van Gelder*, geb. Enkhuizen 19 okt. 1770, overl. Amsterdam 5 jan. 1818, dr. van ds. Hendrik van Gelder, student aan het Doopsgezinde Seminarie te Amsterdam (vanwege de gemeente in de Zon) okt. 1755, proponent 1757, Doopsgez. predikant te Ouddorp 1760, Enkhuizen 1765, Enschede 1771 en West-Zaandam 1781-overl. 1808, en Maria Smidt.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Abraham Salm*, geb. Amsterdam 12 febr. 1793, winkelier (1820), koopman in garen en band, regent van het weeshuis der Doopsgezinde Collegianten de Oranjeboom 1834-overl., 2de luitenant 1820, 1ste luitenant 1822 en kapitein 1824-'28 schutterij ald., lid van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten 1850, overl. Amsterdam 26 aug. 1858, tr. 1e Amsterdam 3 nov. 1820 *Maria Rekker*, geb. ald. 13 aug. 1799, overl. ald. 21 sept. 1826, dr. van Jan Rekker, apotheker (1820) te Amsterdam, en Josina Susanna Tak (ook vermeld sub 2); tr. 2e Amsterdam 16 april 1828 *Maria Rekker*, geb. ald. 15 febr. 1805, overl. ald. 7 maart 1841, dr. van Bartholomeus Rekker en (Anna) Maria Ducellié; tr. 3e 's-Gravenpolder 9 dec. 1842 *Charlotta Augusta Hemerijk Tak*, geb. ald. 11 aug. 1809, overl. Bussum 12 maart 1888, dr. van Jan Hemerijk Tak, ontvanger te Goes, en Cornelia de Jongh.
- 2) *Maria Salm*, geb. Amsterdam 28 nov. 1794, overl. ald. 9 aug. 1875, tr. Amsterdam 4 nov. 1820 *Samuel Tak Rekker*, geb. ald. 7 dec. 1794, apotheker ald., overl. ald. 26 jan. 1865, zn. van Jan Rekker en Josina Susanna Tak (vermeld sub 1).
- 3) *Hendrik Salm*, geb. Amsterdam 19 nov. 1796, makelaar in assurantiën ald., overl. ald. 20 aug. 1862, tr. Borne 11 mei 1826 *Margaretha Stenvers*, geb. Enschede 18 juni 1801, overl. Almelo 15 okt. 1873, dr. van Lourens Stenvers en Maria Nieuwenhuis.
- 4) *Jacob Salm*, geb. Amsterdam 24 jan. 1799, makelaar in gerst ald., overl. ald. 1 april 1868, tr. Amsterdam 11 mei 1827 *Jacoba Salm*, geb. ald. 18 nov. 1806, overl. ald. 6 okt. 1870, dr. van Abraham Salm (10/11.3.7) en Joanna van Griethuisen.
- 5) *Brechtje Salm*, geb. Amsterdam 4 juni 1801, ged. (Doopsgez.) ald. 25 febr. 1821, overl. Zutphen 22 sept. 1877, tr. Amsterdam 20 nov. 1835 *Klaas Jan Cuperus*, geb. Vlissingen 5 sept. 1800, lid fa. Cuperus & Docter, apothekers te Amsterdam, overl. Utrecht

(krankzinnigengesticht) 2 nov. 1842, zn. van Bartholomeus Cuperus, koopman te Vlissingen, ging met (Doopsgez.) attestatie naar Dordrecht 20 maart 1810, koopman ald., en Johanna Standaart.

- 6) *Pieter Salm*, geb. Amsterdam 20 dec. 1803, koopman in garen en band ald., overl. ald. 17 febr. 1872, tr. Amsterdam 15 mei 1835 *Machtilda Catharina Maria Willink*, geb. ald. 20 dec. 1813, overl. ald. 10 maart 1886, dr. van Wouter Willink en Johanna Diderica Pagéz.
- 7) *Isaack Salm*, geb. Amsterdam 5 sept. 1805, overl. ald. 20 aug. 1821.
- 8) *Sara Salm*, geb. Amsterdam 16 sept. 1807, overl. Zutphen 25 jan. 1888.
4. *Aagje Salm*, doodgeb. [Amsterdam] in 1767.
5. *Aagje Salm*, geb. [Amsterdam] 9 mei 1768, begr. ald. (Eil.k.) 1 nov. 1770.
6. *Aagje Salm*, doodgeb. [Amsterdam] in 1770.
7. *Abraham Salm*, geb. Amsterdam 22 maart 1772, koornfactor ald., overl. ald. 20 sept. 1830, tr. 1e Amsterdam 26 maart 1797 *Jacoba van Griethuisen*, geb. ald. 23 dec. 1773, overl. ald. 10 okt. 1803, dr. van Abraham van Griethuisen en Jacoba Bakker; tr. 2e Amsterdam 10 febr. 1805 *Joanna van Griethuisen*, geb. ald. 8 jan. 1776, overl. Maarssen 27 jan. 1853, zuster van eerste echtgenote.

Uit het eerste huwelijk:

- 1) *Bregtje Salm*, geb. en overl. [Amsterdam] in 1799.
- 2) *Abraham Salm*, tweel. met de voorg., geb. en overl. [Amsterdam] in 1799.
- 3) *Abraham Salm*, geb. Amsterdam 29 okt. 1801, tabaksplanter in Indië, overl. Amsterdam 4 dec. 1876, tr. Amsterdam 14 sept. 1827 *Joanna Margaretha Rijnders*, geb. Kleef 11 okt. 1805, overl. Voorburg, h. Vreeburg, 3 april 1859, dr. van Michiel Rijnders en Hendrikje van Egmond.
- 4) *Dirk Salm*, geb. Amsterdam 29 juni 1803, overl. ald. 2 april 1838.

Uit het tweede huwelijk:

- 5) *Jacoba Salm*, 1806-1870, tr. 1827 *Jacob Salm* (10/11.3.3.4).
- 6) *Bregje Salm*, geb. [Amsterdam] 19 okt. 1807, overl. Nieuwer-Amstel 28 april 1892.
- 7) *Joanna Salm*, geb. Amsterdam 23 febr. 1810, overl. ald. 7 nov. 1882.
- 8) *Isaac Salm*, geb. Amsterdam 14 aug. 1812, koornfactor ald., overl. Ede 12 april 1875, tr. Ede 4 juni 1846 *Maria Lucretia Kleinhoonte*, geb. ald. 24 mei 1819, overl. Amsterdam 18 febr. 1851, dr. van Jan Jacob Kleinhoonte en Maria Cornelia Odijk.

- 9) *Agatha Salm*, geb. Amsterdam 3 nov. 1815, overl. ald. 25 mei 1840.
 10) *Jacob Salm*, geb. Amsterdam 4 maart 1818, overl. ald. 16 maart 1844.

10/11.4. *Hans Feykes Nel*, geb. 1733/'34, op de lidmatenlijst van de Doopsgez. Jan-Jacobsgemeente te Ballum 1804, schipper, commandeur op de *Jacob* (1759-'61, '64, '65),^a provisioneel representant 9 april 1798-18 jan. 1803, overl. Ballum 21 jan. 1817, tr. vóór 1760 *Antke Fopkes*, op dezelfde lidmatenlijst 1804, overl. 1805.

*Bloemenmand, paars, 4 x 4 tegels, door Pals Karsten, ca. 1760. In de vlag de naam hans feykes (commandeur op het koopvaardijship 'de Jacob' in de jaren 1759, 1760, 1761, 1764 en 1765)
 In een huis op Ameland
 Uit: Jan Pluis, Fries aardewerk deel VI: Harlingen - Producten 1720-1933, Leiden, 2005, pag. 22*

Hans Feikes passeert de Sont in 1753 (2 maal), '60 (2 maal), '62, 1769-'92 (55 maal), voor de helft van de keren afkomstig uit Ameland, de andere helft uit Amsterdam (1 maal uit Edam).

1760: Hans Feikis en Antke Fopkis te Ballum kopen voor f1000 zekere 'rojale huisinge' met 10½ voet grond aldaar van de erven van Bette Folkerts, weduwe van Hendrik Gerrits.¹¹

1774: Hans Feykes koopt voor f430 een huis plus vier achtendelen lands in en bij de Ballumer Miede van Tryn Pyters Eeuwes (?Cornelis).¹²

^a Jan Pluis, *Fries aardewerk deel VI: Harlingen - Producten 1720-1933*, Leiden, 2005, pag. 22.

1776: Hans Feykes en Antke Poppes te Ballum kopen voor f287.10.- drie stukken lands van Ids Alderts, Mennonietenleraar te Heerenveen.¹³

Uit dit huwelijk:

Feyke Hansen, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 11 febr. 1787,^a nog lidmaat ald. bij de gemeente Lam en Toren 1794, tr. (1e prokl. Hallum 16 april 1786) *Aafke Sijmons*, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 11 febr. 1787,^b nog lidmate ald. idem.

IV. Gerkes, Bakker, Oepkes

In deze familie komen gefixeerde geslachtsnamen pas geleidelijk tot stand en er is niet veel systeem in het doorgeven van de naam Bakker, vervolgens Oepkes, een familie die nog bestaat, en tenslotte Gerkes. Mijn dank gaat uit naar Rinse Spits voor vele vindplaatsen in het rechterlijk archief van Terschelling.

48/49. *Gerke* [N., tr. N.N.

Uit dit huwelijk:]

1. Cornelis, volgt 48/49.1.
2. *Jacob Gerkes*, te West-Terschelling, overl. na 1695.
3. Oepke = 24.

48/49.1. *Cornelis Gerkes Bakker*, te West-Terschelling (1695, 1712, '14), schipper op de *Stad Deutekom* (1731),^c diaken van de Vlaamse Doopsgezinde gemeente 1701, '09, '12, '35, overl. tussen 1736 en 1753, tr. *Marij Claas*, vermeld 1695, overl. vóór 1764, dr. van Claas Gerrits en Antje Willems.

Dec. 1701: Cornelis Gerkes, dan te West-Terschelling, verkoopt aan Pieter Olphertsen een huis en erf aan de zuidzijde van de Langeburen voor f95.¹⁴

17 juni 1704: Corneliz Gerkez verkoopt met last van Gerrit Ritskez en Jan Meynertz aan Pieter Sietsez een huis en erf aan de noordkant van de Langeburen voor f150.¹⁵

16 jan. 1712: Cornelis Gerkes, wonende in het Westeynde van Terschelling, bekend f480 schuldig te zijn aan de voogden van het weeskind van Doede Hilbrantsz en Anne Hielkez vanwege de koop van een huis en erf 'met staande en leggende ijser borden' (haardijzers?) aan de noordzijde van de Moolenstraat.¹⁶

16 juni 1764: een scheiding wordt geregeld van de nalatenschap van Marij Klaas door Sikke Jansz Visser, enig kind van Antje Cornelis, die een dochter was van

^a Getuigen: Hans Feikes, Sipke Klaazesz.

^b Getuigen: Hans Feikes, Sipke Klaazesz.

^c 125 last, galjoetgeld betaald te Amsterdam, komende van Danzig, 25 jan. en 18 juni 1731 (P. Bakker, Friese schippers op de Amsterdamse Oostzeevervaart in 1731, in: *It Beaken* 1977, pag. 246 en 125).

Cornelis Gerkes en Marij Klaas, Antje Johannes, weduwe van Gerke Cornelis Bakker, die een zoon was van Cornelis en Marij, vanwege hun vijf kinderen Grietje, Neke, Lysbeth, Cornelis en Johannes Gerkes (Antje en Gerke hadden 21 juni 1758 bij notaris Abraham Coymans te Amsterdam getesteed), Geertje Piers te Nieuwendam, dan vrouw van Pieter Sieb[es] Rotgans, eerder van Claas Cornelis Swaan, die een zoon was van Cornelis en Marij en als erfgename van haar man Claas volgens hun testament, opgemaakt 12 febr. 1742 voor notaris Hendrik van Aken; Sikke Jansz krijgt een vordering van f1000, Antje Johannes een vordering van 200 pond Vlaams ten laste van de provincie Zeeland, Geertje Piers een vordering van f1000 (die in 1753 was gekocht door Marij Klaas, weduwe van Cornelis Geerkes); onverdeeld blijft 1/32 scheepspart van de Strandvliet (schipper Cornelis Gerkes Bakker).¹⁷

Uit dit huwelijk:

1. *Antje Cornelis*, overl. vóór 1761, tr. *Jan Douwes Visser*, overl. vóór 1764. Uit dit huwelijk:

Sikke Jans Visser, overl. West-Terschelling 24 dec. 1779, tr. *Neeltje Jacobs*, te West-Terschelling, overl. na 1803.

21 jan. 1803: Neeltje Jacobs, weduwe van Sikke Visser, te West, bedlegerig, herroept eerdere beschikkingen en testeert; haar dochters Neeltje en Marritje Sikkes krijgen elk f300 vooruit uit de gemeenschappelijke boedel vanwege hun vadersgoed; de vier kinderen Jacob, Pieter, Cornelis en Rimkjen Tiebbes van Tiebbe Rienkes bij wijlen haar dochter Aaltje Sikkes krijgen een legaat van f200; erfgenamen worden de dochters Neeltje en Marritje Sikkes en kleindochter Rimkjen Tiebbes, ieder voor 1/3, maar het huis is alleen voor de twee dochters; wanneer Rimkjen komt te overlijden, dan komt haar deel aan haar broers Jacob en Cornelis Tiebbes; zij stelt Jan Posma aan tot voogd over haar minderjarige erven.¹⁸

2. *Klaas Cornelis Swaan*, op Terschelling (1742), overl. tussen 1743 en 1760, tr. voor 1742 *Geertje Piers*, op Terschelling (1742) en te Nieuwendam (1764), overl. in 1795, dr. van Pier Jelles en Marij Gerrits (28/29); zij hertr. voor 1764 Pieter Sieb(es) Rotgans.

12 febr. 1742: Claas Cornelisz Swaan en Geertje Piers op Terschelling testeren reciproom indien er kinderen zullen zijn bij het overlijden van beiden; de langstlevende zal de kinderen naar staats gelegenheid opvoeden, hun uitkeren naar welgevallen en in de voogdij voorzien; bij kinderloos overlijden krijgt zijn moeder Marij Claas, weduwe van Cornelis Geerkes, de legitieme; bij hertrouwen zal de overlevende f1500 uitkeren aan de erfgenamen van de overledene.¹⁹

16 juni 1764: Sikke Jansz Visser, de enige zoon van Jan Douwes Visser en Antje Cornelis, die een zuster was van Klaas Cornelisz Swaan, Antje Johannes Reneman, weduwe van Gerke Cornelisz Bakker, die een broer was van genoemde Klaas, vanwege haar vijf kinderen Grietje, Neke, Lysbeth, Cornelis en Johannes Gerkes, kwiteren voor de ontvangst van de f1500 die Geertje Piers, weduwe van Klaas Cornelis Swaan, overeenkomstig zijn testament van 12 febr.

1742 bij haar hertrouwen zou uitkeren aan zijn naaste verwanten, en wel 1/6, dat is f250, aan Sikke en aan ieder van de genoemde kinderen ook f250.²⁰

3. *Gerke Cornelis Bakker*, schipper (1731, '58) op de Stad Riga (1731),^a bakker te West-Terschelling (1733, '62), overl. tussen 5 jan. en 4 mei 1762, tr. Sloterdijk 21 febr. 1729 *Antje Johannes Reneman*, krijgt (Dooptgez.) attestatie naar Nieuwendam in 1738, overl. West-Terschelling 6 juni, begr. ald. 11 juni 1771, dr. van Johannes Reneman en Geertje Jouckes Fockma.

10 dec. 1736: Cornelis Gerkes, oud-schipper, stelt zich borg voor de afdracht van de tienden van berglonen, die mr. Andrias van Vossen, drossaart en rentmeester van Terschelling en Grien, toekomt van de bergers van de scheepsgereedschappen van de Stad Riga, gevoerd door zijn zoon Gerke Cornelis Bakker, die aan de grond is gelopen en van de lading, die uit steen bestaat.²¹

10 dec. 1736: schipper Gerke Cornelis Bakker verklaart dat de bergers hun uiterste best hebben gedaan om de Stad Riga van de grond te krijgen.²²

11 dec. 1736: een verklaring van de bergers dat zij op 25 nov. bij dag en bij nacht hun uiterste best hebben gedaan om genoemd schip te bergen; op 1 dec. verhinderde een storm verdere actie en op 3 dec. hebben zij hun pogingen gestaakt, maar toen was de lading al wel geborgen.²³

11 dec. 1736: nog een akte inzake bergloon.²⁴

21 juni 1758: mutueel testament van Gerke Cornelis Bakker, staande op zijn vertrek als schipper naar Riga, en Antje Johannis Reeneman, echtelieden op Terschelling (onder de f4000 gegoed); bij hertrouwen van de overlevende krijgen de kinderen de legitieme.²⁵

15 mei 1771: Antje Johannes Reneman, weduwe van Gerke Cornelisz Backer, te Terschelling, zwak van lichaam, testeert; de dochter Lysbet Gerkes, vrouw van Pieter Dirksz Reuvekam, krijgt een prelegaat van f100 wegens haar getrouwe dienst, de zoon Johannes Gerkes krijgt een prelegaat van f100, Geertje Joukes de Haan, dochter van Jouke de Haan en Grietje Gerkes, krijgt de zilveren beugel en riem.²⁶

Uit dit huwelijk:

- 1) *Grietje Gerkes Bakker*, ged. West-Terschelling 16 april 1730, overl. ald. 23 juli 1781, tr. *Jouke Piers de Haan*, overl. West-Terschelling 15 maart 1783.

28 juli 1777: mutueel testament van Jouke Piers de Haan en Grietje Gerkes, echtelieden te West-Terschelling (in de klasse van f2 à 4000 gegoed); indien zij komt te overlijden bij zijn afwezigheid worden Sipke Jacobs, goede bekende, en Cornelis Annes, beiden te West-Terschelling, verzocht

a 104 last, galjootgeld betaald te Amsterdam, komende van Riga, 11 sept. 1731 (Id., pag. 248).

het testament uit te voeren; indien hij kinderloos overlijdt, benoemt hij zijn moeder in de legitieme.²⁷

12 juni 1783: Cornelis Annes en Jacob Zipkes verkopen als voogden over de minderjarige kinderen van wijlen Jouke Piers de Haan aan Jan Tysen Wulp 1/16 part van een loodsschuit voor f248.²⁸

31 jan. 1786: Jilles Jansz Stada en Geertje Joukes de Haan en Jan Imkes Kleyn en Baukje Joukes de Haan op West verklaren dat Cornelis Annes en Jacob Sipkes door hun ouders Jouke Piers de Haan en Grietje Gerkes Bakker tot hun voogden waren aangesteld en wel de eerste bij testament van 28 juli 1777 (verleden voor notaris William Decker) en de tweede bij akte op Terschelling van 12 juni 1783; zij bedanken, kwiteren en ontslaan nu hun voogden.²⁹

10 maart 1786: Jilles Jansen Stada, man van Geertje Joukes de Haan, en Jan Imkes Klijn, man van Baukje Joukes de Haan, de enige kinderen en erfgenamen van Jouke Piers de Haan en Gritje Gerkes Bakker, regelen een scheiding; de eerste krijgt een vordering van f1000, de tweede een vordering van f500; voorts wordt de huisraad verdeeld.³⁰

19 juni 1788: Jilles Jansz Stada en Geertje Joukes de Haan verkopen aan Jan Tijssz Wulp, secretaris van Terschelling, een vordering van f1000, in 1757 verworven door Gerke Cornelis Bakker, welke hun was toegescheiden door hun ouders, genoemde Gerke en Antje Johannes Reneman.³¹

- 2) *Neke Gerkes Bakker*, overl. West-Terschelling 2 juni 1789, tr. (ondertr. West-Terschelling 17 nov. 1765) *Cornelis Annesz [de Jong]*, ged. ald. 12 juli 1739, schipper ald., overl. ald. 20 febr. 1805, zn. van Anne Cornelis en Antje Gossens.

23 okt. 1773: vroedvrouw Ytjen Hellendoorn te West verklaart dat zij op 13 okt. jl. ontboden was ten huize van Jan Douwes en Trijntje Feyes en hun ongetrouwde dochter Trijntjen Jans, welke laatste zonder hulp was bevallen van een levenloze dochter; bij navraag bleek dat vader was Cornelis Annesz, echtgenoot van Neke Gerkes, welke Cornelis op zijn schip te Amsterdam vertoefde.³²

28 juli 1775: Cornelis Annesz te West machtigt zijn vrouw Neeltje Gerkes om op te treden bij de verkoop van hun $\frac{1}{4}$ huis, erf en alle bakkersgereedschappen aan de Molenstraat te West, nagelaten door Johannes Gerkesz, door Lysbet Gerkes, vrouw van Pieter Ruwekam, aan Cornelis Jonker.³³

14 april 1785: Cornelis Annes en Neeltje Gerkes Bakker en Lysebet Gerkes Bakker, vrouw van Pieter Dirksz Ruvekam, machtigen als medeërven van Johannes Reneman, die in 1784 op Ameland was overleden, genoemde Pieter Dirksz Ruvekam, dan te Amsterdam, om vorderingen te verkopen.³⁴

- 3) *Lijsbet Gerkes Bakker*, ged. West-Terschelling 22 mei 1740, overl. na 1780, tr. West-Terschelling 8 nov. 1767 *Pieter Dirksz*

Reuvekam, ged. Hollum 9 dec. 1736, overl. West-Terschelling 6 jan., begr. ald. 11 jan. 1799, zn. van Dirk Pieters Reuvekam en Antje Laurens.

9 okt. 1780: Lysebet Gerkes verkoopt met last van haar man Pieter Dirksz Reuvekam te West aan Teunis Cornelis Rotgans 1/16 part van een loodsschuit voor f69.³⁵

- 4) *Cornelis Gerkes Bakker*, ged. (Geref.) West-Terschelling 1 febr. 1769, schipper op de Strandvliet (1766),^a overl. (verongelukt) bij Bornholm 30 okt. 1774, tr. mogelijk 1e *N. Dirksdr Foppes*; tr. (2e) West-Terschelling 16 sept. 1765 *Aaltje Siebes*, geb. in 1747, winkelierse te West-Terschelling, overl. ald. 16 juli 1820, dr. van Siebe Tjeerds en Trijntje Bouwes.

31 maart 1763: oudoom Symon Pietersz Foppesz en oom Cornelis Gerkesz worden aangesteld tot voogden over Dirk, ca. zeven jaar, en Doetje, ca. vier jaar oud, de weeskinderen van wijlen Pieter Dirksz Foppes bij Lysbet Teunis, die hertrouwt met Cornelis Jetsesz Tromp.³⁶

14 april 1768: mutueel testament van Cornelis Gerkes Bakker, schipper op de Oostzee, en Aaltje Siebes, echtelieden op Terschelling; eventuele kinderen krijgen alleen de legitieme portie; bij kinderloos overlijden krijgen zijn moeder Antje Johannes, weduwe van Gerke Cornelis Bakker, en haar vader, Siebe Tjeerds, de legitieme.³⁷

10 aug. 1782: Jantje Jans, in gemeenschap van goederen getrouwd met en weduwe van Ziebe Tjeerdsz te West, en Aaltje Ziebesz, weduwe van Cornelis Gerkes Bakker en enige erfgename van haar vader Ziebe Tjeerdsz, verdelen Ziebe's nalatenschap in twee gelijke delen; Jantje krijgt een vordering van f1000 op de stad Enkhuizen, één van 200 dukaten op alle heren kooplieden van Leipzig, scheepsparten, het huis in de Langeburen, waar zij woont, nog een huis daar, $\frac{1}{2}$ huis aan de Toornstraat en twee graven; Aaltje krijgt een vordering van f1000 op de stad Utrecht, één van f1000 op de bank van Wenen, scheepsparten en twee graven; de landen te Oost-Terschelling blijven vooralsnog gemeenschappelijk.³⁸

30 juli 1704: Aaltje Siebes, weduwe van Cornelis Gerkes Bakker, die overeenkomstig het testament van 14 april 1768 voor notaris Jan van Vollenhoven Anthonisz te Amsterdam voogdes is over haar kinderen Trijntje en Grietje bij Cornelis, en Jacob Sipkes als voogd over Geertje en Baukje, de weesdochters van Jouke Piers de Haan en Grietje Gerkes Bakker, volgens akte van 12 juli (lees: juni) 1783 op Terschelling verleden, machtigen Cornelis Annes om de nalatenschap van Johannes Reneman, overl. te Nes op Ameland op 2 juni 1784, broer van hun moeder Antje Johannes Reneman, te scheiden.³⁹

.....
a 112 last, gaande naar de Straat, lastgeld f112 in 1766.

6 juni 1794: Aaltje Siebes, weduwe van Cornelis Gerkes Bakker te West, testeert; zij herroept eerdere beschikkingen; er gaat een prelefaat van huis en erf op West naar de oudste dochter Trijntje Cornelis Bakker vanwege bewezen diensten; voorts voor Trijntje een vordering van f1000 op de Verenigde Nederlanden en nog één van f1000; wanneer Trijntje bij testatrices overlijden nog ongehuwd is, komen haar ook de winkelwaren, zoals linnen, wollen en zijden, toe; de dochter Grietje Cornelis Bakker, vrouw van Pieter Schilds, medisch dokter te West, krijgt een vordering van f1000, maar wanneer deze schoonzoon voor testatrice overlijdt, dan komen de winkelwaren en laatstgenoemde vordering gemeenschappelijk aan beide dochters; erfgenamen worden verder beide genoemde dochters.⁴⁰

28 juli 1803: Aaltje Siebes testeert opnieuw (niet bewaard).

12 juni 1810: Aaltje Siebes, weduwe van Cornelis Gerritsz (sic) Bakker, verandert haar testament van 28 juli 1803, verleden voor secretaris Brandenburg, en royeert de prelegaten; haar nalatenschap moet nu gelijkelijk gedeeld worden door haar dochters Trijntje en Grietje Cornelis Bakker.⁴¹

- 5) *Johannes Gerkes Bakker*, ged. West-Terschelling 29 dec. 1745, bakker ald., overl. Terschelling in 1784.

24/25. *Oepke Gerkes*, te West-Terschelling (1691, 1722), mr. scheepstimmerman ald. (1698, 1715), tr. N.N.

12 okt. 1715: Oepke Gerkez, mr. scheepstimmerman te West, is een rente van f8.7.- verschuldigd, herkomstig van een hoofdsom uit 1710 van f210 aan de Menno-gezinde gemeente genaamd Jan Jacobs-volk en daarvoor staat tot onderpand zijn huis en timmerschuur c.a. tussen de baan en het dorp.⁴²

17 april 1722: Oepke Gerkez te West is een rente van f4.8.- verschuldigd aan de opzieners van het Jan Jacobsz-volk, herkomstig van een hoofdsom van f100.⁴³

Uit dit huwelijk :

1. Gerke = 12.
2. Jan, volgt 24/25.2.
3. Jacob, volgt 24/25.3.
4. Sieke, volgt 24/25.4.
5. Neeltje, volgt 24/25.5.
6. Trijntje, volgt 24/25.6.

24/25.2. *Jan Oepkes*, te West-Terschelling (1725), timmerman ald., overl. ald. 23 nov. 1774, tr. *Aafke Willems*, overl. West-Terschelling 15 dec. 1771.

2 nov. 1725: Pietje Cornelis verkoopt aan Jan Oepkes te West een huis en erf aan de Noordzijde van de Molenstraat voor f150.⁴⁴

12 okt. 1758: Jan Oepkes, ziek te bed, en Aafke Willems testeren; hun kinderen Willem en Neke Jans en kleindochter Neke, dochter van wijlen Gerrid Jansz, krijgen

de legitieme portie; overigens testeren zij reciprook; als executeurs en als voogden over de minderjarige erven benoemen zij hun zoon Willem Jans en schoonzoon Reyndert Jacobsz met uitsluiting van de weeskamer.⁴⁵

Uit dit huwelijk:

1. *Gerrit Jans Bakker*, overl. vóór 12 okt. 1758, tr. *Trijntje Pieters Rotgans*, overl. na 1799, dr. van Pieter Gerrits Rotgans en Trijntje Douwes; zij hertr. West-Terschelling 6 dec. en Sloterdijk 14 dec. 1772 Wigle Tjebbes Swart (24/25.5.1).

1738: oom Wybrand Gerridsz Rotgans en Jacob Pietersz Steffens worden aangesteld tot voogden over Trijntje, weesdochter van Piet Gerridsz Rotgans bij Trijntje Douwes.⁴⁶

22 febr. 1757: Gerrid Jansz Bakker en Trijntje Pieters te West testeren reciprook, nadat zij eerdere beschikkingen hebben herroepen; wanneer er geen kinderen zijn, dan vererft hij op zijn vader en moeder, zij op haar moeder; het bezit, dat onder haar moeder Trijntje Douwes, laatstelijk weduwe van Jan Jelles, berust, blijft onder haar beheer; de langstlevende wordt voogd over de kinderen.⁴⁷

Uit dit huwelijk :

Neke Gerrits (Bakker), vermeld 12 okt. 1758.

2. *Willem Jansz Oepkes*, overl. (verdronken) op de Noordzee 30 mei 1774, tr. *Maamke Bouwes*, overl. na 1782, dr. van Bouwe Alberts en Trijn Wiggeles.

13 okt. 1760: Willem Jansz Oepkes en Maamke Bouwes testeren reciprook en herroepen eerdere beschikkingen; wanneer hij zonder kinderen overlijdt, erven zijn ouders de legitieme portie; bij hertrouwen van de langstlevende komt de helft van de boedel aan de erven van de eerst overledene.⁴⁸

3. *Neeltje Jans Oepkes*, tr. *Reynder Jacobs Spits*, geb. ca. 1722 (Doopsgez.), kaagschipper, overl. West-Terschelling 22 febr. 1780, zn. van Jacob Reynderts Spits en waarsch. Antje Jans.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Antje Reynders Spits*, geb. ca. 1753 (Doopsgez.), overl. West-Terschelling 12 april 1793, tr. West-Terschelling 5 jan. 1783 *Jochem Douwes Geus*, ged. ald. 31 aug. 1755, loads ald., overl. ald. 29 mei 1801, zn. van Douwe Alberts Geus en Lijsbeth Jochems; hij hertr. West-Terschelling 9 nov. 1794 Antje Jans de Boer.
- 2) *Jacob Reynderts Spits*, geb. West-Terschelling 21 juni 1759 (Doopsgez.), loads ald., overl. ald. 15 dec. 1839, tr. West-Terschelling 28 jan. 1787 *Aatje Jelles Smit*, geb. Midsland 5 jan. 1766 (Geref.), overl. West-Terschelling 5 dec. 1836, dr. van Jelle Stevens Smit en Martje Jans.

24/25.3. *Jacob Oepkes*, overl. West-Terschelling 29 aug. 1771, tr. Buiksloot (gerecht) 18 maart 1718 *Antje Willems*, van West-Terschelling.

Uit dit huwelijk:

Jan Jacobs Oepkes, geb. in 1730, schipper, overl. West-Terschelling 16 dec. 1796, tr. *Antje Dirks*, geb. in 1740, overl. West-Terschelling 21 sept. 1814, dr. van Dirk Maartens en Mintje Piers (28/29.4).

23 mei 1783: procuratie ad negotia van Jan Jacobsz Oepkes te West-Terschelling, staande op vertrek naar Riga, voor zijn vrouw Antje Dirks.⁴⁹

Uit dit huwelijk:

- 1) *Antje Jans Oepkes*, geb. 30 mei 1766, overl. West-Terschelling 9 aug. 1826, tr. Buiksloot (imp. voor hem f6) 21 juli 1786 *Floris van Duijvenbode*, geb. Callantsoog 24 aug., ged. ald. 27 aug. 1758,^a koopvaardijkapitein, overl. West-Terschelling 30 mei 1826, zn. van Jan van Duijvenbode en Maretje Doomis.
- 2) *Dirk Jans Oepkes*, geb. West-Terschelling 3 april 1768, overl. ald.
- 3) *Jantje Jans Oepkes*, geb. West-Terschelling 18 aug. 1770, overl. ald. 18 april 1844, tr. West-Terschelling 19 okt. 1805 *Albert Willems Swart*, ged. Zoutkamp 10 mei 1778, loods te West-Terschelling, overl. ald. 11 jan. 1855, zn. van Willem Juurds Swart en Grietje Alberts; hij hertr. Terschelling 16 april 1846 Aaltje Lubs de Boer, weduwe van Albert Marcus Schol, loods te West-Terschelling.
- 4) *Neeltje Jans Oepkes*, geb. West-Terschelling 7 sept. 1774, overl. ald. 13 sept. 1843, tr. West-Terschelling 5 sept. 1800 *Tijs Jans Wulp*, geb. ald. 15 jan., ged. ald. 17 jan. 1781, landbouwer ald., overl. ald. 2 nov. 1849, zn. van Jan Tijs Wulp en Trijntje Alberts.
- 5) *Jacob Jans Oepkes*, geb. West-Terschelling 25 okt. 1776 (Doopsgez.), beurtschipper ald., overl. ald. 2 maart 1817, tr. West-Terschelling 1 juli 1798 *Jetske Pieters Pie*, geb. ald. 11 nov., ged. ald. 16 nov. 1777, winkelierster, bouwvrouw ald., overl. ald. 17 juli 1848, dr. van Pieter Pieters Pie en Martje Folkerts; zij hertr. Terschelling 28 april 1818 Cornelis Willems Swart, wedr. van Maamke Jelles Oepkes (6/7.2.2).
- 6) *Jan Jans Oepkes*, geb. West-Terschelling 22 nov. 1781, logementshouder, winkelier, herbergier en schipper ald., overl. ald. 31 mei 1857, tr. Terschelling 19 febr. 1815 *Aaltje Teunis de Vries*, geb. West-Terschelling 28 dec. 1788, overl. ald. 27 sept. 1862, dr. van Teunis Douwes de Vries en Wietske Klaas Swart.

24/25.4. *Sieke Oepkes*, van West-Terschelling, overl. na 25 aug. 1758, tr. Buiksloot 26 dec. 1718 *Popke Jans*, van Wierum (Fr.), overl. vóór 25 aug. 1758. 25 aug. 1758: Sieke Oepkes, weduwe van Popke Jansz, zwak van lichaam, testeert; de

a Doophefster Sybrecht 't Hart, stiefmoeder van de moeder.

dochter Geertje Popkes krijgt als prelegaat haar kleren inclusief goud en zilver, net zoals haar zonen Pieter en Gerke Popkes voordien de kleren van haar man genoten hebben; erfgename voor ½ wordt dochter Geertje Popkes, die haar in haar zwakheid goed had bijgestaan; voor de andere ½ de drie kinderen van haar zoon Piter Popkes, zoon Gerke of diens erven en dochter Geertje, ieder voor 1/3; voor wie het daar niet mee eens mocht zijn, resteert de legitieme portie.⁵⁰

Uit dit huwelijk:

1. *Pieter Popkes*, overl. vóór 25 aug. 1758, tr. N.N.
Uit dit huwelijk:
1-3) kinderen, vermeld 25 aug. 1758.
2. *Gerke Popkes Bakker*, woonde te West-Terschelling en Stortum (Tersch.), overl. West-Terschelling 1 april 1789, tr. Sloterdijk 6 sept. 1755 *Antje Cornelis Rotgans*.
16 juli 1787: Gerke Popkes te West machtigt als vader en enig erfgenaam van zijn zoon Oepke Gerkes, die 5 jan. 1787 was overleden op het schip Elisabeth Aletta Emerentia liggende voor Amsterdam, de kapitein Fedde Mellis om de kleren en verdiensten van de zoon in te vorderen.⁵¹
Uit dit huwelijk:
 - 1) *Oepke Gerkes Bakker*, zeeman, overl. a./b. Elisabeth Aletta Emerentia voor Amsterdam 5 jan. 1787.
 - 2) *Marij Gerkes Bakker*, tr. *Jan Jans Voogd*, overl. vóór 1792.
 - 3) *Maamke Gerkes Bakker*, geb. in 1756, overl. West-Terschelling 19 mei 1817, tr. West-Terschelling 28 mei 1786 *Hendrik Cornelis Bloem*, geb. ald. 13 okt., ged. ald. 27 okt. 1765, schipper ald., overl. ald. 11 juni 1834, zn. van Cornelis Heertjes Bloem en Trijntje Andries Kraasma.
 - 4) *Neeke Gerkes Bakker*, geb. in 1766 (Doopsgez.), overl. West-Terschelling 15 juni 1817, tr. West-Terschelling 30 sept. 1792 *Jan Pieters van der Meulen*, geb. Harlingen 9 maart, ged. ald. 29 maart 1768, botjesman, overl. West-Terschelling 21 juni 1829, zn. van Pieter Jans van der Meulen en Brechtje Tjeerds Westra; hij hertr. Terschelling 22 aug. 1819 Ritske Iemkes Dekker, weduwe van Harmen Arends Koot, in 's lands zeedienst.
 - 5) *Popke Gerkes Bakker*, geb. West-Terschelling 13 nov. 1769, loods ald., overl. ald. 20 febr. 1856, tr. Oost-Vlieland 4 jan. 1795 *Neeltje Lucas Grol*, ged. ald. 6 nov. 1761, overl. West-Terschelling 11 april 1840, dr. van Lucas Jacobs Grol en Martje Douwes Swerver.
 - 6) *Sieke Gerkes Bakker*, geb. West-Terschelling 17 sept. 1772 (Doopsgez.), overl. ald. 8 juni 1842, tr. 1e N.N.; tr. 2e N.N.; tr. 3e West-Terschelling 5 juli 1801 *Cornelis Jacobs Houtkoper*, ged. Harlingen 4 okt. 1768, zeeman, visser, overl. West-Terschelling 15 febr. 1852, zn. van Jacob Klaassen Houtkoper en Yttie Claasses.

3. *Geertje Popkes*, overl. na 31 maart 1772, tr. in 1771 *Cornelis Jansz Wever*; hij hertr. West-Terschelling 20/27 febr. 1774 *Wietske Jans Bien*.
31 maart 1772: *Cornelis Jansz* en *Geertje Popkes* te West testeren reciproomk; wanneer er geen kinderen zijn, wordt na de dood van de langstlevende de boedel in twee gelijke parten verdeeld onder de nakomelingen van zijn en haar kant.⁵²

24/25.5. *Neeltje Oepkes*, overl. West-Terschelling 30 april 1772, tr. Sloterdijk 5 okt. 1725 *Tjebbe Wigles*, overl. West-Terschelling 31 maart 1784.

Uit dit huwelijk :

1. *Wigle Tjebbes Swart*, kapitein, overl. West-Terschelling 5 nov., begr. Seerijp 13 nov. 1798, tr. 1e voor 1754 *Trijntje Jans*, overl. 19 aug. 1769; tr. 2e West-Terschelling 6 dec. en Sloterdijk 14 dec. 1772 *Trijntje Pieters Rotgans*, overl. na 1799, begr. Seerijp 7 nov. ..., dr. van *Pieter Gerrits Rotgans* en *Trijntje Douwes* en weduwe van *Gerrit Jans Bakker* (24/25.2.1).

13 nov. 1798: graf 16 van Seerijp is gekocht door de weduwe van *Wiggele T. Swart*, die daar op 7 nov. ... begraven is; ook zoon *Tjebbe*, schoondochter *Grietje Sjoerds* en kleinzoon *Gerryt Tjebbes Swart* zijn daar begraven.

Uit het eerste huwelijk:

- 1) *Tjebbe Wigles Swart*, geb. Terschelling 29 jan. 1754, zeekapitein, overl. Terschelling 23 dec., begr. Seerijp 27 dec. 1831, tr. 1e West-Terschelling 21 nov. 1779 *Neeltje Gerrits Bakker* (24/25.2.1.1); tr. 2e Sloterdijk 29 aug. 1793 *Grietje Sjoerds*, geb. Terschelling 20 nov. 1762, ged. (Geref.) West-Terschelling 21 nov. 1762, overl. Terschelling 24 nov., begr. Seerijp 27 nov. 1833, dr. van *Sjoerd Tys* en *Wietske Klaas*.^a

a Aangifte van *Tjebbes* overlijden door zoon *Gerrit* (geb. 1786, loodsschipper, overl. 1 aug. 1859) en zoon *Jan* (geb. Amsterdam in 1791, landbouwer, overl. Terschelling 4 aug. 1872).

3 maart 1810 koopt de zoon *Gerrit* een graf te Seerijp, waarin die dag zijn vrouw *Tetje Blom* begraven wordt, in 1819 zijn zoon *Klaas*.

Dochter *Trijntje Tjebbes Swart* trouwt Sloterdijk 13 sept. en West-Terschelling 14 sept. 1807 *Albertus Wulp*, ged. (Geref.) ald. 25 nov. 1778, zn. van *Jan Tyses Wulp* en *Trijntje Alberts* (ook: TER 36 dd. 17 aug. 1807). Omdat vaststaat dat de hier genoemde *Jan* en *Trijntje Tjebbes Swart* kinderen zijn van 24/25.5.1.1 kunnen *Jan* en *Trijntje Tjebbes Swart* die beiden in 1805 te Seerijp zijn begraven, worden opgenomen als nrs. 24/25.5.2 en 3.

Een dochter van *Tjebbe Wigles Swart* is overl. West-Terschelling 30 april 1784.

Grietje Sjoerds laat één volwassen kind na; haar eerste zoon *Klaas* wordt – wonende in de Vinkenstraat – begraven Amsterdam (Karth.kh.) 14 dec. 1793, de tweede *Klaas* is geboren West-Terschelling 10 mei 1795 (Doopsgezind), overl. Terschelling 18 april 1876.

- 2) *Jan Wigles Swart*, overl. na 1795, tr. West-Terschelling 8 okt. 1780 *Meynouwtje Gerrits Roomboer*, ged. (Geref.) ald. 2 maart 1755, deed belijdenis ald. 23 dec. 1772, woonde in de *Bikkersstraat* te Amsterdam (1795), overl. ald. 16 sept., begr. ald. (K.kh.) 18 sept. 1795, dr. van *Gerrit Roomboer*, schoolmeester, en *Anna Cornelis Arendberg*.

2. *Jan Tjebbes Swart*, begr. Seerijp 5 juni 1805, tr. 1e ca. 1757 *Antje Pieters Krab*, overl. West-Terschelling 26 jan. 1766, dr. van *Pieter N.* en *Eegjen N.*; tr. 2e West-Terschelling 3 jan. 1768 *Anke Harmens*, overl. West-Terschelling 2 maart 1770; tr. 3e West-Terschelling 27 sept. 1772 *Aaltje Nicolaas Schenkus*, ged. (Geref.) ald. 10 juni 1742, dr. van *Nicolaas Abelijs Schenkus* en *Maritje (Maartje) Pieters*.

25 juli 1752: *Nicolaas Abelijs Schenkus*, die hertrouwd is met *Trijntje Cornelis*, boedelt zijn kinderen *Lieuwe*, *Pieter*, *Jarig* en *Aaltje Nicolaas* bij wijlen *Maritje Pieters* uit.⁵³

24 dec. 1767: *Jan Tjebbes Swart*, die zal hertrouwen met *Ank Harmens*, boedelt zijn dochters *Neke*, tien jaar, en *Eegjen*, ca. zes jaar oud, bij wijlen *Antje Pieters Krab* uit met ieder f400 voor moedersgoed; voogden van de kinderen zijn de ooms *Jacob Krab* en *Mattias Schuls*.⁵⁴

26 sept. 1772: *Jan Tjebbes Swart*, die hertrouwd is met *Aaltje Nicolaas*, boedelt zijn dochter *Albertje Jans*, ca. drie jaar oud, bij wijlen *Ank Harmens* uit met f500 voor moedersgoed; voogdes is *Trijntje Tjebbes*, weduwe van *Juriaan H. Arniens*, voogd is *Mattias Schuls*.⁵⁵

Jan Tjebbes Swart is eigenaar van het graf te Seerijp, waar 2 mei 1805 *Trijntje Tjebbes Swart* en in 1813 een kind van *Jetse Tromp* worden begraven.

Uit het eerste huwelijk:

- 1) *Neke (Neeltje) Jans Swart*, geb. ca. 1759, tr. West-Terschelling 26 sept. 1779 *Wybrand Pieters [de Jong]*.^a
2) *Eegjen Jans Swart*, 1761-1833, tr. 1784 *Gerrit Jans Gerkes* (6/7.1).
3) zoon, geb. West-Terschelling 16 okt. 1765, overl. ald. 29 okt. 1765.

Uit het tweede huwelijk:

- 4) *Albertje (Abbe) Jans Swart*, geb. West-Terschelling ca. 1769, overl. Harlingen 4 sept. 1837, tr. West-Terschelling 31 jan. 1796 *Albert Hendriks (Heyns) Sluyk*, ged. (Geref.) ald. 13 maart 1774, deed belijdenis ald. 18 april 1794, schipper, overl. Harlingen 7 sept. 1851, zn. van *Heyn (Hendrik) Reyndersz Sluyk* en *Antje Alberts*.

a Kinderen: *Jan Wybrands de Jong*, geb. ca. 1789, kapitein, overl. West-Terschelling 6 april 1853, *Eegjen*, geb. West-Terschelling 3 okt. 1793, overl. 25 april 1794, en *Tjebbe*, geb. West-Terschelling 28 april 1797 (Doopsgezind).

Uit het derde huwelijk:

- 5) *Maamke (Matje) Jans Swart*, geb. Terschelling 17 juni 1772, overl. ald. 9 aug. 1831, tr. West-Terschelling 19 dec. 1807 *Catrinus Ottes India*, ged. Lemmer 2 aug. 1767, overl. Terschelling 22 maart 1834, zn. van Otte Durks India en Yttie Johannes Hellendoorn.
- 6) *Maartje Jansdr Swart*, ged. (Geref.) West-Terschelling 29 aug. 1773, deed belijdenis ald. 10 juli 1793, nog lidmate 1821, tr. West-Terschelling 17 maart 1793 *Jan Sipkesz Pie*, ged. (Geref.) ald. 30 nov. 1763, deed belijdenis ald. 12 maart 1791, begr. Seerijp 17 febr. 1804, zn. van Sipke Jansz Pie en Trijntje Mozes.
- 7) *Trijntje Jans Swart*, tr. West-Terschelling 30 dec. 1798 *Jetse Symonsz Tromp*, ged. (Geref.) West-Terschelling 20 okt 1771, loodsman, overl. ald. 15 dec. 1846, zn. van Symen Tromp en Grietje Jetzes Tromp.
3. *Trijntje Tjebbes Swart*, begr. Seerijp 2 mei 1805, tr. *Juriaan H. Arniens*, overl. vóór 1772.
4. *Maamke Tjebbes Swart*, overl. West-Terschelling 1 mei 1798, tr. (met attestatie van West-Terschelling) 12 nov. 1761 *Jan Hendriksz de Vries*, overl. vóór 1802.

Een graf te West-Terschelling staat vanouds op naam van de eigenaar Jan Hendriks, in 1802 op naam van Hendrik J. de Vries. Er is in 1799 een kind van Hessel Jans en zijn tweede vrouw Trijnje Jans (niet verwant) begraven.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Hendrik Jans de Vries*, geb. Terschelling ca. 1765, doet Geref. belijdenis te West-Terschelling 8 april 1800, overl. Terschelling 30 maart 1849, tr. West-Terschelling 27 jan. 1793 *Antje Alberts Roda*, ged. (Geref.) ald. 7 jan. 1770, doet belijdenis ald. 15 dec. 1789, overl. ald. 3 juli 1847, dr. van Albert Sjoerds Roda en Trijntje Thys.
- 2) kind, overl. West-Terschelling 23 okt. 1773.
- 3) kind, overl. West-Terschelling 17 okt. 1776.
- 4) kind, overl. West-Terschelling 6 juni 1782.

24/25.6. *Trijntje Oepkes*, overl. na 16 nov. 1762, tr. 1e vóór 1734 *Cornelis Jansz Smith*, zn. van Jan Tjebbes en Maamke Cornelis; tr. 2e Sloterdijk 12 maart 1741 *Jacob Douwes Wijngaart*, van West-Terschelling, stuurman op de Jonge Janke, overl. (verdronken) Stavoren 16 sept. 1762.

22 febr. 1741: Trijntje Oepkes, die voornemens is te hertrouwen, staat haar kinderen Jan, Maamke en Cornelis bij Cornelis Jansz Smith ieder f100 toe wegens vaders goed; van de rente van die som zal zij hen grootbrengen (in margine 14 maart 1759: Maamke Cornelis Smit, die de leeftijd van 25 jaar bereikt heeft, kweert voor de

ontvangst van haar f100 en van het aandeel dat zij geërfd heeft van haar twee broers Jan en Cornelis en ontslaat haar voogden Jacob en Jan Jansz Tjebbesz).⁵⁶

6 nov. 1762: de ooms Harmen Feyesz en Gerke Oepkesz te West worden aangesteld tot voogden over Tjebbe, 21 jaar, Geertje, achttien jaar, Oepke, zestien jaar, Douwe, vijftien jaar, Trijntje, veertien jaar, Neeke, twaalf jaar, en Grietje, zes jaar oud, de weeskinderen van wijlen Jacob Douwes en Trijntje Oepkes te West.⁵⁷

16 nov. 1762: Trijntje Oepkes, weduwe van Jacob Douwes Wijngaart, en genoemde voogden machtigen Cornelis Sorgdrager, koopman te Amsterdam, om van Claas Hilverda, schout van Stavoren, de vorderingen te ontvangen vanwege het nagelaten goed van Jacob Douwes Wijngaart, in leven stuurman op de Jonge Janke (schipper Bouwe Pietersz), nu op de rede van Stavoren, die op 16 sept. vermist en denkelijk verongelukt is.⁵⁸

Uit het eerste huwelijk:

7 nov. 1767: Jan Pietersz van der Meer te West verkoopt als volmacht van de erfgenamen van Maamke Cornelis, weduwe van Jan Tjebbesz, te weten Jan Jansz Tjebbes, Meyndert Jansz Schaap en Tjerk Jansz Schaap te Amsterdam, Doede Hendriksz Nagtegaal vanwege zijn vrouw Aaltjen Jans, Anne Jans, weduwe van Cornelis Sorgdrager, Jan van Batenburg vanwege zijn vrouw Anne Jacobs, enige dochter van Jacob Jansz Tjebbes, en Maamke Cornelis, enige dochter van Cornelis Jans Smit, te Amsterdam, een huis te West aan Jacob Pietersz Krab.⁵⁹

1. *Jan Cornelisz Smith*, overl. vóór 1759.
2. *Maamke (Marritje) Cornelisse Smit(h)*, geb. ca. 1734, te Amsterdam (1767), woonde op de Haarlemmerdijk (1773), tr. (ondertr. Amsterdam [kerk] 22 april en [pui] 23 april 1773, akte op Oostzaandam 9 mei 1773) *Willem Boon*, van Oostzanen.
3. *Cornelis Cornelisz Smith*, overl. vóór 1759.

Uit het tweede huwelijk:

4. *Tjebbe Jacobs Wijngaard*, geb. in 1741, overl. (verongelukt) 4 maart 1782, tr. West-Terschelling 19 april 1772 *Geesje Rijns Tjebbes*, geb. ald. 28 dec. 1744, dr. van Reijntje Pieters Tjebbes en Leentje Pieters.
- 5 (?) *Antje Jacobs Wijngaard*, overl. na 1779.
6. *Geertje Jacobs Wijngaard*, geb. in 1744, overl. na 1796.
7. *Oepke Jacobs Wijngaard*, geb. in 1746, overl. Amsterdam 10 mei 1791.
8. *Douwe Jacobs Wijngaard*, geb. in 1747, overl. West-Terschelling 13 dec. 1777, tr. Sloterdijk 5 april 1776 *Marritje Pieters Vetschoen*, van West-Terschelling, overl. ald. 9 juli 1780, dr. van Pieter Cornelis Vetschoen en Albertje Cornelis Top.

Uit dit huwelijk:

Jacob Douwes Wijngaard, geb. West-Terschelling 4 aug. 1777, zeeman ald., overl. ald. 21 mei 1814, tr. West-Terschelling 5 april 1801 *Maamke Jacobs Nadort*, ged. ald. 28 sept. 1783, overl.

ald. 27 sept. 1864, dr. van Jacob Jacobus Nadort en Trijntje Jans Vetschoen.

9. *Trijntje Jacobs Wijngaard*, geb. in 1748, overl. (verdronken) in het Oosterrak bij Terschelling 11 okt. 1796, tr. West-Terschelling 22 dec. 1782 *Jan Douwes de Jong*, overl. (verdronken) in het Oosterrak 11 okt. 1796.

1 mei 1790: Jan Douwes de Jong en Trijntje Jacobsz Wijngaart testeren reciproom en herroepen eerdere beschikkingen; de langstlevende wordt voogd over de kinderen, zal hen grootbrengen en naar eigen inzicht op hun 25ste jaar uitboedelen; de weeskamer wordt uitgesloten.⁶⁰

Uit dit huwelijk:

Maamke Jans de Jong, geb. West-Terschelling 25 dec. 1793, overl. ald. 28 jan., begr. ald. 4 febr. 1794.

10. *Neeltje (Neeke) Jacobs Wijngaard*, geb. West-Terschelling in 1750, overl. na 1796, tr. West-Terschelling 15 jan. 1786 *Laas Haantjes de Vries*, ged. Oost-Vlieland 14 maart 1754, overl. West-Terschelling 23 dec. 1812, zn. van Haantje Laas en Trijntje Teunis.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Trijntje Laas de Vries*, geb. West-Terschelling 19 april 1786.
 - 2) *Haantje Laas de Vries*, geb. West-Terschelling 15 okt., ged. ald. 19 okt. 1788.
 - 3) *Maamke Laas de Vries*, geb. West-Terschelling 10 febr. 1791, overl. ald. 27 okt. 1791.
11. *Grietje Jacobs Wijngaard*, geb. in 1756, overl. na 6 nov. 1762.

12/13. *Gerke Oepkes*, geb. 1699, schipper op de Jonge Jan (1727-'48)^a en de Vrou Margarethe Geertruid (1751-'60),^b overl. West-Terschelling 24 okt. 1768, tr. Sloterdijk 1 sept. 1723 *Maamke Jans Goudkoorn*, overl. West-Terschelling 4 maart 1772.

28 juli 1744: Gerke Oepkes en Marij Jans op West testeren; de kinderen krijgen de legitieme portie en voorts erft de langstlevende; die wordt tevens voogd over de minderjarige kinderen en na beider overlijden worden Tijs van Zelden en Jacob Pietersz Steffen voogden met uitsluiting van de weesmeesters.⁶¹

29 nov. 1752: Gerke Oepkesz te West koopt een huis en erf aan de Toornstraat van de redders van de boedel van wijlen Reynderd Jansz voor f184.⁶²

-
- a Groot 56 last; tienmaal werd een zeebrief te Amsterdam afgegeven; 26 maal ingeschreven in het galjoetgeldsregister; voer voornamelijk op Danzig (komt van daar 30 april 1731, van Riga 27 juli 1731 en van Reval 22 sept. 1731).
- b Groot 69-75 last; zesmaal werd een zeebrief te Amsterdam afgegeven; tienmaal ingeschreven in het galjoetgeldsregister; voer voornamelijk op Danzig.

24 dec. 1759: Meynderd Zalomonsz te West koopt een huis en erf aan de Toornstraat met Jacob Oepkesz bezuiden en Gerke Oepkesz benoorden voor f88.⁶³

12 dec. 1763: Douwe Tjalfsz koopt een huis en erf aan de westkant van de Toornstraat met Gerke Oepkesz bezuiden voor f252.⁶⁴

Uit dit huwelijk:

1. *Cornelis Gerkesz*, overl. (verdronken) bij Saint Ubes (Setúbal) 12 april 1764, tr. West-Terschelling 18 april 1760 *Syberg Dirks Foppes*, overl. ald. 22 juni 1795, dr. van Dirk Pieters Foppes en N.N.

18 april 1765: Syberg Dirks, die in gemeenschap van goederen gehuwd was met Cornelis Gerkesz, maakt een scheiding van diens nalatenschap met diens ouders Gerke Oepkesz en Maamke Jans als diens erfgenamen; Cornelis was na 12 april 1764 op retourreis van St. Ubes naar Amsterdam verongelukt; Syberg verkrijgt de helft van de vorderingen, waarvan de andere helft de kinderen van haar broer Pieter Dirksz toekomt, voorts vorderingen van 2000 en 700 ponden; haar schoonouders krijgen het overeenkomstige bedrag in geld.⁶⁵

29 febr. 1768: Syberg Dirks, weduwe van Cornelis Gerkesz te West, zwak van lichaam, testeert; wanneer haar oom Zymon Pietersz Foppesz haar overleeft, wordt hij universeel erfgenaam en mag die naar welgevallen de kinderen van wijlen haar broer Pieter Dirksz laten meedelen; na het overlijden van de oom worden die kinderen, Dirk en Doetje Pieters, erfgenamen; mochten die kinderen eerder overlijden dan genoemde oom, dan mag die laatste vrij beschikken over haar nalatenschap.⁶⁶

2. Jan = 6.
3. Antje, volgt 12/13.3.

12/13.3. *Antje Gerkes Oepkes*, geb. 5 juli 1725, overl. West-Terschelling 9 juli 1784, tr. 5 jan. 1748 *Jan Doeksen*, zeeman, overl. West-Terschelling 15 april 1790, zn. van Doeke Sipkes en Grietje Jans; hij hertr. Buiksloot (gerecht; imp. tezamen f30) 27 april 1786 *Neeltje Sikkes Visser*.

15 febr. 1732: Grietie Jans zal hertrouwen met Jacob Jansen; zij akkordeert met de voogden Pieter Tjebbez en Adriaan Dirckz over haar zoon Jan Doecken bij haar eerste man Doecke Sipkes, die zij bij volwassenheid f2842.10.- zal uitkeren voor vadersgoed; de tweede man tekent als Jacob Jansz Tjebbes (in margine 1 febr. 1749: Jan Doecksen kuiteert voor ontvangst van zijn vaders-erfdeel).⁶⁷

7 febr. 1748: Jan Doeksz, zoon van Grietje Jans bij haar eerste man Doeke Sipkes, die door zijn huwelijk mondig is geworden, ontslaat Jacob Jansz en Pieter Tjebbesz van hun voogdij.⁶⁸

13 april 1759: Tjebbe Pietersz verkoopt vanwege Jan Cornelisz Batenburg en Antje Jacobs te Buiksloot aan Jan Doeksz te West een huis en erf aan de Oosterburen voor f200.⁶⁹

26 febr. 1765: de erfgenamen van Pieter Tjebbesz en Albertje Jans te West en Jan Doeksz vanwege de erfgenamen van Jacob Jansz verkopen aan Tjebbe Pietersz te West een stuk buitendijks land 'de Adelen', groot ca. 1091 roeden, voor f17.⁷⁰

8 april 1786: Jan Doeksen te West zal hertrouwen met Neeltje Sikkes; aan zijn minderjarige dochter Marritje Jans Doeksen, 21 jaar oud, bij Antje Gerkes scheidt hij een vordering op de Provincie Friesland van 1 april 1712, groot f500, toe.⁷¹

28 april 1786: testament van Jan Doeksen en Neeltje Sikkes, echtelieden op Terschelling (beneden de f8000 gegoed); hij legateert aan zijn zoon Cornelis Doeksen al zijn hemden, aan Gerrit Doeksen, Jan Janse Doeksen en Cornelis Doeksen voornoemd al zijn verdere kleren; erfgenamen zijn deze drie zoons mitsgaders Grietje en de nog minderjarige Merretje Doeksen, verwekt bij wijlen Antje Gerkes, alsmede zijn huisvrouw Neeltje Sikkes en hun eventuele kinderen; zij legateert aan haar moeder Neeltje Jacobs, weduwe van kapitein Sikke Visser op Terschelling of bij haar vooroverlijden aan haar zuster (of haar kinderen) haar kleren enz.; erfgenamen zijn haar man en hun eventuele kinderen; tot executeurs en eventuele voogden worden aangesteld Jan Sytses en Jan Gerkes, beiden op Terschelling.⁷²

Uit dit huwelijk:

1. *Doeke Jans Doeksen*, geb. 25 okt. 1749, overl. (verdrongen) op zee 12 april 1764.
2. *Gerrit Jans Doeksen*, geb. 23 juni 1751 (Doopsgez.), overl. Kaart (Tersch.) 25 juli 1808, tr. 1e Sloterdijk 4 aug. 1774 *Sieke Reyns Rotgans*, geb. in 1750, overl. 9 juni 1792, dr. van Reyn Siebes Rotgans en Geertje Cornelis Zorgdrager; tr. 2e (ondertr. Terschelling 28 aug. 1802) *Japke Jans Runbeek*, geb. Midsland 14 juni 1765, overl. Kaart (?) april 1834, dr. van Jan Runbeek en Marij Sijbrands.

Uit het eerste huwelijk:

- 1) *Rein Gerrits Doeksen*, geb. West-Terschelling 12 april 1775, landbouwer en hengstenhouder te Kaart, overl. Oosterend (Tersch.) 15 mei 1848, tr. in 1793 *Antje Gerrits Sijbes*, geb. 9 nov. 1774, overl. Kaart 23 dec. 1838.
- 2) *Doeke Gerrits Doeksen*, geb. 4 mei 1778, schipper te Midsland, overl. ald. 6 mei 1865, tr. Midsland 23 dec. 1798 *Jannetje Johannes Ewouds*, ged. ald. 17 juni 1770, overl. ald. 15 jan. 1850, dr. van Johannes Roelofs Ewouds en Christina Meijer.
- 3) *Antje Gerrits Doeksen*, geb. 4 dec. 1784, overl. West-Terschelling 12 okt. 1864, tr. West-Terschelling 10 mei 1807 *Albert Rommerts Roos*, geb. ald. 8 dec., ged. ald. 12 dec. 1784, timmerman en slager ald., overl. ald. 30 april 1834, zn. van Rommert Jans Roos en Japke Alberts Sijmons.
- 4) *Cornelis Gerrits Doeksen*, geb. 10 maart 1788, zeeman, later landbouwer, overl. Kinnum 11 nov. 1878, tr. Hoorn (Tersch.) 23 okt. 1810 *Trijntje Wybrands de Graaf*, ged. Midsland 16 aug. 1789, overl. Kinnum 26 mei 1834, dr. van Wybrand Jacobs de Graaf en Martje Teunis Cupido.

Uit het tweede huwelijk:

- 5) *Maamke Gerrits Doeksen*, geb. 29 okt. 1802, overl. Terschelling 24 maart 1834, tr. Terschelling 25 dec. 1824 *Leendert Jans Pals*, geb. Midsland 17 okt., ged. ald. 20 okt. 1799, landbouwer, overl. Kaart 28 april 1861, zn. van Jan Tijs Pals en Vrouwtje Ariens de Vries; hij hertr. Terschelling 1 febr. 1835 *Gijsje Pieters Rotgans*.
3. *Jan Jans Doeksen*, geb. 14 dec. 1753, zeeman, overl. West-Terschelling 17 april 1825, tr. Sloterdijk 15 nov. 1776 *Tietje Jans de Graaf*, geb. Midsland 7 juli 1753, overl. West-Terschelling 7 maart 1827, dr. van Jan Arends de Graaf en Aaltje Cornelis.
Uit dit huwelijk:
 - 1) *Aaltje Jans Doeksen*, geb. West-Terschelling 21 okt. 1777, ged. Midsland 17 april 1778, overl. West-Terschelling 25 jan. 1851, tr. *Dirk Nannings de Boer*, geb. West-Terschelling 12 juni, ged. ald. 19 juni 1774, koopvaardijkapitein, overl. West-Terschelling 3 maart 1826, zn. van Nanning Dirks de Boer en Fokeltje Willems Zeijlemaker.
 - 2) *Antje Jans Doeksen*, geb. Zaandam 21 mei 1783, winkelierster te West-Terschelling, overl. ald. 8 mei 1860, tr. West-Terschelling 20 maart 1811 *Ane Volkerts Zwaal*, geb. ald. 26 april, ged. ald. 27 april 1783, loods, overl. (verdrongen) op de Noordzee 12 okt. 1835, begr. West-Terschelling, zn. van Volkert Anes Zwaal en Dedde Lubs.
 - 3) *Trijntje Jans Doeksen*, geb. West-Terschelling 18 sept. 1784, overl. ald. 9 april 1832.
 - 4) *Maamke Jans Doeksen*, geb. West-Terschelling 21 juli 1786, overl. ald. 24 maart 1868, tr. West-Terschelling 17 febr. 1811 *Wybrand Pieters Rotgans*, geb. ald. 9 april 1782, landbouwer ald., overl. ald. 17 dec. 1865, zn. van Pieter Wybrands Rotgans en Grietje Jans Visser.
 - 5) *Jantje Jans Doeksen*, geb. West-Terschelling 16 juli 1788, overl. ald. 23 april 1873, tr. Terschelling 19 jan. 1814 *Jan Jans Doeksen*, geb. West-Terschelling 25 okt. 1787, winkelier en schipper ald., overl. ald. 5 okt. 1859, zn. van Jan Doeksen en Neeltje Sickes (vermeld sub 12/13.3).
 - 6) *Grietje Jans Doeksen*, geb. West-Terschelling 20 aug. 1790, overl. ald. 28 okt. 1874, tr. Terschelling 12 sept. 1819 *Jacob Johannes Stam*, geb. West-Terschelling 6 april 1794, overl. ald. 11 dec. 1874, zn. van Johannes Matthias Stam en Antje Matthias Schultz.
 - 7) *Jan Jans Doeksen*, geb. West-Terschelling 26 mei 1793, overl. ald. 12 juli 1794.
4. *Grietje Jans Doeksen*, geb. 27 okt. 1757, overl. West-Terschelling 10 dec. 1795, tr. Sloterdijk 18 okt. 1782 *Siebe Foppes Smit*, ged. West-

Terschelling 11 mei 1760, overl. na 1793, zn. van Foppe Siebes Smit en Lijsbeth Douwes.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Doeke Siebes Smit*, geb. West-Terschelling 28 sept. 1784, overl. ald. 6 april 1792.
- 2) zoon, doodgeb. West-Terschelling 13 febr. 1787.
- 3) dochter, tweel. met de voorg., doodgeb. West-Terschelling 13 febr. 1787.
- 4) *Lijsabeth Siebes Smit*, geb. West-Terschelling 19 aug. 1788, overl. ald. 7 aug. 1864, tr. Terschelling 13 aug. 1816 *Cornelis Pieters Schroor*, geb. Midsland 10 nov., ged. ald. 21 nov. 1793, loods, overl. (verdronken) op de Noordzee 12 okt. 1835, begr. West-Terschelling, zn. van Pieter Meynderts Schroor en Liskje Cornelis Bloem.
- 5) *Foppe Siebes Smit*, geb. West-Terschelling 25 nov. 1791, scheepskok, overl. (verdronken) in de Golf van Abona (Tenerife) 29 juli 1840.
5. *Cornelis Jans Doeksen*, geb. 30 juli 1759 (Doopsgez.), loods te West-Terschelling, overl. ald. 10 mei 1840, tr. West-Terschelling 1 mei 1785 *Lijsabeth Hendriks Sjoukes*, geb. 24 juni 1758, overl. West-Terschelling 16 april 1832, dr. van Hendrik Jans Sjoukes en Antje Heertjes.

Uit dit huwelijk:

- 1) *Antje Cornelis Doeksen*, geb. West-Terschelling 31 dec. 1786, overl. ald. 11 jan. 1787.
- 2) *Jan Cornelis Doeksen*, geb. West-Terschelling 6 febr. 1788, zeeman ald., overl. ald. 29 nov. 1851, tr. Terschelling 5 febr. 1815 *Elisabeth Otto's van Marle*, geb. West-Terschelling 23 jan., ged. ald. 30 jan. 1791, overl. Amsterdam 8 april 1876, dr. van Otto Bernardus van Marle en Barber Jacobs Houtkoper.
- 3) *Ids Cornelis Doeksen*, geb. West-Terschelling 11 okt. 1789, overl. ald. 6 juni 1807.
- 4) *Antje Cornelis Doeksen*, geb. West-Terschelling 13 juli 1795, overl. ald. 24 maart 1881, tr. *Hendrik Arends Duijf*, geb. Emden in 1796, timmerman, overl. West-Terschelling 17 jan. 1874.
- 5) *Maamke Cornelis Doeksen*, geb. West-Terschelling 12 juli 1797, overl. ald. 15 sept. 1797.
- 6) *Cornelis Cornelis Doeksen*, geb. West-Terschelling 12 jan. 1799.
6. *Marijtje Jans Doeksen*, geb. 19 jan. 1765, overl. West-Terschelling 25 april 1835, tr. West-Terschelling 2 sept. 1787 *Teunis Kersjes Kleijn*, geb. ald. 7 okt. 1761, koopvaardijkapitein, overl. Paramaribo 16 maart 1833, zn. van Kersje Teunis Kleijn en Neeke Dirks de Wilde (ook vermeld sub 6/7.2).

23 nov. 1789: Teunis Kersjes Kleijn testeert.⁷³

Uit dit huwelijk:

- 1) *Kersje Teunis Kleijn*, geb. West-Terschelling 8 aug. 1789, overl. ald. 11 aug. 1789.
- 2) *Kersje Teunis Kleijn*, geb. West-Terschelling 17 juli 1791.
- 3) *Jan Teunis Kleijn*, geb. West-Terschelling 14 okt. 1792.
- 4) *Neeltje Teunis Kleijn*, geb. Amsterdam 31 juli 1795, overl. West-Terschelling 11 juni 1873.
- 5) *Antje Teunis Kleijn*, geb. West-Terschelling 7 juni 1797, overl. ald. 11 nov. 1841, tr. Terschelling 18 aug. 1818 *Jan Jacobs Oepkes*, geb. West-Terschelling 21 dec. 1798, kaagschipper ald., overl. ald. 29 jan. 1844, zn. van Jacob Jans Oepkes (24/25.3.5) en Jetske Pieters Pie.
- 6) *Trijntje Teunis Kleijn*, geb. West-Terschelling 29 jan. 1801, overl. ald. 2 nov. 1869, tr. Terschelling 22 febr. 1835 *Tjebbe Wybrand de Jong*, geb. West-Terschelling 28 april 1797, zeeman ald., overl. ald. 2 nov. 1887, zn. van Wybrand Pieters de Jong en Neeke Jans Swart.
- 7) *Kersje Teunis Kleijn*, geb. West-Terschelling 27 mei 1803.
- 8) *Teunis Teunis Kleijn*, geb. West-Terschelling 3 jan. 1805, stuurman, tr. Terschelling 10 juni 1830 *Wietske Tijs Wulp*, geb. West-Terschelling 26 dec., ged. ald. 28 dec. 1806, dr. van Tijs Jans Wulp en Neeltje Jans Oepkes (24/25.3.4).
7. zoon, geb. West-Terschelling 15 dec. 1771.

6/7. Jan Gerkes ook: *Bakker*, schipper op de Jacomina Sophia (1751-'74)^a en op de Johanna Catharina (1777),^b overl. West-Terschelling 10 jan. 1788, tr. Sloterdijk 9 april 1751 *Mamke (Marretje) Jelles*.

19 jan. 1754: brief van Lestevenon, ambassadeur van de Republiek in Frankrijk, aan St. Contest, minister van Buitenlandse zaken: "J'ai l'honneur d'envoyer ci joint à Vtre. Exce. l'extrait d'une lettre des Srs. de Veer et Fraissinet, négociants Hollandais établis à Marseille au sujet d'une amende de 300 £ à laquelle le Directeur des fermes de la dite ville a condamné injustement le Capne. Jean Gerkes, hollandais. Je vous supplie, Monsieur, de vouloir effectuer que cette somme soit rendue aux Srs. de Veer & Fraissinet. Votre amour pour la Justice m'assure que Votre Exce. recevra favorablement ma demande. Je recûs hier les deux passeports du Roi pour Monsieur de Berkenroode. Je prie Vre. Exce. d'en agréer mes très humbles remerciements. J'ai l'honneur d'être etc."⁷⁴

2 dec. 1761: Pieter Anne Cornelisz koopt een huis en erf aan de Langeburen met koper beoosten en Sietje Douwes en Jan Gerkesz bewesten van de diakenen van de gereformeerde gemeente voor f80.⁷⁵

a Groot 93 last; vijfmaal werd een zeebrief te Amsterdam afgegeven; negenmaal ingeschreven in het galjoetgeldsregister; voer voornamelijk op Danzig.

b Groot 120 last, gaande naar de Straat, lastgeld f120 in 1777.

16 okt. 1775: Jan Gerkesz te West koopt een huis en erf aan de Molenstraat, de erven van Johannes Gerkesz beoosten, van Gerrid Joekesz te Nieuwendam voor f325.⁷⁶

1779-'82: vordering op Marc Fraissinet & Cie., kooplieden te Cette, vanwege Jan Gerkesz, kapitein van de Jacob en Catharina, eigenaar Cornelis van Castricum te Amsterdam.⁷⁷

15 juni 1783: Jan Tijssen Wulp, secretaris van West, koopt een huis en erf aan de Molenstraat van Jan Gerkes voor f1300.⁷⁸

Uit dit huwelijk:

1. Gerrit, volgt 6/7.1.
2. Jelle, volgt 6/7.2.
3. *Grietje Jans Gerkes*, geb. Terschelling 1755/'56, lidmate van de Doopsgez. gemeente te Amsterdam op attestatie van West-Terschelling 9 april 1789, kreeg opnieuw attestatie naar Amsterdam 16 dec. 1795, overl. Den Burg (Texel) 17 okt. 1841.
4. Maamke = 3.
5. Cornelis, volgt 6/7.5.

6/7.1. *Gerrit Jans Gerkes*, overl. West-Terschelling 10 juli 1787, tr. (ondertr. West-Terschelling 28 nov. 1784) *Eegje Jans Swart*, geb. Amsterdam in 1761, overl. West-Terschelling 13 juni 1833, dr. van Jan Tjebbes Swart (24/25.5.2) en Antje Pieters Krab.

Uit dit huwelijk:

Jan Gerrits Gerkes, geb. West-Terschelling 18 dec. 1785, overl. voor 1833.

6/7.2. *Jelle Jans Oepkes*, overl. in West-Indië 8 sept. 1783, tr. Sloterdijk 5 okt. 1775 *Grietje Kersjes Klein*, geb. West-Terschelling 23 jan. 1755, winkelierse ald., overl. ald. 11 febr. 1828, dr. van Kersje Teunis Kleijn en Neeke Dirks de Wilde (vermeld sub 12/13.3.6).

Uit dit huwelijk:

1. *Kersje Jelles Oepkes*, geb. West-Terschelling 5 okt. 1776, zeeman, overl. Riga 22 juni 1797.
2. *Maamke Jelles Oepkes*, geb. West-Terschelling 7 nov. 1779, overl. ald. 26 okt. 1816, tr. Terschelling 31 dec. 1815 *Cornelis Willems Swart*, geb. West-Terschelling 10 juli, ged. ald. 12 juli 1789, zeeman, overl. (verdrongen) op de Noordzee 12 okt. 1835, begr. West-Terschelling, zn. van Willem Juurds Swart en Grietje Alberts; hij hertr. Terschelling 26 april 1818 *Jetske Pieters Pee*, weduwe van Jacob Jans Oepkes (24/25.1.1.5).

Uit dit huwelijk:

Jelle Cornelis Swart, geb. West-Terschelling 26 okt. 1816, landbouwer ald., overl. ald. 1 dec. 1853, tr. Terschelling 18 maart 1847 *Jantje Meynders Eijs*, geb. West-Terschelling 31 aug. 1818, overl. ald. 19 nov. 1890, dr. van Meindert Jans Eijs en Antje Dirks de Jong; zij hertr. Terschelling 28 dec. 1854 Iemke

Alberts Roos, landbouwer te West-Terschelling, wedr. van Grietje Douwes Smit.

6/7.5. *Cornelis Jans Gerkes*, geb. West-Terschelling 22 sept. 1763 of 5 okt. 1765, ged. (Doopsgez.) Amsterdam 13 febr. 1785, koopvaardijkapitein ald., overl. ald. 5 febr. 1825, tr. Sloterdijk 5 mei 1788 *Trijntje Feddes*, geb. Amsterdam 30 april 1757, overl. ald. 23 okt. 1831, dr. van Fedde Melles en Antje Jacobs. Uit dit huwelijk:

Antje Gerkes, geb. Amsterdam 6 maart 1799, overl. vóór 1825.

V. Goudkoorn

52/53. *Claas Goudkoorn*, overl. vóór 24 dec. 1710, tr. N.N.

12 maart 1671: Laes Cornelisz koopt een erf met materialen, met Claes Goutkoorn bewesten en de vermaning beoosten van Marij, Tijns en Wiepk Jans voor f52.⁷⁹

24 dec. 1710: Douwe Jacopz koopt een huis en erf aan de oostkant van de Toornstraat met de erven van Claas Goutkoorn benoorden voor f330.⁸⁰

Uit dit huwelijk:

1. *Marij Claas Goudkoorn*, overl. na 1744, tr. tussen 1706 en 1712 *Maarten Tijssen*, burgemeester (1712), secretaris en schepen (voor 1714) te West-Terschelling, overl. vóór 1744.

23 sept. 1706: Jacob en Marij Claasz Goutkoorn, broer en zuster, hij ziek op bed, maken hun testament; hij legateert f50 aan de armen van de Vlaamse Doopsgezinde gemeente; zijn erfgenamen worden zijn broer en zusters Jan, Lisk en Marij Claas; erfgenaam van Marij wordt haar broer Jacob; mocht hij voor haar overlijden, dan erven de kinderen van haar broer en zuster Jan en Lisk Claasz.⁸¹

10 aug. 1712: Marij Claas, huisvrouw van Marten Thijssen, burgemeester van West-Terschelling, (niet in de 20ste penning getaxeerd), testeert en benoemt tot universeel erfgenaam haar broer Jacob Claasz of zijn afstammelingen bij representatie; indien hij voor haar kinderloos overlijdt, dan is haar zuster Lisk Claas of haar afstammelingen voor de helft en de kindskinderen van haar broer Jan Claas voor de andere helft erfgenaam.⁸²

11 nov. 1744: Marij Claas, laatst weduwe van Maarten Thijssen, secretaris en schepen, zwak van lichaam, testeert; zij herroept eerdere beschikkingen en met name haar testament van 10 aug. 1712 voor notaris Daniel Moors te Amsterdam; haar broer Jacob Klaasz Goudkoorn krijgt als prelegaat een bed met toebehoren; erven worden genoemde Jacob voor 1/3, de kinderen van haar zuster Liskjen Klaas, namelijk Jacob en Lysbet, of hun nakomelingen 1/3 en de kinderen Trijntje en Maamke van wijlen haar broer Jan Klaasz Goutkoorn of hun nakomelingen 1/3; tot executeurs en tot voogden over haar minderjarige erfgenamen benoemt zij de meerderjarige erven met uitsluiting van de weeskamer.⁸³

2. *Jacob Claasz Goutkoorn*, overl. na 1744.

23 sept. 1706: zie boven.

16 april 1734: Jacob Claasz Goudkoorn, oude vrijer, ziek, testeert en annuleert eerdere beschikkingen en met name zijn testament van 23 sept. 1706; enige erfgenamen worden Lysbeth Pieters en Jacob Pieters, de kinderen van zijn zwager Pieter Jacobsz Steffen en zuster Liskjen Claas; ingeval beiden kinderloos overlijden, erven de kinderen Trijntje en Marij Jans van zijn broer.⁸⁴

3. Jan = 26.
4. *Allert Klaas Goudkoorn*, overl. vóór 1704.
5. Liskjen, volgt 52/53.5.

52/53.5. *Liskjen Klaas Goudkoorn*, overl. vóór 1744, tr. *Pieter Jacobs Steffen*, overl. vóór 1744.

Uit dit huwelijk:

1. *Lysbeth Pieters*, overl. 1785, tr. *Jelle Piers* (14).
2. *Jacob Pieters*, vermeld 1734.

26/27. *Jan Klaasz Goudkoorn*, schipper,^a overl. voor 1712, tr. *N.N.*

17 febr. 1706: Henderik Sioukez koopt een huis en erf aan de Oosterburen met het spinhuis bewesten van Jan Claase Goutkoorn voor f250; de koop wordt overgenomen door Jan Jacopsz de Sieuw.⁸⁵

Uit dit huwelijk:

1. Maamke = 13.
2. *Trijntje Jans Goudkoorn*, woonde te Amsterdam, overl. na 1749, tr. *Jacob Rinkes*, te Amsterdam, overl. na 1749, zn. van Rinke Tjebbes en Neeltje.

VI. De familie van Mamke Jelles

28/29. *Pier Jelles*, grootschipper (1737), schipper op de Drie Kooplieden (1717-'26)^a en op de Son (1727-'34),^b overl. vóór 1737, tr. 1e *Marij Gerrits [Bonk]*, overl. na 1723; tr. 2e *Neeltjen IJsbrands*, overl. vóór 1757.

23 mei 1718: Douwe Fokeles, mr. bakker te West, koopt een huis en erf aan de Molenstraat (met het vermaningshuis van de Vlaamse gemeente beoosten en het huis van schipper Pier Jellesz bewesten) van Trijntje Tymons, vrouw van schipper Steven Ipes, voor f700.⁸⁶

5 aug. 1732: Gerrid Ziebesz, Cornelis Bonk, Jan Bloem, Pier Jellesz en Neke Pieters, die samen met Cornelis Douwes eigenaars zijn van ¼ van het huis de Nooteboom op de Keizersgracht bij de Groenlandse pakhuizen te Amsterdam, machtigen genoemde Cornelis Douwes om de zaak te verkopen.⁸⁷

12 juli 1737: Steven Yepesz te Seerijp (Oost-Terschelling) verkoopt aan Cornelis Jellesz en Alberd Gerridsz als ooms en voogden over Jelle, Allerd, Gerrid, Mintje (vrouw van Dirk Maartensz) en Geertje Piers, de kinderen van Pier Jellesz, grootschipper, ½ van een vordering van f1500 ten laste van Holland en Westfriesland, welke ½ de verkoper geërfd had van zijn vrouw Trijntje Tymons, die deze samen met genoemde Pieter Jellesz gekocht had van Gerrid Pietersz Tortel, op Vlieland (blijkens ald. geregistreerde akte van 29 sept. 1707) voor f742.⁸⁸

27 april 1757: Trijntje Douwes, laatst weduwe van Jan Jelles, voor zich en als voogdes over haar broer Ysbrand Douwes, Neeltjen Douwes, weduwe van Joeke Yemkesz, en Jan Minne Douwes vanwege zijn twee minderjarige kinderen Minne en Douwe bij wijlen Auktjen Douwes, ook zuster van Trijntje Douwes, als erfgenamen van hun tante Neeltjen Ysbrand(s), laatst weduwe van Pier Jellesz, machtigen Arend van Halmaal, koopman te Amsterdam, om de scheiding verder af te wikkelen met de kinderen en erven van Pier Jelles; gemeenschappelijk was nog ½ van 3/64 scheepspart in de Son, dat Arent nu voor f200 verkoopt aan Aldert Piersz, en drie vorderingen van f200 elk, berustende onder Albert Gerridsz Bonk, koopman te Amsterdam; de bedoeling is dat Arend ook die verkoopt, opdat beide partijen finaal gescheiden zullen zijn.⁸⁹

Uit het eerste huwelijk:

1. Jelle = 14.
2. *Allert (Aldert) Piers*, woonde te Amsterdam (1783), in de Binnenbrouwersstraat (1785), begr. ald. (No.k., 14 roef en baar) 24 febr. 1785.
3. *Gerrit Piers*, van Amsterdam, mennoniet, woonde in de Houttuinen bij de Buitenbrouwersstraat (1794), in de Houttuinen bij de

a Groot 120 last; driemaal werd een zeebrief te Amsterdam afgegeven; tienmaal ingeschreven in het galjootgeldsregister; voer op vele Oostzeehavens.

b Groot 120 last; tweemaal werd een zeebrief te Amsterdam afgegeven; elfmaal ingeschreven in het galjootgeldsregister; voer voornamelijk op Danzig.

Brouwersgracht (1799), begr. ald. (O.Z.k., met koets, f12) 16 april 1799, tr. 1e *Etje Claas Calf*; tr. 2e (ondertr. Amsterdam [pui] 6 juni 1794) *Sara Boekhoff*, geb. ald. 6 dec. 1772, ged. ald. (Doopsgez. gem. bij 't Lam) 23 nov. 1794, overl. ald. 5 okt. 1834, dr. van Pieter Boekhoff en Hendrikje Wesley; zij hertr. Watergraafsmeer 30 jan. 1803 mr. Hendrik Calkoen, jur. stud. te Leiden 15 mei 1761, promoveerde ald. 1 nov. 1765, advocaat te Amsterdam 1765-, klerk ter politieke secretarie 1781-'96, regent van het Aalmoezeniersweeshuis 1787-'96 ald., secretaris van de Maatschappij van Landbouw (1818), schrijver op politiek gebied, en tr. 3e Amsterdam 30 aug. 1820 (gesepareerd) Charles Victor Constant Becu, wedr. van Elisabeth Beraard.

Uit het tweede huwelijk:

Sara Piers, geb. Amsterdam 5 febr. 1796, overl. na 1799.

4. *Mintje*, volgt 28/29.4.
5. *Geertje Piers*, te Nieuwendam (1764), overl. Amsterdam 16 mei 1795, tr. 1e *Klaas Cornelis Swaan*, overl. tussen 1743 en 1760, begr. West-Terschelling, zn. van Cornelis Gerkes Bakker (48/49.1) en Marij Claas; tr. 2e in 1764 *Pieter Siebes Rotgans*, overl. vóór 1783.

12 febr. 1742: zie sub 48/49.1.

16 juni 1764: zie sub 48/49.1.

18 juni 1783: testament van Geertje Piers, eerder weduwe van Claas Cornelisz Swaan, dan van Pieter Siebes Rotgans, wonende in de Binnenbrouwersstraat te Amsterdam (beneden de f50.000 gegoed); zij legateert aan de Verenigde Vlaamse en Waterlandse Doopsgezinde gemeente te West-Terschelling f1000, haar kleren en gouden en zilveren lijfsieraden aan Marretje of Maamke Jellesz, huisvrouw van Jan Gerkes, of bij haar vooroverlijden aan haar dochters ½ en de andere ½ ervan aan Antje Dirksz, huisvrouw van Jan Jacobsz Oepkes (of bij vooroverlijden haar dochters); de inboedel, het goud en zilver, linnen en wol, niet tot haar lijfsdracht behorende, mogen niet verkocht worden, maar worden verdeeld onder haar erfgenamen; erfgenamen zijn haar broer Aldert Piers of bij vooroverlijden zijn nakomelingen voor ¼, haar broer Gerrit Piers of bij vooroverlijden zijn nakomelingen voor ¼, de kinderen van haar broer Jelle Piers, met name Cornelis Jellesz en Marretje of Maamke Jellesz, huisvrouw van Jan Gerkes, tezamen voor ¼ en de twee dochters van wijlen haar zuster Meintje Piers, met name Maamke of Marretje Dirksz, getrouwd met Foppe Siebes Smit (onder fideicommis zolang haar man leeft), en Antje Dirksz, getrouwd met Jan Jacobsz Oepkes, tezamen voor ¼; executeurs zijn haar broers Aldert en Gerrit Piers en haar neef Henrik Willem van den Bosch en Cornelis Abraham van den Bosch, makelaar te Amsterdam; indien doenlijk wenst zij begraven te worden te West-Terschelling in het graf van haar eerste man of anders in een kerk te Amsterdam.⁹⁰

11 juli 1795: Marrijtje Dirks, laatst weduwe van Foppe Siebes Smit te West-Terschelling, machtigt als medeërfgename van haar tante Geertje Piers, te

Amsterdam overleden op 16 mei 1795, haar aangetrouwde broer Jan Jacobs Oepkes om zich te richten tot de burgers Henderik Willing van den Bosch, Dirk van Dijk en Cornelis Jelles als executeurs van de nalatenschap van Geertje Piers; Marrijtje wenst inventaris, rekening, scheiding, relevante documenten enz. opdat de rekening gesloten kan worden en haar erfdeel uitbetaald.⁹¹

28/29.4. *Mintje Piers*, overl. West-Terschelling 11 aug. 1782, tr. 1e vóór 1737 *Dirk Maartens*, overl. in 1742; tr. 2e *Jan Foppes*, overl. West-Terschelling 2 juli 1779.

Uit dit huwelijk:

1. *Marrijtje Dirks*, overl. na 16 okt. 1793, tr. in 1771 *Foppe Siebes Smid*, te Bolsward (1786), overl. West-Terschelling 26 april 1791, zn. van Siebe Gabbes en Trijntje Davids en wedr. van Lijsbet Douwes (overl. 15 mei 1768).

16 april 1784: Foppe Siebes Smid verkoopt vier keer 1/8 snik (waarop Teunis Pieters stuurman is) aan Jan Tijsen Wulp, secretaris van West-Terschelling, voor f150, aan Douwe Henderiks voor f187, aan Jacob Tjebbes voor f160 en aan Pieter Nicolaas voor f150.⁹²

28 aug. 1784: Foppe Siebes Smid testeert en herroept eerdere beschikkingen; hij prelegateert f1000 aan zijn zoon David Foppes Smid; erven zijn de vijf kinderen: Douwe, David, Siebe en Barber bij Lysebet Douwes en Foppe bij zijn huidige huisvrouw Marrijtje Dirks in gelijke delen; hij stelt secretaris Jan Tijsz Wulp en Pieter Nicolaas op West aan tot voogden over de minderjarige zoon Foppe.⁹³

16 okt. 1784: Foppe Siebes Smid, dan gehuwd met Marrijtje Dirks en voordien met Lysbet Douwes, verklaart dat hij op 20 okt. 1754 met Lysbet in gemeenschap van goederen was getrouwd, toen zijn ouders Siebe Gabbes en Trijntje Davits nog in leven waren, dat Lysbet op 15 mei 1768 was overleden, dat VROUTJE ALBERTS haar moeder was en dat uit zijn huwelijk met Lysbet nog in leven zijn Douwe, Davit, Siebe en Barber Foppes Smid; na Lysbets overlijden had hij die kinderen uitgeboedeld met vorderingen.⁹⁴

28 april 1785: Douwe, Davit, Siebe en Barber (vrouw van Tijs Jacobs) Foppes Smid, de meerderjarige kinderen van Foppe Siebes Smid bij wijlen Lysebet Douwes, verdelen de vorderingen, welke hun vader Foppe bij akte van 16 okt. 1784 had afgestaan aan hun grootmoeder en voogdes VROUTJE ALBERTS, weduwe van Roelof Feyes, die afkomstig waren uit de nalatenschap van hun grootvader Siebe Gabbes; er is sprake van (veel) vastgoed; aan Siebe valt een vordering van f500 toe.⁹⁵

23 febr. 1786: Neeltje Rommerts, weduwe van Cornelis Jonker en diens erfgename, verkoopt aan Foppe Siebes Smid, dan te Bolsward, een vordering van £760 op Holland en West-Friesland uit 1672 (inclusief de volledige voorgeschiedenis van die vordering sedert 1672).⁹⁶

23 febr. 1786: Foppe Siebes Smid te Bolsward verkoopt diezelfde vordering door aan Jan Pietersz Zeilmaker te West.⁹⁷

24 febr. 1786: Siebe Foppes Smid verkoopt aan zijn vader Foppe Siebes Smid te Bolsward een vordering van f500, welke hij door scheiding van zijn broers en zuster Douwe, David en Barber Foppes Smid bij akte van 28 april 1785 had verkregen.⁹⁸

16 okt. 1793: Eeltje Reins, leraar der Doopsgezinde gemeente te West, als lasthebber van Marrijtje Dirks, laatstelijk weduwe van Foppe Siebes, regelt volgens machtiging van 26 maart 1792⁹⁹ en als zodanig recht hebbende op ½ van de boedel, een scheiding met Douwe en Siebe Foppes, Tijs Jacobs vanwege zijn vrouw Barber Foppes, Jan Tijsz Wulp, secretaris van Terschelling, en Douwe Foppes als voogden over Foppe Foppes, de minderjarige zoon bij Marrijtje en mede als administrateurs van de boedel van David Foppes, absent, van de boedel van Foppe Siebes, die 28 aug. 1784 getesteed had; Marrijtje verkrijgt voor haar ½ onder andere het huis en erf aan de Noordzijde van de Moolenstraat; opvallend veel vastgoed en vorderingen moeten worden verdeeld.¹⁰⁰

Uit dit huwelijk:

1 mei 1791: Jan Tijsz Wulp, secretaris van Terschelling, verklaart dat hij bij testament van Foppe Siebes Smid van 28 aug. 1784 naast Pieter Nicolaas was aangesteld tot voogd over diens minderjarige zoon Foppe, dat medevoogd Pieter op 21 nov. 1790 was overleden en Foppe Siebes Smid op 26 april 1791, zonder een andere voogd te hebben aangewezen; daarom wordt de halfbroer Douwe Foppes als medevoogd aangesteld (die daarin bewilligt).¹⁰¹

Foppe Foppes Smid, geb. West-Terschelling 15 jan. 1773 (Doopsgezind), landbouwer ald., overl. ald. 22 maart 1858, tr. West-Terschelling 5 aug. 1798 *Grietje Hendriks Christiaans*, geb. ald. 12 nov., ged. ald. 14 nov. 1779, overl. ald. 3 april 1858, dr. van Hendrik Cornelis Christiaans en Ittje Thomas Koop.

2. Antje Dirks, 1740-1814, tr. Jan Jacobs Oepkes (24/25.3.1).

14/15. *Jelle Piers*, schipper op de Drie Coopliden (1727-'31)^a en op de Drie Gebroeders (1734-'41),^b overl. vóór 1743, tr. 1e Sloterdijk 22 febr. 1728 *Grietje Foppes*, overl. vóór 1743; tr. 2e *Lijsbet Pieters* (Vlaams Doopsgezind), overl. [West-Terschelling] in 1785, dr. van Pieter Jacobs Steffen en Liskje Klaas Goudkoorn (52/53.5).

16 sept. 1749: Lysbet Pieters, weduwe van Jelle Piers, testeert en doet eerdere

-
- a Groot 104 last; driemaal werd een zeebrief te Amsterdam afgegeven; vijfmaal ingeschreven in het galjoetgeldsregister; voer voornamelijk op Danzig en Riga.
 - b Groot 61 last; viermaal werd een zeebrief te Amsterdam afgegeven; zesmaal ingeschreven in het galjoetgeldsregister; voer voornamelijk op Danzig en Koningsbergen.

beschikkingen teniet; erfgenamen worden voor ½ de armen van de Vlaamse Mennonitegemeente te West, voor ¼ haar oom Jacob Klaasz Goudkoorn en voor het resterende ¼ Trijntje Jans, vrouw van Jacob Rinkesz, te Amsterdam en Marij Jans, vrouw van Gerke Oepkesz, elk voor 1/12 en ook voor 1/12 Pietje Cornelis, weduwe van Jan Juriaansz, op Ameland en bij vooroverlijden van Pietje: Neeltje, Trijn, Auktjen en Ysbrand Douwes.¹⁰²

4 juni 1755: Lysbet Pieters, weduwe van Jelle Piers, testeert en doet eerdere beschikkingen teniet, met name haar testament van 16 sept. 1749; erfgenamen zijn voor ½ de Mennoniete Vlaamse gemeente te West, waar zij lidmate is, en de andere ½ in vier delen, namelijk de kinderen van Mintje Piers voor ¼, de kinderen van Jelle Piers voor ¼, Antje Gerkes, de dochter van Gerke Oepkes, voor ¼ en de kinderen van Willem Hendriks Bakker voor ¼; voogden over haar minderjarige erven worden Mintje Piers en Willem Hendriksz Bakker of, bij hun eerdere overlijden, Wobke Mayvelt.¹⁰³

23 okt. 1773: Jacob Reynndertsz Vetschoen te West koopt een huis en erfaan de Oostzijde van de Toornstraat (met Lysbet Pieters, weduwe van Jelle Piers, ten noorden) van Dirk Zietsen voor f350.¹⁰⁴

21 jan. 1785: Lysbet Pieters, weduwe van Jelle Piers, te West testeert en herroept eerdere beschikkingen, met name haar testament van 4 juni 1755; zij legateert vooraf aan Antje Douwes Reus, minderjarige dochter van Douwe Teunisz Reus en Aukje Gerkes, haar beugel en riem; erfgenamen worden voor ½ de Mennonite Vlaamse gemeente te West en de andere ½ gaat in vijf gelijke delen naar Marijtje Dirksz, vrouw van Foppe Siebes Smid, en haar zuster Antje Dirks, vrouw van Jan Jacobsz Oepkes, terwijl bij kinderloos overlijden van een van hen dat deel aan de ander komt, samen voor 1/5, Cornelis Jelles, gehuwd met Stijntje Pieters, en zijn zuster Marijtje Jelles, vrouw van Jan Gerkes, met eendere clausule inzake overlijden, samen voor 1/5, Aukje Gerkes, vrouw van Douwe Leunisz (sic) Reus, en bij vooroverlijden haar kinderen voor 1/5, de kinderen van Jan Doekes bij Antje Gerkes voor 1/5 en de kinderen van Willem Hendriksz Bakker en Reynderke Cornelis voor 1/5; voogden over de minderjarige erfgenamen worden Mijndert Douwesz en Jan Doekesz.¹⁰⁵

2 nov. 1785: Epke Gerritsz te West koopt een huis en erf aan de Oostkant van de Toorenstraat van Mijndert Douwes, Jan Tijsz Wulp en Andele Scheltes Cuperus als executeurs van de nalatenschap van Lysebet Pieters, weduwe van Jelle Piers, voor f22.¹⁰⁶

Uit het eerste huwelijk:

1. Mamke (Marretje) = 7.
2. *Cornelis Jelles*, overl. West-Terschelling 3 april 1799, tr. 1e *Rimktjen Lieuwes*, overl. voor 4 maart 1769, dr. van Lieuwe Obbesz en Lolkten Teunis; tr. 2e West-Terschelling 1 aug. 1779 *Stijntje Pieters*, ged. ald. 24 aug. 1738, overl. Amsterdam 20 dec. 1791, dr. van Pieter Jans en Jantje Siebes Kats.
4 maart 1769: Cornelis Jellesz, weduwnaar van Rimtjen Lieuwes, te West-Terschelling machtigt Tjerk Lieuwesz te Buiksloot, Sieke Lieuwes, vrouw

van Jacob Pietersz Krab, en Trijntje Lieuwes, ongehuwd te West-Terschelling, kinderen van Lieuwe Obbesz en Lolktje Teunis, te West-Terschelling overleden, en broer en zusters van zijn overleden vrouw, omdat hij wegens een buitenlandse reis niet present kan zijn bij de scheiding om alles te doen tot redding van de boedel van hun ouders zoals onder andere verkoop van vastgoed.¹⁰⁷

VII. Bonk

58/59. [Gerrit Bonk, tr. N.N.
Uit dit huwelijk:]

1. *Albert Gerrits Bonk*, woonde op Korte Prinsengracht bij het Anker (1761) te Amsterdam, begr. ald. (No.k.) 3 juni 1761.
27 juni 1761: Mintje Piers, vrouw van Jan Fopsz, Marretje Jelles, vrouw van Jan Gerkesz, en Rimktjen Lieuwes, vrouw van Cornelis Jellesz, worden op hun verzoek gemachtigd, omdat hun mannen uitlandig zijn, om aktie te ondernemen inzake de nalatenschap van hun (oud)oom Alberd Gerritsz Bonk.¹⁰⁸
29 juni 1761: Mintje Piers, vrouw van de uitlandige Jan Fopsz, Marritje Jelles, vrouw van de uitlandige Jan Gerkesz, en Rimktjen Lieuwes, vrouw van de uitlandige Cornelis Jellesz, die de 27ste jl. tot aktie geautoriseerd waren inzake de boedel van hun (oud)oom Alberd Gerritsz Bonk, kort tevoren te Amsterdam overleden, waarbij Mintje voor 1/5 van 1/2 en Marritje en Cornelis Jellesz, de enige overgebleven kinderen van Jelle Piersz, samen voor 1/5 van 1/2 erfgenamen waren, machtigen hun broer/oom/neef Allert Piersz en Wiebe Brouwer te Amsterdam om de rekening van Alberds boedel te sluiten, scheepsparten te verkopen etc. en te scheiden met de andere erfgenamen.¹⁰⁹
2. Marij = 29.

Noten

1 AME I6 30v. 2 AME I6 36v. 3 AME G2 63. 4 AME G2 122. 5 AME G5 144v. 6 AME G6 99. 7 AME G6 108v. 8 AME G3 63. 9 AME G5 144v. 10 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 12707, nr. 169, not. Isaac Pool. 11 AME G3 151. 12 AME G4 128v. 13 AME G4 160v. 14 TER 9. 15 TER 9. 16 TER 9. 17 TER 25 18. 18 TER 33 27. 19 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 8153, akte nr. 61, not. Hendrik van Aken. 20 TER 25 16. 21 TER 20 244. 22 TER 20 245. 23 TER 20 246. 24 TER 20 248. 25 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 12010, nr. 283, not. Abraham Coijmans. 26 TER 26 133. 27 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 13488, nr. 389, not. Willem Decker. 28 TER 29 61. 29 TER 30 11. 30 TER 30 28. 31 TER 30 220. 32 TER 26 272. 33 TER 27 35. 34 TER 29 237. 35 TER 28 50. 36 TER 24 287. 37 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 13063, not. Jan van Vollenhove Antonisz. 38 TER 28 213. 39 TER 29 174. 40 TER 31 332. 41 TER 34 124. 42 TER 9. 43 TER 9. 44 TER 9. 45 TER 24 38. 46 TER 20 325. 47 TER 23 327. 48 TER 24 135. 49 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 16375, no. 273, not. Jan Harmsen. 50 TER 24 29. 51 TER 30 139. 52 TER 26 177. 53 TER 36. 54 TER 36. 55 TER 36. 56 TER 36 40. 57 TER 24 261. 58 TER 24 265. 59 TER 10. 60 TER 31 27. 61 TER 21 336. 62 TER 18. 63 TER 18. 64 TER 18. 65 TER 25 98. 66 TER 25 291. 67 TER 36 18. 68 TER 22 218. 69 TER 10. 70 TER 10. 71 TER 36. 72 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 15025, no. 63, not. Aegidius Cremer. 73 Gem.-archief Amsterdam, not. Aegidius Cremer. 74 Alg. Rijksarchief, Archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1813, Frankrijk, inv. nr. 126. 75 TER 18. 76 TER 18. 77 Archieven van Nederlandse gezanten id., inv. nr. 484. 78 TER 18. 79 TER 17. 80 TER 17. 81 TER 19. 82 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 6328, not. Daniel Moors. 83 TER 21. 84 TER 20 111. 85 TER 17. 86 TER 17. 87 TER 20 18. 88 TER 20 284. 89 TER 23 346. 90 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 16375, no. 306, not. Jan Harmsen. 91 TER 32 23. 92 TER 29 138, 140, 142 en 144. 93 TER 29 181. 94 TER 29 194. 95 TER 29 247. 96 TER 30 17. 97 TER 30 19. 98 TER 30 22. 99 TER 31 159. 100 TER 31 286. 101 TER 31 100. 102 TER 22 270. 103 TER 23 216. 104 TER 18. 105 TER 29 223. 106 TER 18. 107 TER 26 9. 108 TER 24 173. 109 TER 24 175.

Noten

1 AME I6 30v. 2 AME I6 36v. 3 AME G2 63. 4 AME G2 122. 5 AME G5 144v. 6 AME G6 99. 7 AME G6 108v. 8 AME G3 63. 9 AME G5 144v. 10 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 12707, nr. 169, not. Isaac Pool. 11 AME G3 151. 12 AME G4 128v. 13 AME G4 160v. 14 TER 9. 15 TER 9. 16 TER 9. 17 TER 25 18. 18 TER 33 27. 19 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 8153, akte nr. 61, not. Hendrik van Aken. 20 TER 25 16. 21 TER 20 244. 22 TER 20 245. 23 TER 20 246. 24 TER 20 248. 25 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 12010, nr. 283, not. Abraham Coijmans. 26 TER 26 133. 27 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 13488, nr. 389, not. Willem Decker. 28 TER 29 61. 29 TER 30 11. 30 TER 30 28. 31 TER 30 220. 32 TER 26 272. 33 TER 27 35. 34 TER 29 237. 35 TER 28 50. 36 TER 24 287. 37 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 13063, not. Jan van Vollenhove Antonisz. 38 TER 28 213. 39 TER 29 174. 40 TER 31 332. 41 TER 34 124. 42 TER 9. 43 TER 9. 44 TER 9. 45 TER 24 38. 46 TER 20 325. 47 TER 23 327. 48 TER 24 135. 49 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 16375, no. 273, not. Jan Harmsen. 50 TER 24 29. 51 TER 30 139. 52 TER 26 177. 53 TER 36. 54 TER 36. 55 TER 36. 56 TER 36 40. 57 TER 24 261. 58 TER 24 265. 59 TER 10. 60 TER 31 27. 61 TER 21 336. 62 TER 18. 63 TER 18. 64 TER 18. 65 TER 25 98. 66 TER 25 291. 67 TER 36 18. 68 TER 22 218. 69 TER 10. 70 TER 10. 71 TER 36. 72 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 15025, no. 63, not. Aegidius Cremer. 73 Gem.-archief Amsterdam, not. Aegidius Cremer. 74 Alg. Rijksarchief, Archieven van Nederlandse gezanten en consuls tot 1813, Frankrijk, inv. nr. 126. 75 TER 18. 76 TER 18. 77 Archieven van Nederlandse gezanten id., inv. nr. 484. 78 TER 18. 79 TER 17. 80 TER 17. 81 TER 19. 82 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 6328, not. Daniel Moors. 83 TER 21. 84 TER 20 111. 85 TER 17. 86 TER 17. 87 TER 20 18. 88 TER 20 284. 89 TER 23 346. 90 Not. arch. Amsterdam, inv. nr. 16375, no. 306, not. Jan Harmsen. 91 TER 32 23. 92 TER 29 138, 140, 142 en 144. 93 TER 29 181. 94 TER 29 194. 95 TER 29 247. 96 TER 30 17. 97 TER 30 19. 98 TER 30 22. 99 TER 31 159. 100 TER 31 286. 101 TER 31 100. 102 TER 22 270. 103 TER 23 216. 104 TER 18. 105 TER 29 223. 106 TER 18. 107 TER 26 9. 108 TER 24 173. 109 TER 24 175.

... *Renema, Boazum Skearnegoutum*

*Renema, Boazum, Skearnegoutum***Ynlieding**

It is Jarig Hoites út Boazum, dy't yn de twadde helte fan 1813 de namme Renema oannimt. Hy wie in soan fan Hoite Jarigs, dy't wer in soan fan Yn 1994 waard ús heit 80 jier. By dy gelegenheid haw ik de skiednis fan 'ús' Renema's beskreaun yn de foarm fan in tige oanklaaide stamrige.¹ Grutsk wie ik op in mânsk meniste foargeslacht, dêr't ik dan ek wiidweidich wurk fan makke. De Renema's fan myn stamrige hawwe fan de namme-oannimming ôf oan myn namme ta om en om de nammen Jarich en Lútsen hân, al binne de Jarich's safier't wy der weet fan hawwe altyd 'Jaring' neamd.

It is Jarig Hoites út Boazum dy't yn de twadde helte fan 1813 de namme Renema oannimt. Hy wie in soan fan Hoite Jarigs dy't wer in soan fan Jarich Ennes wie. Dêr sit him de kneep: Jarich Ennes soe dan in soan wêze fan Enne Ymes, in meniste boer te Boazum út in famylje dêr't wol mear stambeammen op útkomme. Yn dit gefal: Enne Ymes, Yme Olpherts, Olphert Gatses, en sa fierder.

Dat yn 't koart oer wat ik yn myn geskrift oer ús famylje te melden hie. Dan lykwols dy kneep! Myn boekje hie 54 siden, en krekt yn 'e midden, side 27, wie it nedich om wat oer myn twifels te sizzen. Dat besloech in hiele side, dêrom jou ik hjir in koarte gearfetting, en dan yn it Frysk.

Twifel. Is Jarich Ennes wol in soan fan Enne Ymes? Us pake Jaring hie foar de oarloch al wat genealogysk ûndersyk dien om út te sykjen oft ien fan syn soannen foar syn stúdzje noch in 'pensie' fan in stúdzjelen bemachtigje koe. Us heit hat nei de oarloch noch in pear kear nei it Ryksargyf west yn de tiid dat in argivaris noch wolris helpe woe. Ik sis it no sa't heit dat sei, want ik wie in jonkje fan sa'n acht jier. De argivaris kaam mei de tip dat Jarich Ennes wolris de soan wêze koe fan Enne Ymes, dy't in generaasje earder ûnder Boazum buorke. Ik ha as jonkje heit syn skrift mei de kertiersteat oerskreaun en dat wie lang myn evangeelje, dus Enne Ymes wie foar lang de stamheit. Doe't ik folwoeksen wie en oan genealogy die wist ik wol dat men dy tip fan de argivaris ferifearje moast. No, foar de

.....
 1 J. Renema, *Renema, Bozum, Scharnegoutum*, Utrecht 1984, Tresoar: GEN in 15.22.08 weid.

oansluting fan Jarich Ennes op Enne Ymes fûn ik genôch arguminten. Der wie yn Boazum yn dy tiid ek in Yme Ennes dy't dúdlik in soan wie fan Enne Ymes. Dy beide Enne-soannen wikselen mekoar ôf as meier fan in pleats en der wie ek oare 'circumstantial evidence' dy't derop wiisde dat de twa bruorren wêze moasten. Allinnich wiene der akten dy't útwiisden dat Yme Ennes út it houlik wie fan Enne Ymes mei in Dieuke Widmers en dat Enne Ymes yn 1715 in Womkjen Hettes as widdo neiliet mei twa bern. Yn myn konstruksje moast it dan sa wêze dat Jarich in soan wie fan Enne Ymes mei in eardere frou dy't dan leafst it patronymikum 'Jarichs' hawwe soe. Dêr wie gjin akte oer te finen. Dat Jarich Ennes net neamd waard by de ferdieling fan it guod fan Enne en syn lêste twa froulju soe dan wêze, omdat hy by it houlik fan heit Enne mei Dieuke Widmers al definityf ôfgoede wie. Sa wie myn teory, mar ik wie wol sa wiis om te melden dat ik fûn dat ik dêrmei de oansluting net al te deugdlik bewiisd hie. Ik einige myn twifels mei: 'Maar het zou de genealoog in ons liever zijn dat er echte bewijzen gevonden werden. Al was het maar van het tegendeel. In dat laatste geval hebben de hoofdstukken tot nu toe weinig waarde voor de familiegeschiedenis. Beschouw ze dan maar als zomaar een bijdrage aan de Friese genealogie!'

Myn boekje fûn ek syn paad nei de stúdzjeseal fan it Ryksargyf en al gau krige ik in tillefoantsje fan prof. Philippus Breuker, tige saakkundich op it mêd fan de skiednis fan Boazum. Hy fûn dat ik it boppebeskreaune kreas behannele hie, mar hy koe my in hert ûnder de riem stekke, want der wiene mear gegevens dy't derop wiisden dat Jarich Ennes en Yme Ennes bruorren wêze moasten. Ik hoegde der net sa bot oer yn te sitten! Ik krige noch wat Boazum-gegevens oer Jarich Ennes, dy't men hjoed-de-dei fanwege de steat fan it argyf fan Baarderadiel net mear sa maklik ûnder eagen kriget. Dat wie in pak fan myn hert: stipe fan in ekspert! Oardel jier letter wie ik wer ris yn it Ryksargyf te Ljouwert. De datum stiet my noch like goed by as dy fan de moard op Kennedy. Tafallich krige ik in autorisaasje-akte út Wymbritseradiel ûnder eagen dy't ik earder ek wol sjoen hie, mar dy't ik ôfwiisd hie omdat it spile op it ferkearde plak, mei ferkearde nammen en ferkearde âlderdom. Tocht ik. No foel it kwartsje wól; 'myn' Jarich Ennes wie in soan fan in Enne Jacobs. It bloed luts my út it gesicht en ik kin by wize fan sprekken it skroeiplak noch oanwize dêr't ik doe troch de flier sakke bin. Dy middei wie de nocht derôf en ik gong betiid werom nei it fakânsjehúske dêr't myn (earste) frou (no ferstoarn) en myn suster sieten te genietsjen fan de sinne. Fernuvere fregen hja: 'Bist der no alwer?' Ik fertelde fan it debâkle. Noch mear fernuvering. 'Is dat no alles?' Gjinn moederaasje! Ik gong úteinlik fansels wol troch mei myn ûndersyk: ien kear genealooch, altyd genealooch. Enne Jacobs wie ien fan Jacob Innes te Heech, en dy hie in suster, Eling Ennes. Oer dy har soan Jacob by Lyuwe Jacobs wie ús Jacob Ennes yn 1672 fâd. Dy pupil Jacob Lyuwes hat it letter noch skopt ta notaris yn Beetstersweach: Jacobus Sinnema, neamd nei de pleats ûnder Heech dêr't Jacob en Eling Ennes besit yn hiene. Omdat ik fûn dat Jacob

Ennes syn twadde frou de widdo fan Fecke Siecks út it fermidden wie dêr't ek Hans Piers en Pier Hanses Winia te finen wiene, haw ik yn dy tiid it artikel 'Buwa Wabbaz te Sandfirden' fan Jelle de Jong trochwrot, dêr't dy lju yn foarkomme.² En dan binne wy no by de folgjende tâkelteam. Jelle en ik stamme beide ôf fan Jacob Ennes, dus benadere ik him en wy betochten dat mooglik Enne Benedict, in broer fan Pier Benedict (de Winia-stamheit út dat Buwe Wabbaz artikel) wolris de heit fan Jacob Ennes wêze koe. Krekt yn de tiid doe't ik my oan it fêstbiten wie yn de fermeldingen fan dy Enne Benedict yn it resesboek fan Wymbritseradiel gong Onno Hellinga foar it Genealogysk Wurkferbân op de tekst oer de famyljes Sinnema.³ Foardat ik der erch yn hie, stie dêr in stamrige op it skerm fan de *overhead projector* mei Jacob en Eling Ennes dêryn en dêrboppe in Enne Claeses. Dat hat my de kofje yn it skoft koste, want ik moast in protte notysjes meitsje. Wat no, Enne Benedict of Enne Claeses, wa moatte wy hawwe? Hellinga syn útstel like o sa goed, mar sels fûn hy dat der gjin oar bewiis wie foar de oansluting fan de trije Ennes-bern op Enne Claeses as it wenplak, it fermidden en de ferneamingen. Sels koe ik oer in eventuele oansluting op Enne Benedict ek neat fine. De fermeldingen fan lêstneamde yn de resesboeken hawwe de trochslach jûn: by it tellen fan de poatsjes komt de skoare Enne/Eme út op 50/50 en de namme komt ek faak foar as Emo. Dat betsjut dat de ferûnderstelde Enne Benedict yn wurklikheid Yme Benedict wêze moat en dêrmei kinne wy dat alternatyf skrasse. Sa bin ik stroffele nei de stamrige dy't ik no dan mar ris publisearje moat.

Stamrige

It begjin fan dizze stamrige is foar in part ûntliend oan de gegevens dy't Onno Hellinga silger my ôfstien hat nei dy lêzing oer de Sinnema's yn 2004. It nijsgjirrige fan it begjin fan dizze rige is dat dy begjint yn/by Skearnegoutum en dat de neiteam dêr letter ek wer telâne komt.

I. Claes Jacobs, boer, stoarn Spears ûnder Dearsum foar/yn 1617, tr. Eling Ennedr, stoarn foar/yn 1617.

Yn 1578⁴ betellet Claes Jacopsz 'met sin adjunct' te Dearsum 3 cg. oan personele ymposysje. Yn 1606/1607⁵ hiert Claes Jacobs de helte fan in pleats fan 67 pm te Dearsum fan Nijekleaster ûnder Skearnegoutum. De oare helte wurdt dan⁶ brûkt fan Nardus Gerrits widdo, dy't ek it korpus fan dat eardere kleaster hiert. Op 4 july 1617⁷ wurdt it stjerhûs fan Claes Jacobs en Eling Ennedochter, eartiids troude lju op

-
- 2 GJ 1999 7.
 - 3 Genealogysk Wurkferbân, gearkomste fan 6 novimber 2004.
 - 4 PY-nr. 2206.
 - 5 Kleasterrekken 1606/1607, nr. 868.
 - 6 Kleasterrekken 1606/1607, nr. 867.
 - 7 RAU 6 15v-16v.

Spears ûnder Dearsum, ynventarisearre. Oanslutend meitsje op 28 july 1617 Joucke Claesz te Heech, Enne Claesz te Goutum,⁸ Jelle Claesz te Dearsum, Douwe Taeckesz (bysitter fan Raarderhim), as kurator oer de fjouwer weesbern fan Tyets Claesendr by Feddrick Gosses (dan te Snits), dieling fan de neilittenskip fan Claes Jacobs en Eeling Ennesdochter.

Bern, folchoarder net bekend:

1. Joucke Claesz, 1617 te Heech, lidmaat dêr 1622, 1632 ek diaken, 1637 mei attestaasje nei Snits, stoarn dêr (neffens dyselde oantekening) foar/yn 1639, tr. 1. Broer Broersdr, neamd 1631; tr. 2. Snits 26 des. 1636 Eelck Jouckedr, fan Snits.

Op 3 maaie 1631 (registrearre dyselde deis)⁹ liene Joucke Claesen en Broer Broersdr, troude lju te Heech, 900 gg. oan Ocke Hoytesz en Wlck Ansckedr, troude lju te Heech; mei marzjinale oantekening fan foldwaning fan 10 juny 1634. Yn 1639 wurdt syn broer Inne Clases as ien fan syn erfgenamten neamd.

Op 4 maaie 1640¹⁰ meitsje Enne Claessen foar himsels, Tryn Bockedr (widdo fan Jelle Claessen) as mem oer har bern by dy Jelle, Gosse Feddricks foar himsels, Wybe Gerbens as man en fâd fan Rinck Feddricksdr, Sybolt Annes as man en fâd fan Pietrick Feddricksdr, allegearre erfgenamten fan Joucke Claesses, skieding en dieling fan dy syn neilittenskip, al bliuwt der foarearst in soad (neier omskreaun) besit mienskiplik.

Yn 1640¹¹ keapje Inne Claesz en Trijn Bartelsdr, troude lju te Heech, foar 16 cg. in grûnpacht fan 1 cg. út it hûs fan Watze Lieuwes te Snits fan Gosse Feddrick te Minnertsgea foar himsels, fan Wybe Gerbens te Easterbierrum as man en fâd fan Rint Feddrickdr en fan Sibolt Annes te Heech as man en fâd fan Pitrick Feddrickdr, 'gelijck deselve den vercopers van w. Joucke Claesses is aanbeërvet'.

2. Enne Claesz, folget II.
3. Jelle Claesz, 1617 te Dearsum, 1631 neamd te Spears, stoarn foar/ yn 1640, tr. gerjocht Raarderhim 20 jann. 1618 Trijn Bockedr, dochter fan Bocke Reynders en Botke Pyters. It houlik is sluten te Snits yn bywêzen fan Joucke Claes en Enne Claes, bruorren fan de brêgeman, waans âlden stoarn binne en fan de âlden fan de breid. Trijn Bockedr is yn 1640 as mem fan har bern by Jelle erfgenamt fan Joucke Claessen en is stoarn te Leons foar 5 april 1654.

Yn febr. 1631 (registrearre 3 maaie 1631)¹² keapje Jelle Claessen en Trijntie Bockedr, troude lju te Spears by Gau, in sate lân mei huzinge, skuorre en

8 Lês (nei alle gedachten): Skearnegoutum. Miskien dêr kleastermeier en hja moatte him as sadanich yn 1618 de hier opsein ha: sjoch Kolleksje Kopyen.

9 WYM 87 154.

10 SNE 163 218, cf. NT 13,200, nr. 28.

11 SNE 185 288.

12 WYM 87 149v.

wettermûne (60 pm en oan lêsten 16-14-o) – der't 1/5 part fan taheart oan de krediteuren fan Reyn Annes (dat bûten de keap bliuwt) -, 'gelegen in den dorpe Heeg aen verscheydene perchelen met indijcken, seedijcken ende dammen' en frij oan te gean, foar 56 gg. it pm fan Gerryt Piers en Aegh Piersdr, troude lju te Heech; de ferkeapers hâlde 1/3 part fan de mûne oan, dêr't ek har eigen 'cleyne fenne' mei bemeald wurde moat.

Trijn Bockedr is nei de dea fan har man ferfearn nei Leons, dêr't se as Tryn Jelle wed., kercganger brûker wie fan stim 6 fan dr. Joannes Duringh.

Yn 1652 fersykje Jelle Jelles (19) en Dieucke Folckertsdr widdo fan Jacob Jelles as mem en legitima tutrix oer har bern fan ien jier by Jacob om kuratoaren. Jan Bockes fan Boksum en Bartle Bockes fan Jorwert as omkes wurde autorisearre as kurator oer Jelle Jelles en as foarmomber oer it bern fan Jacob Jelles silger foar de ferdieling fan it besit fan Tryn Jelles silger, widdo te Leons. De erfgenamten binne Elingh Jelles, frou fan Jochum Fockes te Boksum, 33 jier; Tiets Jelles, 31, frou fan Claes Taedes te Tsjom; Pytrick Jelledr, 28, frou fan Obe Ipes te Hilaard; it bern fan Jacob Jelles silger en Dieucke Folckedr, âld sirka 1 jier; Jelle Jelles, 20 jier. De ynventarisasje wiist û.o. út dat der 14 kij binne, wat jongfee, in merje en twa bargaen.¹³

Op 5 april 1654¹⁴ komparearret Elingh Jelledr, frou fan Jochum Fockes te Boksum, Claes Taedes te Tsjom as man fan Tiets Jelledr, Obe Ipes, bakker te Hilaard, as man fan Pytrick Jelledr,¹⁵ Bartle Bockes te Jorwert as kurator oer de weesbern fan Jacob Jelles silger by Dieuwcke Folckerts, Pieter Jelles te Leons en Renicus Zachaeus, predikant te Jorwert, as kurator oer Jelle Jelles, alle seis erfgenamten fan Trijn Bockedr, harren mem en beppe dy't stoarn is te Leons, om skieding te meitsjen. De huzing fan de pleats fan lânhearre Nicolaes van der Laen c.s. is foar 1375 gg. ferkocht, de suvere boelguodpenningen bedrage 1429 gg. De âlden fan Trijn Bockedr hawwe noch 242 gg. tegoede as part fan in obligaasje, en de bern moatte elk noch 700 gg. hawwe. Oer Jelle Jelles (23) wurdt omke Bartle Bockes as kurator autorisearre.

Bern fan Jelle en Tryn: Elingh (1619), Tiets (1621), Pietrick (1624), Jacob (1627), Pieter (1629) en Jelle (1633).

4. Tyets Claesendr, stoarn foar/yn 1617, tr. Feddrick Gosses, 1617 te Snits, stoarn (nei alle gedachten) foar/yn 1640. Feddrick tr. 2. Sleat 13 maaie 1618 Wylck Sybolts.

Op 4 july 1617 wurde Jelle Claesz te Dearsum en Douwe Teackes, bysitter fan Raarderhim, autorisearre ta kuratoaren oer de fjouwer weesbern fan Tyets

13 BAA 40 285v dd 10 des. 1652.

14 RAU 41 138v dd 5 april 1654.

15 Sterke foarsafier nedich troch Eelcke Sipckes Banga, deputearre fan de 'vijf dele zeedijken'.

Claesendr silger by Feddrick Gosses te Snits foar de neilittenskip fan Claes Jacobs en Eeling Ennesdr, pake en beppe fan de bern.¹⁶

Op 20 july 1618 wurde Joannes Mol, skepen, en Joucke Clases, omke, autorisearre ta kuratoaren divisionis oer de bern fan Feddrick Gosses, requirant, en Tyets Clasen silger foar de ferdieling tusken heit en bern.¹⁷

Op 14 maaie 1633¹⁸ lizze Joucke Claes (Heech), Enne Claesz (Ypekolsgea) en Jelle Claesz as omkes en kuratoaren oer Gosse, Pyttrick en Rinck Feddrickx soan en dochters, bern fan Feddrick Gosses en Tiets Clases silger, yn libben troude lju, de weesrekken oer de perioade fan 19 april 1631 oant 1 maaie 1633 oer yn it bywêzen fan Schelte Scheltes, Minnertsgea, omke fan de bern en Wybe Gerbens as man en fâd oer Rinck Feddrickx. Ynbegrepen de 'aensterffte' fan Jeltie Feddrickx is der 1151 gg. ¹⁹

Bern (folchoarder ûnwis): Gosse, Rinck, Pietrick en Jeltie.

II. Enne/Inne Claeszn, 1616 fan Spears, 1617 en 1633 te (Skearne)goutum, 1633 Ypekolsgea, 1635 as lidmaat fan Wâldsein nei Heech, 1640 brûker fan stimnr. 52 dêr²⁰, tr. gerjocht Raarderhim 15 jann. 1616 Trijn Barteledr, beide op 5 july 1635 mei attestaasje fan Wâldsein lidmaten te Heech en beide dêr letter ek ferstoarn.

Op 6 maart 1633 ferkeapje Inne Claesz en Trijn Bartelsdr (troude lju te Skearnegoutum) in 'huys ende hoyberch met sijn toebehooren, het wagenhuys met de dompen in tselve beclemp, alles soo dselve eerdt-, spiijker- ende nagelvast sijn, een watermuelen met d'seylen, hecken ende heeckstocken, clinge ende ruygscherne, eynen ende aercken, twe barte, karnwiege, hovinge ende plantagie, met d'ontruyminge van de sate en landen ende daertoe het recht van seventien jaere huyringe'. De pleats is 50 pm, mei lêsten 28 fl. en oan hier 100 gg. Keapers binne Sinne Eelckez en Metkie Pietersdr, troude lju te Turns, de priis is 3600 gg. 'benevens een rosenobel ende ijder kint van ons vercopers een rijxedaelder tot vier in 't getal'. Op 15 maaie 1641 wurdt de akte as hypoteek registrearre, om't der net op ,e tiid betelle is; mei marzjinale oantekening dat de lêste termyn op 3 maaie 1647 ôfdroegen is.²¹

Nei dizze ferkeap binne Enne en Tryn blykber nei Ypekolsgea ferhuze (sjoch I.4).

Op 11 juny 1639²² wurdt by akte fêstlein dat Buwe Waltes en Lysbeth Hendricks, troude lju ûnder de klokslach fan Heech, 'overlange' 100 gg. liend ha fan de troude

lju Inne Claesen en Trijn Waledr (sic), 'ons mede-gaeluiden'; mei oantekening fan roymint fan 14(?) nov. 1643.

Yn 1639²³ wint Inne Clases, mei-erfgenamt en 'last ende procuratie hebbende van de [andere] erfgenaemen van Joucke Clases, sijn impetrants broeder', foar it gerjocht fan Wymbritseradiel in saak tsjin Tierck Obbes, dy't him 150 cg. en 21 cg. (nei alle gedachten oan achterstallige rinte) betelje moat fanwegen de 'obligatie op Fecke Tiebbes holdende'.

Bern, folchoarder net bekend:

1. Claas Ennes, 20 febr. 1648 mei de frou lidmaat te Heech, stiet yn 1652 en 1653 syn skoanmem by, buorket sûnt 1654 op de pleats fan syn skoanfamylje, neffens it lidmateboek yn 1664 'mede-liensvooghd' en stoarn dêr 30 okt. 1665, tr. Rienk Agges, 1664 mei har man en yn 1666 en nov. 1684 as widdo lidmaat te Heech, dochter fan Agge Tiercx en Ded Frans Wybedr (1640 eigenerske fan de helte fan Sinnemastate te Heech); hja tr. 2. Heech 2 jann. 1667 Jouke Fetzes, fan Heech, stoarn foar/yn 1684.

Op 28 sept. 1665²⁴ keapje Claas Innes en Rienck Aggedr (troude lju te Heech) ¼ part fan in sate lân (52 pm) mei huzinge en heaberch op 'Heegmer Dijcken'²⁵ ûnder Heech (oan dy diken leit ek Osingahuzen), no brûkt fan Reyn (?) Do[...], foar 550 gg. fan Ded Wallisdr, sterke mei har man Andries Edes te Sleat; de akte wurdt registrearre op 7 des. 1665 (wannear't Claas Innes in goed moanne wei is). Yn 1674²⁶ wurdt de widdo fan Claas Innes (nei alle gedachten te Heech) neamd as hierder fan lân út de neilittenskip fan s. Lykle Wybes en Rieme Jennedr, eartiids troude lju.

Dêrnjonken hat Claas Innes mei syn skoanfamylje in pleats op Osingahuzen hielendal yn hannen. Op grûn fan de grutte soe men sizze dat de pleats dêr't Claas Innes yn 1665 ¼ part yn kocht Sinnemasate is, mar de lêsten komme net oerien. Ut it stimkohier fan 1640 en it floreenkohier fan 1700 docht bliken dat hja dêr yn Heech doe tuskentiids gâns oan it ferkaveljen west ha en dêrom kin gjin dúdlike útspraak dien wurde. Mei Claas Innes syn ferstjerren moatte tink al syn bern ek al wei west ha en doe urven Eling en Jacob Ennes it oanpart fan harren broer yn de Sinnemasate.

Bern, doopt te Heech: Aagh (1647), Tettie (1648), Agge (1651), Maria (1653) en Enne (1655).

16 RAU 6 15v.

17 SNE 151 182, cf. NT 13.194 nr. 182.

18 RAU 8 54.

19 Schelte Scheltes moat in (oantroude) omke oan heitekant wêze.

20 70 pm, oan lêsten 23-7-0; eigener: jr. Tjallingh van Eijssinga.

21 WYM 88 338.

22 WYM 88 233v.

23 WYM 26 47, 17 sept. 1693.

24 WYM 92 15v, registraasje 7 des. 1665.

25 De Hegemerdyk rint troch Osingahuzen; sjoch bygelyks it kaartsje yn G. Bakker (red.), *Wymbritseradiel; skiednis fan in greidgritenij* (Boalsert 1974) 23. Dêrom kin dizze pleats hiel goed Sinnemasate wêze, ek al om't dy deselde grutte hat.

26 WYM 52 58v.

2. Eling Ennes, berne 1628, stoarn 1670²⁷, tr. Lyuwe Jacobs, berne 1620, stoarn 1665; soan fan Jacob Pytters en Romck Lieuwedr²⁸; Liuwe hat nei alle gedachten in healsuster Sibbel Jacobsdr, dy't troud wie mei Romcke Foppes.²⁹ Nei de dea fan Liuwe wennet Eling Ennes (1667) yn Snits.

Op 1 nov. 1668³⁰ lient Eling Innedr, widdo fan Lyuwe Jacobs, 100 gg. oan Frans Ages en Tryn Lenerts.

Op 22 febr. 1670 docht Jacob Ennis te Heech as kurator oer Jacob Lieuwes, it neilitten weesbern fan s. Lyuwe Jacobs en Eling Ennis, rekken fan ûntfangst en útjefte. De ynkomensten fan it boelguod fan Eling Ennes wiene 252 cg. De totale ûntfangst wie 2152 cg., mei it útsteande jild in bedrach fan krekt gjin 8000 cgl. Minus de útjeften komt dat op sawat 7700 cg. De rekken fan de oare kurator, de no ferstoarne Romke Foppes, komt op mear winst as ferlies fan 30 cg. Undertekene troch Sibbel Jacobs mei har merk, Jacob Innis en bysitter Pier Hanes Winia.

Op 8 juny 1672³¹ presintearret Jacob Ennes te Heech oan Sibbel Jacobs de weesrekken yn boppeneamde saak oer it tiidrek 22 febr. 1670 oant no; allinnich oan obligaasjes hat it weesbern in fermogen fan hast 7700 cg. Op deselde dei leit ek Sibbel Jacobs út namme fan har ferstoarne man Romke Foppes finansjele ferantwurdling ôf, dêr't út bliken docht dat dy man yn 1670 neffens lêste winsken fan Eling Ennes oan de earmen fan Heech 100 cg. útbetelle hie; har deadskiste hie 12 cg. en 12 st. jilde moatten.

It liket dat it útsteande jild wol wat swierrichheden opsmitten hat. Sa docht út in registraasje fan 1676³² bliken dat op 21 maaie 1667 jr. Haringh van Harinxma te Heech 1000 gûne tsjin 4% rinte liend hat fan Elingh Innis te Snits, widdo fan Lyuwe Jacobs. Yn 1679³³ wurdt in âlde liening fan 500 gg. tsjin 4% rinte registrearre fan Elingh Innis te Heech, widdo fan Lyuwe Jacobs, oan Sybren Fongers en Beertie Sipkes, troude lju dêr.

Bern: Jacob Lieuwes (1653), is letter Jacobus Sinnema, boarger te Snits (1678) en notaris publicus te Snits en Beetstersweach.

De skaainamme Sinnema is ûntliend oan de boppeneamde sate 'Sinnema' dy't, alteast foar in part, yn it besit fan syn mem wie.³⁴

3. Jacob Ennes, folget III.
4. N. Ennes, neat fan bekend, mar yn 1633 wurdt by de ferkeap fan de pleats te Skearnegoutum it tal fan fjouwer bern neamd. Hy/sy sil yn 1665 al sûnder neiteam stoarn wêze, want it part fan de sate Sinnema fan Claes Innes (nr. 1) is op Eling Ennes (1/2) en Jacob Ennes (1/2) ferurven.

III. **Jacob Innes**, tr. 1. foar 1658 N.N. (mooglik in Janke, want der binne twa beppesizzers fan dy namme), tr. 2. Heech 22 febr. 1674 Doutzen Douwes, widdo fan Fecke Siecks.

Fecke Siecks (stoarn Heech om 1671 hinne) wie in soan fan Sieck Piers en wie al foar 1659 mei Doutzen Douwes troud, want yn 1674 wiene der bern: Trijntje (15), Acke (13), Tieertje (11), Lolck (9), Sieck (6) en Fecke Feckes (3), dêr't omke Pier Siex (Abbegea) fâd fan wie.³⁵ Der wie besit fan lân te Idzegea en Abbegea, dat lêste yn de pleats (stim 7) dêr't Pier Siex brûker fan wie en foar in part ek eigner.

Jacob Ennes wie nei de dea fan syn suster Eling (1670, 1672) kurator oer har soan Jacob Lieuwes, sjoch ûnder II.2.

Bern út 1:

1. Trijn Jacobs, doopt Heech 23 maaie 1658, stoarn foar 25 july 1701, tr. 1. foar 1684 Yme Eeuwes, stoarn foar 1694; tr. 2. foar 1694 Oene Jans, stoarn 1714, soan fan Jan Hiddes en Beyts Oennes.

Yn 1701 is Inne Jacobs, omke te Easthim, kurator fan Trijn har bern út beide houliken foar de boelskieding fan heit/styfheit Oene Jans mei beide soarten bern.³⁶ Yn 1708 is Inne Jacobs wei en binne styfheit Oene Jans en Sytse Jelles, beide Easthim, kuratoaren fan de foarbern Jentie en Jancke, foar de ferantwurdling fan de administraasje troch s. Inne Jacobs.³⁷

Yn 1714, nei de dea fan Oene Jans, wurde Broer Pyters en Tijs Ages, beide Easthim, kurator oer de bern Beits en Jacob Oenes, mei tastimming fan pake Jan Hiddes út Wâldsein. Jentie Ymes is dan kurator oer syn suster Janke Ymes (25), frou fan Weeltie Uyltjes (24) foar it ôfrekkenjen oer it goed fan Oene Jans.³⁸

27 Dat jier komt oerien mei: G. ten Cate, *Geslachtslijst van de familie Halbertsma* (1897) 11; Lennep, 34. Har bertejier komt ek út dy boarne, lykas de libbensjierren fan har man.

28 WYM 47 dd 21.4.1641.

29 WYM 52 159v dd 23.1.1675.

30 WYM 92 152, registraasje 10 aug. 1669.

31 WYM 51 dd 22 febr. 1670; cf. NT 13.81.

32 WYM 93, registraasje 1 febr. 1676.

33 WYM 93, registraasje 3 maaie 1679.

34 Heech stim 43 te Osingahuzen. Sjoch ek Noomen: *Stinzen*, side 438 noat 3487. Yn de genealogyske literatuer oer de notaris wurdt de pleats Sinnema ek wol 'state' neamd, Noomen sil it dêr lykwols net mei iens wêze. Foar dizze pleats komt ek de namme 'Clein Sinnema' foar. Wy hâlde dan mar 'sate' oan!

35 WYM 52 87 dd 24 april 1674.

36 WYM 35 45v dd 25 july 1701 en WYM 35 46 dd 12 des. 1701.

37 WYM 35 70 dd 12 des. 1708.

38 WYM 35 89v resp. 90 dd 19 sept. 1714.

Yn 1720 is ds. Joannes Gosliga mei healbroer Jentie Ymes kurator oer it jongste bern Jacob Oenes foar de ôfrekkening fan Tijs Ages en s. Broer Pyters.³⁹

Bern út 1: Jentie (1684) en Jancke Ymes (1690); út 2: Beits (1697) en Jacob Oenes (1700).

2. Enne Jacobs, folget IV.

IV. **Enne Jacobs**, doopt Heech 10 maart 1661, tr. 1. foar 1 maaie 1684 Yttje Sybrens, stoarn yn/foar 1697; tr. 2. Tryntje Lyckles, fan Heech (attestaasje fan Heech ôfjûn nei Easthim 13 maart 1697), dochter fan Lyckle Jans en Trijntje Eelckes.

Fan Yttje Sybrens binne de âlden ús noch net iepenbiere. Wol is dúdlik dat hja susters Eelts Sybrens⁴⁰ (tr. 1681 Paulus Johannes, mr. timmerman te Rien en molemakker te Lytsewierrum), Ymck Sybrens (tr. foar 1694 Wybren Ymes, skuonmakker te Itens en Rien, ek in hoart boer te Ysbrechtum op stim nr. 17 fan ds. Johannes Gosliga) en Feikjen Sybrens (tr. 1. foar 1696 Douwe Feddriks, boer te Easterein en Ysbrechtum en tr. 2. 1730 Frans Ulbes, boer te Winsum en Itens) hat. Nei alle gedachten hat ien fan de âlden fan de Sybrens-susters in broer of suster west fan de hjirûnder neamde Wick Jarichs.

Yn de boelynventaris (1700) fan Wick Jarichs, widdo fan Pier Hanses Winia, fynt men twa obligaasjes ta lêst fan Inne Jacobs te Easthim, beide kearen 100 cg., mei data 1 maaie 1684 en 18 nov. 1684. Ek yn dy boel in obligaasje fan 200 gûne op Wybren Ymes, skuonmakker te Rien, fan 29 okt. 1695.⁴¹ Enne Jacobs hat dus fan it begjin fan syn trouwen ôf te Easthim wenne. Yn 1698 wie hy dêr brûker fan stim 17 fan 50 pm (florennummer 32, fan Martien Wiebes Broersma te Snits) en ek fan 10 pm lân fan de tsjerke (33). Yn 1708 is Hoite Riencks brûker fan de pleats. De lokaasje is west fan it doarp oan beide kanten fan de Wimerts by de Pikesylster sylroede.

Sa't wy seagen ûnder III.1 wie Enne yn 1701 fâd fan de bern fan syn suster Trijn Jacobs en libbe hy by de ôfrekkening ein 1708 net mear.

Op 2 maaie 1708 wurde Douwe Feddrix út Ysbrechtum en Wybren Ymes fan Itens kurator oer de bern fan Inne Jacobs en Yttie Sybrens, beide stoarn: Sybren (24), Jarich (20) en Yttie Innes (18).

Ek Trijntje Lyckles libbet dan net mear, want beppe Trijntje Eelckes út Tsjom freget op 27 maaie 1708 foar skieding mei de foarbern om in fâd foar de beppesizzer út it twadde boask: Jancke Innes (11). Dat wurdt ds. Johannes Gosliga fan Easthim.

Bern út 1:

1. Sybren Ennes, berne om 1684 hinne, stoarn foar 1734, tr. foar 1727 Syouck Gerbens, dêr't hy yn it lidmateregister yn de perioade 1730-

39 WYM 35 110 dd 17 april 1720.

40 Yn in proses tusken Former Jacobs en Jarich Jans (1705) wurdt sein dat tsjûge Feikjen Sybrens in folle suster is fan Eelts Sybrens. Sivile prosessen HvF 14 8490.

41 WYM 38 145 dd 10.6.1700 (NT 13.107 akte 47 fan 10.6.1700).

1734 mei neamd wurdt yn Easthim. As kurator fan it weesbern Bauke fan Marten Sipkes en Antie Hilles yn 1724 wennet hy te Nijesyl dêre.⁴² Op 29 juny 1727 wurdt in soan Enne doopt (yn dy syn neiteam de namme Van der Laan). Yn 1728 brûkt hy Easthim stim 20 op Westerbuorren. Yn 1738 is brûker dêrfan Hantje Reins, dêr't de widdo te Easthim op 9 maaie 1734 mei trouw wie.

2. Jarich Ennes, folget V.

3. Yttie Ennes, berne om 1690 hinne, fierder neat fan bekend.

Ut 2:

4. Janke Innes, tr. Heech 30 maaie 1723 Bauke Aukes, skipper te Heech, widner fan Grietie Martens. Bern doopt dêr: Auke (1722), Inne (1724), Tryntje (1726), Epke (1729), Inne (1731), Durck (1734) en Durk (1739).

V. **Jarich Ennes**, berne om 1688 hinne, hat wenne te Ysbrechtum, Heech, Abbegea en Boazum, stoarn dêr 10 maaie 1756, tr. Ysbrechtum 8 maaie 1712 Aafke Hoytes, doopt Ljouwert 15 juny 1684, stoarn Boazum 9 sept. 1775, dochter fan Hoyte Ymes en Tryntje Jacobs.⁴³

Hoyte Ymes is berne te Aldekleaster by Hartwert yn 1658, der't syn heit Yme Hoytes en syn pake Hoyte Pyters boer wiene op kleastergoed fan Bloemkamp. It is nijsgjirrich dat de bern fan Pyter Hoytes, in omke fan Hoyte Ymes, yn Ljouwert de namme Claarkamp brûkten. Hoyte syn heit, dy't trouw wie mei Frouck Reyns, waard yn 1661 boarger fan Boalsert en yn 1677 fan Ljouwert. Ek Hoyte wenne yn Ljouwert, doe't hy yn 1680 troude mei syn nicht Tryntje Jacobs (1660) út Rien. De bern Yme (1682) en Aafke binne dêr ek berne. Hoyte Ymes fan Ljouwert wie yn 1681 pachter fan de fiif speciën fan Boalsert en Hinnaarderadiel.⁴⁴ Hy is jong stoarn en Tryntje sil wer nei Rien weromkommen wêze, mooglik op de âlderlike hierpleats, Bisdoma (Lytsewierrum stim 21). Har heit en mem wiene Jacob Anes en Aafke Reyns. Nei Aafke har dea (1663) wie Jacob yn 1665 wer trouw mei Ebbe Formers út Raard, syn tsjinstfaam, by wa't hy ien soan krige: Former (1666). Tryntje Jacobs is yn 1696 wer trouw mei Claes

42 WYM 35 128v fan 4.11.1724.

43 Hjir hie ik yn *Renema*, *Bozum*, *Scharnegoutum* (sjoch noat 1) de ferkearde oansluting: Jarich Ennes as soan fan Enne Ymes. De foarâlden dy't troch dy kreative oansluting op Enne Jacobs skrast wurde moasten, wiene net ferlern: op oare plakken yn myn kertiersteat dûke se wol wer op. Prof. Breuker haw ik koartlyn noch sprutsen oer dizze misser en wy bliuwe fan miening dat dit in echte 'ynstjonker' wie.

44 BOL 262 161 en 162 dd 21.4.1681.

Hotses, kûper te Rien, widner fan Syouck Meynardts.⁴⁵ Yn 1684 waard Jacob Anes mei de ûntfanger Rommert Doues fâd fan de bern Doue (13) en Dieucke Feddricks (7) fan Hincke Jans by Feddrik Anes silger.⁴⁶ Yn 1693 hat Jacob skeel mei sweager Rommert, dy't ex testamento erfgenamt wurden wie fan syn frou Gerlant Anes.⁴⁷

Nei de dea fan Jacob Anes is hy op Bisdoma opfolge troch syn soan Former Jacobs, mar yn 1698 wurdt syn mem Ebbe Formers as meier neamd. Mem wie de baas tink, want Former is earst troud yn 1714 mei Aafke Thomas, de widdo fan Gabe Sipkes, in oare boer ûnder Rien/Lytsewierrum.

Rien mei de pleats Bisdoma hat grif oan de widze stien fan de namme Renema

Sa't wy by IV sjoen hawwe, wiene de oantroude omkes Douwe Feddricks en Wybren Ymes de fâden fan Jarich Ennes. Beide wiene doedestiids boer te Ysbrechtum. It is dan ek net nuver dat de trouregisters fan Lytsewierrum en Ysbrechtum sizze dat Jarich by syn houlik fan Ysbrechtum komt. Aefke Hoytes komt fan Rien resp. 'Lutjewierum' dêr't Rien ûnder falt. De ôfkomst fan Jarich hat yn Lytsewierrum wat tsjuster west, want syn patronymikum hat men yn it trouregister iepenlitten. By wize fan rekapitulaasje binne de nammen fan alle breidspearen ek nochris yn de

marzje skreaun. It bliuwt tsjuster: dêr stiet 'Jarich Freerks'. Dat kîn in echo wêze fan in patronymikum fan syn fâd: 'Feddricks'. It lidmateregister fan Ysbrechtum c.a. hat Jarig Innes en Aafke Hoytes, syn frou, op 17 april 1714 stean as wenjend te Turns. Dat soe goed kinne, want de bern binne yn 1713 en 1718 doopt te Ysbrechtum.

Jarich Innes is yn it begjin fan syn karriêre as boer nochal ambuland. Yn 1718 is hy brûker fan in sate ûnder Heech (FC 36, 54 pm) by de Pikemar. De prekadastrale atlas neamt dat 'op Ongerburen'. Dat is dan net iens sa fier fan Abbegea, dêr't Jarich Innes en Yde Sybes yn 1728 meiers binne fan stim 16 (42½ pm) by Abbegeasterketting.

In jier letter is Jaring Ennes neffens it reëlkohier brûker fan Boazum stim 27, dy't dan ferlitten wurdt troch Yme Ennes. Dy pleats hat de buorren east en de feart noard. Yn 1736 is hy ek meier fan stim 36 op Makkum ûnder Boazum. Beide saten binne fan Baron thoe Schwartzenberg. Yn 1738 brûkt hy stim 38 (40 pm) fan mefr. Euisum (papist), ek op Makkum. Op dy pleats hat de famylje buorke oan de ein fan de 18de iuw ta. Oer de lokaasje fan de pleats krije wy ek te lêzen yn in ynformaasje-akte fan Baarderadiel: op 8 aug. 1756 hat der stelderij west by Willem Piers. De dief is sjoen op in ûngewoane rûte oer in wetterdaam dy't rint 'aan Jarig Ennes weduwe land'.⁴⁸

Yn 1732 ervet Aafke Hoytes 800 cg. fan Former Jacobs te Lytsewierrum, de healbroer fan Aafke har mem. Foar dat bedrach wurdt Jarich Ennes noch lang oanslein.⁴⁹ Dy Former Jacobs wie yn 1728 mei Feikjen Sybrens, widdo fan Douwe Feddricks, ek eigner fan Itens stim 3 (60 pm oan de Alde Ie); Feikjen wie de brûker. Hja hawwe dat besit krigen as krediteuren fan de eardere eigners, Gerben Sybrens en syn frou Trijntje Harmens. Dy lienden yn 1719 yn totaal in bedrach fan 1500 cg. fan Former Jacobs cum uxore en likefolle fan Douwe Feddricks (en syn frou Feikjen Sybrens).⁵⁰

Yn 1738 stiet de iene helte fan dizze stim op namme fan Minnerd Klaaszen, Johannes Wiggles⁵¹ en Jaarig Ennes; de oare helte op namme fan Frans Ulbes. De earste trije binne soan en skoansoannen fan Trijntje Jacobs, dus dy har bern erfden fan Former Jacobs. Frans Ulbes, ek de brûker, wie de twadde man fan Feikjen Sybrens. De fererving fan alle parten jout in protte ynformaasje, mar yn dit ramt is allinnich it sechtpart fan Aafke Hoytes en Jarich Ennes fan belang. Lit it stimkohier sprekke: yn 1748 Jaarig Ennesz, 1758 Jarig Ennes widdo, 1768 en 1778 Aafke Hoytes. Yn 1788, nei de dea fan Aafke, stiet dit part op namme fan har beppesizzer, de jeugdige Jarig Hoites en yn 1798 fan in Aafke Aukes. In ferkeap fan dit part oan dy Aafke is net fûn. Yn 1749 is Jarig Ennes in 'welgestelde boer' mei trije persoanen boppe de 12 jier en in kwotisaasje-oanslach fan 46-11-0, dy't wiist op in kapitaal fan £ 6000.

45 Yn *Gens Nostra* 1990 559, Kwartieren van Atsma en Alkema, stelt J.W. Zondervan dat de namme 'Reynardts' wie, mar dat de dûmny fan Lytsewierrum tige rûch meastal 'Meynardt' skreaun hie. It docht lykwols bliken dat men net op ferneamingen ôfgean kin, want yn dizze famylje gong dat dwersferkeard. Claes Hotses hie út it foarste boask in Reinder (mei neiteam) en út it twadde in Syouck en in Meinert dy't sels dan wer in dochter Siouck hie.

46 HEN 19 57 fan 23.4.1684.

47 BAA 11 125v fan 11 des. 1693 en 127 fan 3 okt. 1693.

48 BAA 2 15v fan 11 aug. 1756.

49 Freonlike meidieling fan prof. dr. Philippus Breuker. De personele goedskatting fan Baarderadiel is tsjintwurdich net mear tagonklik.

50 HEN 65 135, 136, 145 en 146; Der binne gjin oanwizings te finen dat Gerben in broer wêze soe fan Feikjen Sybrens en har susters.

51 Johannes Wigles, meirjochter fan Hinnaarderadiel, wie in Schultetus, en troud mei Sjoukje Clases.

Op 7 febr. 1755 wurdt Jarig Ennes keazen ta âlderling. Yn syn tsjerkeregisters seit dûmny Alta fan Boazum, dy't safolle nijsgjirrichheden yn syn akten opnaam, by de ynventarisasaasje fan de lidmaten yn 1754: 'Jarich Ennes (overleden 10 mei 1756)'. Yn 1772 neamt hy soan Hoite 'en deszelfs moeder Aafke, een oude vrouw van ruim 90 jaren, die niet langer in de kerk komt, dog nog vrij vast is (heeft nog geleefd tot 9 sept. 1775).'

Nei de dea fan Jarich Ennes is de pleats oernommen troch soan Hoite; de widdo Aafke Hoites hat har man in lytse tweintich jier oerlibbe en Hoite troude earst oan 'e ein fan memme libben. Soe Aafke in dominant type west hawwe?

Bern:

1. Enne Jarigs, berne Turns, doopt 3 maart 1712, stoarn 1778/1788, tr. Lytsewierrum 9 april 1747 Geeltie Harmens (hy fan Boazum, grifformearde, hja fan Lytsewierrum, menist). Enne Jarigs wie yn 1748, 1758, 1768 en 1778 brûker fan Lytsewierrum stim 2, Esamahûs (63 pm) by Mollemasate.

Yn 1749 is Enne Jarigs te Lytsewierrum 'gemeen boer' mei trije folwoeksenen, oanslach 50-3-0. Dat wiist op mear as 5000 gûne besit. Yn 1761 liene hja 599-19-0 fan Taeke Willems, húsman te Wiuwert. De registraasje fan dy akte wie yn 1771 en it royemint stiet op 20 okt. 1776: foldien oan Durkje, de widdo fan Taeke, en harren soan Willem.⁵² Op 26 maart 1776 lykwols lient Enne Jarigs 300 gûne fan de erven fan Enne Sytses te Loaiïngea.⁵³ Yn dy lêste akte wurdt Geeltje net mear neamd, mooglik wie se doe wei.

Bern: Afke, doopt Lytsewierrum 12 aug. 1754.

2. Hoite Jarigs, folget VI.

VI. **Hoite Jarigs**, doopt Ysbrechtum 8 maaie 1718, stoarn Boazum 9 maaie 1779, tr. Boazum 29 april 1770 Jetske Willems, berne 27 maaie 1734, stoarn 1796, dochter fan Willem Pieters, skûtskipper, en Eelk Syks.

Willem Pytters is yn 1749 as skûtskipper 'matig in staat' mei 4 folwoeksenen en 2 bern. Ut it spesykohier docht bliken dat de âlde heit fan Eelk, Syk Wybes, by harren yn 'e hûs wie. Dy man wie skuonmakker en stoar 1 maart 1771, 96 jier âld.⁵⁴ Eelk Syks sels wie yn 1756 yn har 52ste jier, doe't se as tsjûge heard waard oer de stelderij by Willem Piers dêr't ûnder V sprake fan is.

De measte saken dy't wy oer Hoite Jarichs witte komme út de Boazumer tsjerkeregisters fan dûmny Alta. Op 20 juny 1756 die belidenis 'Hoite Jarigs, zijnde de zoon van den voor eenige dagen overleeden ouderling Jarich Ennes.' Op 1 juny 1759 waard Hoite Jarichs keazen as diaken. By syn trouwen op 29 april 1770: 'Hoite Jarigs, huisman en oud veint te Bozum en Jetske Willems, zijn dienstmaagd'. Yn it lidmate-oersicht

fan 1 maaie 1772: 'Hoite Jarigs (overl. 9 mei 1779) wonende op een plaats van het Fidei commissaire Goed dat aan de Stinsen, nu aan Mevrouw Asbeek behoort, en deszelfs moeder Aafke ...' (sjoch fierder ûnder V).⁵⁵ Dat Jetske Willems noch net neamd wurdt is begryplik: op 20 maaie 1773 wurdt hja doopt op belidenis as frou fan Hoite Jarigs, húsman op Makkum ûnder Boazum. By de ynskriuwing as lidmaat op deselde dei stiet: 'Jetske Willems, zijnde van Mennonite afkomst en thans huisvrouw van Hoite Jarichs, die meer als een maal ouderling en diaken bij mij is geweest'.

It is dûbel kurieus dat Hoite lang frijgesel bleaun is, mar as frijgesel wol âlderling en diaken wie. Doe't Hoite stoar, bleau Jetske efter mei har soantsje Jarich fan noch mar trije jier âld.

Jetske Willems, widdo fan Hoite Jarigs, liende yn 1794 200 gûne oan Pieter Poppes, doarpsrjochter fan Boazum. Underpân: syn heale hûs yn Boazum, dêr't de oare helte is fan soan Ynze Pieters.⁵⁶

Yn de nammerol fan 'e lidmaten fan Boazum fan 14 nov. 1790: Jetske Willems, (obiit 1796). Yn itselde jier dat Jetske stoar, is har soan troude.

Bern, berne Boazum:

1. Aafke Hoites, 1 juny 1772, nei alle gedachten jong stoarn.
2. Jarich Hoites, 4 july 1774, jong stoarn.
3. Jarig Hoites, folget VII.

VII. **Jarich Hoites Renema**, berne Boazum 19 jann. 1776, stoarn dêr 3 maart 1829, tr.1. Boazum 13 maart 1796 Grietje Luitzens (Kleiterp), berne Húns 4 april 1774, stoarn Boazum 1803,⁵⁷ dochter fan Luitzen Freerks Kleiterp en Grietje Hendriks. Jarich tr. 2. Boazum 4 des. 1803 Rigdje Pieters, fan Loaiïngea. Berteplak en -datum fan Rigdje binne likemin bekend as har stjerdei en -plak.

Grietje Luitzens wie út de famylje Cleiterp/Kleiterp, ôfkomstich fan de buorskip Klaiterp ûnder Boazum, dy't û.o. in boarger sersjant/froedsman yn Snits oplevere hat en in bysitter fan Baarderadiel. Dy lêste wie Luitjen Jans Kleiterp, de oerpake fan Grietje. Grietje har âlden hawwe nei omsweringen oer Húns, Ljouwert, Bears en Boazum úteinlik fan 1800 ôf in kapitale pleats dreau te Loaiïngea.

Mei dit houlik komt de namme Lútsen yn de famylje en dy is oant no ta bleaun. Jarig Hoites wie krekt 20 jier, doe't hy troude en de pleats fan syn mem oernimme moast. Hy stiet yn it spesykohier yn de perioade 1797-1805 mei sa'n 12 kij, in pear rierren en ien of twa hynders. Yn it lêste jier dat 'hoofdgeld' betelle waard (1797) wie dat foar 4 'hele hoofden'.

-
- 55 Foar it Fidei commissaire guod, sjoch D.J. van der Meer: Walta-state to Boazum yn GJ 1958 79.
 - 56 BAA 102 149v fan 22.10.1794.
 - 57 Stjerjier neffens de akten fan notoireit by it houlik fan har bern.

52 HEN 67 275v fan 5 apr. 1771.

53 HEN 68 45v fan 28 maart 1776.

54 G.A. Wumkes, *Stads- en Dorpskroniek van Friesland I* (1700-1800), s. 259.

It jonge pear hie al gau te meitsjen mei in ynbraak: yn de nacht fan 6 op 7 okt. 1796 binne nei it brekken fan in rútsje neist de doar út hûs tsiis, earte, klean, ark ensfh. stellen. De feint Sybe Johannes, 21 jier, is ek tsjûge.⁵⁸

Jarig Hoites wie 27 jier, doe't syn frou stoar en hy is al gau wer troud mei Rigtje Pieters. Ut in akte fan 8 des. 1803 wurde wy gewaar hoe't de takomst fan it gesin temjitte sjoen wurdt.⁵⁹ Der binne twa bern út it earste houlik, Jetske Jaarigs en Luitzen Jaarigs. Om skeel foar te kommen stelle de fâden Luitzen Freerks, de pake, húsman te Loaiïngea en Jan Hettes, húsman te Boazum, nei ynventarisaasje fêst dat de bern, as se 25 jier binne of as se earder troud binne, tegearre 250 gûne krije sille. As Jaarig Hoytes stjert foar Rigtje en foardat de bern 18 jier binne, dan sille de 300 gûne ûnder Rigtje Pieters bliuwe, mitsdat hja yn de buorkerij bliuwt. De bern sille dan op kosten fan Rigtje opgroeie. As Rigtje dan wer trout foardat de bern 18 jier binne of as de bern net mei de styfmem omgean kinne, moat it jild oan de kuratoaren fan de bern útkeard wurde. Ut de ynventaris docht bliken dat de wearde fan it besit, ynklusyf grûn en obligaasjes en ynklusyf earder neamde 300 gûne, yn totaal 5722 gûne bedraacht.

Jarig Hoites hat earst op 2 juny 1805 yn Boazum belidenis dien, en hy is ek yn 1825 lidmaat. Rigtje Pieters komt net as lidmaat foar.

Yn 1804 keapje Jarig Hoytes en Rigtje Pieters, troude lju, foar 1100 cg. in hûs oan de Buorren yn Boazum fan Jan Hendriks, mr. timmerman, en syn frou Tryntje Wybes, dy't it rjocht hawwe om oant 12 maaie 1804 dat hûs te hieren.⁶⁰ De ferkeapers betingje dat se tsien jier yn dat hûs wenje meie, mei in opsje fan noch fiif jier. Jan Hendriks (Westerhuis) is in styfsoan fan Jan Hettes, yn 1803 fâd fan Jarig syn foarbern.⁶¹ It liket wol dat de keapers fan plan binne om nei ferrin fan tiid nei it doarp te ferfarren. Ut it spesykohier is dúdlik dat Jarig yn 1805 noch boer is op it âlde stee. Yn 1807 binne Jarig Hoites en Rigtje Pieters ek noch húslju ûnder Boazum, as se 300 gûne liene fan Feike Johannes, boerefeint te Ysbrechtum.⁶²

Yn 1817 by it ferstjerren fan soan Pieter wenje hja yn it doarp, oars wol neist Jan Hendriks Westerhuis, dy't de dea fan Pieter mei oanjout.

Yn juny/novimber 1813 nimt Jarig Hoites te Boazum de namme Renema oan. Hy hat dan bern Jetske (15), Luitsen (14), beide te Loaiïngea en Pieter (8). De beide foarbern binne dan sûnder mis by pake en beppe Kleiterp yn 'e hûs en wennen by harren trouwen ek noch te Loaiïngea. Wat wie de reden? Wie der wat mei Rigtje Pieters? It soantsje Pieter stoar in pear jier letter. Fan

Rigtje yn de argiven gjin spoar, allinnich mar dat hja 'afwezig' wie, doe't Hoite Jarigs yn 1829 stoar.

Hjirmei is Rigtje Pieters in wyt plak op de kaart: fan berte, libben en stjerren witte wy neat.

Bern, berne te Boazum, út 1:

1. Jetske Jarigs Renema, 25 maaie 1796, stoarn Boazum 22 april 1823, tr. Wymbritseradiel 8 des. 1821 Minne Symens Jellema, berne Skearnegoutum 7 okt. 1802, timmerman en arbeider te Boazum en Easterwierrum, stoarn Boazum 2 febr. 1867, soan fan Symen Jelles Jellema en Minke Pieters. Minne tr. 2. 1854 Geesjen Wiegers Bok.

Bern: Siemon Minnes Jellema (1822), mei neiteam.

2. Luitzen Jarigs Renema, folget VIII.
 3. Grietje Jarigs Renema, 29 des. 1799, stoarn Boazum 1 maart 1801.
- Ut 2:
4. Pieter Jarigs Renema, 9 maart 1805, stoarn Boazum 27 july 1817.

VIII. **Luitzen Jarigs Renema**, berne Boazum 10 febr. 1798, winkelman en komelker te Skearnegoutum, stoarn dêre 2 jann. 1870, tr. Wymbritseradiel 5 maaie 1821 Eelkjen Jacobs van Kampen, berne Skearnegoutum 2 july 1795, stoarn dêr 6 febr. 1863, dochter fan Jacob Pieters en Trijntje Martens van Kampen.

By trouwen wie Eelkjen naaister. Jacob Pieters wie mr. weinmakker en yn de patriottetiid ien fan de revolúsjonêre foarlju en lid fan it skutterskorp fan Skearnegoutum. Hy wie yn 1796 skutter, yn 1797 kapitein.⁶³

Luitzen hat as boerefeint te Loaiïngea yn 1820 in hûs 'cum annexis' kocht te Skearnegoutum fan Oege Pieters Garda⁶⁴ en syn frou Antje Ruurds te Snits.⁶⁵ Oan de omskriuwing fan de lokaasje fan it hûs te sjen ('hebbende tot naastlegers ten oosten het kerkhof, ten zuiden Cornelis Bontema, ten westen de algemene vaart en ten noorden de dorpschool') hat de famylje Renema (generaasjes VIII oant X.1) dat hûs, dat bekend stie as de Berch, oan de midden fan de tweintichste ieu ta brûkt: as winkel, as komelkerij en as 'timmerwinkel', sa't de auteur fan dit artikel it hûs as jonkje noch koe.

By trouwen wie Luitzen ek noch boerefeint, mar yn Skearnegoutum wie hy winkelman (1822-1849) en komelker (1847-1870). Nijsgjirrich is dat de famyljenamme yn Luitzen syn tiid yn wol acht akten fan de BS foarkomt as 'Reneman'. Dêrby wie ek de trouakte. Sels hat hy dy akten op ien nei altyd ûndertekene as Re(e)nema. Dy iene akte wie fan it trouwen fan dochter Jetske (1856), dy't by de berte oanjûn wie ûnder de namme 'Reneman'.

58 BAA 3 3 fan 8.10.1796.

59 BAA 53 154.

60 BAA 75 22 3de proklamaasje 29 april 1805.

61 Jan Hettes wie húsman op Yndyk by Boazum.

62 BAA 103 284 fan 2 des. 1807.

63 Tsj. Santema, *Skiednis fan Skearnegoutum*, Easterein 1991, side 39.

64 Oege Pieters hat yn de perioade 1812-1819 kûper west te Skearnegoutum.

65 Keapakte, notaris P. Noyon, Snits, tag. 26, inv. nr. 119012, rep. 157 fan 14 nov. 1820.

De Berch yn Skearnegoutum, it hûs dêr't de Renema's sûnt 1820 wurke en wenne hawwe

Doe't Jetske trouwe soe, sil op de sekretary wol opmurken wêze dat hja neffens de papieren Reneman hjitte en dat feroaring yn Renema jild en foaral tiid kostje soe. Omdat de famyljenamme foar in frou net safolle konsekwinsjes hie, is doe blykber besluten dat de namme yn de akte lykas yn de berte-akte 'Reneman' bliuwe moast en sa hawwe heit en dochter dan ek mar tekene.⁶⁶

Op 12 nov. 1842 is yn de tsjerke fan Skearnegoutum it nije oargel ynseine dat betelle is mei in stikmannich grutte bydragen fan yn it hannelingeboek neamde lidmaten, en mei in protte lytse, dêrûnder ek fan L.J. Renema. Luitzen Renema wie lid fan de tsjerkerie yn 1842-1844 en yn 1853-1855 wie hy âlderling.⁶⁷

Luitzen Renema waard oan 1849 ta winkelman neamd, mar yn 1843 hierde hy al in bunder lân fan de tsjerkfâden fan Skearnegoutum.⁶⁸ Yn de ynventaris fan syn stjerhûs (1870) fine wy as echo fan syn ferline noch winkelguod mei skalen en gewichten, bussen, trompen, ensfh.⁶⁹

66 It sil wol tafal wêze, mar it boekje *Renema, Bozum, Scharnegoutum* wie in jier of tsien lyn op de stúdzjesaal net mear te finen, omdat yn de kompjûteryndeeks de namme 'Reneman' brûkt wie ...

67 Sjoch ek database 'notarieel' fan Tresoar op 'Luitzen Renema' en 'Luitzen Jarigs Renema'.

68 Hierkontrakt, notaris C.J. Jorritsma, Snits, tag. 26, inv. nr. 119037, rep. 25 fan 25 jann. 1843.

69 Advertinsje LC 11 maart 1870.

Erfgenamten fan Luitzen Jarigs Renema binne: Jarig Luitzens Renema, Klaas Sybrens Sybrandy en Hendrik Sybes Hoogstra, alle trije te Skearnegoutum, de lêste ek as fâd oer syn trije bern.

Berne, berne te Skearnegoutum:

1. Grietje Luitzens Renema, 31 jann. 1822, stoarn Skearnegoutum 6 aug. 1842, tr. Wymbritseradiel 30 april 1841 Sipke Tijsses de Jong, boerefeint te Skearnegoutum, berne Rûgehuzen om 1811 hinne, stoarn Wikel 4 des. 1893 (as widner fan Froukje Gerrits Kuipers). Sipke wie soan fan Tijs Bouwes de Jong en Frieskjen Sipkes Scheweer. Ien bern: Eelkjen, berne Skearnegoutum 6 aug. 1842, stoarn dêr 12 aug. 1842.
2. Trijntje Luitzens Renema, 19 okt. 1823, stoarn Skearnegoutum 14 febr. 1883, tr. Wymbritseradiel 29 maaie 1847 Klaas Sybrens Sybranda, arbeider, keapman en komelker, berne Lytsewierrum 27 jann. 1819, stoarn Skearnegoutum 4 des. 1907, soan fan Sybren Klazes Sybranda en Geertje Reimers Faber. Bern: Sybren (1848-1849), Luitzen (1848-1848), Eelkjen (1849-1928), Nienke (1852-1853), Sybren (1854-1933), Luitzen (1856-1923), Geertje (1860-1860), Reimer (1862-1862) en Jarig Sybranda (1862-1944). Luitzen Sybranda, bôlesutelder, stie yn Skearnegoutum bekend as 'Lútsen hûnekar', syn broer Jarig, hanneler yn touwurk, as 'Jarig toutsje'.
3. Jakob Luitzens Renema, 3 okt. 1825, stoarn 27 july 1827.
4. Jakob Luitzens Renema, 18 sept 1829, stoarn 22 des. 1829.
5. Jarig Luitzens Renema, folget IX.
6. Jetske Luitzens Reneman, 31 maart 1833, stoarn 12 aug. 1867, tr. Wymbritseradiel 31 maaie 1867 Hendrik Sybes Hoogstra, berne Ysbrechtum 12 nov. 1819, keapman, kastlein en winkelman, stoarn Skearnegoutum 31 july 1872. Hy troude wer yn 1871 mei Baukje Visser.
Bern fan Hendrik en Jetske: Hinke (1857-1898), Grietje (1862-1921) en Siebe Hoogstra (1867-1905).
7. Jacoba Luitzens Renema, 2 des. 1836, stoarn 8 des. 1836.

IX. Jarig Luitzens Renema, berne Skearnegoutum 22 des 1830, stoarn dêr 28 jann. 1888, tr. Wymbritseradiel 16 maaie 1857 Markjen Jans Boekema, berne Sibrandabuorren 15 juny 1831, stoarn Skearnegoutum 30 aug. 1892, dochter fan Jan Alberts Boekema en Hinke Rintjes Fokkema.

Markjen ('Makke') Boekema har âlden komme foar yn de Parenteel Bocke Bockes⁷⁰ op side 313, ûnder nr. VIIbf, nr. 4. De Boekema's komme fan Huzum en Tytsjerk (dêr't in Boekemasate wie), de Fokkema's fan Raerderhim.

70 Jarich Renema, Parenteel Bocke Bockes, GJ 2012 231-339.

Neffens it BR wennen Jarig en Markjen yn it earste jier fan trouwen noch by de âlden, dêrnei wiene hja op har eigen. Jarig Luitzens Renema is earst arbeider, mar nei 1862 wurdt hy keapman neamd. Yn 1883 heart 'J.L. Rhenema, veehandelaar' by de ûndertekeners fan it fersyk oan de minister fan 'verkeer en waterstaat' om in spoarhalte op it 'spoar fan Boazum'.⁷¹ Yn 1886 is hy 'komelker' en wy sjogge dan ek dat der yn 1888 yn de ynventaris it hûs mei stâl en hiem te finen is foar 1800 gûne. In Russyske obligaasje foar sawat 1000 gûne is ek in tige wichtige post yn dy ynventarisaasje.

Yn de famylje binne fan Jarig Luitzens Renema noch bewarre in polsstôk mei de inisjalen 'J.L.R. 1844',⁷² in stiennen piip mei op de kop 'J.L. Renema te Scharnegoutum 1849', it ynliste milysje-lotbriefke fan 1849, in learen tabaksdoaze mei in sulveren plaatsje út 1882 en in feehanlers stappersstôk. Fan de hân fan M.J. Boekema is noch in hânskreaune, mar mislearre, leedbrief bewarre bleaun fan it stjerren fan har man yn 1888.

Tabaksdoaze fan Jarich Luitzens Renema (IX)

Bern, berne te Skearnegoutum:

1. Luitzen Renema, folget X.
2. Jan Renema, 26 maart 1861, stoarn Heech 13 juny 1936, tr. 1. Wymbritseradiel 18 maaie 1889 Dedtje Walsweer, berne Nijlân 30 april 1858, stoarn Skearnegoutum 19 jann. 1909, dochter fan Jelle

⁷¹ Tsj. Santema, *Skiednis fan Skearnegoutum*, Easterein 1991, side 247.

⁷² Dy't de skriuwer fan dit artikel fan pake Jaring Renema en beppe Tetje op syn jierdei krige yn 1953. Pake en beppe mei de pols yn de trein fan Snits nei Bûtenpost en dan op de fyts nei Warfstermûne!

Johannes Walsweer en Jetske Annes Bakker; tr. 2. Wymbritseradiel 19 des. 1911 Elizabeth van der Werff, berne Heech 22 sept. 1874, stoarn Zuidlaren 29 des. 1922, dochter fan Alle Pieters van der Werf en Rinske Harmens Reyenga.

Foar Jan Renema te Skearnegoutum, lotteling, hat Rykele Borger út Surhústerfean yn 1881 as pleatsferfanger tsjinne.⁷³

Jan Jarigs Renema en syn earste frou Detje Walsweer wennen yn Skearnegoutum; hy wie 'van boerebedrijf'. Nei de dea fan Detje is hy nei 't Op ('Top') ûnder Toppenhuzen ferhuze. Syn omkesizzer Margje Luitzens Renema hat in jier lang syn húshâlden dien. Yn des. 1912 kaam Rinske Reyenga, de mem fan syn twadde frou, by harren yn 'e hûs oan har dea ta yn 1915. Elisabeth van der Werff is op 7 nov. 1917 opnommen yn Dennenoord te Zuidlaren. Neffens de famyljeferhalen koe Jan Renema him net in echte hynder-en-wein tastean: foar syn pleatske brûkte hy in karre mei in grutte geitebok derfoar.

Fan 1926 oant 1928 hat Jan yn Beekbergen wenne, dêr't sweager en suster Jaring van Gosliga en Eelkje Renema (sjoch IX. 3) doe in pensjon hiene. Yn 1928 kaam hy nei Skearnegoutum werom te wenjen. Syn lêste jierren hat hy yn it earmhûs te Heech sliten.

3. Eelkjen Renema, 28 sept. 1862, stoarn Snits 27 febr. 1941, tr. Wymbritseradiel 5 maaie 1883 Jaring van Gosliga, berne Goaiïngea 12 sept. 1859, stoarn Snits 30 sept. 1943, soan fan IJsbrand Tjipkes van Gosliga en Anke Jarings Leenstra.

Jaring van Gosliga, waans namme fia memmekant noch ôfkomt fan dûmny Johannes van Gosliga (sjoch III.1 en IV), wie in ûndernimmend man, mar hy hat syn ûndernimmingsen nooit folle langer as tsien jier folhâlden. Hy hat winkelman west te Skearnegoutum, kastlein te Ysbrechtum (1896-1904), boer te Wûns yn de Weeren (1904-1918) en te Tsjalbert (1918-1925). Dêrnei hawwe Jaring en Eke pensjonhâlder west yn Beekbergen en de lêste jierren fan harren libben wennen hja yn Snits.⁷⁴

Yn 1910 binne de dochters fan Eke har ferstoarne suster Hinke by Jaring en Eke yn 'e hûs kommen.

Jaring wie yn 1883 ien fan de ûndertekeners fan it earder neamde fersyk om in spoarhalte te Skearnegoutum (sjoch IX). Yn 1911 wie hy ien fan de oprjochters fan de 'Coöp. Boerenleenbank Makkum en Omstreken'. As fâd of tasjend fâd hat hy yn de jierren 1896, 1901 en 1911 drok dwaande west mei jildsaken fan neven en nichten út de Van Gosliga-famylje en fan syn pleechdochters, dy't flinke sommen jild tegoeede hiene.

⁷³ Akte fan pleatsferfanging, notaris G. Boschloo, It Hearrenfean, tag. 26, inv. nr. 57071 fan 26 april 1881.

⁷⁴ Sjoch database 'notarieel' fan Tresoar op 'Jarig Ijsbrands van Gosliga'.

4. Hinke Renema, berne Skearnegoutum 13 sept. 1865, stoarn Baard 30 okt. 1810, tr. Wymbritseradiel 19 maaie 1894 Gerben Pieters Groenveld, berne Toppenhuzen 22 april 1864, komelker, stoarn Baard 7 sept. 1909, soan fan Pieter Bonnes Groenveld en Jantje Teunis Alberda.

Hinke hat foar har trouwen in hoart by it gesin fan har broer Lútsen yn Skearnegoutum wenne en is doe nei Drylts gien, dêr't Gerben, 'van boerenberoep', ek wenne. Fan de bern is Markjen (1895) yn Drylts berne, de oaren, allegearre Jantje neamd, yn Idzegea (1897, 1899 en 1901). Gerben hat yn 1897 syn oandiel yn in pleats te Ysbrechtum ferkocht en is mei syn gesin ferhuze nei Baard, dêr't hy yn 1909 hommels stoarn is. Hy liet in pleats nei mei mear as tweintich kij. Ein 1909 is ynventaris opmakke⁷⁵ en in jier letter is it replik guod foar sawat 8000 gûne ferkocht.⁷⁶ Hinke koe har lykwols net oer de dea fan har man hinne sette en hat tsien dagen nei de ferkeaping har eigen dea keazen. De famkes Margje (15) en Jantje (9) binne fierder grutbrocht troch omke Jaring van Gosliga en muoike Eke Renema (sjoch IX.3).

Dochter Margje is yn 1919 troud mei Taekele Tilstra, Jantje mei Johan van Dijk, letter skoalhaad yn Baarn; hy hat neffens de famyljeferhalen 'de prinseskes' noch op skoalle hân.

X. Luitzen Renema, berne Skearnegoutum 16 juny 1859, stoarn dêr 26 des.1938, tr. Wymbritseradiel 29 maaie 1887 Trijntje Westra, berne Skearnegoutum 26 jann. 1862, stoarn dêr 13 july 1932, dochter fan Ytzen Rintjes Westra en Lyfke Wybrens Speerstra.

Ytzen Westra wie earst arbeider te Loaiïngea en Skearnegoutum, sûnt 1876 winkelman dêre. Yn 1883 wie hy ûndertekener fan it fersyk om in spoarhalte te Skearnegoutum (sjoch IX). De Westra's wiene menist. Lyfke Speerstra en Ytzen hiene troch erfskip fan de kant fan Speerstra en troch oankeap besit yn in pleatske te Goaiïngea en hawwe it ûntbrekkende 82/128 diel dêrfan kocht yn 1894.

Luitzen Jarigs Renema wie earst timmerfeint. By de restauraasje fan in boerepleats ûnder Dearsum is resint de namme fan 'Luitjen J. Renema anno 1879' mei syn bertedatum op in balke oan it ljocht kommen en oan it ljocht litten.⁷⁷

Luitzen hat yn 1917, it jier dat it algemien kiesrjocht ynfierd waard, as timmerfeint net syn baas machtige om foar him te stimmen, sa't wol it gebrûk wie, mar hat frij nommen om sêls syn stim út te bringen; dêrfoar woe hy wol lean misse. Oan de ein fan syn libben wie hy timmerman-oannimmer.

Timmerfeint Luitzen Renema (X) hat yn 1879 meiwurke oan de bou fan in pleats te Dearsum

Trijntje Westra is op 13 april 1889 te Skearnegoutum doopt op belidenis. Nei de dea fan heit Ytzen Westra lienden de widdo en de bern, Rintje (spoarman te Warkum) en Liefke 4000 gûne fan Eerhardus de Grave te Wommels. Underpân wie it boppeneamde pleatske te Goaiïngea.⁷⁸ Nei de dea fan Lyfke Speerstra hawwe de bern dy 'boerenhuisinge etc.' ferkocht foar 17.500 gûne.⁷⁹

Luitzen Renema hat yn de herfoarme tsjerke fan Skearnegoutum diaken west en âlderling, bygelyks yn 1897 resp. 1909.

De lêste jierren fan syn libben hat hy yn 'e hûs west by it gesin fan syn soan Jaring. Bern, berne te Skearnegoutum:

1. Jarig Renema, 4 maart 1887, stoarn Skearnegoutum 12 april 1954, tr. Wymbritseradiel 13 sept. 1913 Tetje de Groot, berne Gau 5 july 1889, stoarn Skearnegoutum 7 jann. 1958, dochter fan Jarig de Groot en Willemke de Jong.

De famylje De Groot stamt út in earder menistegeslacht, ôfkomstich fan Aldeboarn en Akkrum. De famylje De Jong stamt foar it grutste part út Raarderhim. Jarig de Groot en Willemke ('Weik') wiene earst by de Herfoarme Tsjerke, mar binne letter mei de doleânsje meigien. Hja wiene boere-arbeiders te Gau, letter komelkers en boeren en hiene op it lêst in stedsbuorkerij op de Steenklip yn Snits mei dêrby in bloeiende molkesutelderij.

Jarig Renema wie timmerman-oannimmer yn Skearnegoutum en hat syn hiele libben aktyf west yn de Herfoarme Tsjerke. Ek hie hy nocht oan skiednis. Foar it paniel ûnder yn de toer fan de Skearnegoutumer tsjerke mei de nammen fan alle predikanten hat Jarig it measte fan it sykwurk dien. Ek hat hy de earste genealogyske gegevens fan de famylje sammele.

75 Ynventaris, notaris Sj. Haagsma, Snits, tag. 26, inv. nr. 121046, rep. 109 fan 22 nov. 1909.

76 Boelguod, notaris R. Gerbensma, Snits, tag. 26, inv. nr. 120137, rep. 219 fan 20 okt. 1910.

77 *Leeuwarder Courant*, bylage "Wonen en Co", 29 augustus 2015, side 8.

78 Obligaasje, notaris H. Fennema, Snits, tag. 26, inv. nr. 120118, rep. 100 fan 30 april 1895.

79 Keapakte, notaris H. Fennema, Snits, tag. 26, inv. nr. 120133, rep. 41 fan 26 febr. 1907.

Bern: *Luitzen Renema* (1914-1997, tr. Anna Hoekstra), learaar en skoalhaad te Lollum, Warfstermûne, Twello en Stienwyk, Yad Vashem ûnderskieding foar it ûnderdak fan it joadske famke Marion Dorothea Kalker; *Jarig Renema* (1916-1997, tr. Geesje Weijling), gemikus, promoasje Grins 1943, befrijd út it 'Huis van Bewaring' yn Ljouwert by 'de Overval' fan 1944, direkteur fan it kondinsfabryk yn Deventer, offisier yn de Oarder fan Oranje-Nassau; *Ytzen Renema* (1918-2010, tr. Franske Bekius), hat syn hiele libben wurke by de Lankhorst-toufabriken yn Snits, it lêst as prokuraasjehâlder; *Willem Klaas Renema* (1922-2011, tr. Froukje de Groot), hat as yng. wurke by de gemeenten Epe, Aalten, Den Ham (Ov.) en wer Aalten, yn de lêste plakken as direkteur fan gemeentewurken; *Jan Renema* (1925-2004, tr. Klaaske van der Ploeg), hat as yng. wurke by de gemeenten Wymbritseradiel, Woudenberg en Hattem, yn de lêste plakken as direkteur fan gemeentewurken; *Willemke Trijntje* (1929, tr. IJsbrand Cornelis van Rooijen), learaar te Den Haag, Huizen en Harderwijk; *Trijntje* (1932-1988, tr. Berend Pijlman), learaar te Rockanje, Uithoorn en Drachten.

2. Lyfke Renema, 14 juny 1889, stoarn Goes 1 maart 1971, tr. Wymbritseradiel 12 maaie 1917 Ane Cornelis Visser, berne Sint Anne 23 april 1892, soan fan Cornelis Anes Visser, skipper en Jantje Jans Kortje.

Ane Visser stamt út in famylje fan skippers en gerniers út It Bilt. Hy wie earst slachtersfeint yn Sint Anne, dan slachter yn Aldemardum. Hy wie út in menistefamylje, mar is letter op grûn fan 'singuliere gaven' talitten te Rotterdam ta de teologyske stúdzje. Hy is dûmny wurden yn de Griffemearde Gemeenten fan Aagtekerke/Oostkapelle resp. Scherpenisse/Poortvliet.

Bern, berne te Aldemardum: *Trijntje Visser* (1918, tr. Jaques van Haren, juwelier); *Cornelis Visser* (1920-1991, meiwurker gersdrûgerij), tr. Neeltje Maljaars); *Margje Visser* (1921-2002, tr. Cornelis de Visser, lektor Frânsk te Leiden); *Jantje Visser* (1922, tr. Johannes Kwekkeboom, learaar); *Luitzen Visser* (1926-1927); *Luitzen Visser* (1928, tr. Jacoba Janna Dees); *Dine Visser* (1928, tr. David van de Velde, boer); *Lucy Tetje Visser* (1932, tr. Jan M. Zandee, learaar).

3. Ytzen Renema, 5 april 1891, stoarn Skearnegoutum 31 jann. 1935, tr. Wymbritseradiel 17 maaie 1934 Wiepkje van der Wagen, berne Nijegea HON 19 maaie 1901, stoarn Snits 31 jann. 1993, dochter fan Johannes van der Wagen en Jeltje Wybrens Postma. Wiepkje is yn 1944 wer trouw mei Molle Eisma (1891-1966).

Ytzen Renema wie winkelman te Skearnegoutum. Hy is stoarn 'na een gelukkige echtvereniging van 8 maanden'.

Postume soan: *Ytzen* (1935, analist, tr. Dirkje van der Meer).

4. Margje Renema, 18 april 1893, stoarn Skearnegoutum 6 des. 1921. Margje Renema hie fan jongs ôf in hertôfwiking. Yn 1910/11 hat se in jier it húshâlden dien by har omke Jan, dy't doe widner wurden wie. Neffens it BR

wie hja yn maaie 1911 wer thús en gong se yn 1912 nei Goaiïngea as tsjinstfaam. Yn jann. 1921 kaam hja wer thús, dêr't se oan de ein fan dat jier stoar.

5. Jan Renema, 2 april 1898, stoarn Hoogeveen 3 des. 1983, tr. Hoogeveen 30 april 1924 Alberdina Seinen, berne Noord-Hoogeveen 16 okt. 1898, stoarn Hoogeveen 24 des. 1986, dochter fan Wolter Seinen en Albertha Blokzijl.

Jan Renema wie skoalmaster te Halle (Zelhem), Hoogeveen en Kollum en hat dêrnei sawat 40 jier skoallehaad west yn Noordseschut (Hoogeveen).⁸⁰ Hy hat it mei syn skoalbestjoer fan 'griffemearde bonders' wolris dreech hân, want sels wie hy fan in oare denominaasje, mar hy hat him der altyd mei wiisheid en humor mei rêden. Jan hat tige aktyf west yn it ferieningslibben en hat ek stúdzje makke fan de skiednis fan it herfoarme ûnderwiis yn Hoogeveen. Skoalle en hûs wie yn de oarloch in taflechtsoarde foar joaden en Jan Renema hat postúm (mei syn frou) de Yad Vashem ûnderskieding fan Israëel krigen.

Gjin bern, mar Jan en Dine Renema hawwe letter in pleechsoan yn 'e hûs hân: *Theo van 't Hoenderdaal* (tr. Hennie Koster).

Taheakke: de namme Renema

Foar 1811 wurdt de namme Renema brûkt troch:

1. Albert Lolkes (Wirdum 1684-Ljouwert 1777).

Hy wurdt yn 1706 boarger fan Ljouwert ûnder de namme Albert Renema. Albert Lolkes Renema wie poartewachter fan de Wurdumerpoarte. Hy wie soan fan Lolke Alberts en Eentje Pieters.⁸¹

Pake en beppe fan heitekant wiene Albert Lolkes en Feikje Hessels.⁸² Feikje wie fan in famylje Reen te Wirdum en Goutum, dy't besit hie yn Rien: ûnder oare de sate Reen.

2. Wymer Sybrens te Wirdum, stoarn 1720. Hy wenne te Barrahûs en brûkte yn it begjin fan de achttjinde iuw de namme Renema. Hy wie dan ek bysitter fan Ljouwerteradiel. Syn neiteam hat dy namme ek graach brûkt, sa't wy noch sjen sille.

Wymer Sybrens wie in soan fan Sybren Thomas en Trijn Jelles, mar oanwizingen fan in Reen yn it foargeslacht hawwe wy net fûn, al soe de namme dêr, sjoen de lokaasje Wirdum en sjoen it ûnder 1. neamde, wol wei komme kinne.

80 De 'schoole van Renema' lei yn in totaal isolemint fan de rest fan Hoogeveen en wie mei auto's net te berikken.

81 Lolcke Alberts, schoenmaker, tr. Wirdum 11.3.1683 Eentje Pieters, beide fan Wirdum.

82 Albert Lolkes tr. gerjocht LWL 22 maart 1638 Feikje Hessels. Hy brûkt yn 1640 Wirdum stim 38 te Wytgaard.

Yn 1811/1813 is de namme Renema oannommen troch acht persoanen: A. Taeke Andries Renema út Penjum (1767-1840). Taeke wie in soan fan Andries Jacobs en Doetje Taekes Renema; Doetje wie pakesizzer fan boppeneamde Wymer Sybrens Renema.⁸³

B. Teunis Reinders Renema (Ternaard 1757-Blije 1829), soan fan Reinder Jans en Trijntje Jacobs. Der is gjin relaasje te finen mei oare Renema's.

C. Jan Petrus Renema (Hilaard 1776-Winsum 1854), soan fan Petrus Taekes Renema, is oerpakesizzer fan boppeneamde Wymer Sybrens.

D. Jarig Hoites Renema (Boazum 1776-Boazum1829), wurdt hjir oan 'e ein behannele.

E. Petrus Rientses Renema (Bayum 1771-Winsum 1833), soan fan Rients Annes en Geertje Pieters, is genealogysk net te ferbinen mei oare nammedragers.

F. Pyter Arjens Renema (Wurdum 1764-Wurdum 1838) hat de namme Renema liend fan de man fan syn suster Akke Arjens: Taeke Petrus Renema. Taeke wie ek in oerpakesizzer fan Wymer Sybrens.

G. Sieds Freerks Renema (Makkum 1762-Penjum 1834) fan Surch keas de namme Renema, de namme dy't ek yn de dea-akte fan syn suster Froukje stiet. Syn broer Ebele Freerks hat de namme Reen keazen. It is mooglik dat de Reen's út Rien ek hjir de boarne fan de namme west hawwe, mar genealogysk sjoen kinne wy it ferbân net lizze.

H. Jan Gerrits Renema (Rien 1754-Rien 1823) is de iennichste fan in rige bruorren Reen dy't de namme Renema keazen hat. Hja wiene út it geslacht Reen dat de namme al iuwenlang hie. It liket dat de kar fan de namme Renema in fersin west hat, want dizze Jan (Joannis) Renema is stoarn as Jan Gerrits Reen. Jan syn broer Hette Gerrits Reen hie lykwols in soan Hoyte (1775-1836), dy't wol wer de namme Renema brûkte.

83 Op ynternet is in 'Genealogie van Thomas Wymers' te finen (<http://www.2renema.nl/genea/indexwym.htm>), dêr't te lêzen falt dat Andries Jacobs by syn twadde houlik mei Doetje Taekes Renema de namme 'Andries Taekes Renema' oannommen hat. Dy bewearing slacht op twa manieren de planke mis. Tenearsten hat de neamde genealogy in ferkearde Andries Jacobs foar, dy't skoalmaster wêze soe, mei fjouwer houliken. Dêr sit dan it houlik by fan 'de echte' Andries Jacobs, dy't boer wie, mei Doetje Taekes Renema en ek it houlik fan Andries Jacobs, foarfaar 64 fan Pieter Nieuwland, mei Janke (lêst Antje) Berends Faber. Doe't Taeke Andries Renema stoar (Hartwert 10 maart 1840), kamen yn de stjerakte nochal ferkearde nammen foar de âlden te stean: Andries Taekes en Tjitske Jacobs. Dat hie Andries Jacobs en Doetje Taekes wêze moatten; gjin reden foar de bewearing dat Andries Jacobs (stoarn om 1784 hinne) de namme Andries Taekes Renema oannommen hawwe soe. Dat berêst op misynterpretaasje fan de stjerakte.

Fan dizze tsien gefallen binne fjouwer (2, A, C en F) anneks mei de bysittersfamylje Renema út Wurdum. Trije (1, H en G) komme fan de âlde Reen's of hawwe teminsten mei de namme Reen te krijen, al kin soks ek fia in toponym ferrûn wêze.

De gefallen G en H fertsjinje neier omtinken, omdat dêr de nammen Reen en Renema trochelkoar brûkt wurde. It ferskynsel dat de iene broer him yn 1811 Reen neamt en de oare Renema komt yn Wûnseradiel foar (G), mar ek yn Rien yn Hinnaarderadiel (H). Yn it lêste gefal spilet mei dat de bruorren ôfkomstich binne fan de sate Reen yn Rien.

Dan komme wy no (gefal D) oan it riedsel wêrom't de Boazumer Jarich Hoites in kar makket foar de namme Renema.

Myn spekulaasje is dat it Jarich Hoites wol bekend wie dat syn pake Jarich Ennes en syn beppe Aafke Hoytes (yn 1734) in flink kapitaal urven hiene fan omke Former Jacobs, in healbroer fan Aafke har mem. Former hie opfolger west fan betoerpake Jacob Anes op de pleats Bisdoma. Bisdoma leit yn Rien tsjin Reen oer oan de feart fan Snits nei Frjentsjer.⁸⁴ Omke Enne Jarichs hie ek ûnder Rien buorke,⁸⁵ dat de famylje fan Jarich Hoites moat de bân mei Rien noch sterk field hawwe. De ferneaming Renema nei Rien soe taalkundich net alhiel doge; dan soe it earder Rienstra wêze moatte. Dêr wie lykwols yn Rien ek in sate Rienstra en boppedat: de Boazumer Renema wenne net mear yn Rien.

Yn dit artikel binne as ôfkoartings brûkt:

BR = befolkingsregister

BS = Boargerlike Stân

GJ = Genealogysk Jierboek

De auteur is Onno Hellinga silger tige tankber dat hy de measte gegevens levere hat oer de generaasjes I en II. Tank oan prof. Breuker foar it spoar nei Former Jacobs as erflitter fan Jarich Ennes en de frou. Tank oan de famylje Van Raalte te Dearsom foar de help mei de foto fan de balke yn harren pleats.

84 De histoaryske namme Bisdoma is alle eare ûntnommen: tsjintwurdich stiet op de homeie de namme 'Veldzicht'!

85 Op Esamahûs of Cleijn Molma, Lytsewierrum stim 2, 'op Mollum' sa't men tsjintwurdich seit.

... Georg Ulbo van Burmania (1715-1777),
geen parel aan de kroon van Menaldumadeel

*Georg Ulbo van Burmania (1715-1777),
geen parel aan de kroon van Menaldumadeel*

1. Korte schets van de politieke toestand in de 18de eeuw

Als je in het Friesland van de 18de eeuw had rondgevraagd wat men van het gewestelijke bestuurssysteem vond, dan had je in meerderheid beslist antwoorden gekregen als perfide, belabberd, waardeloos en soortgelijke kwalificaties. Alleen de heersende klasse dacht daar uiteraard anders over.¹ Het bestuurssysteem was zodanig dat een kleine elite alle macht aan zich had getrokken en de overgrote meerderheid van de bevolking geen enkele politieke invloed had. Eén en ander was het gevolg van het stemrecht, dat was gekoppeld aan het bezit van zgn. stemdragende plaatsen, en de wijze waarop meerderheden van stemmen werden verkregen.² In de loop van de 17de eeuw kwamen de stemmen steeds meer in bezit van enkele tientallen adellijke en patricische families, die elkaar steunden, anderen buitensloten en zo de macht vasthielden. In het vervolg van dit artikel zal ik de uitwassen van dit systeem met verschillende voorbeelden illustreren. Een dergelijke bestuursvorm, waarvan Friesland bepaald niet het enige voorbeeld was, staat bekend als oligarchie.³

Was het bestuurssysteem werkelijk zo slecht als de tegenstanders beweerden? Naar mijn stellige overtuiging was dat inderdaad het geval. Hoe kon het ook anders zou je zeggen, in een bestel waar niet kwaliteit maar afkomst bepalend was voor de invulling van alle belangrijke functies. Niet alleen bleef zo een enorm potentieel aan talent ongebruikt, het had ook tot gevolg dat nietsnuten hoge ambten en bestuursfuncties konden bekleden, zoals grietman, afgevaardigde ten landdage, gedeputeerde

-
- 1 Vgl. 'De regeeringsform alhier is een van de beste soorte'; de bron van het citaat is Johan Vegelin van Claerbergen (1690-1773), grietman van Doniawerstal.
 - 2 Zie voor een beknopte toelichting <http://www.tresoar.nl/help/Pages/Stemkohieren--toelichting.aspx>.
 - 3 In *Gulden Vrijheid?* schetst Hotso Spanninga een beschamend beeld van de tweedracht, besluiteloosheid en gerichtheid op persoonlijk eigenbelang die in de behandelde periode dominante factoren in de Friese politiek waren. De oligarchisering kreeg zijn beslag na 1640, toen een nieuw stemreglement van kracht werd dat de meiers uitsloot en het stemrecht aan de eigenaren toekende. Zie verder standaardwerken als *Democratie en Oligarchie* en *De Republiek*.

staat of zelfs vertegenwoordiger van Friesland in de Staten-Generaal. Waarmee natuurlijk niet gezegd is dat alle regenten onbekwaam waren en evenmin dat het in andere gewesten allemaal veel beter was geregeld.

Het wapen van de grietij Menaldumadeel met parelkroon, zoals afgebeeld in de atlas van François Halma (1718)

Deze bijdrage gaat over Georg Ulbo van Burmania, grietman van Menaldumadeel en een non-valeur zoals er denklijk slechts weinigen zijn geweest in de Friese geschiedenis, althans in de regentenstand. Dat mijn aandacht op zijn persoon werd gevestigd is eigenlijk toeval. Bij een ander onderzoek trof ik in een gerechtelijk dossier een getuigenverklaring van zijn hand aan, die door de beklagde in krachtige termen werd bestreden met een overvloed aan sappige details.⁴ Bij mijn verdere studie kwamen nog verschillende andere zaken boven water die een schril licht werpen op de regentenheerschappij in het algemeen en zijn persoon in het bijzonder.

2. Afkomst en ouderlijk gezin

De wieg van Georg Ulbo had nauwelijks op een meer bevoorrechte plaats kunnen staan. De familie Van Burmania was van onbetwiste adel en tamelijk welgesteld. Adeldom en welstand gingen vanouds meestal, maar niet altijd samen. Aan vaderszijde was Georg Ulbo een rechtstreekse afstammeling van de bekende 'stânfries' Gemme van Burmania, die volgens de overlevering weigerde om de eed van trouw aan koning Filips II knielend af te leggen (1555). Zijn portret hing eind 17de eeuw pontificaal in het huis van zijn achterkleinzoon Laes van Burmania, Martenastate te Cornjum.⁵

⁴ HvF 14191; dit dossier zal verderop nog uitgebreid aan de orde komen.

⁵ Het wordt vermeld in de boedelbeschrijving van Laes van Burmania (de grootvader van Georg Ulbo, zie verderop in deze paragraaf) d.d. 13 jan. 1692 (LWL 109, fol. 162-243). De Burmania's lieten veel schilderijen maken, vgl. M. Brouwer, 'Pjutton en beukers', in *Fryslân* 21 (2015) 18-21.

Van zowel vaders- als moederszijde stamde Georg Ulbo uit de familie Van Aylva, van moederszijde tweemaal uit de familie Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg. Met zijn 'genealogisch kapitaal'⁶ zat het dus wel goed. Hij werd vernoemd naar twee overgrootvaders; zijn eerste voornaam kwam uit laatstgenoemde familie, zijn tweede uit de familie Van Aylva. Na het overlijden van zijn vader (1762) ondertekende hij als G.U. Aylva van Burmania.

Georg Ulbo is geboren op 7 februari 1715 te Leeuwarden.⁷ Zijn ouders, Ulbe Aylva van Burmania en Hylck van Aylva, waren neef en nicht en waren beiden al eerder getrouwd geweest. Ze bewoonden een voornaam huis aan de Grote Kerkstraat, thans nr. 212.⁸

Hylck was al geruime tijd ziek bij de geboorte van haar zoon; ze kwam er niet bovenop en stierf twee maanden later, 23 jaar oud. Mogelijk leed ze aan tuberculose ("hebbende negen maanden gesukkelt met een uiteerende koortse").⁹ Over haar afkomst het volgende: haar vader Hobbe Esaias van Aylva (1645-1692) was grietman van Oostdongeradeel. Na zijn dood hertrouwde haar moeder Anna Dodonea barones thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (1668-1714), mede vrij- en ervrouwe van Ameland, met Edzart van Burmania (1655-1708),¹⁰ grietman van Ferwerderadeel. Met haar eerste man woonde Anna Dodonea op haar voorouderlijk goed Holdinga te Anjum, met haar tweede op Juwsma te Ferwerd. Toen ze weer weduwe werd (1708) heeft ze enige tijd te Holwerd gewoond, vrijwel zeker op Haniastate bij Ulbe van Aylva (1659-1725), een neef (zusterszoon) van haar eerste man en diens opvolger als grietman van Oostdongeradeel. Hij had in

⁶ Deze mooie uitdrukking hoorde ik – enkele dagen voor zijn ontijdige overlijden – van Onno Hellinga; ik weet niet of hij die zelf heeft bedacht of ergens heeft gevonden.

⁷ Dekemastate 618; dit is een register waarin Laas van Burmania zijn bezittingen en schulden bijhield. Achterin heeft hij aantekeningen van zijn grootvader Hobbe Baerdt van Sminia en zijn vader Ulbe Aylva van Burmania uit een familiebijbel gekopieerd. Zie de bijlage.

⁸ Eerder was het Grote Kerkstraat 28; het is vooral bekend als de voormalige huisvesting van het Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaasjesintrum (1977-2002). Margaretha Geertruida Zelle ('Mata Hari', 1876-1917) woonde hier van 1883 tot 1890. Zie *Op 'e hichte mei it F.L.M.D.* (Leeuwarden 1977) 17-26 (P.C. Wieringa, bouwkundige geschiedenis) en 27-34 (H. ten Hoeve, bewoningsgeschiedenis). Met dank aan de heer Henk Oly, die mij op het goede spoor zette.

⁹ Dekemastate 618. Het relaas van haar heengaan, door haar man opgetekend, is bijzonder ontroerend. Zie de bijlage.

¹⁰ Hij was een achterneef van Ulbe Aylva van Burmania.

datzelfde jaar 1708 zijn vrouw verloren en zal verderop nog ter sprake komen. Maar uiteindelijk vestigde zij zich weer op Holdinga, waar ze ook is overleden.

*Holdingastate te Anjum.
Tekening door Sjoerd Bonga, 1830,
kort voor de afbraak*

Uit haar eerste huwelijk waren twee dochters geboren, uit haar tweede twee dochters en drie zonen, onder wie Jarich Georg van Burmania (1695-1757), later grietman van Oostdongeradeel (1729-1744) en bewoner van Holdingastate.

Hylck van Aylva werd gedoopt te Anjum op 6 sept. 1691 en verhuisde in 1693 met haar moeder en oudere zuster naar Ferwerd. Daar deed ze al op veertienjarige leeftijd belijdenis (5 nov. 1705). Ze was ook nog maar veertien toen ze op 7 maart 1706 te Rauwerd trouwde,¹¹ en wel met Zeino Joachim Welvelde van Burmania (ged. Sneek 4 maart 1681, overl. IJsbrechtum 14 febr. 1710), grietman van Rauwerderhem (1701-1710), oudste zoon van Sjuck Gerrolt Juckema van Burmania (1652-1720),¹² grietman van Wymbritseradeel, en Josina Susanna van Welvelde (1660-1689). Zeino Joachim en Hylck woonden niet in hun grietenij, maar te IJsbrechtum,¹³ naar ik mag aannemen bij zijn vader op Epemastate. Hun huwelijk bleef kinderloos. Zeino Joachim benoemde bij testament zijn vader tot erfgenaam in de legitieme portie en zijn echtgenote voor

het overige.¹⁴ Op haar achttiende was ze dus al weduwe; ze vertrok nog in 1710 naar haar moeder in Holwerd. Daar woonde ze nog toen ze op 7 februari 1712 hertrouwde met Ulbe Aylva van Burmania. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren: Anna Maria, 5 jan. 1713 (vernoemd naar Ulbe Aylva's eerste echtgenote) en Georg Ulbo, 7 febr. 1715. Hylck overleed te Leeuwarden 11 april 1715 en werd te Anjum ter aarde besteld. Anna Maria overleed 17 januari 1717 en werd bij haar moeder begraven.¹⁵ Ulbe Aylva van Burmania had uit zijn eerste huwelijk (1702) met Anna Maria van Sminia (1680-1710, in het kraambd overleden) al drie zonen en drie dochters. Anna Maria was een dochter van de vermogende en invloedrijke raadsheer Hobbe Baerdts van Sminia (1655-1721) en Tettje van Gerroltsma (1664-1691).

Portretten van Ulbe Aylva van Burmania en zijn eerste vrouw Anna Maria van Sminia. Ze hangen in 'het Sael' van Dekemastate te Jelsum. Het zijn zgn. pendanten; ze worden toegeschreven Bernardus Accama (database Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie). Als dat klopt zijn ze van omstreeks 1720, dus ruim na het overlijden van Anna Maria. (Foto: Wil Werkhoven, Dekemastate)

Ulbe trouwde voor de derde maal in 1718 met Baudina Lucia van Eysinga (1687-1754), weduwe van Tjalling van Sixma (1680-1714), die in 1710 Zeino Joachim Welvelde van Burmania was opgevolgd als grietman van Rauwerderhem. Uit dat huwelijk was één zoon geboren, Tjalling Edo Hessel Roorda van Sixma (1707-1775), in zijn tijd een vooraanstaand

11 De minimumleeftijd voor meisjes was 12 jaar. Op 25 nov. 1594 gingen Tiaerdt Jans en Pieterick Willems te Leeuwarden in ondertrouw, waarbij is genoteerd dat de bruid 12 jaar oud was.

12 Hij was een neef van Ulbe Aylva van Burmania.

13 Officieel moesten grietmannen in hun ressort wonen, maar in de praktijk werd die bepaling op ruime schaal en ongestraft genegeerd. In dit artikel komen meer gevallen voor, ook onze hoofdpersoon had lak aan deze regel.

14 EVC 2334 en 2374; MEN 139 116.

15 Dekemastate 618, zie de bijlage.

bestuurder in dit gewest.¹⁶ Hij heeft dus zijn opvoeding voor een belangrijk deel genoten ten huize van zijn stiefvader. Bij Ulbe kreeg Baudina Lucia vier dochters, waarvan alleen de oudste, weer een Anna Maria (1722-1779) in leven bleef.¹⁷ Baudina was een dochter van Tjalling Ædo Johan Heringa van Eysinga (1656-1690), monstercommissaris van Friesland, en Cecilia Æbinga van Humalda (1658-1700), die op Juwsma onder Wirdum resideerden.¹⁸

3. *De carrière en maatschappelijke positie van zijn vader*

Ulbe Aylva van Burmania is geboren op Martenastate te Cornjum en in de kerk aldaar gedoopt 9 mei 1680. Zijn vader Laes van Burmania (1638-1691) was grietman van Leeuwarderadeel (1673-1688) en gedeputeerde staat (1668-1671 en 1677-1680).

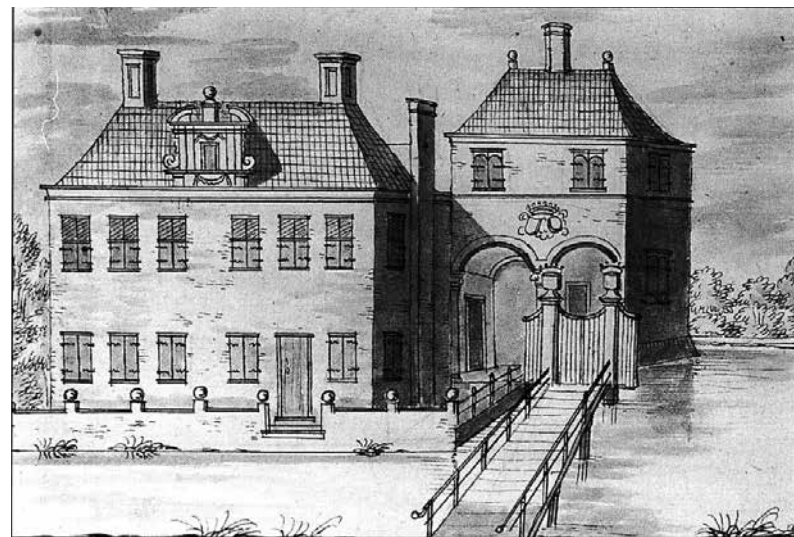

Wapenbord van Laes van Burmania, Fries Museum (inv.nr. S01779)

Zijn moeder Juliana Agatha van Aylva (ca. 1646-1682) was een zuster van Hobbo Esaias van Aylva, al eerder genoemd.

Ulbe Aylva was het negende van de tien kinderen in dit gezin, al voor zijn geboorte waren drie broertjes Ulbe overleden. Uit de gegeven jaartallen blijkt dat Ulbe Aylva op tweejarige leeftijd zijn moeder verloor en als elfjarige zijn vader. Hij kwam onder voogdij van zijn oudste broer, Sjuick van Burmania (1666-1726), destijds ontvanger-generaal der Lijfrenten,

later raadsheer in het Hof van Friesland.¹⁹ Vermoedelijk is de jonge Ulbe Aylva bij die broer te Leeuwarden in huis gekomen. Zijn andere broer Tjaerd (1670-1702) was in 1688 zijn vader als grietman opgevolgd en bleef op Martenastate.

Martenastate te Cornjum, door Jacobus Stellingwerf, 1722 (Fries Museum)

Naar ik mag aannemen kreeg Ulbe eerst huisonderwijs en ging hij daarna naar de Latijnse school in Leeuwarden, dat was althans gebruikelijk in adellijke kringen. Op 4 sept. 1695 werd hij ingeschreven als student te Franeker, samen met zijn jongste broer Hobbe Laes (1682-1703) en zijn eerder genoemde achterneef Zeino Joachim. Hij studeerde rechten bij Zacharias Huber en Anton Schulting, juristen van naam,²⁰ en volgde ook colleges in historie en welsprekendheid bij Willem Coetier. In zijn studententijd schreef hij Latijnse gedichten. Een graad behaalde hij niet, maar een edelman had in die tijd geen diploma's nodig om iets te bereiken in de wereld. Op 17 febr. 1701 werd Ulbe Aylva beëdigd als raadsheer in het Hof van Friesland.²¹ Hij was nog geen 21 jaar, maar

16 Vgl. *De Heeren van den Raede* 333; *Homines novi* 220.

17 Dekemastate 618 (zie de bijlage).

18 De weduwe staat in 1698 te boek als eigenaar en gebruiker van stem nr. 1 te Wirdum, Juwsma.

19 *De Heeren van den Raede* 337.

20 'De Franeker juridische faculteit' 289, 290 e.a.; Huber werd later raadsheer, Schulting vertrok naar Leiden.

21 *De Heeren van den Raede* 330.

toch niet de jongste raadsheer ooit.²² Mogelijk werd hij gecoacht door zijn ervaren collega dr. Hobbe Baerdts van Sminia, die een jaar later zijn schoonvader zou worden. Voor juristen van burgerlijke komaf was het raadsheerschap gewoonlijk een felbegeerd eindstation, maar edellieden prefereerden toch het grietmanschap. Een raadsheer verdiende niet overdreven veel, namelijk £ 1000 per jaar (vanaf 1719 £ 1500)²³ en het ambt sloot lucratieve nevenbetrekkingen volledig uit. Maar het prestige, aan het ambt verbonden, vergoedde veel.

Voor Ulbe Aylva van Burmania kwam de mogelijkheid om grietman te worden al heel snel, maar de aanleiding was droevig. Zijn broer Tjaerd overleed namelijk op 25 augustus 1702; diens zoons waren te jong om hem op te volgen. Zodoende werd Ulbe op 4 sept. 1702 geïnstalleerd als grietman en tevens generale ontvanger van Leeuwarderadeel. De volgende 25 jaar zou hij onafgebroken zijn grietenij vertegenwoordigen op de landdag. Daar bleef het niet bij: al een maand na zijn benoeming werd hij door Friesland afgevaardigd naar de Raad van State in Den Haag.²⁴ Hier hoefde hij niets bijzonders voor te doen, zulke en andere belangrijke benoemingen werden geregeld via roosters (almanakken of tourbeurten genaamd), zodat iedere grietenij op gezette tijden aan de beurt kwam. Na afloop van dit lidmaatschap werd hij verschillende malen afgevaardigd naar de Staten-Generaal (1704-1706, 1713-1717, 1719).²⁵ Tussen de bedrijven door was hij ook nog lid van het College van Gedeputeerde Staten (1707-1710).

22 Dat was Jan de Kempenaer, die in 1730 op achttienjarige leeftijd raadsheer werd. De Staten hadden in 1673 de minimumleeftijd vastgesteld op 25 jaar, maar als het zo uitkwam werd die bepaling genegeerd. Hetzelfde gebeurde ook wel met de eisen die waren gesteld aan opleiding (een graad in de rechten) en ervaring (enige jaren in de advocatuur), zie *De Heeren van den Raede* 123. Ik neem wel aan dat Ulbe een veelbelovende jongeman was.

23 *De Heeren van den Raede* 130. In deze bijdrage staat £ voor de carolusgulden van 20 stuivers en f voor de goudgulden van 28 stuivers. Het is lastig om de waarde van de gulden van toen uit te drukken in euro's van nu, omdat de lonen vooral in de 20ste eeuw veel sterker zijn gestegen dan de prijzen van consumptiegoederen. Tussen 1650 en 1850 bleven de arbeidslonen vrijwel gelijk, vgl. 'Jaarinkomens' 73. Voor mezelf ga ik uit van de vuistregel: £ 1 = € 100, dat klopt in mijn ervaring heel aardig.

24 De Raad van State hield zich destijds met name bezig met de militaire aangelegenheden van de Republiek.

25 Naamlijsten van M.H.H. Engels, zie <http://home.online.nl/mpaginae/SG16371795/voorlNaamlijst.htm>. Dat hij zo vaak naar de Staten-Generaal werd afgevaardigd moet wel betekenen dat andere grietenijen hem steunden (ofwel hun rechten ruilden).

Al in zijn studententijd, en ook daarna, moet hij veel hebben geleerd van een paar oudere mentoren, met wie hij steeds bevriend is gebleven.²⁶ De ene was zijn neef, "de brave en edele" Ulbe van Aylva (1659-1725). We kwamen hem al eerder tegen als grietman van Oostdongeradeel, wonende op Haniastate te Holwerd. Ulbe was een zoon van de bekende generaal Hans Willem (baron) van Aylva (1633-1691), bijgenaamd 'de Ontzaglijke', en Frouck van Aylva (1643-1689), een zuster van Juliana Agatha en Hobbe Esaias van Aylva. De andere was niemand minder dan Sicco van Goslinga (1664-1731),²⁷ grietman van Franekeradeel en een staatsman van internationale statuur. Zo was hij voor Nederland afgevaardigde bij de Vrede van Utrecht (waarmee in 1713 de Spaanse successieoorlog werd beëindigd) en in 1714/15 buitengewoon gezant van de Republiek aan het hof van koning Lodewijk XIV. Hij was getrouwd met Jeannette Isabella barones thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (1670-1735), een zuster van Ulbe Aylva van Burmania's schoonmoeder Anna Dodonea. De heren corresponderden veel met elkaar, in het Frans uiteraard.²⁸ Zulke contacten zijn natuurlijk van groot belang voor het vormen van een mooi netwerk. Van Burmania stond ook in zeer goede verstandhouding met Maria Louise van Hessen-Kassel ('Marijke-meu', 1688-1765),²⁹ de weduwe van stadhouder Johan Willem Friso. "Het gevoelen van den eerlijken staatsman had meermalen eenen overwigtigen invloed op de beraadslagingen en altoos verstandige besluiten dezer hoogverhevene Vorstinne".³⁰ Als illustratie van de goede verhoudingen moge dienen dat huize Burmania tijdens de ziekte van zijn tweede vrouw geregeld van etenswaren werd voorzien uit de keuken van de regentes.³¹

In de tijd dat Ulbe Aylva van Burmania carrière maakte zat Friesland zwaar in de problemen. Van Leeuwen noemt de slechte toestand van

26 'Herinnering' 152.

27 Ook aan hem heeft Jacob van Leeuwen een 'Herinnering' gewijd, zie *De Vrije Fries* 3 (1844) 277-314.

28 'Herinnering', 153; vgl. Tresoar, Hs 1387 (kopieën).

29 Het zal u niet zijn ontgaan dat zij dit jaar extra in de belangstelling staat vanwege haar 250ste sterfdag, zie bijv. *Fryslân* 21 (2015) afl. 3.

30 'Herinnering' 161.

31 Vgl. MEN 139 118v: "betaald in de keuken van de prinses waaruit dikwijls spijs was gesonden 15-0-0", allicht als blijk van waardering voor het personeel. Ook mocht Van Burmania bij zijn vertrek als gezant naar Zweden gebruik maken van het jacht van de prinses voor het vervoer van zijn gevolg van Leeuwarden naar Texel.

de financiën,³² met name te wijten aan de Spaanse successieoorlog, overstromingen (1701, 1703, 1715 en vooral 1717, die 150 mensenlevens eiste) en de veepest van 1714, waarvan 60.000 stuks vee het slachtoffer werden. “Gelukkig”, zo gaat de auteur verder, “bezaten wij mannen, rijk in begaafdheden, kloek van moede, standvastig van karakter en groot van verstand, die kracht en geest bezaten, om den tegenspoed het hoofd te kunnen bieden, gevaar en nood te trotseren, en land en volk te behoeden en te behouden”.³³ Ook Ulbe wordt door hem tot die categorie gerekend, dat spreekt vanzelf.

Het hoogtepunt van zijn carrière was zonder meer zijn gezantschap naar Zweden. Op 6 mei 1719 werd hij door de Staten-Generaal benoemd “tot het becleeden van de extraordinaris ambassade aen het conincklijke Sweedse hoff”.³⁴ Dergelijke missies hadden een enorm prestige. Een buitengewoon ambassadeur ontving bij zijn aanstelling meteen £ 18.000 om zichzelf en zijn gevolg goed uit te rusten, maar als hij alleen rouwkleding hoefde aan te schaffen werd hem slechts £ 14.000 toegekend. Dat was hier het geval, want het Zweedse hof verkeerde in rouw na de dood (30 nov. 1718) van koning Karel XII. Bij afloop van de rouw kreeg de gezant een extra toelage om van pluimage te wisselen. Hoeveel belang de Staten-Generaal aan haar buitenlandse vertegenwoordiging hechtten blijkt wel uit het reglement dat zij daarvoor hadden vastgesteld. Artikel 1 luidt: “Een extraordinaris Ambassadeur sal ter eeren van den Staet, ende tot uytvoeringe van de Commissie,³⁵

moeten hebben ende onderhouden een Predikant,³⁶ een Secretaris, twee Klercken, een Hofmeester, twee Koetsen, bespannen yeder met ses Paerden, ende de volgende Bedienden in het Livrey, twee Pagies, aght Lacqueyen, twee Koetsiers, twee Voorryders ende een Portier, ende voorts soo veel en soodanige andere Bedienden buyten het Livrey als hy noodigh heeft tot zijn dienst en huyshoudinge”. De paarden en koetsen mocht de ambassadeur na afloop houden. Uit zijn toelage van £ 125 per dag moest hij alle kosten betalen, inclusief het loon en de uitrusting van de lagere bedienden. Alleen alle reiskosten en de salarissen van de predikant, secretaris (beiden £ 60 per maand), hofmeester (£ 40 per maand) en de klerken (samen £ 60 per maand) kon hij nog declareren.

In Friesland maakte deze benoeming veel indruk. Zo wijdde François Halma, die we vooral kennen als boekdrukker en -handelaar, “een meer wijdlustigen dan echt dichterlijken zegenwensch” aan de missie.³⁷ De voorbereidingen en de reis zelf namen uiteraard geruime tijd in beslag. Van Burmania arriveerde dan ook pas op 19 november 1719 in Stockholm.³⁸ De bedoeling van het gezantschap was om “Hare Majesteit den plegtstatigen gelukwensch [van de Staten-Generaal] over te brengen, en in onderhandeling te treden tot herstel der goede verstandhouding, bevordering van vrije scheepvaart en ontslag der genomene bodems”.³⁹ Hare Majesteit was Ulrike Eleonora (1688-1741), zuster van de overleden koning. Ze was op 17 maart 1719 gekroond.⁴⁰ De koningin was in 1715 getrouwd met Frederik van Hessen-Kassel (1676-1751), de oudste broer van Maria Louise.⁴¹ Daarvoor was hij als generaal in dienst van de Republiek. Het is dus waarschijnlijk dat hij en de nieuwe ambassadeur elkaar al kenden, Van Burmania was immers lid

32 Dat kun je inderdaad wel zeggen. Tussen 1701 en 1716 liepen de schulden van Friesland met ruim 30 miljoen gulden op, ongeveer twaalf maal de jaarlijkse inkomsten, vgl. *Gewestelijke financiën* 70, 71. In wat andere bewoordingen: de Staten gaven jarenlang het dubbele uit van wat ze binnenkregen. Tegenwoordig drukken wij onze schulden en tekorten uit als percentage van het bruto nationaal product, dat staat stukken beter. De uitgaven waren zo hoog omdat de Republiek tijdens de Spaanse successieoorlog een landleger van ruim 100.000 man op de been hield, vgl. *De Republiek* 1101. Friesland verarmde ook omdat het belast was met een veel te groot aandeel in de generaliteitslasten (‘quoten’). Simon Stijl becijferde omstreeks 1785 het Friese nadeel op ongeveer een half miljoen gulden per jaar (*Tegenwoordige Staat* IV 517).

33 ‘Herinnering’ 149.

34 Verzameling Aanwinsten (toegang 344) 406. Het betreft een afschrift van de financiële verantwoording van het gezantschap, met diverse bijlagen, waaronder ook het reglement van de Staten-Generaal van 26 juli 1700, dat in 1719 nog geldig was. Vrijwel alle bijzonderheden in mijn tekst over de missie zijn aan deze bron ontleend. In EVC 2325-2327 bevinden zich ook stukken betreffende dit gezantschap.

35 Destijds werd het woord ‘commissie’ meestal nog gebruikt in zijn oorspronkelijke betekenis: opdracht.

36 Dit werd ds. Nicolaus Staphorstius van Garijp c.a., zie Romein 137. Hij was echter geen zoon van ds. Johannes Staphorstius, zoals daar staat, maar gedoopt te Leeuwarden 17 aug. 1692 als zoon van Isaäk Staphorstius, deurwaarder van het Hof van Friesland, en Aefke Harmens.

37 ‘Herinnering’ 157. Van Leeuwen geeft m.i. nog een erg vriendelijk oordeel over dit gerijmel.

38 NNBW 7 249.

39 ‘Herinnering’ 158.

40 In Zweden werd toen nog de Juliaanse kalender gebruikt, de Gregoriaanse werd pas in 1753 ingevoerd.

41 In haar archief zitten talrijke brieven van het Zweedse koningspaar; vgl. *Archieven Friese stadhouders* 297, 298. Een groepsportret uit 1725 van de hele familie Van Hessen-Kassel door hun hofschilder Philip van Dijk is gereproduceerd in Y. Kuiper, ‘Cultuur van het buitenleven’, in *Fryslân* 21 (2015) nr. 3, pag. 4.

geweest van de hoogste colleges in Den Haag en een vertrouwensman van Maria Louise.

Koningin Ulrike Eleonora probeerde haar man benoemd te krijgen als koning, ongeveer op de manier zoals Willem III en Mary II dat in Engeland hadden geregeld. Dat is al vrij snel gelukt, op 24 maart 1720 werd hij gekroond als koning Frederik I van Zweden. Die plechtigheid heeft Ulbe Aylva van Burmania meegemaakt, hij mocht de nieuwe koning namens de Republiek een kroningskoets als cadeau aanbieden. Maar een paar maanden later moest hij wegens ziekte – hij kreeg last van vlagen van verstandsverbijstering – zijn gezantschap voortijdig afbreken. De Staten-Generaal gaven hem 6 juli 1720 toestemming om te repatriëren. Zodoende vertrok hij op 24 augustus met een afgehuurd Hollands fregat uit Stockholm. De terugreis werd ernstig gehinderd door zware stormen, waardoor hij pas in oktober voet op vaderlandse bodem zette. Een deel van zijn gezelschap werd in Stavoren ontscheept,⁴² hij zelf moest eerst in Den Haag verslag uitbrengen. De rest van zijn leven zou hij in Leeuwarden bekend staan als “Ambassadeur Burmania”. Tijd dus om het wat kalmer aan te doen, hoewel hij nog maar 40 jaar oud was. Zodra hij z’n kans schoon zag liet hij zijn oudste zoon Hobbe, 16 jaar oud, benoemen tot grietman van Leeuwarderadeel (21 juli 1721). Hijzelf werd wegens de minderjarigheid van zijn zoon substituut-grietman en bleef zodoende feitelijk aan de macht. Ook was hij nog steeds afgevaardigde naar de landdag. Helaas ging het met zijn ziekte bergafwaarts. Het werd zelfs zo erg dat de Staten van Friesland zich genoodzaakt zagen, hem het substituut-grietmanschap af te nemen en hem, om ongelukken te voorkomen, huisarrest op te leggen. We schrijven 27 november 1727; zoon Hobbe was inmiddels oud genoeg om op eigen benen te staan. Wonder boven wonder herstelde Ulbe Aylva na enige jaren vrijwel geheel, maar hij heeft nooit meer een bestuursfunctie bekleed. Hij kon zich dus geheel wijden aan het ‘te plak’ brengen van zijn kinderen en het beheer van zijn bezittingen.

Om met het laatste te beginnen: als ik de aanslagen in quotisatie (1749) naar hoogte sorteert, dan komt “Ambassadeur Burmania” met £ 351-10 op de derde plaats, inclusief de verhoging (£ 59) zelfs op de tweede. Hij is in zijn tijd dus zonder meer één van de rijkste mensen in dit gewest; zijn vermogen kan op grond van deze bron worden berekend op £ 170.000. Er is nog een andere, zij het niet onafhankelijke bron die zijn vermogen meldt: het kohier van de personele goedschatting van Cornjum uit

42 Ongetwijfeld werd hij vergezeld door zijn echtgenote en misschien zelfs door zijn hele gezin; in de declaraties is herhaaldelijk sprake van “de familie van de rendant”.

1754.⁴³ Daar lezen we: “De heer old grietman jr. Ulbo Aylva van Burmania pro se £ 14.000; item voor ¼ als usufructuarius van zijn wijl. huisvrouw Hylckjen van Aylva wegens een kindspart £ 13.000;⁴⁴ deselve nom. lib. bij A.M. van Sminia in egte verwekt £ 113.500; deselve nom. ux. vrouw B.L. van Eysinga £ 27.500”. Dat levert samen £ 168.000 op. Aangezien wel bekend is dat de vermogens in de personele goedschatting structureel (veel) te laag zijn aangegeven,⁴⁵ moet zijn werkelijke vermogen beduidend hoger zijn geweest. Wel interessant is dat we zien dat verreweg het meeste bij de familie Van Sminia vandaan komt en dat zijn eigen vermogen voor een edelman heel bescheiden was. Volgens de berekeningen van zijn zoon Laas was er aan het einde van zijn leven zelfs niets meer van over.⁴⁶

Dan tenslotte in het kort iets over zijn kinderen. Dat zijn oudste zoon Hobbe (1705-1765) hem opvolgde als grietman van Leeuwarderadeel (1721) hebben we al gezien. Hobbe trouwde met Helena Emerentia van Unia. Zijn tweede zoon Laas (1709-1784) werd raadsheer (1733) en bleef ongehuwd. De derde zoon Jetze Edzart (1710-1775) volgde een militaire carrière en bracht het uiteindelijk tot generaal-majoor en commandeur van Maastricht; hij was gehuwd met Juliana Lucia van Doys.⁴⁷ De vierde zoon, Georg Ulbo, met wie we in het volgende hoofdstuk verder gaan, werd een nagel aan zijn doodkist. Twee van zijn dochters bleven ongehuwd, te weten Juliana Agatha (1704-1728) en Catharina (1708-1757).⁴⁸ De beide andere dochters trouwden met mannen van adel, Titia Helena (1706-1800)⁴⁹ met Feyo van Heemstra te Oenkerk,⁵⁰ Anna Maria

43 Statenarchief 5949. De gegevens van de quotisatiekohieren leunen sterk op die van de personele goedschatting. Overigens een beetje vreemd dat hij in Cornjum werd aangeslagen; hij was daar geboren en ongetwijfeld nog gegoed, maar woonde er al minstens zestig jaarniet meer.

44 In feite had Van Burmania al in 1749 van dit vruchtgebruik afstand gedaan, zie het slot van §10.

45 De personele goedschatting was voor de provincie een betrekkelijk onbelangrijke inkomstenbron, aangezien de aanslagen mochten worden afgetrokken van die in de floorenrente en reële goedschatting. Voor inwoners met wat grondbezit bleef er dan ook meestal niets over van de personele goedschatting, wat weer tot gevolg had dat niemand zich druk maakte over de bedragen in de kohieren. Zie ter illustratie van dit betoog ook §16.

46 Zie verder §16.

47 Portretten van dit echtpaar hangen in ‘het Sael’ van Dekemastate te Jelsum.

48 Haar portret (Bernardus Accama, 1739) hangt bij dat van haar broer.

49 Voor haar portret (ook van Bernardus Accama, 1739) geldt hetzelfde.

50 Idem voor zijn portret (Bernardus Accama, 1731).

(1722-1779) met Goffe Gemme van Haersolte te Minnertsga. Beide dochters stierven kinderloos.⁵¹ Ik neem aan dat Anna Maria bij haar vader bleef tot hij stierf (1762), zij trouwde namelijk eerst na zijn dood. Ulbe Aylva maakte de geboorte van verscheidene kleinkinderen mee, maar de meesten stierven jong en voor zover mij bekend liet geen enkel kleinkind nageslacht na.

4. *Georg Ulbo stapte 'fan 'e flier op 'e souder'*

Over de opvoeding van Georg Ulbo heb ik geen gegevens; ik veronderstel dat hij als te doen gebruikelijk in zijn kringen huisonderwijs kreeg en daarna de Latijnse school te Leeuwarden bezocht. Op 30 mei 1732 werd hij ingeschreven als student te Franeker, *nobilis Frisius*, zonder vermelding van een faculteit. Uit die tijd zijn ook enkele gedichten van hem in het Frans bewaard gebleven,⁵² hij was dus zeker niet onbegaafd. Hoe lang en hoe serieus hij studeerde is me niet bekend.

We vernemen pas weer iets van hem begin 1739 en dan is het meteen bij een zaak van het hoogste belang. Door het overlijden van Georg Wolfgang (III) baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (28 december 1738)⁵³ was het grietmanschap van Menaldumadeel vacant geworden. Dat aan de invulling van deze vacature geen open sollicitatieprocedure vooraf ging zal na het voorgaande geen betoog behoeven, het was pure geld-, machts- en vriendjespolitiek. Naar ik als zeker mag veronderstellen hebben de overleden grietman en Ulbe Aylva van Burmania elkaar zeer goed gekend. Laatstgenoemdes tweede echtgenote was een nicht van eerstgenoemde geweest; Sicco van Goslinga en Philip Frederik van Claerbergen (1685-1738) waren gemeenschappelijke vrienden.⁵⁴ Het zou me dus niet verbazen als beide heren tijdens het langdurige ziekbed van de baron de zaken onder ogen hebben gezien en iets hebben bekostuofd voor de nabije en mogelijk zelfs verdere toekomst.

Hoe dat ook zij, al op 2 januari 1739 kwam Georg Ulbo van Burmania, bijgestaan door zijn vader – hij was 23 jaar en dus minderjarig – “met belofte van secretesse” tot overeenstemming met de weduwe, Françoise

Ulson de St. Maurice,⁵⁵ inzake haar steun bij zijn streven om de nieuwe grietman van Menaldumadeel te worden.⁵⁶ Tegen betaling van £ 37.000 in klinkende munt was zij bereid, het stemmenbezit van haar familie en haar relaties in te zetten, niet alleen om Georg Ulbo tot grietman te maken, maar ook om zijn ongestoorde afvaardiging naar de landdag zeker te stellen. Dat laatste was nodig om in aanmerking te komen voor de ambulatoire ambten die daar werden vergeven.⁵⁷ In de bewoordingen van het contract: zij zou “jaarlyx besorgen dat de heere Burmania werde gestemt tot volmacht in de dijk-saken, en alleen tot volmacht ten Landsdage uit d'adelike staate, en uit de eigenerfde state sodanig persoon of personen die in saken van faveur het sentiment van de heer Burmania genegen is of zijn te volgen, en geen prætensie op de ambulatoire ampten maken”. Op die manier werd alle concurrentie dus buitenspel gezet, met uitzondering echter van de zoon van de weduwe. Dat was Georg Frederik baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (1733-1783), in onze tijd nog steeds bekend als de samensteller van het *Groot Placaat en Charterboek*. Afgesproken werd dat hij vanaf zijn achttiende jaar naast Van Burmania als edelman zou worden afgevaardigd naar de landdag en dan ook de helft van de ambten en commissies zou bekleden die Menaldumadeel ten deel vielen. Hiermee was eigenlijk ook al de kiem gelegd voor zijn latere grietmanschap.⁵⁸

Hoewel het genoemde bedrag niet eens exorbitant lijkt,⁵⁹ zaten er in andere onderdelen van het akkoord bepalingen die het haast een

51 Zoals eerder vermeld (§2) stierven bovendien nog vier dochters in hun kinder- of tienerjaren.

52 EVC 3548.

53 Volgens zijn grafzerk, zie *Friezen uit vroeger eeuwen* nr. 284; de sterfdatum 12 jan. 1739 die *Stamboek I* 342 geeft kan onmogelijk juist zijn; misschien is het de datum van de begrafenis. Hij en zijn gezin zijn afgebeeld op een schilderij van Rienk Keijert uit 1743 (dus na zijn dood), gereproduceerd in *Groot Terhorne* 21.

54 *Groot Terhorne* 20, Sicco was zelfs een oom van Georg Wolfgang; ‘Herinnering’ 152; EVC 4804, 4806 e.a.

55 Het *Stamboek* hanteert de spelling ‘Wlson’, in *Groot Terhorne* wordt de naam geschreven als ‘Vulson de St. Maurice’. Maar in de originele archivalia die ik heb gezien is het steeds ‘Ulson de St. Maurice’.

56 Dekemastate 648.

57 Een andere uitdrukking hiervoor, ook uit die tijd, is ‘omlopende ambten’. Het waren bestuursfuncties als gedeputeerde, lid van het Mindergetal, afgevaardigde naar generaliteitsinstellingen, etc. Deze functies werden via roosters ofwel almanakken verdeeld en waren in principe voor een termijn van drie jaar. Deze manier van begeving was in de 17de eeuw ontwikkeld om een einde te maken aan het voortdurende geruzie daarover, vgl. *Tegenwoordige Staat* IV 22-25.

58 In 1766 volgde hij G.U. van Burmania op als grietman van Menaldumadeel; ik ga daar later nog op in (§17).

59 Volgens Spanninga (‘De regeeringsform alhier’ 126) betaalde Johan Vegilin van Claerbergen in 1722 £ 43.000 voor het grietmanschap van Doniawerstal, een grietenij met duidelijk minder inkomenspotentieel dan Menaldumadeel. Tjalling van Sixma (zie ook §2) betaalde in 1710 £ 18.000 voor Rauwerderhem (Hof van Friesland 14198). Uiteraard was het officieel verboden om ambten te kopen en verkopen, maar daar stoorde niemand zich aan.

soort wurgcontract maakten. Zo moest hij – tot haar zoon achttien werd – de helft van zijn inkomsten uit commissies buiten Friesland (zoals afgevaardigde in de Staten-Generaal en de Raad van State) aan de douairière afstaan. Bij de verkiezing van een nieuwe secretaris en boelgoedsontvanger (die functies waren ten plattelande gewoonlijk gecombineerd) zou zij de nominatie tot genoeg van de heer Van Burmania opmaken, waartegenover dan wel een uitkering van £ 2000 moest staan voor elk van haar drie dochters. Blijkbaar waren ook lagere ambten onderhevig aan koop en verkoop. In een vernieuwde versie van het contract (1748) werd deze laatste bepaling verlicht. Omdat vader Burmania van de hoed en de rand wist was moet ik aannemen dat dergelijke clausules niet ongehoord waren.

Afsluitende bepaling van en de handtekeningen onder het contract van 2 januari 1739

Met genoemde £ 37.000 was de jonge Burmania er nog lang niet. Om te beginnen eiste de provincie £ 6000 in landsobligaties voor de benoeming van een grietman; deze belasting heette ‘het equivalent’.⁶⁰ Bovendien moest hij de kosten dragen van het verkiezingscircus dat aan zijn benoeming voorafging. De wet schreef voor dat de stemgerechtigde ingezetenen van de dorpen met voordrachten moesten komen; de kandidaten met de meeste stemmen kwamen vervolgens op een drietal waaruit het College van Gedeputeerden, samen met de stadhouder, een keuze mocht maken. Dat was geen enkel probleem, alles was immers al geknipt en hoefde alleen te worden genaaid. Zodoende kwamen alle dorpen met exact dezelfde nominatie, te weten Georg Ulbo van

60 Vgl. Gewestelijke financiën 108-110, 174-177. Omdat de koers van landsobligaties destijds op ongeveer 74% stond kostte dit geen £ 6000 maar £ 4411-3, zie MEN 139 120.

Burmania en de niet serieus te nemen kandidaten Jan Sicco baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg en Hobbe van Burmania.⁶¹ De tweede was een hoge officier en broer van de overleden grietman. De derde was de oudste halfbroer van Georg Ulbo; zoals we zagen was hij al grietman van Leeuwarderadeel. Zodoende kon Georg Ulbo op 4 februari 1739 worden beëdigd als wettig verkozen grietman van Menaldumadeel. Dat gebeurde tijdens een vergadering van Gedeputeerde Staten waarbij ook de stadhouder aanwezig was.⁶² In beginsel werd een grietman voor het leven aangesteld.

De show was behoorlijk kostbaar geweest, volgens mijn berekeningen was er £ 2240 mee gemoeid.⁶³ Al met al kwam de teller dus tot staan op ruim £ 44.000. Dat was wel een probleem, aangezien onze jonge vriend niet over een vermogen kon beschikken. Zijn vader was immers nog in leven en die beheerde als vruchtgebruiker de nalatenschappen van zijn moeder en zuster. De afwikkeling van de erfenis van zijn grootmoeder Anna Dodonea thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (overleden 1714) sleepte eindeloos en leverde haast niets op. Het benodigde geld moest dus allemaal worden geleend. Maar als zoon van ‘de ambassadeur’, die bovendien garant stond, had hij natuurlijk veel krediet en dus was ook dat in korte tijd rond. De grootste hap, £ 30.000, werd verschaft door Abraham Banier te Huizum. Dat was al geregeld op 31 dec. 1738, drie dagen nadat de vorige grietman was overleden en nog voordat het contract met de douairière getekend was. Vervolgens werd nog £ 6000 geleend van de koopman Gijsbert Jansen te Leeuwarden, £ 4500 van de weduwe [Elisabeth] Huber-de Hertoghe en £ 6000 van overste [Wybrandus van] Aytta. In totaal dus vier leningen, samen bedragende £ 46.500.⁶⁴ Een hoop geld voor iemand met wel wat vogels in de lucht, maar geen enkele in de hand. De rente van deze leningen heb ik becijferd op £ 1496-5 per jaar. Op de financiën kom ik terug in §10.

5. Een goed begin

Zoals we zagen werd Georg Ulbo van Burmania op 4 februari 1739 tijdens een zitting van het College van Gedeputeerde Staten beëdigd als

61 Statenarchief 2645. Altijd leuk om je voorouders tegen te komen in officiële stukken. Zo waren Pals Baukes, mijn rechtstreekse voorvader, en Dirk Karstjens, de stamvader van de familie Kalma, volmachten voor Boksum.

62 Statenarchief 2412.

63 Een specificatie is te vinden in MEN 139 120. De procedure voor de verkiezingen ten plattelande wordt uitvoerig beschreven in *Tegenwoordige Staat* IV 2-10.

64 MEN 139 118; ze zijn ook afzonderlijk geregistreerd in de hypotheekboeken van Menaldumadeel.

grietman van Menaldumadeel. Drie dagen later was hij weer present, nu om te worden geïnstalleerd als lid van datzelfde college.⁶⁵ Hij volgde ook hier Georg Wolfgang baron thoe Schwartzberg en Hohenlansberg op. Die had bij zijn overlijden bijna twee jaar gefungeerd als gedeputeerde, zodat Georg Ulbo nog een jaar tegoed had, helemaal volgens het rooster. Wederom was de stadhouder aanwezig, ik denk trouwens dat zij elkaar al lang kenden. Het lijkt erop dat Georg Ulbo zich naadloos in het college voegde. Hij zal wel zijn opgevangen door zijn stiefbroer Tjalling Ædo Hessel Roorda van Sixma (1707-1775, zie §2) en zijn neef Epo Sjuick van Burmania (1697-1775), zoon van zijn oom Tjaerd. Hij bezocht de vergaderingen trouw en kreeg zijn aandeel in de commissies die werden uitgedeeld, zoals het verpachten van belastingen en het inspecteren van waterstaatswerken. Op 28 april werd hij voor het eerst voorzitter – het voorzitterschap rouleerde om de twee weken. Een paar dagen later mocht hij de stadhouder, die terugkeerde van een ‘dienstreis’ naar Groningen en Drenthe, in zwierige bewoordingen weer welkom heten. De stadhouder, die we kennen als Willem IV (1711-1751),⁶⁶ was meestal bij de vergaderingen van Gedeputeerde Staten aanwezig en hij kwam ook geregeld met voorstellen, vrijwel steeds over militaire aangelegenheden. Dat door zijn werk als gedeputeerde de grietenij Menaldumadeel ‘oan krapperein’ kwam spreekt vanzelf, maar een beginnend regent moet zijn prioriteiten stellen. Hij zal wel zijn gesouffleerd door zijn vader, bij wie hij nog in huis woonde. Overigens werd het als normaal gezien dat een grietman uit hoofde van andere ambtelijke verplichtingen afwezig was; zijn functie werd dan waargenomen door één van de mederechters. Alleen een beetje ongelukkig natuurlijk dat dit nou net samenviel met het begin van zijn grietmanschap. Voor zover ik kon nagaan is Georg Ulbo in 1739 maar tweemaal aanwezig geweest op een rechte dag te Menaldum.⁶⁷

De grietman was belast met het bestuur en de rechtspraak in zijn ressort, op lokaal niveau waren deze niet gescheiden. Besturen deed een grietman vrijwel in z’n eentje. Het bestond hoofdzakelijk uit het uitvoeren van besluiten van de Staten van Friesland en het handhaven van de openbare orde, vooral bij stemmingen, kermissen en jaarmarkten. Ook moest

65 Statenarchief 2412, resolutieboek van Gedeputeerde Staten 1739/1740. Ook andere feiten uit 1739 heb ik aan deze bron ontleend.

66 Voluit: Willem Karel Hendrik Friso, sinds 1731 stadhouder van Friesland. In 1747 werd hij erfstadhouder van alle Nederlandse gewesten en vertrok hij met zijn hofhouding naar Den Haag. Zijn moeder bleef achter in Leeuwarden.

67 Namelijk op 7 april en 8 december. MEN 25, recesboek; de gegevens over februari 1739 ontbreken.

hij zorgen dat de godsdienstoefeningen van de Gereformeerde kerk ongestoord verliepen. Tot zijn taak hoorde verder het schouwen van wegen, bruggen en vaarten; zo nodig moest hij de onderhoudsplichtigen dwingen hun zaken na te komen.⁶⁸ Ongeregelde heden van enige omvang deden zich ten plattelande hoogst zelden voor. Dat was maar goed ook, aangezien zijn personeel slechts bestond uit een executeur en een paar ‘adsistenten’. Onderwijs en armenzorg zaten niet in het takenpakket van de grietenij; die zaken werden overgelaten aan de dorpen. In de praktijk waren het de plaatselijke kerkvoogdijen die de scholen in stand hielden en – samen met de diaconieën – de armen ondersteunden.

Bij de rechtspraak kon de grietman het niet alleen af, hij moest dat doen met de mederechters ofwel bijzitters; in Menaldumadeel waren dat er drie. Het gerecht hield dinsdags om de twee weken zitting in de herberg te Menaldum.⁶⁹ Het aantal zaken was gering, soms ging er een rechte dag voorbij zonder dat er iets ter tafel kwam. Het nedergererecht was in civiele zaken volledig competent, hoewel de leden bijna altijd leken waren op juridisch gebied.⁷⁰ Vaak was de secretaris wel een afgestudeerd jurist, maar dat was geen vereiste. In Menaldumadeel fungeerde destijds Johan Caspar Schik (1676-1747) als secretaris. Hij kon wel bogen op ruime ervaring, maar niet op een graad in de rechten. Belangrijker voor de bevolking dan de feitelijke rechtspraak waren de zgn. buitengerechterlijke zaken, zoals boedelbeschrijvingen en -scheidingen, benoeming van curatoren over wezen en/of afgestane boedels, afhoren van rekeningen van curatoren, proclamatie en verdere juridische afwikkeling van verkopen, houden van boelgoeden, registratie van contracten, opmaken van belastingkohieren, etc. Deze zaken vonden veelal plaats buiten de rechte dagen om. Op het gebied van de criminele rechtspraak was het nedergererecht niet bevoegd; de grietman moest boosdoeners wel aanhouden, maar hen vervolgens overdragen aan het Hof van Friesland.

Zoals we zagen kreeg de nieuwbakken grietman hier weinig van mee, aangezien hij zich concentreerde op zijn functie van gedeputeerde.

68 *Tegenwoordige Staat* IV 226 e.v.; hierin veel bijzonderheden over het ambt van grietman.

69 *Tegenwoordige Staat* II 431 en *Menaldumadeel* 175. Uit het recesboek (MEN 25) blijkt dat er vaak zittingen werden overgeslagen, waardoor er per jaar niet meer dan 15-18 waren. Naarmate de 18de eeuw verstreek nam het aantal zittingen toe. Dat de rechte dag in een herberg werd gehouden was heel gewoon.

70 De lokale gerechten werden, o.a. door het Hof van Friesland, gewoonlijk aangeduid als nedergerichten, omdat het Hof hoger in rang was en als beroepsinstantie fungeerde.

Maar al in de herfst van 1739 werd zijn beoogde carrièreverloop grondig verstoord. Georg Ulbo was in de ban geraakt van een vrouw die niet voldeed aan de profielschets voor een schoondochter die zijn vader in het hoofd had. Haar naam was Catharina Elisabeth Holstein.

6. Catharina Elisabeth Holstein

Toen ik haar naam aantrof in verband met onze hoofdpersoon had ik een ‘eureka-moment’, zo’n euforisch gevoel dat genealogen en andere onderzoekers ervaren bij een ‘doorbraak’. Ik kende Catharina namelijk al uit mijn onderzoek naar de familie Meilema.⁷¹ Zij had kans gezien om dr. Gellius Dominicus Meilema, medicus te Leeuwarden, te laten veroordelen tot forse vergoedingen voor de kraam- en opvoedingskosten van haar buitenechtelijke kind. En nu aasde ze dus op groter wild.

Catharina Elisabeth (‘Kaatje’) Holstein is gedoopt te Leeuwarden 8 februari 1709 en was dus zes jaar ouder dan Georg Ulbo van Burmania. Ze was het jongste kind in het gezin van Anthony Holstein en Catharina Elisabeth Kock, die op 25 dec. 1689 te Leeuwarden waren getrouwd. Kaatje had in ieder geval drie broers en twee zusters. Haar vader was ruiter geweest in de lijfwacht van de stadhouder, maar al tijdens zijn eerste de beste campagne werd hij overvallen door een geestesziekte.⁷² Ten gevolge daarvan raakte hij ongeschikt voor de militaire dienst en werd hem door de Staten een pensioen toegekend.⁷³ Daarna baatte hij een herberg annex oesterhuis uit, genaamd ‘t Tontje. Dit etablissement, zeker niet een van de voornaamste in de stad, was gelegen aan het begin van de Nieuwestad, op de hoek met het Naauw. Het adres is thans Wirdumerdijk 2. De naam Tontjespijp aldaar herinnert nog steeds aan deze herberg.⁷⁴ De zaak werd vooral gedreven door de moeder, naderhand met behulp van de dochters. Uit terloopse passages in de dossiers heb ik de stellige indruk gekregen dat de vader ‘der wat op ta wie’ en dat er in het gezin nauwelijks rekening met hem werd gehouden. Dat de dochters ook andere diensten verleenden dan het vullen van glazen blijkt wel uit diverse getuigenverklaringen.

71 ‘Meylema’ 85.

72 In HvF 12829 en 12894, de dossiers van de rechtszaken tegen dr. Gellius Meilema, zijn tal van bijzonderheden over Catharina en haar familie te vinden. In het vervolg zal ik niet bij elk statement naar deze bronnen verwijzen.

73 Het besluit van zo’n toekenning heette ‘appointement’ (eigenlijk: beschikking op een verzoekschrift); vandaar dat degenen die ermee begunstigd waren bekend stonden als (ge)appointeerde ruiters en soldaten.

74 Vriendelijke mededelingen van de heer Henk Oly. Het is niet duidelijk of de pijp naar de herberg is vernoemd of andersom.

In de zaak van Catharina Elisabeth tegen dr. Meilema betoogde zij als eiseres dat de dokter haar vijf jaar lang met zijn attenties had achtervolgd “om was ‘t mogelijk haar tot zijn wille en vleeslijke lusten te brengen”; als deugdzame vrouw was zij daar uiteraard niet op ingegaan, totdat de gedaagde zich met haar had verloofd en haar trouwbeloften had gedaan, waarna “hij het genot van haar lichaam hadde gehad, niet eenmaal maar seer dickmaals”. Hierdoor was ze zwanger geraakt en had ze op 27 oktober 1732 een dochttertje ter wereld gebracht. Tijdens haar zwangerschap had ze meermalen aangedrongen op een huwelijk, maar Meilema verzon steeds smoesjes. Na de geboorte had de dokter na enige aarzeling wel erkend dat het kind het zijne was en had hij ook de vroedvrouw Aagtje Feddes verzocht “om het selve kindt tot zijn laste te willen nemen en bestellen”. Vandaar dat Catharina nu eiste dat dr. Meilema haar zou trouwen, of anders de kosten van de bevalling en de opvoeding van het kind zou vergoeden.

De gedaagde had een ietwat andere visie op het gebeurde: hij was er gewoon ingeluisd. Volgens hem was hij jarenlang te pas en te onpas door Catharina ontboden, en was hij ook uitsluitend als medicus aan haar kraambed verschenen. De vroedvrouw en enkele andere aanwezige vrouwen hadden hem toen overvallen en hem het veronderstelde vaderschap opgedrongen. De eiseres had met diverse – zo niet talloze – mannen seksuele omgang gehad, en ‘t Tontje was een ordinaire hoerentent. Op verzoek van de dokter verklaarde Gerrit Mulder, mr. schoenmaker in de Peperstraat, dat hij destijds een kamer had verhuurd aan ene luitenant Paulus Surerey, een berucht rokkenjager die vaak vrouwen bij zich liet komen, waaronder Catharina Elisabeth Holstein. Wat zij dan deden liet niets te raden over. De huisbaas vond dat maar niks en vroeg de luitenant: “wat doen jij met die vrouwluiden op u camer, gaat na het Tontie, daar kan jij volgens u seggen soo veel naajen als jij wildt”, waarop Surerey had gereageerd: “hoe anders, ‘t is dog altemaal hoerepack met malkander”.⁷⁵

In gedaagdes nadeel sprak echter dat er getuigen waren bij de trouwbeloften die hij zou hebben gedaan, en ook kon hij er niet omheen dat hij had aangeboden om het kind op zijn kosten uit te besteden. Dr. Meilema probeerde daarom de getuigen te diskwalificeren. Zo was getuige Ybeltje Hotzes dienstmeid in de herberg, dus niet onpartijdig. Dat gold in nog sterkere mate voor Gerritje Holstein, een zuster van Catharina, die bovendien een tijd door haar man was opgesloten “in een doorkast”⁷⁶ omdat ze niet goed bij haar hoofd was – het zat blijkbaar

75 HvF 12829, verklaringen van Gerrit Mulder (ook: Muller) d.d. 13 aug. 1733 en 12 jan. 1735.

76 *Woordenboek der Nederlandsche Taal* deel 3 (Den Haag/Leiden 1916) 2809: Doorkast, doorkist: cel van een krankzinnige.

in de familie. Ronduit schandalig was het dat een getuige was bedreigd en geïntimideerd door trawanten van Catharina Holstein, waaronder Ybeltje Hotzes en ene Tettie Pytters. Ze hadden het voorzien op Neeltje Annes, want die had verklaard dat “Kaet al van haer veertiende jaer aff een infame hoer is geweest”. Omdat ze niet wisten waar Neeltje woonde kwamen ze langs bij haar zuster en zwager. Tettie had gedreigd met “de gijselpael”, en Ybeltje had geroepen “wee wee jimme Neeltie soo sij die dingen getuigt, voegende Tettie Pytters daer bij, als Frederick tot Amsterdam (sijnde een broeder van Kaet Holstein) dat gewaer wort, smijt hij uw suster Neeltie wel reis bij avond in ‘t water, want hij is een haestig keerl”.⁷⁷ Ybeltje kon iemand echt het bloed onder de nagels vandaan halen. Zo was het in februari 1733 voorgevallen bij een comparitie voor het Hof dat dr. Meilema, in haar aanwezigheid, toen hij de eed zou afleggen, “konde geen woord spreken en knarste op zijn tanden, en stampvoete van boosheit en kreeg een dikte onder zijn keel”.⁷⁸

Het mocht de dokter niet baten. Op 24 mei 1735 wees het Hof weliswaar de eis tot een huwelijk af, maar veroordeelde het hem wel om de eiseres te doteren (waarover straks meer) en tot betaling van de kraam- en daarop gevolgde kosten van kleding en voeding, alles met rente.⁷⁹ Catharina was iemand die haar bonnetjes goed bewaarde en ook kon produceren op het juiste moment. Het dossier puilt er van uit. Dus kon zij nauwkeurig aangeven dat de kosten tot de datum van genoemd vonnis ruim £ 660 hadden bedragen. Dokter Meilema schrok zich wild. Geërgerd voerde hij aan dat Kaatje declareerde als een prinses, terwijl ze toch maar uit een heel eenvoudig milieu kwam. Het Hof had wel enig begrip voor zijn argumenten; bij vonnis van 20 maart 1736 werd het gevorderde bedrag teruggeschroefd tot £ 573-2-4.⁸⁰ Het ergste moest nog komen. Op 27 oktober 1736 veroordeelde het Hof dr. Meilema tot betaling van £ 1471 met rente. Dat was een zgn. dotatie, door het Hof vastgesteld en toegelicht als volgt: “soo nopens ‘t geene de deducante besit, als ‘t geen haar ouders waarschijnlijk souden hebben mede gegeven, soo sij aen de deduceerde hadde komen te trouwen”.⁸¹

Daar moest dr. Meilema het mee doen. Wat zijn latere lotgevallen betreft: hij trouwde in 1742 met de 24-jarige Fotina Francisca Stalpert

77 HvF 12829, verklaring van Anne Gerrits Stavinga en Antje Annes d.d. 29 maart 1733.

78 HvF 12829, verklaring van Simon Jans en Sytske Hendriks d.d. 28 september 1733.

79 HvF 16603, def. sent. nr. 7 van 24 mei 1735. Er zijn twee sententies nr. 7 van deze pronunciatiedag; deze is ingeschreven na nr. 9.

80 HvF 16604, def. sent. nr. 2 van 20 maart 1736; dossier: HvF 12829.

81 HvF 16604, def. sent. nr. 12 van 27 oktober 1736; de bijbehorende stukken zitten in HvF 12829.

van der Wielen (hij was zelf toen ongeveer 51 jaar) en moet omstreeks 1751 zijn overleden. In de quotisatie van 1749 werd hij aangeslagen voor £ 5000. Van de dochter Maria Meilema heb ik geen spoor meer gevonden, vrijwel zeker is ze in haar kindertijd overleden.⁸²

7. Het valt niet goed

In huize Burmania moet de sfeer om te snijden zijn geweest, herfst 1739. Vader Ulbe Aylva hoefde niet veel moeite te doen om aan informatie inzake Catharina Elisabeth Holstein te komen. De raadsheer-commissaris in haar twee laatste zaken was immers geen ander geweest dan zijn zoon Laas van Burmania.⁸³ Georg Ulbo werd heen en weer geslingerd tussen zijn liefde voor Catharina aan de ene kant, en vrees c.q. ontzag voor zijn dominante vader aan de andere kant. Zo kon het gebeuren dat hij, samen met zijn vader, in oktober 1739 het Hof verzocht om wat wij nu een contactverbod wegens stalken zouden noemen tegen Catharina Elisabeth Holstein. Daar deed het Hof niet moeilijk over, op 17 oktober gebood het haar “om de suppleant op de publycque straet of op andere plaatsen waar ‘t mag sijn, niet te attaqueren ofte te vervolgen, maer ter contrarie de suppleant met woorden en werken te laten ongemoeijt, bij pœne van vijfen twintigh gouden Friesche riders, in cas van contraventie tegens de Heerlijkheit deser Landschappe te verbeuren”.⁸⁴

Catharina had er maling aan. Ze overtrad het gebod verschillende malen, onder andere op 13 december 1739, toen ze eerst de woning van Ulbe Aylva van Burmania en even later die van Geertruid Toutenburg wed. Bonnema binnendrong. Blijkbaar had ze er lucht van gekregen dat haar ‘prooi’ daar op bezoek was.⁸⁵ Ze had trouwens wel reden om aan te nemen dat het verzoek van de jonge Burmania niet serieus bedoeld was, maar alleen was ingegeven uit angst voor zijn vader. Op 20 december 1740 werd ze “ter sake contraventie van ‘s Hoffs bevelen” veroordeeld in genoemde boete, alsmede de proceskosten.⁸⁶

82 Ze is 14 mei 1734 in de Grote Kerk gedoopt als Maria, dochter van Gellius Dominicus Meilema en Catharina Elysabeth Holstein; ze is vernoemd naar zijn moeder. Ik neem aan dat Gellius hier niet bij aanwezig was, niet alleen wegens zijn verzet tegen het beweerde vaderschap (hij was toen nog niet veroordeeld), maar ook omdat hij rooms-katholiek was.

83 Laas van Burmania was raadsheer sinds 13 maart 1733. Hij was vrijgezel, maar woonde niet bij zijn vader in huis.

84 HvF 13284, dat is het dossier van de rechtszaak die later volgde.

85 Idem; ze maakte zelfs gebruik van handlangsters die voor haar spioneerden.

86 Idem; dit was de ‘standaardboete’ voor het negeren van bevel van het Hof. Een gouden Friese rijder was f 10 ofwel £ 14 waard, dus de boete bedroeg £ 400.

Intussen had het Hof zich verder gebogen over deze netelige kwestie, ik heb me afgevraagd waarom eigenlijk. Voor zover het Hof toen wist had Georg Ulbo immers geen enkele wet overtreden. De invloed van de oud-ambassadeur moet een belangrijke drijfveer zijn geweest, dat schemert hier en daar tussen de regels door. Het Hof kon wel meegaan in diens bezorgdheid, de raadsheren maakten immers ook deel uit van de elite. Vaders pogingen om een einde te maken aan de omgang van Georg Ulbo “met een burgers dogter, op wiens conduite veel te seggen viel” konden dus a priori op veel begrip van het Hof rekenen, “gelijck het Hoff het soecken van deselve [t.w. middelen om een einde te maken aan de relatie] voor een aensienlijcke familie, die soodanigen ongelijk, en na alle vermoeden ongeluckigh houwelijk niet als ten uitersten smertelijk konde sijn, niet alleen geoorloft maar ook allesins billick heeft geoordeelt, als maar alleen de Justitie geobserveert en ongekreuckt bleef”. Het Hof had alle reden om die laatste voorwaarde toe te voegen, want in vermoedelijk november 1739 had Ulbe Aylva van Burmania zich niet ontzien zijn zoon in zijn huis op te sluiten, toen die de huwelijksgeboden met zijn geliefde wilde aangeven.⁸⁷

Het volgende wat het Hof deed was het instellen van een commissie uit eigen midden “ten einde sijn te informeren op de sinneloosheit en derengement van hersenen van deselve grietman”. Immers, als dat aan de orde was kon men hem opsluiten en op die manier een huwelijk beletten. Maar hiervoor vond men niet de minste aanwijzing. Ik breng nog even in herinnering dat hij, voor zover bekend, zonder problemen fungeerde als gedeputeerde. Het onderzoek bracht wel iets anders aan het licht, namelijk “dat G.U. van Burmania sijn aen verscheidene onbehoorlijcke samensprekingen met vrouwspersonen en jonge dogters, en onbesonnen offertes van houwelijx beloften aen deselve hadde schuldigh gemaakt, terwijl reeds formele beloften tusschen hem en Catharina Holstein waren vooraff gegaan”.⁸⁸ Hoogst kwalijk natuurlijk. Trouwbeloften waren geen futiliteiten, dat hebben we al gezien. Gelukkig hadden die vrouwspersonen en jongedochters het niet serieus genomen en er geen werk van gemaakt, anders had de grietman zich schuldig gemaakt aan “tweetrouw” (bigamie). Omdat de wetboeken

87 Huwelijksgeboden aangeven was destijds de gebruikelijke uitdrukking voor in ondertrouw gaan; geboden is een ander woord voor afkondigingen of proclamaties. Het voorval wordt gememoreerd in HvF 59 210v, helaas zonder datering. Mijn vermoeden is gebaseerd op de omstandigheid dat hij, tegen zijn gewoonte in, die maand alle vergaderingen van Gedeputeerde Staten verzuimde.

88 Al staat het hier niet met zoveel woorden, ik heb toch het idee dat Georg Ulbo toen al behoorlijk aan de drank was en dat dit (mede) oorzaak was van zijn lichtzinnige gedrag.

niet in dit geval voorzagen kon het Hof naar eigen goeddunken een passende straf opleggen en “heeft ‘t Hoff soo wel consideratie genomen op de distinctie van de persoon en desselffs familie als op de merite van de sake selffs, en hebben derhalven convenabel geoordeelt deselve te condemnieren in een confinement in het huis van sijn vader voor de tijdt van een jaar, nadat desselffs heer vader op sijn hadde genomen om sorge voor desselffs bewaringe te sullen dragen”.⁸⁹ Hiermee was het probleem dus een jaar vooruitgeschoven; we schrijven 12 februari 1740.

8. De grootmachten botsen

Daar zit je dan. Je bent net 25 jaar geworden en dus meerderjarig, grietman, afgevaardigde ten landdage en gedeputeerde staat, en toch als een baldadige schooljongen opgesloten in het huis van je vader. Die had dus de slag gewonnen. Nou ja, de eerste ronde dan. Voor Georg Ulbo had het huisarrest tot gevolg dat hij geen kans kreeg om beter kennis te maken met zijn grietenij, als dat tenminste al zijn bedoeling was geweest. Zijn termijn als gedeputeerde was sowieso afgelopen,⁹⁰ dus voor die functie waren er geen gevolgen. Hij was wel weer volgens plan gestemd als afgevaardigde naar de landdag, maar daar had hij nu even niets aan. Contact met zijn geliefde was natuurlijk ook onmogelijk.

Fragment uit de plattegrond van Leeuwarden (Johannes Sems, 1603).

In het midden het huis van Ulbe Aylva van Burmania, met het hoektorentje

89 Niets van dit alles is te vinden in de sententieboeken van het Hof. We weten het alleen omdat deze affaire uiteindelijk leidde tot een conflict tussen het Hof en de Staten, waarover straks meer.

90 Op 12 febr. 1740 (de dag dat zijn huisarrest begon) werd Sjuick Gerrolt Juckema van Burmania Rengers, grietman van Franekeradeel, in zijn plaats geïnstalleerd als gedeputeerde.

In de loop van het jaar moet het vader Burmania duidelijk zijn geworden dat zijn zoon allerminst van plan was om zijn voornemens op te geven. We lezen dat ook in een wat warrige “remonstrantie” die Georg Ulbo aan het Hof richtte.⁹¹ Daarin beklaagt hij zich over brutale bejegening door ‘s Hofs secretaris Siricus Tjallingii,⁹² en betoogt hij vervolgens dat er helemaal niks mis was met Catharina Elisabeth Holstein. Nooit had ze hem “verleid of aangehouden”, noch aangezet om zich tegen zijn vader te keren. En was ze niet door het Hof in het gelijk gesteld in haar procedures tegen dr. Meilema? Het was hem dus onmogelijk om zijn belofte van trouw aan haar te verbreken. Verder was het onprettig toeven bij een vader, die hem gedurig dreigde “van naa Oost Indien te senden indien ik er niet afstaan, of prodigus te verklaren,⁹³ of voor altijd op een versekerde plaats te setten. Dat is ook niet aangenaam om sulks continuelijk te horen”. Hij verzocht het Hof daarom, hem uit zijn detentie te ontslaan en er voor te zorgen dat zijn trouwplannen niet verder gedwarsboomd werden. Het Hof ging er niet op in. De gefrustreerde grietman kon niet bevroeden dat het Hof een half jaar later zijn grootste vriend en redder zou zijn.

Ulbe Aylva van Burmania was ook een koppig man. Hij kende de wet goed genoeg om te weten dat hij geen greep meer op de zaken zou hebben wanneer zijn zoon eenmaal vrij kwam. Normaal gesproken kon een vader een onwenselijk huwelijk van zijn kind tegenhouden zolang hij leefde, ook wanneer dat kind meerderjarig was. Het vaderlijk gezag eindigde namelijk onder de destijds vigerende wet niet bij het bereiken van de meerderjarigheid.⁹⁴ Maar er waren uitzonderingen mogelijk. Een vader kon bijvoorbeeld vrijwillig zijn vaderlijke macht afstaan,⁹⁵ en van mannen in hoge bestuurlijke, rechterlijke en militaire posities werd het als ongepast gezien dat zij onder vaderlijk gezag vielen. Door zijn afvaardiging naar de landdag en benoeming tot gedeputeerde was

Georg Ulbo van Burmania *sui iuris* geworden.⁹⁶ Voor het aangaan van een huwelijk had hij dus geen toestemming van zijn vader nodig.

De vader begon dan ook een campagne om de wet te veranderen en wendde zich tot de Staten van Friesland, de wetgevende macht in dit gewest. Zodoende werd op 28 november 1740 – er was toen een buitengewone landdag – in het Mindergetal zijn verzoekschrift in behandeling genomen.⁹⁷ Ulbe Aylva van Burmania verzocht de wet in zoverre aan te passen dat het bekleden van een hoge waardigheid “een vader niet soude kunnen beletten, dat zijn zoon een schandelijk huwelijk deedt”.⁹⁸ Het kwartier Oostergo vond dat een uitstekend idee en werd hierin bijgevallen door Westergo en de Steden, wel een teken dat de oud-ambassadeur nog steeds veel invloed had. Aangezien het ongehoord was om de wet te veranderen zonder het Hof van Friesland te raadplegen werd besloten, daar advies in te winnen. Verder vond Westergo dat Catharina Holstein zich koest moest houden, “bij poene dat tot haar leedtwesen zal worden gedisponeert”.⁹⁹ Ook was iedereen – behalve het kwartier Zevenwouden, dat zich in deze affaire strikt afzijdig hield – het erover eens dat de zaken tot 1 maart “in statu” moesten worden gehouden, “met expres verbodt [aan] alle heeren magistraten en prædicanten, eenige huwlijks proclamatie van de heer G.U. v. Burmania, met Catharina Holstein aan te nemen”. Van belang was de clausule dat alles zou vervallen als de landdag op genoemde datum nog geen definitief besluit had genomen.

Het Hof was minder enthousiast. Bij monde van de raadsheren Knock en Van Vierssen liet het in de vergadering van het Mindergetal op 2 december 1740 weten dat het Hof, hoewel “genegen sijnde, de heere suppliant, was het doenlijk, eenig soulaes in de facieuse¹⁰⁰ omstandigheden toe te brengen”, toch niet kon meegaan met zijn voorstel. Niet alleen strekte

91 Dekemastate 586, gedateerd 26 aug. 1740 Het is niet zijn in eigen handschrift, maar dat van zijn advocaat B.J. Swalve.

92 De substituut-griffier van het Hof werd ook wel secretaris genoemd. Tjallingii accepteerde deze aantijging niet en maakte er werk van. Het Hof veroordeelde G.U. van Burmania op 24 okt. 1741 tot betaling van f 48 schadevergoeding wegens “schriftelijke injurie” (HvF 13351).

93 Dat is: [door het Hof] tot verkwister worden verklaard, wat inhield dat betrokkene onder curatele kwam te staan en het beheer over zijn goederen kwijtraakte.

94 Grootvaders, moeders en curatoren hadden dit gezag niet. Huber wijdt veel aandacht aan de vaderlijke macht in zijn *Heedensdaegse rechtsgeleertheit*, boek I, kapittel XX (pag. 70-77).

95 Bij akte van emancipatie ten overstaan van het oHHof, vgl. HvF 16792-16797.

96 HvF 59 210v; *Heedensdaegse rechtsgeleertheit* 74.

97 Het Mindergetal was een college van acht personen – twee uit ieder kwartier – dat tijdens de landdag fungeerde als contactorgaan tussen de kwartieren, aangezien de Staten niet plenair vergaderden. Vgl. *Tegenwoordige Staat* IV 34-36.

98 Statenarchief 1736, journaal van het Mindergetal van genoemde datum, punt 12. Van het verzoekschrift is een door U.A. van Burmania zelf ondertekend exemplaar te vinden in Dekemastate 586.

99 Zij probeerde inderdaad een rechtszaak tegen Ulbe Aylva van Burmania aan te spannen (HvF 16608, interlocutaire sententies van 29 maart, 10 en 24 mei 1740). Die vond dat overigens helemaal niet erg en oordeelde – naar achteraf bleek terecht – dat dit haar financieel zou uitputten en dat zij er uiteindelijk wel de brui aan zou geven (HvF 59 209-215v).

100 Wellicht van het Franse ‘fâcheux’: vervelend, bedroevend.

de vaderlijke macht zich in Friesland al verder uit “als mogelijk ergens in geheel Europa” en lag verdere versterking daarvan dus niet zo voor de hand, maar ook kon een wetswijziging nooit werking hebben in zaken die al aan de orde waren, maar alleen voor toekomstige gevallen.¹⁰¹ Op 2 januari 1741 stond de zaak weer op de agenda van het Mindergetal, maar verder dan doorschuiven kwam het niet.

Het einde van het huisarrest kwam in zicht. Op 12 februari 1741 was het Hof op reces, maar enkele dagen later (vermoedelijk de 18de) stuurde het zijn secretaris naar de Grote Kerkstraat met de boodschap dat de straf van de jonge Burmania voorbij was. Men zal daar verder niet zo bij hebben stilgestaan, totdat een week later bericht inkwam dat hij nog steeds werd vastgehouden en dat er niemand bij hem werd toegelaten.

Als het Hof ergens een hekel aan had, dan was het wel aan het negeren van zijn bevelen. Het stuurde dus zijn eerste deurwaarder om de zoon op te halen, maar die keerde met lege handen terug. Vader Burmania had “vlack uit geweigert, seggende daer aen niet te sullen obedieren”. Allicht dacht hij daarmee weg te komen omdat hij veel statenleden achter zich wist. De zaak speelde ook al op de gewone landdag die inmiddels was begonnen; daar was besloten de status quo te verlengen tot het einde van de landdag.¹⁰² Het Hof was nu wel klaar met Burmania sr., tot dan had het aan zijn kant gestaan. Zo had het de onwettige vrijheidsberoving van zijn zoon, eind 1739, laten passeren. Het Hof moest nu wel zijn tanden laten zien en “tonen dat de Justitie sigh niet moet laten bespotten, nogh aensien van personen gebruicken”. Daarom stuurde het Hof nu alle drie zijn deurwaarders. Dat was afdoende. De grietman werd op 28 februari 1741 onder escorte naar de Kanselarij gebracht, waar hij door twee raadsheren “over sijne voormaals gehoudene conduite op het ernstigste is gecorrigeert en aen deselve gerecommandeert om sigh in ‘t toekomende voorsigtiger te gedragen, en sijn vader alle eer en reverentie te bewijzen”. Daarna mocht hij vertrekken. Bij dit alles zal raadsheer Laas van Burmania zich behoorlijk ongemakkelijk hebben gevoeld. Hij zal wel verschoning hebben gekregen, dat was de gewoonte bij het Hof wanneer er familieleden van raadsheren bij zaken betrokken waren.

Lang kon Georg Ulbo niet van zijn vrijheid genieten. Vermoedelijk nog diezelfde dag, of anders de volgende, werd hij door deurwaarders van de Staten gegrepen en wederom in het huis van zijn vader opgesloten, met aanzegging dat hij huisarrest had tot het einde van de landdag. Als

reden werd aangevoerd dat dit de enige manier was om te verzekeren dat er tot dan niets kon worden ondernomen.¹⁰³ Hiermee was de affaire lelijk geëscaleerd, het Hof was ziedend. Het was nu niet meer een zaak van het Hof tegen een dwarsliggende burger, maar een conflict tussen de hoogste bestuurlijke en de hoogste rechterlijke macht. In een “deductie” liet het Hof de Staten in nette, maar felle bewoordingen weten hoezeer ze buiten hun boekje waren gegaan.¹⁰⁴ In het stuk wordt betoogd dat dit al de zoveelste maal in een paar jaar tijd was dat de Staten op de stoel van het Hof waren gaan zitten en “hoe door sulke wegen de hoge Justitie niet alleen wert gevilipendeert¹⁰⁵ en in wanagtinge gebragt, maar hoe deselve daerdoor uit handen van het Hoff direct wert genomen, aen dewelke deselve bij de fundamentele wetten sonder reserve is toevertrouwt”. Deze keer hadden de Staten zomaar iemand vastgezet, “selffs sonder dat eenigh crimineel delict voorgewendt, veel min gebleeken is”, wat “direct is strijdende tegens de fundamenteen van onse Republijcque”. Zulke schendingen konden rampzalige gevolgen hebben voor de rechtszekerheid van de ingezetenen, willekeur lag op de loer.

Deze woorden maakten de nodige indruk op de statenleden. Enigszins geschrokken verklaarde het kwartier der Steden dat het wel had gewenst dat de raadsheren “haer beswaernissen met wat meer gematigtheit hadden voorgesteld”, maar dat ze met de jongste arrestatie geenszins de bedoeling hadden om het Hof te krenken in zijn bevoegdheden. In tegendeel, ze wilden niets liever dan het Hof daarin “heilighijk te helpen handhaven en maintineren”. Of de heren maar zo vriendelijk wilden zijn om alle grieven van de afgelopen jaren eens op een rijtje te zetten, dan konden ze daarover een goed gesprek hebben. Het advies van de Steden luidde dan ook dat “de saak ten principalen als een object van de ordinaris justitie aan den Hove zoude behooren te worden gerenvoijeert”.¹⁰⁶ Als de heer Ulbe Aylva van Burmania nog wat wilde, dan moest hij zich daar maar vervoegen. Hierna werd er geen woord meer over vuil gemaakt en ging de zaak als een nachtkars uit. Ik moet

103 Statenarchief 1737, journaal van het Mindergetal d.d. 28 febr. 1741, en Staten 267, secrete resoluties van de Staten van diezelfde dag, pag. 254-257, niet ondertekend door Zevenwouden.

104 HvF 59 209-215v; het stuk (15 kantjes) is niet gedateerd, maar werd op 10 maart 1741 in de vergadering van het Mindergetal voorgelezen. Het is ook te vinden bij de landdagstukken (Statenarchief 608, P.P. 42). In de tekst wordt de voorgeschiedenis uitvoerig belicht, anders hadden we bijna niets van het huisarrest en alles daaromheen geweten.

105 Vilipenderen: verachten, negeren, smadelijk bejegenen.

106 Statenarchief 1737, journaal van het Mindergetal van 1741, landdagpunt 43.

101 Statenarchief 1736, journaal van het Mindergetal van genoemde datum; HvF 59 208.

102 De gewone landdag begon altijd op de eerste maandag in februari en mocht hoogstens zes weken duren, vgl. *Tegenwoordige Staat* IV 10. Buitengewone landdagen waren overigens eerder regel dan uitzondering.

aannemen dat Georg Ulbo van Burmania vrijwel onmiddellijk werd losgelaten.

9. Een nieuw begin

We weten natuurlijk niet van dag tot dag wat de grietman deed met zijn herwonnen vrijheid. Wel dat hij nog bijna een halfjaar wegbleef uit zijn grietenij, daar lag zijn belangstelling dus niet. Ik vind dat getuigen van een schromelijk gebrek aan respect voor de ingezetenen, om het woord minachting maar niet te gebruiken. Maar hij had het natuurlijk druk met zijn voorgenomen huwelijk. Op 29 april 1741 gingen hij en Catharina te Leeuwarden in ondertrouw. Het is wel duidelijk dat hij veel van haar hield, maar ik heb een donkerbruin vermoeden dat bij haar andere motieven de hoofdrol speelden. Een pontificale trouwerij in hun geboortestad zat er niet in, die triomf was voor Catharina niet weggelegd. Wilde Georg Ulbo zijn vader niet nog meer schofferen? Of had die vader misschien de Leeuwarder predikanten zover gekregen dat ze niet mee wilden werken? In ieder geval vroegen ze attestatie en trouwden op 12 mei te Nijkerk in Gelderland. Daar woonde Otto Holstein, haar oudste broer, bij wie ze nog geruime tijd bleven logeren.

Anno 1741
12 Mey
als hier op ingekoomene attestatie dat te
Leeuwarden desgebooden onversinderd ge-
gaan sijn getrouwd
Doncker Georg Ulbo van Burmania
grietman over Meneldumedeek
met
Catharina Elisabeth Holstein

Huwelijksinschrijving in het trouwboek (Geref.) van Nijkerk op de Veluwe

Waar precies ze gingen wonen is me niet bekend, wel dat het in Leeuwarden was. Het was niet allemaal rozengeur en maneschijn. Ongetwijfeld werd het jonge paar uitgekotst door zijn hele familie en waren ze niet welkom op regentenpartijtjes. Ook had de grietman nog steeds weinig geld om handen, daar was niets aan veranderd. In 1739 had hij traktement genoten als gedeputeerde.¹⁰⁷ In de twee volgende jaren had hij geen nevenfuncties,

¹⁰⁷ Een gedeputeerde genoot een traktement van £800, met £140 turfgeld per jaar en £7 per dag presentiegeld; Statenarchief 6723 (betalingsordonnanties op de ontvanger-generaal der Consumptiën) en *Tegenwoordige Staat* IV 130.

behalve dan dat hij afgevaardigde naar de landdag was. Maar daar waren geen inkomsten aan verbonden, dat kostte integendeel geld.¹⁰⁸ Uiteraard had hij in 1740 geen gelegenheid gehad om veel geld uit te geven, dat was de positieve kant van zijn huisarrest.

Catharina was niet met Georg Ulbo getrouwd om op bescheiden voet te leven. Daarom leende hij nog maar eens £1000.¹⁰⁹ Kort na hun huwelijk lieten ze hun testament opmaken, op zichzelf niet ongebruikelijk. Het is gedateerd 21 oktober 1741 en geschreven door hun advocaat, dr. Bernardus Johannes Swalue, in diens buitenverblijf te Wanswerd.¹¹⁰ In de tekst is niets ongewoons te vinden. Wel kunnen we eruit opmaken dat haar beide ouders nog leefden en dus hun gouden bruiloft al bijna twee jaar achter de rug hadden, in de 18de eeuw zeker een zeldzaamheid. Er is geen enkele aanwijzing dat Georg Ulbo en Catharina Elisabeth ooit samen kinderen hebben gekregen. Van haar dochttertje Maria wordt in het testament geen melding gemaakt.

10. Vader rekent af

Al eerder heb ik gemeld dat Georg Ulbo niet kon beschikken over de erfenis van zijn moeder, omdat zij het vruchtgebruik had vermaakt aan haar man. Aangaande haar nalatenschap heeft Hylck van Aylva twee documenten nagelaten: een testament, gepasseerd voor een notaris in Den Haag op 11 december 1712, en een eigenhandig ongedateerd geschrift, ook opgesteld kort na haar huwelijk.¹¹¹

in inden ik heb ofte kunders nalatich 500 maek ik ~~geen~~ ^{in de in 4 luyg} ~~geen~~ ^{geen}
maer myn ^{maer myn} ~~maer myn~~ ^{maer myn}
Mijn volkomen Maer van 500 lang hy leeft oeg
inden ze voor myn man koomen de over 500
sullen de booven gemelte legaten worden uyt gehoud
gelyk als ik geygt hebbe

H. van Burmania

Passage uit de eigenhandig
geschreven laatste wil van Hylck
van Aylva, met haar ondertekening

¹⁰⁸ Vgl. Schw. 532; de grietman moest de kosten van de verkiezing betalen en werd geacht de volmachten ten landdage een daggeld te geven als ze daarom vroegen. Dat kon oplopen tot ongeveer £200 per jaar.
¹⁰⁹ Van Fedde Poppes, koopman te Leeuwarden; MEN 139 175 d.d. 4 april 1741.
¹¹⁰ Dekemastate 649, origineel. Huwelijkse voorwaarden heb ik niet kunnen vinden.
¹¹¹ Beide documenten zijn te vinden in EVC 2374. Het eigenhandige geschrift moet zijn opgemaakt tussen 1712 en 1714, haar moeder leefde namelijk nog.

De relevante passage in laatstgenoemd stuk luidt: “indien ik kint ofte kinders nalaet en die in ‘t leven blijven, soo maeck ik die volkoomen erfgenaam, maer mijn man volkoomen meester van ‘t goet soo lang hij leeft”. Maar in het officiële testament stond dat het vruchtgebruik zou vervallen wanneer de kinderen mondig zouden worden of in het huwelijk zouden treden. Aangezien haar handschrift niet was gedateerd maakt het niet uit of het voor of na het testament is geschreven, het zou in een rechtszaak toch nooit standhouden. Dus zat er voor Ulbe Aylva van Burmania niets anders op dan zijn vruchtgebruik af te staan. De feitelijke overdracht en afrekening van zijn beheer liet hij over aan notaris Lambartus Vitranga. Eén en ander vond plaats op 25 april 1742 ten overstaan van raadsheer Knock als commissaris. In de aanhef (“præmissen”, punt 14) kon hij het niet laten om nog even fijntjes op te merken dat hij volgens de eigenhandige dispositie van zijn vrouw het levenslange vruchtgebruik had verkregen, maar hij zwijgt over het officiële testament. Echt van harte ging het dus niet. De rekening is overgeschreven in het hypotheekboek van Menaldumadeel,¹¹² waardoor we goed kunnen nagaan hoe Georg Ulbo er voor stond.

Ik begin met het onroerend goed. Hiervan worden geen taxatiewaarden, maar huuropbrengsten opgegeven. Van zijn moeder erfde hij zes zaten lands te Hijlaard,¹¹³ nog drie halve zaten lands en een grondpacht aldaar, en een zate lands te resp. Baard, Blija en Aalsum, in totaal 685 pondematen land.¹¹⁴ Grootmoeders erfenis bestond uit een vierdepart van Holdingastate te Anjum, een zate lands te Akkerwoude en twee te Sijbrandahuis, in totaal 240 pdm. De landerijen – samen dus 925 pdm ofwel 340 ha in oppervlakte – brachten ruim £ 2800 per jaar aan huur op. Wat Hylck van Aylva aan roerende goederen had ingebracht viel niet meer na te gaan, aangezien er bij het huwelijk in 1712 niets was vastgelegd. Daarom bood de vader ter compensatie “een convenabele somma in gelde” aan, te weten £ 4000. De zoon ging hiermee akkoord en stond de goederen af aan zijn vader. Hij kreeg nog wel iets mee, zoals een gouden snuifdoos, wat rookartikelen, “de werken van van Loon in agt delen,”¹¹⁵ en eenige andere boekken, welke tot discretie van de heere requirant worden gelaten”.

Er waren helaas ook nogal wat schulden, waarvan een deel al was aangegaan (“opgelegd”) tijdens moeders eerste huwelijk. Daarvan stond nog altijd £ 1750 open, waaronder £ 300 aan de kerk van Rauwerd. De afgeloste schulden uit die periode werden aan de zoon doorberekend, bijna £ 4100. De schulden die tijdens het tweede huwelijk waren aangegaan en naderhand door de vader waren afgelost kwamen voor gezamenlijke rekening, elk £ 5050. Ook moest Georg Ulbo de volledige kosten van zijn moeders overlijden en begrafenis dragen, inclusief enkele legaten, die nota bene nog niet eens volledig waren uitgekeerd.¹¹⁶ Vader had die kosten gesteld op £ 3022, maar de commissaris maakte er £ 2481 van.¹¹⁷ Ook nog veel geld trouwens. Zo kon het gebeuren dat Georg Ulbo zijn vader per saldo £ 2828 schuldig bleef, buiten de openstaande leningen ad £ 1750. Dat hij zijn vader nu onthief van de eerdere borgstellingen spreekt voor zich.

In een aanhangsel, gedateerd 29 juni 1742, werd vastgelegd welke goederen Ulbe Aylva van Burmania in vruchtgebruik zou houden als erfgenaam van zijn dochter Anna Maria. Dat werden twee zaten lands te Hijlaard, en een te Baard resp. Blija, 234 pondematen, die ruim £ 700 aan huur deden.¹¹⁸

11. *Het zijn sterke benen ...*

We proberen de balans op te maken. Met de schulden zijn we gauw klaar, die laten zich gemakkelijk becijferen op ongeveer £ 52.000. Met de bezittingen is het lastiger, we hebben helaas geen taxatiewaarden. Als we uitgaan van twintig maal de huurwaarde, dan zou dat op zo’n £ 43.000 neerkomen. In een ander document, t.w. de boedelscheiding van Ulbe Aylva van Burmania uit 1763, hebben we wel taxatiewaarden en huurprijzen.¹¹⁹ We leren daaruit dat de taxaties toen ongeveer dertig maal de huurprijzen waren, wat hier een waarde van ongeveer £ 60.000 zou opleveren. Grondprijzen fluctueren met de conjunctuur. Zo had de veepest die het land vanaf 1744 teisterde een drukkend effect, en juist in die tijd verkocht Georg Ulbo veel van zijn bezit. Aan de andere kant was aan de meeste goederen stemrecht verbonden, dat verhoogde de waarde

116 Te weten gouden horloges voor zijn halfbroers.

117 Alle posten worden stuk voor stuk opgesomd in de rekening.

118 In 1749 dwong Georg Ulbo zijn vader tot afstand van dit vruchtgebruik, waarvan de waarde dus ongeveer £ 20.000 zal hebben bedragen. Uit de context moet ik concluderen dat hij dreigde met een proces over vaders beheer van de nalatenschap van zijn grootmoeder Anna Dodonea barones thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (MEN 139 249, 27 febr. 1749).

119 EVC 2374.

112 MEN 139 115-121v, 15 dichtbeschreven kantjes.

113 Hierbij ook Tjessinga, stem nr. 1, vanouds residentie van zijn voorouders Van Aylva.

114 Een gangbare pondemaat was 240 vierkante koningsroeden ofwel 36,74 are. Er waren veel lokale varianten.

115 Gerard van Loon (1683-1758), jurist, numismaat en historicus. Zijn bekendste werk is de *Aloude Hollandsche Histori der keyzeren, koningen, hertogen en graaven ...* (Den Haag 1734).

weer. In tijden van landhonger kon goed land gemakkelijk £ 100 of zelfs meer per pdm opbrengen, maar als de klad er in zat was het misschien maar de helft daarvan. Het is dus niet zo eenvoudig om precies vast te stellen hoe Georg Ulbo in 1742 van start ging. Laten we het er maar op houden dat zijn bezittingen en schulden ongeveer in evenwicht of bescheiden positief waren, alles buiten het vruchtgebruik dat zijn vader behield. Op zichzelf hoefde een negatieve balans niet funest te zijn voor iemand in zijn positie, want behalve bezit en schuld is natuurlijk inkomen belangrijk. En uiteraard de inbreng van een verstandige echtgenote uit een (ge)goed milieu. Maar dat station was al gepasseerd. Waar kon hij als grietman van Menaldumadeel op rekenen? Het inkomen van een grietman bestond hoofdzakelijk uit twee componenten: de deelskosten en de consentgelden, een paar kleine posten laat ik buiten beschouwing. In Menaldumadeel waren de deelskosten gebaseerd op een overeenkomst uit 1682 tussen de toenmalige grietman en de ingezetenen.¹²⁰ Ze bestonden uit een omslag van 4½ stuiver over de floreenrente en brachten £ 1663-4 per jaar op. Dat kon de grietman niet zomaar in zijn zak steken, de deelskosten waren in feite bedoeld voor het gaande houden van de grietenijzaken, niet direct als traktement voor de grietman. Hij moest de bijzitters jaarlijks samen £ 100, de secretaris £ 200 en de executeur £ 140 aan salaris betalen.¹²¹ Bovendien kwamen de kosten van de verkiezing van volmachten ten landdage, alsmede de huur en inrichting van de rechtkamer voor zijn rekening, samen ongeveer £ 200 per jaar. Zo bleef er dus ongeveer £ 1000 over, ik laat ook hier enkele kleine posten buiten beschouwing.

De consentgelden waren omslagen over de verkoping van onroerend goed, te weten de 56ste penning ofwel een halve stuiver van elke

120 Dat was Sjuck Tjaert van Burmania (een neef van Ulbe Aylva van Burmania), grietman van 1682 tot 1729, en dus de voorganger van Georg Wolfgang III baron thoe Schwartzberg en Hohenlansberg.

121 Het salaris van de bijzitters is zeer bescheiden. Het bijzitterschap was zeker geen volledige dagtaak; de functie werd gewoonlijk bekleed door welgestelde eigenerfde boeren, die daar veel status aan ontleenden. Niet zelden was de benoeming tot bijzitter de aanleiding om een familienaam te gaan voeren. De secretaris was gewoonlijk ook boelgoedsontvanger en verdiende daarmee een veelvoud van wat het secretariaat opleverde. Alle gerechtelijke functionarissen verdienden extra (vacatiegelden) wanneer ze daadwerkelijk in functie waren. Van een executeur van Tietjerksteradeel weet ik dat hij tevens herbergier was; hij zal zeker niet de enige met een nevenbetrekking zijn geweest. We zouden een executeur nu deurwaarder noemen. Overigens maakte G.U. van Burmania er een gewoonte van, salarissen nooit uit te betalen, zoals verderop zal blijken.

goudgulden van de koopprijs. De opbrengst was uiteraard wisselend en wordt in de stukken gesteld op £ 500-600 per jaar.¹²² Aldus bedroeg het inkomen van de grietman ongeveer £ 1500 per jaar. Ter vergelijking: een arbeider verdiende in die tijd per jaar ongeveer £ 150-180;¹²³ het minimumtraktement van een predikant was £ 450, het modale £ 600.¹²⁴ Van een grietmansinkomen kon je dus heel behoorlijk leven, maar als je £ 52.000 schuld hebt en tegen de £ 2000 per jaar aan rente moet betalen, dan moet je toch een beetje uitkijken. Gelukkig had onze hoofdpersoon nog andere inkomstenbronnen, te weten de huren van zijn vaste goederen en traktementen uit ambulatoire ambten. De huren waren net voldoende voor de rentelasten. De slagroom op de taart moest dus wel komen uit de ambten. In de loop van 1741 was Georg Ulbo lid van het Mindergetal geworden, een niet bijzonder lucratieve functie.¹²⁵ In het verschiet lag het lidmaatschap van de Raad van State (1743-1746). Dat leverde £ 1500 per jaar op, maar hiervan moest hij de helft afstaan aan de douairière Thoe Schwartzberg en Hohenlansberg, zo was dat immers afgesproken.¹²⁶ Bovendien moest hij er voor naar Den Haag verhuizen, dat gaf zoveel extra kosten dat er netto ongetwijfeld geld bij moest.

Maar zover was het nog niet, in 1742 had hij genoeg tijd en gelegenheid om zich te wijden aan het bestuur van zijn grietenij. Daar bakte hij maar weinig van, nog steeds was hij de grote afwezige op vrijwel alle rechtdagen.¹²⁷ Ook schoffeerde hij secretaris Schik door notaris Ernst Vitringa te benoemen tot fiscaal,¹²⁸ zonder hiervan de secretaris op de hoogte te stellen. Die weigerde dan ook, Vitringa als zodanig te erkennen, temeer daar de notaris zijn “commissie”¹²⁹ niet wenste te tonen. Misschien had hij die trouwens niet eens. Maandenlang geruzie was het gevolg.¹³⁰ Ruzie met de secretaris is ook de enige bijzonderheid

122 Schw. 532.

123 ‘Jaarinkomens’ 82.

124 *Drie eeuwen* 521.

125 Volgens de afrekening van zijn vader (MEN 139 118) £ 580 per jaar, maar hiervan werd om redenen die me niet duidelijk zijn slechts £ 274-4 netto uitgekeerd. Het was een ‘deeltijdbaan’, het Mindergetal fungeerde immers alleen tijdens de landdag, die maximaal zes weken duurde. Er waren wel vaak buitengewone landdagen.

126 Zie §4.

127 In 1741 was hij op twee, in 1742 op vier rechtdagen aanwezig (MEN 25).

128 De fiscaal, voluit procureur-fiscaal, fungeerde als aanklager voor het gerecht en in voorkomende gevallen als vertegenwoordiger van onmondigen.

129 Hier: akte van aanstelling.

130 MEN 25, o.a. de rechtdagen van 13 februari en 17 april 1742.

die H.B. van Sminia over Georg Ulbo's ambtstermijn weet te melden, het geruchtmakende huwelijk is hem zelfs geheel ontgaan.¹³¹

Gezicht vanuit het oosten op Berlikum (Jan Bulthuis, 1790).

Foto uit J.J. Kalma, *Friese Vaderlandsche gezichten* (Leeuwarden 1968)

Het eerste dat Georg Ulbo met zijn nieuwe – zij het voornamelijk virtuele – welstand deed was het kopen van een mooi huis in Berlikum.¹³² Hij kocht het van zijn achterneef Eduard Marius van Burmania (1700-1789), raadsheer in het Hof van Friesland,¹³³ en betaalde er niet minder dan £ 5000 voor. Georg Ulbo nam ook de inboedel voor £ 568-9 over.¹³⁴ Zodoende hoefde hij niet in een kaal huis te wonen, uit zijn ouderlijk huis had hij immers bijna niets meegekregen. Ook begon hij vrijwel onmiddellijk met het verkopen van zijn vaste goederen, in luttele jaren was hij alles kwijt. Ik heb niet elke verkoping nagegaan, dus ik weet niet

wat het in totaal opbracht. Van de opbrengsten besteedde hij een deel aan de aflossing van zijn schulden. Zo ging die van de verkoop van zijn ¼ aandeel in Holdingastate te Anjum, f 2550 ofwel £ 3570,¹³⁵ rechtstreeks naar Abraham Banier. Koper was de bewoner en mede-eigenaar, zijn oom Jarich Georg van Burmania. In totaal loste Georg Ulbo tot mei 1744 ongeveer de helft van deze lening af.¹³⁶ Of hij nog meer aflostte van deze of andere leningen is niet na te gaan. Veelzeggend is wel dat van alle schuldregistraties in de hypotheekboeken van Menaldumadeel er maar eentje, van slechts £ 300, is geroyeerd.¹³⁷ Hoewel het niet-royeren van een schuldbekentenis geen waterdicht bewijs vormt wil het me toch voorkomen dat veel van zijn schuldeisers met vorderingen bleven zitten. Ook maakte hij nieuwe schulden bij 'iedereen' met wie hij contact had: boeren, winkeliers, wijnhandelaren, zijn advocaat, zijn notaris, allerlei particulieren, ja bij wie niet.¹³⁸ Omdat aflossen niet zijn sterkste zijde was kreeg hij diverse processen van crediteuren aan de broek, die hij zonder uitzondering verloor.

De conclusie dringt zich dus op dat het echtpaar Van Burmania erop los leefde en geld uitgaf als water, en als ze het niet hadden dan maar op de pof. Hij was niet in staat zijn leven te sturen, zij kon of wilde hem daarin niet te hulp komen. Ik denk dat hij ook al ernstig aan alcohol verslaafd was.¹³⁹ Er gebeurde dus precies wat vader Burmania had voorzien. Al tijdens het huisarrest had die immers gedreigd met prodigusverklaring, vast niet zonder enige grond. In zijn testament van 9 juli 1745 maakt Ulbe Aylva van Burmania, als hij het over zijn zoon Georg Ulbo heeft, gewag van diens “exorbitante, verquistende levenswiese en ‘t doorbrengen sijner goederen”, wat hem op onterving kwam te staan.¹⁴⁰

135 OOD 105 53.

136 MEN 139 165v. De lening dateerde van 31 dec. 1738, de akte echter van 11 mei 1740 (dus gepasseerd toen hij huisarrest had) en is eerst geregistreerd op 13 okt. 1744, inclusief aantekeningen. Hierdoor weten we van rentebetalingen en aflossingen. De rente van deze lening was met 4¼% erg hoog, wat neerkwam op £ 1275 per jaar, vandaar dat aflossing prioriteit had. In die tijd was de rente doorgaans 3 à 3½%.

137 MEN 140 fol. 58v. Deze schuld, aan een koopman in Amsterdam, werd gecedeerd aan H. van Theeken, en dus is ook die schuld niet door Georg Ulbo afbetaald.

138 Hij nam alle schulden volledig voor zijn rekening, in geen enkele obligatie komt de naam van zijn vrouw voor.

139 Ik heb geen concrete bewijzen voor de periode omstreeks 1742, wel voor omstreeks 1750, zie verderop.

140 EVC 2374, origineel.

131 *Nieuwe naamlijst* 183.

132 MEN 139 138 d.d. 19 mei 1742; zoals gebruikelijk betaalde hij bij aankoop 1/3 van de koopsom; de tweede en derde termijn waren renteloos en vervielen een resp. twee jaar later.

133 *De Heeren van de Raede* 353-355. Hij heeft diverse geschriften nagelaten, waaronder de *Naamrol der Edele Mogende Heeren Raden 's Hoffs van Friesland* (Leeuwarden 1742). Hij was de grootvader aan moederszijde van de broers Coert Lambertus en Eduard Marius van Beyma, een halve eeuw later vooraanstaande patriotten.

134 MEN 139 90 d.d. 23 mei 1742. Er is een complete inventarislijst bij.

12. Een carrière, of iets dat daar op lijkt

In het voorjaar van 1743 vertrok Georg Ulbo naar Den Haag om zitting te nemen in de Raad van State. Al was dit orgaan niet meer zo machtig als in de landsheerlijke tijd, het bestuurdde wel de gehele land- en zeemacht van de Republiek, onder oppertoezicht van de Staten-Generaal welteverstaan. Of Georg Ulbo als vertegenwoordiger van Friesland ons geweest tot eer strekte heb ik niet getracht na te gaan, maar ik heb er natuurlijk niet zo'n hoge pet van op. De rechte dag van 29 januari 1743 te Menaldum zat hij nog voor, om daar niet eerder weer te verschijnen dan 28 juni 1746. Zijn zwager Otto Holstein benoemde hij tot generale ontvanger van Menaldumadeel, een functie die hij tot dan zelf had bekleed. Otto kon gevoeglijk wonen in het huis van de grietman, dat stond toch leeg. Zijn dochter J(oh)anna mocht met oom en tante mee naar Den Haag. Bij wijze van tegenprestatie leende Otto hem £ 4200.¹⁴¹ Over de eerstvolgende drie jaren heb ik niet veel te melden, alleen dat hij erin slaagde ook in Den Haag schulden te maken.¹⁴² Begin 1746 keerde de grietman naar huis terug. Spoedig hierna bekoelde de relatie met Otto Holstein. Die kreeg of nam ontslag als ontvanger, vertrok na een kort verblijf in Leeuwarden weer naar Nijkerk en eiste afbetaling van zijn leningen.¹⁴³ Hoewel het Hof hem in het gelijk stelde zal Otto wel niet al zijn geld hebben teruggezien.¹⁴⁴

Van de Raad van State ging Georg Ulbo geruisloos over naar de Rekenkamer. Fantastisch toch, dat systeem van almanakken en contracten van correspondentie. Je hoefde je nooit ergens druk om te maken, je rolde soepel van het ene goedbetaalde ambt in het andere. Tenminste, als je eenmaal in het systeem zat en iedereen zich aan de spelregels hield. De Rekenkamer had het toezicht op de gewestelijke financiën en volgde in de provinciale hiërarchie onmiddellijk na het Hof van Friesland. Een belangrijk onderdeel van zijn takenpakket was het controleren ('afhoren') van de rekeningen van de ontvangers-generaal, tweemaal per jaar. De Rekenkamer moest alle provinciale betalingen fiatteren, registreren en vervolgens doorsluizen naar één van de ontvangers-generaal. Betalingsopdrachten kwamen meestal binnen van Gedeputeerde Staten. De Rekenkamer moest altijd stand-by zijn wanneer dat college vergaderde. Natuurlijk waren er ook veel vaste

141 MEN 139 216v en 240v, twee afzonderlijke leningen van £ 3155 resp. £ 1045.

142 MEN 139 179v, 180; hij leende £ 900 van Cornelia Florentia Raven, weduwe van mr. Johan de Haemer, in leven koopman en fiscaal te Hougly in Bengalen.

143 HvF 14.186.

144 Zoals ik al schreef is slechts één kleine schuldregistratie in de hypotheekboeken van Menaldumadeel doorgehaald.

periodieke betalingen die niet steeds een nieuwe opdracht vereisten. De Rekenkamer bestond uit vier leden, één uit elk kwartier, onder permanent voorzitterschap van de vertegenwoordiger van Oostergo. De leden werden rekenmeesters genoemd. Uiteraard had de Rekenkamer ook personeel, zoals een secretaris, een pensionaris (jurist) en enkele klerken en commiezen. Het salaris van een rekenmeester bedroeg £ 552 per jaar, "doch hier by komen nog de vakatien en besoignes, wegens 't opneemen en sluiten van alle Lands rekeningen, die dit gewigtig doch teffens lastig Ampt merkelyk verbeteren".¹⁴⁵ Het ambt was dus geen sinecure, de rekenmeesters moesten zelf aan de slag en konden dus ook expertise verwerven in de provinciale financiën. Hoe Georg Ulbo hier functioneerde valt niet na te gaan, er zijn uit die periode geen notulenboeken bewaard gebleven.

Tussen de bedrijven door had de grietman zo nu en dan ook tijd om op de rechte dagen in Menaldum te verschijnen. In 1746 deed hij dat zelfs vijf (van de zestien) keer, daarna verviel hij weer in zijn oude patroon. In 1747 gaf hij maar éénmaal acte de présence, en wel op 17 juli, kort na het overlijden van secretaris Schik. Hij stelde toen de procureur Sinne Cuperus aan tot gezworen klerk,¹⁴⁶ in afwachting van de benoeming van een nieuwe secretaris. Cuperus trok zich al snel terug en werd op 5 september 1747 vervangen door Hendrik van Theeken, die enige maanden later de nieuwe secretaris werd.¹⁴⁷

In 1748 liet de grietman zich helemaal niet zien. In de annalen staat dat jaar als bijzonder onrustig te boek, overal in de Republiek braken onlusten uit. Het was een tijd van algehele malaise. De bevolking kwam in verzet tegen de hoge belastingen op de eerste levensbehoeften.¹⁴⁸ De volkswoede richtte zich op de belastingpachters, de regenten die het systeem in stand hielden en symbolen van het systeem, zoals de huizen en de administratie van inspecteurs ('cherchers' en 'contra-rolleurs').

145 *Tegenwoordige Staat* IV 171-178.

146 Het was normaal dat een gezworen (beëdigd) klerk fungeerde als substituut-secretaris, ook over langere perioden van vacature.

147 Hij wordt in het recesboek (MEN 26) voor het eerst expliciet op 8 maart 1748 als secretaris vermeld. De benoeming van een secretaris ging via de stemgerechtigde ingezetenen (vgl. *Tegenwoordige Staat* IV 3) en vergde dus enige tijd.

148 De historicus dr. Simon Stijl (1731-1804) laat in *Tegenwoordige Staat* IV 479 e.v. zijn licht schijnen over de belastingdruk in Friesland. Hij baseert zich op de berekeningen van dr. Nicolaas Ypey (1714-1785), in zijn tijd een veelgevraagd adviseur van de overheid. Hij komt tot de conclusie dat de belasting op de eerste levensbehoeften ongeveer 15% was. Inderdaad wel veel voor het aanzienlijke deel van de bevolking dat op het randje van het bestaansminimum balanceerde.

Belastingpachters werden gezien als bloedzuigers. Ten onrechte, want zij moesten zich wel degelijk aan de vastgestelde tarieven (“’s Lands lijsten”) houden. Nooit heb ik gehoord van een proces waarbij een pachter terechtstond voor het heffen van te hoge belastingen. De echte verantwoordelijken waren natuurlijk de regenten, enkelen werden – evenals enkele belastingpachters – daadwerkelijk gemolesteerd. De onlusten staan dan ook bekend als ‘het pachtersoproer’. Ook in Menaldumadeel ging het er heftig aan toe. Ik weet niet of Georg Ulbo van Burmania lastig werd gevallen, maar Lautastate in het nabijgelegen Wier werd geplunderd en in brand gestoken. Het werd als eigenaar bewoond door Horatius Hiddema van Knijff, grietman van Ferwerderadeel. Die bracht het er ternauwernood levend van af door zich te verschuilen in een droge sloot.¹⁴⁹

Georg Ulbo zat in een spagaat. Hij was belast met de handhaving van de orde in zijn ressort, maar hij beschikte absoluut niet over de middelen om iets uit te richten tegen een woedende volksmenigte. Vermoedelijk loste hij dit akelige dilemma op door in Leeuwarden te blijven. Volgens de instructie moesten de leden van de Rekenkamer immers bijeenkomen als Gedeputeerde Staten vergaderden, en dat was in die roerige tijden vrijwel permanent. In het voorgaande hebben we gezien dat de grietman zijn provinciale verplichtingen altijd liet prevaleren boven de lokale. Uiteindelijk werd de orde met militaire middelen hersteld, maar helemaal zonder resultaat bleven de ongeregelde toestanden niet. In de hele Republiek werd het systeem van belastingverpachtingen afgeschaft en kreeg de stadhouder meer macht. Maar aan de belastingen zelf veranderde per slot van rekening vrijwel niets.¹⁵⁰

Zoging dit gedenkwaardige jaartien einde. In 1749 mocht Menaldumadeel weer een gedeputeerde leveren en uiteraard werd dat Georg Ulbo van Burmania. Het systeem werkte nog steeds perfect, op 24 februari werd hij geïnstalleerd. Een dag later zorgde hij voor enige commotie door te melden dat er in het dorp Menaldum sinds mei 1748 een kwaadaardige besmettelijke ziekte heerste, gepaard gaande “met vuirige koortsen”, waaraan al verscheidene mensen waren bezweken. Het leek hem daarom wel een goed idee om ‘s lands medicus dr. B. Idema derwaarts te zenden. Dat voorstel werd aangenomen. In die tijd werden orders van

hogerhand onverwijld uitgevoerd, en zodoende kon dr. Idema al een dag later rapporteren dat het allemaal wel wat meeviel. De epidemie was op zijn retour en het aantal doden, te weten 30, was niet onrustbarend. Dus maatregelen waren niet nodig.¹⁵¹ Gelukkig maar, want veel had dr. Idema natuurlijk niet kunnen uitrichten met de medische wetenschap van die tijd. Wij zouden 30 doden in negen maanden in een dorp van ruim 600 inwoners nogal heftig vinden, maar destijds was men meer gewend aan perioden met hoge sterfte.

Nog even dit terzijde: deze gang van zaken is weer tekenend voor het gebrek aan interesse van deze grietman voor het welzijn van de bevolking in zijn district. Hij had dit natuurlijk al vele maanden eerder kunnen en moeten melden, temeer daar de ziekte zich niet tot Menaldum beperkte. Zo stierven in Engelum 17 van de 115 inwoners, waaronder de schoolmeester.¹⁵²

Evenals in zijn vorige ambtsperiode kreeg Georg Ulbo zijn aandeel in de gebruikelijke commissies. Zo mocht hij met collega Onno Zwier van Haren op dienstreis naar Stavoren om ‘s lands werken daar te inspecteren.¹⁵³ Belastingen verpachten was er niet meer bij. Wel kreeg hij enkele commissies waarbij de financiële kennis, die hij als rekenmeester had (of geacht werd te hebben) opgedaan, van pas kwam.

13. Zand in het raderwerk

We zijn een jaar verder en schrijven dinsdag 3 februari 1750. De gedeputeerden zijn druk bezig met de voorbereidingen voor de landdag die op het punt staat te beginnen.¹⁵⁴ Een belangrijk onderdeel is het onderzoek van de geloofsbrieven ofwel procuraties van de afgevaardigden. Die blijken allemaal in orde te zijn, behalve die van Menaldumadeel. Van die grietenij zijn er twee versies. De ene luidt dat jr. G.U. van Burmania als edele is afgevaardigd, samen met dr. Hermannus

149 Van Knijff woonde dus ook niet in zijn ressort. Maar na deze ramp, waarbij ook zijn kostbare bibliotheek verloren ging, liet hij de puinhopen voor wat ze waren en vertrok hij naar Ferwerd. *Tegenwoordige Staat* II 418; ‘Knijff’ 100.

150 Zie verder bijv. *Democratie en oligarchie* 138 e.v.; *De Republiek* 1207 e.v. De quotisatie, die de belastingen op consumptiegoederen had moeten vervangen, werd al na een jaar weer afgeschaft.

151 Statenarchief 2422, journaal van Gedeputeerde Staten 1749.

152 *Menaldumadeel* 174.

153 Onno Zwier van Haren (1713-1779) was in die tijd een gunsteling van de stadhouder en (mede daardoor) een zeer invloedrijk politicus. In 1760 viel hij in ongenade na beschuldigingen van incest met zijn dochters. Hij slaagde er niet in zijn naam volledig te zuiveren, trok zich terug in Wollega en wijdde zich aan de beoefening van de literatuur.

154 Vgl. *Tegenwoordige Staat* IV 17-19. De gekozen volmachten moesten op de eerste maandag in februari hun procuraties inleveren bij Gedeputeerde Staten, die vergaderingen begonnen op de donderdag daaraanvolgende.

Ulricus Hamerster en Claas Meines Gerroltsma als eigenerfden.¹⁵⁵ De andere houdt het op jr. Laas Ulbo van Burmania als edele met Valerius van Glinstra en Hamerster voornoemd als eigenerfden.¹⁵⁶ De heren kwamen er niet meteen uit en besloten de volgende dag verder te gaan. Klokke half tien 's anderendaags waren alle kandidaten weer present, vergezeld van hun advocaten.¹⁵⁷ De processen-verbaal van de stemmingen in alle dorpen – die waren gehouden op 28 januari 1750 – werden doorgevlood.¹⁵⁸ Daarbij bleek dat Laas Ulbo van Burmania c.s. de meerderheid hadden gekregen in Berlikum, Dronrijp, Engelum, Marssum, Menaldum, Schingen en Wier. Georg Ulbo van Burmania c.s. hadden de meerderheid in Blessum, Boksum, Deinum, Klooster Anjum en Slappeterp. Zo klaar als een klontje, de groep van Laas Ulbo had de meerderheid van de dorpen achter zich, zeven tegen vijf, en was derhalve wettig verkozen.

Was het een verrassing voor Georg Ulbo? Nee, ongetwijfeld niet. Bij de stemming in Beetgum bijvoorbeeld was namens hem de procureur S. Cuperus aanwezig geweest om te protesteren tegen de uitslag. Hij moet dus wel hebben geweten wat er stond aan te komen. Cuperus voerde aan dat de grietman een contract had met de douairière Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg en dat zij, als een vrouw van eer, verplicht was hem te steunen.

Maar ze had hem dus laten vallen. Ik kan me moeilijk voorstellen dat ze dit zomaar deed, haar zoon was immers niet eens kandidaat.¹⁵⁹ Wat ik me zeer wel kan voorstellen is dat Georg Ulbo zijn deel van de verplichtingen niet was nagekomen, t.w. afdracht van zijn halve traktement als lid van de Raad van State en/of de 'steekpenningen' voor de benoeming van

secretaris Van Theeken, begin 1748.¹⁶⁰ Voor het geval dat hem niets te verwijten viel, kon hij dan nakoming van de overeenkomst via het Hof afdwingen? Nee, dan kon je net zo goed op de markt gaan uitbazuinen dat je een farce had gemaakt van je eed van zuivering als grietman en afgevaardigde. Dus dat was geen optie.

Nu hij niet als volmacht ten landdage was gekozen kon hij ook onmogelijk aanblijven als gedeputeerde, zijn dagen als zodanig waren geteld. Het werden er precies zestien. Op 19 februari 1750 verzochten twee afgevaardigden van Westergo audiëntie bij het College van Gedeputeerden. Nadat ze waren binnengelaten maakten ze bekend dat Valerius van Glinstra door het kwartier Westergo was aangewezen als gedeputeerde. Hij zat al klaar in de wachtkamer ("vertreckkamer") en kon dus meteen worden beëdigd. Voorzitter Wellens verzocht de heren om weer plaats te nemen in de vertrekkamer en besprak de zaak met de aanwezige gedeputeerden. Georg Ulbo bleek niet van zins mee te werken. De heren kregen dan ook bescheid dat aan hun verzoek niet kon worden voldaan, "vermits den here Burmania van Mennaldumadeel tergiverseerde,¹⁶¹ en na alle vrindelijke devoiren¹⁶² weigeragtigh bleef afscheid te nemen". Er konden nu eenmaal niet meer dan twee gedeputeerden voor Westergo in het College zitten. Het kwartier moest de zaak zelf maar oplossen, en daartoe "zodanige mesures en middelen" gebruiken "als hetzelve verstaan zoude te behoren". Maar de afgevaardigden lieten zich niet met deze boodschap afschepen. Opnieuw mochten ze binnenkomen. Ze praatten nu ook in op Van Burmania en hielden hem voor dat hij door Westergo correct was ingelicht over de gang van zaken, dat hij niet langer werd erkend als hun gedeputeerde, dat hij nu toch echt op moest krassen en plaats moest maken voor zijn wettige opvolger. Nadat de heren de vertrekkamer weer hadden opgezocht borduurde de voorzitter nog een tijdje voort op hetzelfde stramien. Uiteindelijk werd de druk te hoog en vertrok Georg Ulbo dan toch, zonder een woord te zeggen, en kon zijn opvolger alsnog worden geïnstalleerd.¹⁶³

14. In de vrije val

Mocht Georg Ulbo nog plannen hebben gehad voor de voortzetting van zijn loopbaan in het openbare bestuur, dan behoefden die nu enige bijstelling. Afvaardiging naar de landdag en het bemachtigen van de

155 De Leeuwarder jurist Hamerster (1720-1779) was vanaf 1742 onafgebroken afgevaardigde voor Menaldumadeel geweest. In 1763 werd hij benoemd tot raadsheer loco Laas van Burmania, vgl. *De Heeren van den Raede* 363. Gerroltsma was bijzitter van Menaldumadeel en sinds 1741 vaste afgevaardigde naast de grietman.

156 Laas Ulbo (1700-1751) was een neef van Georg Ulbo en generaal-majoor der infanterie. Valerius van Glinstra (1713-1794) was postmeester-generaal; hij woonde te Cornjum. Het kon binnen het toenmalige systeem zeer wel gebeuren dat er in de vertegenwoordiging van een grietenij in de Staten geen enkele inwoner zat.

157 Statenarchief 2423, journaal van Gedeputeerde Staten 1750. Ook de meeste andere passages in deze alinea's zijn daaraan ontleend.

158 Deze processen-verbaal zijn er nog: Statenarchief 2569.

159 De minimumleeftijd voor een afgevaardigde was in 1748 verhoogd tot 20 jaar (vgl. *Tegenwoordige Staat* IV 13). Georg Frederik baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg was vanaf 1755 afgevaardigde als edelman voor Menaldumadeel.

160 Zie §4.

161 Tergiverseren: dralen, vertragen, uitvluchten zoeken.

162 Devoiren: moeiten, inspanningen.

163 Statenarchief 2423, journaal van Gedeputeerde Staten 1750, 18-20v.

daarbij behorende ambten kon hij gevoeglijk vergeten. Hij had dus alleen nog zijn grietmanschap. Echt zijn best om daar wat meer van te maken deed hij niet, al kwam hij iets vaker naar de rechtsgang: in 1750 vier, in 1751 zes keer.

Zijn financiële positie was inmiddels rampzalig. De schulden groeiden hem boven het hoofd en hij kreeg surseance van betaling, onder regie van de raadsheer Tinco Lycklama à Nijeholt als commissaris.¹⁶⁴ Praktisch al zijn vaste goederen waren al verkocht en nu moest ook zijn huis in Berlikum eraan geloven. Volgens de beschrijving was het “een heerlijke moderne huisgezin, schuur en stallen en hoven cum annex, voorzien van allerlei vruchtbomen, prielen en verdere plantage, gelegen onder den dorpe Berlikum, wordende bij de verkoper bewoont, bestaande in verscheidene riale deftige vertrekken, waarin zijn fraije behangsele, die in de koop sullen versmelten”. Maar bij de publieke verkoop op 16 november 1750 bracht het slechts een teleurstellende 1701 goudguldens en 21 stuivers op, in caroliguldens omgerekend £ 2382-9. Dat was nog niet de helft van wat hij er in 1742 voor had betaald (£5000) en er ging ook nog eens £ 123-6 aan strijkgeld van af. Koper werd secretaris Hendrik van Theeken.¹⁶⁵ Het huis stond toen al leeg, al hoefde dat niet eerder dan in mei 1751, en werd door de nieuwe eigenaar betrokken.¹⁶⁶ Het zal een vernederende ervaring zijn geweest, alsof je door je ondergeschikte uit je huis werd gezet.

Het echtpaar Van Burmania zocht zijn heil in Leeuwarden, het beschikte daar over een optrekje boven de gerenommeerde herberg Benthem.¹⁶⁷

164 Een besluit van het Hof heb ik niet kunnen vinden, maar uit MEN 140 1 blijkt dat de raadsheer op 16 juni 1750 als zodanig was aangesteld. Zie ook HvF 14.282 (sententie van 19 febr. 1754); daarin wordt vermeld dat “des gedaachdes meubilen en huisgeraden, silver en goud en wat dies meer is ... tot betalinge der hypotheceere crediteuren publicq bij boelgoed zijn verkogt”. Mogelijk was er ook nog vastgoed bij dat in 1749 was vrijgekomen, nadat zijn vader het vruchtgebruik ervan had afgestaan.

165 MEN 112 34, 35; de exacte ligging is mij niet bekend. Voor de liefhebbers: de naastliggers waren Crijn Philippes cum uxore ten oosten, de Grietmanssteeg ten westen, de algemene weg ten zuiden en de straat ten noorden.

166 Speciekohieren Menaldumadeel sub Berlikum. In de oudste kohieren is de nummering nog niet vast en dus kan er verwarring ontstaan. Grietman Burmania woonde in 1750 op nr. 123, maar in 1751, toen secretaris Van Theeken bewoner was, kreeg het nr. 136 en zo bleef het in de jaren daarna.

167 Het had overigens niet meer de allure van een eeuw eerder, zie H.P. Oly, ‘Voorstreek 36: van deftig woonhuis naar herberg en café’, in *Leopardia* 44 (mei 2014) 1-4, en ‘Voorstreek 36: van deftig woonhuis naar herberg en café (2)’, in *Leopardia* 47 (mei 2015) 8-11.

Het werd een onaangenaam verblijf. De echtelijke relatie had een dieptepunt bereikt en bovendien kregen ze onvrijwillige inwoning van twee knechten van deurwaarder Cloppenburg. Die moesten, op last van de schuldeisers, beletten dat de Burmania's hun resterende bezittingen verpatsten. In die tijd, herfst 1750 dus, had Georg Ulbo veel contact met Hendricus de Valk, bode van het Hof van Friesland. Het is goed mogelijk dat ze elkaar al lang kenden, hetzij ambtelijk, hetzij uit de kroeg, want in overvloedig alcoholgebruik hadden ze een gemeenschappelijke liefhebberij. Het was vaste prik dat “de grytman sig dagelijks van ‘s morgens vroeg tot ‘s avonds en laat in de nacht vol dronk, doende niet als ijslijk vloeken, schelden, raasen en tieren”. Zijn vrouw moest het dan vaak ontgelden. Op een nacht gebeurde het dat de knechten van de deurwaarder “sulk een erbarmlijk geroep en geschreuw op de slaapkamer hoorden, wanneer de grietman en zijn vrouw reeds al na bedde waaren gegaan, als off sij malkander om hals bragten”. Op verzoek van beiden probeerde bode De Valk vrede te stichten, maar de toestand werd onhoudbaar. Een paar dagen later was het zo erg dat de bode, om moord en doodslag te voorkomen, de grietman “so als hij ging en sting, sijnde in zijn nagtrock” meenam naar zijn eigen huis, bij de Hoeksterpoort, en hem onder zijn hoede nam.¹⁶⁸

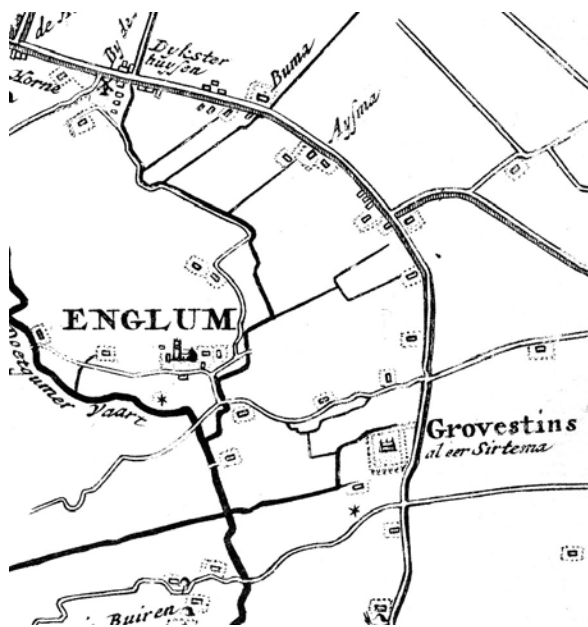
Zo kwam er wat rust in de tent. De grietman had het bij De Valk naar de zin en wenste daar langer te verblijven. Ze sloten zelfs een contract voor twee jaar, waarbij overeen werd gekomen dat Van Burmania zijn hospes £ 500 per jaar voor kost en inwoning zou vergoeden. Zijn vrouw liet hij opsluiten in “een verbeterhuis” te Sneek.

Een voorbeeldige kostganger was de grietman allerm minst. Geregeld raakte hij bij cafébezoek stomdronken, zodat een bediende hem “met kleeren met al op het bedde moeste werpen”. Eenmaal was hij zelfs volslagen buiten bewustzijn, zodat De Valk en zijn vrouw vreesden dat hij zich dood had gezopen. Vloeken, razen en tieren deed hij nog dagelijks. Ook niet zo leuk was dat “de grietman, dronken sijnde, sig dikwils op het bed van onderen en van booven heeft bevuild, en de waterpot in hetselve omgekeert”.

Toch was het niet de bode, maar de grietman die na ruim een jaar een

168 HvF 14.191; veel van deze paragraaf is aan dit dossier (de procureur-generaal contra Hendricus de Valk) ontleend, vooral aan het verweerschrift (“articulen reprobatoir”), punten 1-60 van de beklagde. De Valk werd onder meer vervolgd voor het mishandelen van zijn vrouw. De grietman had een voor De Valk belastende verklaring afgelegd, waarover deze zich ernstig gegriefd voelde. In zijn “articulen” probeerde De Valk de grietman te diskwalificeren als getuige door zoveel mogelijk scabreus materiaal op te rakelen.

abrupt einde maakte aan de overeenkomst. In het voorjaar van 1752 namelijk was het Catharina Elisabeth gelukt om te ontsnappen uit haar onvrijwillige huisvesting. Ze streek neer in Dronrijp¹⁶⁹ en wist haar man daarheen te lokken. Bode De Valk gaf haar overal de schuld van, behalve dan misschien van het feit dat de grietman nog nooit een stuiver kostgeld had betaald. In zijn visie was ze er niet alleen de oorzaak van dat haar man een ongunstig getuigenis had gegeven en contractbreuk had gepleegd, maar ook was het aan haar te wijten dat “het gehele ministerium van Menaldumadeel (dat in geduirige veranderingen bestaat) is omgekeert”. Vermoedelijk zat daar wel wat in, de grietman was nogal gemakkelijk te beïnvloeden, zo wil me voorkomen. Georg Ulbo ging met zijn vrouw terug naar Sneek, waar ze samen acht weken in het verbeterhuis verbleven, hoewel dat instituut vermoedelijk geen relatietherapie in zijn voorzieningenpakket had. Hij hield dus nog altijd van haar. Door al dit gedoe moest hij natuurlijk zijn grietenij laten voor wat die was. Hij woonde in 1752 geen enkele rechte dag bij, in 1753 en 1754 elk zes.

Fragment uit de kaart van Menaldumadeel (François Halma, 1718).
De kaart geeft de situatie van 1692 weer

169 Mogelijk bij haar broer Frederik, die zich daar een paar jaar eerder had gevestigd als chirurgijn.

Na het Sneker avontuur vonden de Burmania's woonruimte in Engelum, ze betrokken Sirtemastate ofwel Groustins/ Grovestins.¹⁷⁰ Dat klinkt mooier dan het was, want deze ooit roemruchte stins was toen niet meer dan een bouwval.¹⁷¹ Intussen was raadsheer Lycklama à Nijeholt klaar met zijn werk. Op 5 april 1753 kwam hij tot een akkoord met verscheidene crediteuren over de manier waarop zij hun vorderingen, £ 2149-7-4 in totaal, zouden ontvangen uit de deelskosten.¹⁷² Toch meldden zich ook hierna nog schuldeisers, en zo kon het gebeuren dat deurwaarder Cloppenburg op 25 oktober 1753 opnieuw bij de grietman aanklopte om beslag te leggen op de weinige goederen die hij nog bezat. De deurwaarder handelde ditkeer in opdracht van de Leeuwarder wijnhandelaar Theodoris Hickart. Het werd maar een kort lijstje, welgeteld 28 items stonden er op. De linnenkast viel er niet onder, die was geleend. De volgende dag betaalde de procureur J. van der Leij £ 117 aan Cloppenburg en mocht zich daarmee eigenaar van de goederen noemen. Hij liet ze Georg Ulbo in bruikleen houden.¹⁷³ Zo bleven de grietman en zijn vrouw geheel berooid achter, vermoedelijk bezaten ze niet meer dan de kleren die ze aan het lijf hadden. Tot overmaat van ramp legde ook secretaris Van Theeken beslag op de deelskosten, hij had namelijk zijn traktement over de jaren 1748-1753 nog nooit ontvangen.¹⁷⁴ Zo bleef er haast niets over om van te leven. Kort daarna is Catharina Elisabeth Holstein overleden, op 14 augustus 1754.¹⁷⁵ Het jaar daarop verhuisde Georg Ulbo naar Leeuwarden, maar niet veel later moet hij zijn ingetrokken bij secretaris Van Theeken.

15. Onder de vleugels van de secretaris

We zijn secretaris Hendrik van Theeken al een paar keer tegengekomen. Hij zou verder een belangrijke rol in het leven van de grietman spelen,

-
- 170 MEN 140 28; in het stemkohier is het Engelum nr. 1, in het speciekohier nr. 6.
 - 171 Op 4 maart 1757 werd de afbraak van Sirtemastate aanbesteed (*Leeuwarder Courant* van 19 en 26 febr. 1757). Zie verder *Skiednis fan Menameradiel* 408-414.
 - 172 MEN 140 1 en 2v.
 - 173 MEN 140 34.
 - 174 Het zal dus gaan om een bedrag van £ 1200. MEN 140 40, rechte dag van 18 febr. 1754, en MEN 26, rechte dag van 4 maart 1755.
 - 175 Statenarchief 6881, register van lijfrenten die 1730 uitstonden, nrs. 7938, 8376 en 9274. Tijdens haar procedures tegen dr. Meilema had Catharina Elisabeth Holstein een lijst van haar eigendommen geproduceerd – waaronder enige lijfrenten die ze van haar moeder had gekregen – om aan te tonen dat ze helemaal niet zo'n arme stumper was als de dokter het Hof probeerde wijs te maken. Ik heb geen informatie over haar begrafenis kunnen vinden.

tijd dus voor een nadere kennismaking. Hendrik van Theeken is gedoopt te Leeuwarden 2 dec. 1708. Zijn vader Taede van T(h)eeken, ook wel Taede Hendricks, was toen korporaal; hij was in 1705 getrouwd met Josina Lucas. Taede bracht het uiteindelijk tot sergeant. In 1741 woonde hij te Wanswerd en was toen getuige bij het passeren van het testament van Georg Ulbo van Burmania en Catharina Elisabeth Holstein. In de volkstelling van 1744 staat dat hij “appointeerde”¹⁷⁶ was, en alleenstaand. Hij werd op 4 april 1749 te Leeuwarden begraven. Het is aannemelijk dat zijn vrouw al verscheidene jaren eerder was overleden.

Hendrik van Theeken was dus van gewone komaf. Toen hij in 1734 te Stavoren trouwde met Trijntje Renici woonde hij te Grouw. Trijntje zal omstreeks 1708 zijn geboren te Gaastmeer, waar haar vader Bavius Renici toen predikant was. Hij stond vervolgens van 1709 tot zijn dood in 1719 te Deersum-Poppingawier. Zijn familie kwam uit Stavoren; zijn broer Henricus was lange jaren (1713-1751) predikant te Grouw. Wellicht hebben Hendrik en Trijntje elkaar daar leren kennen. Ze kregen drie zoons en twee dochters; de oudste zoons gingen studeren in Franeker en behaalden een graad in de rechten. Hendrik van Theeken was in 1740 bode van het Mindergetal, in 1742 deurwaarder van de domeinen.¹⁷⁷ Zoals we zagen werd hij in september 1747 benoemd tot gezworen klerk. Hij was toen procureur voor het gerecht van Menaldumadeel,¹⁷⁸ maar ook burgerhopman in Leeuwarden, waar hij toen dus nog moet hebben gewoond. Het gezin Van Theeken vestigde zich te Dronrijp en een paar maanden later werd hij benoemd tot secretaris van Menaldumadeel. In tegenstelling tot zijn grietman boerde hij prima, allicht door accuratesse in zijn nevenfunctie van ontvanger der boelgoeden, die veel meer opleverde dan het secretariaat.

Wat Van Theeken heeft bewogen om de grietman in huis te nemen weten we niet, misschien was het om hem voor totale ontreddering te behoeden. Een minder nobel motief zou kunnen zijn dat hij de grietman in zijn greep wilde krijgen om daaruit in voorkomende gevallen voordeel te trekken. Ik heb wel enige reden voor deze laatste veronderstelling, het bleef namelijk niet bij kost en inwoning. De secretaris schiep ook orde in de financiën van de grietman door (veel van) diens schulden over te nemen, zodat hij een paar jaar later de grootste schuldeiser van Georg Ulbo was. Zijn vorderingen beliepen uiteindelijk

minstens £ 17.600.¹⁷⁹ Ook hadden er in de organisatie van het gerecht van Menaldumadeel enkele dubieuze ontwikkelingen plaats. De oudste zoon van de secretaris, dr. Bavius Renici van Theeken (1735-1798), was in 1756 afgestudeerd en toegelaten als advocaat. Maar dat vak oefende hij niet of nauwelijks uit, hij werd fiscaal van Menaldumadeel.¹⁸⁰ Nog geen jaar later werd hij bovendien gezworen klerk.¹⁸¹ De andere zoon, dr. Tadaeus Renici van Theeken (1737-?) wordt enige tijd later ook vermeld als fiscaal,¹⁸² maar mogelijk was zijn broer toen niet meer in functie. Het gaat wel niet om hoge functies, maar toch is het een onwenselijke cumulatie en ‘gerechtelijke inteelt’ dunkt me, die onder een krachtige grietman niet had kunnen gebeuren. De bijzitters zullen het niet altijd gemakkelijk hebben gevonden om objectief te blijven.

Hierna kwam de secretaris ook nog maar zelden naar de rechtsgang, hij had immers een betrouwbare vervanger. En zo kon het gebeuren dat hij met gezin en kostganger naar Rijperkerk vertrok, om zich daar te vestigen op Toutenburg, aan het einde van de Zwarteweg.¹⁸³ Voor de grietman maakte het niet veel uit, die kwam toch haast nooit.¹⁸⁴ Reden genoeg dus om vraagtekens te zetten bij de wijze waarop bestuur en rechtspraak in Menaldumadeel werden uitgeoefend. Zo te zien was er niet veel verbeterd sinds de rancuneuze uitlatingen van bode De Valk, een jaar of zes eerder. Vermoedelijk heeft de secretaris ook ingezien dat het zo niet kon. Op 15 januari 1760 ontsloeg hij, “met approbatie van het Gerecht”, zijn oudste zoon uit diens functie van gezworen klerk.¹⁸⁵ Tekenend is wel dat de grietman, wiens bevoegdheid het aannemen en ontslaan van personeel was, hier helemaal buiten beeld blijft. Er is bij mijn weten geen enkele reden om aan te nemen dat Bavius een

179 Er zijn vanaf 1758 ettelijke obligaties geregistreerd, waarbij vaak oudere werden omgezet in nieuwe. Het is dus lastig om een goed overzicht te krijgen. De registratie in MEN 141 44v d.d. 2 maart 1766 lijkt een ‘eindstand’ te geven.

180 MEN 26, rechtsgang van 5 oktober 1756.

181 Idem, rechtsgang van 5 juli 1757.

182 Zoals bij zijn huwelijksinschrijving, Rijperkerk 7 dec. 1760. Meer dan één fiscaal bij een nedergerecht kwam weinig voor, maar het was niet verboden.

183 Hij had het bij een publieke verkoping voor £ 4837-7 gekocht van de toenmalige bewoners, Eelco van Haersma en Susanna Maria Elisabeth Faber. TIE 67 43 (16 aug. 1758). Tegenwoordig ligt (Nieuw) Toutenburg onder Tietjerk.

184 Nog wat getallen: 1755 5x, 1756 10x (zijn record), 1757 2x, 1758 en 1759 helemaal niet, 1760 en 1761 elk 1x, 1762 3x, 1763-1766 helemaal niet.

185 MEN 26, aangegeven datum. Hij werd opgevolgd door Sikke Alberts (Hempenius), schoolmeester te Engelum, vgl. *Gen. Jierb.* 1973 63 e.a. Deze werd 21 maart 1766 vervangen door Johannes Loyenga.

176 Vgl. §6.

177 <http://mpaginae.atspace.com/drwrdrsGSStatenFrl.htm>.

178 Een procureur(-postulant) verleende juridische diensten aan particulieren; hij behoefde geen graad in de rechten te bezitten. Een andere benaming is praktizijn. Voor elk nedergerecht praktiseerden verschillende procureurs.

scheve schaats had gereden. Mogelijk bij wijze van compensatie mocht hij generale ontvanger van Menaldumadeel worden (niet van alle belastingen) en ontvanger van de reële en de personele goedschatting van vijf dorpen.¹⁸⁶ Niettemin vertrok hij enige tijd later uit de grietenij; zijn vader volgde hem op als “collecteur-generaal”.¹⁸⁷ In 1766 was Bavius contra-rolleur der konvooien en licenten te Holwerd, in 1789 volgde hij de gevluchte patriottenleider Coert Lambertus van Beyma op als secretaris van Westdongeradeel.

Toen zijn zoon niet meer gezworen klerk was kwam Hendrik van Theeken wel weer trouw naar de rechtdag, ondanks de grote afstand, maar de grietman bleef vrijwel altijd achter op Toutenburg. Hoe het er aan daar aan toe ging weten we niet. Ongetwijfeld was Hendrik van Theeken niet zo’n meegaande hospes als Hendricus de Valk destijds. Veelvuldige en excessieve dronkenschappen, alsmede gedurig vloeken, schelden, razen en tieren zal hij niet hebben getolereerd. Misschien is hij er zelfs in geslaagd de drankzucht van de grietman enigszins te beteugelen.

16. Vader Burmania overlijdt

Ulbo Aylva van Burmania had de totale afgang van zijn zoon moeten meemaken. Hij woonde nog altijd in de Grote Kerkstraat, sinds het overlijden van zijn vrouw Baudina Lucia van Eysinga (21 dec. 1754) met twee ongetrouwde dochters, afgezien van huispersoneel. Begin 1757 deed hij uit vrije wil afstand van het vruchtgebruik van de nalatenschap van zijn eerste vrouw, Anna Maria van Sminia. In de personele goedschatting stond die nalatenschap te boek voor £ 113.500,¹⁸⁸ maar de werkelijke waarde bleek nu £ 211.322 te zijn, £ 42.264-8 voor elk van de vijf kinderen.¹⁸⁹ Met name zoon Hobbe kon het goed gebruiken. Dochter Catharina overleed korte tijd later, 2 december 1757. Ze had spaarzaam geleefd en liet haar broers en zuster £ 59.000 na.¹⁹⁰ Ze was niet altijd in het ouderlijk huis gebleven, maar had ook verscheidene jaren gewoond bij haar broer Jetze Edzart, o.a. te Namen. Hij was al in 1738 weduwnaar geworden en is nooit hertrouwd.

Ulbo Aylva van Burmania deed afstand van zijn wettige vaderlijke aandeel. Hij bleef alleen over met zijn dochter Anna Maria, tot hij op 12 augustus 1762, “na dat een geruime tyd aan zwaare Jigt-pyn, die het

stoffelyke langzamerhand deed verzwakken, gelaboreert hadde”,¹⁹¹ de laatste adem uitblies. Hij werd 82 jaar, zeker voor die tijd een gezegende ouderdom. Mogelijk werd hij te Anjum begraven.¹⁹²

Zijn laatste jaren werden niet alleen doorzicht, maar ook door geldzorgen vergald. Zoon Laas noteert in een overzicht van zijn financiën, bij een lijst van obligaties: “N.B. Alle deze capitalen zijn, verre het grootste gedeelte, door mij als des tijts credijt hebbende, genegotieerd voor mijn wijl. vader, de grietman van Leeuwaerderadeel, en genrl. major J.E. v. Burmania”.¹⁹³ Het lijkt wel of de hele familie, behalve Laas zelf dan, in de problemen zat.

De afwikkeling van de erfenis kwam voor rekening van Laas. Hij was wel niet de oudste zoon, maar ongetwijfeld veel beter toegerust voor deze taak dan zijn beide broers, van wie de oudste op de rand van de financiële ondergang balanceerde¹⁹⁴ en de jongste voor zijn functie vrijwel permanent in de Zuidelijke Nederlanden verbleef. Behalve met zijn volle broers en zuster kreeg hij ook te maken met halfbroer Georg Ulbo en halfzuster Anna Maria.

Georg Ulbo meende dat er wel iets te halen viel, mogelijk werd hij ook aangezet door zijn grootste schuldeiser Hendrik van Theeken.¹⁹⁵ Dat hij verrast was dat zijn vader hem onterfd had wil er bij mij niet in. Ik citeer uit diens testament, gedateerd 9 juli 1745:¹⁹⁶

191 Collectie Fries Genootschap (toegang 344) 713.

192 Ten tijde van het overlijden van zijn tweede vrouw Hylck van Aylva (1715) heeft hij de wens om bij haar begraven te worden vastgelegd (zie de bijlage), maar niet herhaald in zijn testament. Ik heb verder geen aanwijzingen inzake zijn begrafenis gevonden.

193 Dekemastate 618. Met beide laatsten bedoelt hij zijn broers Hobbe en Jetze Edzart. Laas baalde vooral van een akte van borgtocht die hij in 1760 ten behoeve van Hobbe had getekend, groot £ 3500. Uiteindelijk werd die opgeëist en moest Laas betalen: ‘sunt pillulæ duræ’ (het zijn bittere pillen).

194 Hobbe van Burmania overleed 12 febr. 1765 (*Stamboek* II 45: “door het ijs gevallen en verdrinken”) met nalating van een insolvente boedel, die dan ook door de erfgenamen werd verworpen en afgestaan aan de crediteuren (Dekemastate 618; EVC 2374). Hij is dus letterlijk en figuurlijk door het ijs gezakt.

195 Ik vermoed dat het hem zelf eigenlijk geen barst meer kon schelen of hij een paar duizend gulden meer of minder schuld had.

196 EVC 2374, origineel.

186 Schw. 532.

187 Dekemastate 650.

188 Zie §3.

189 Dekemastate 619.

190 EVC 2373.

Burmania. Sy vooraffreerij van den my
offender des siffes kind, hinderen in anders
plaatsen. En nademaal mijn zoon jr. Georg
Ulbo van Burmania mijne goederen sijn
omgevendt gult gedaen, soo verclare
ik testator deselve om regtveerdige
en wettige redenen te ontverven, nament
lych wegens de groote en ondraaglycke
hoon, smerte en oneere, sampt
schandelyck houwelyck mij aangedaan, groote
onghehoorsaamheit in ondanckbaerheit
aan mij betoont en bewesen, als mede
wegens sijn exorbitante, verquistende
levenswiese en 't doorbrengen sijner
goederen, boven vele andere begane
excessen, te breed alhier te melden, dies
ik hem met goeder geweten de voorn. mijne
goederen ontseggende, sonder in mijn
sterffhuis g'admitteert te worden.

Passage uit het testament van Ulbe Aylva van Burmania, 1745

“En nademaal mijn zoon jr. Georgh Ulbo van Burmania mijne goederen sijn onwaardigh heeft gemaakt, soo verclare ik testator deselve om regtveerdige en wettige redenen te ontverven, namentlyck wegens de groote en ondraaglycke hoon, smerte en oneere, sampt schandelyck houwelyck mij aangedaan, groote ongehoorsaamheit en ondanckbaerheit aan mij betoont en bewesen, als mede wegens sijn exorbitante, verquistende levenswiese en ‘t doorbrengen sijner goederen, boven vele andere begane excessen, te breed alhier te melden, dies ik hem met goeder geweten de voorn. mijne goederen ontseggende, sonder in mijn sterffhuis g’admitteert te worden”.

Veel duidelijker kan het niet, al lopen de beide laatste zinnen taalkundig wat ‘bryk’. De verloren zoon nam hier geen genoegen mee en voerde aan dat het testament ongeldig was, zijnde strijdig met de wet. En wat stond er dan in de wet? Zoals vrijwel altijd kunnen we bij Huber ons licht opsteken.¹⁹⁷ Huber noemt veertien redenen op grond waarvan ouders een kind wettig mogen ontverven, waaronder: “als hy een boose ketterse leere heeft aengenomen”, “als hy sijn vaders-vrouwe of by-zit beslapen

197 Heedensdaegse rechtsgeleertheit 232-245 (XXI. Kapittel: Van klachte over onheusche Testamenten).

heeft”, “als hy in ‘t geselschap van toveraers zich begeeft”, en “als hy sijn vader met groote smaetheit bejement heeft”. Nu stonden er in het testament wel uitdrukkingen als “hoon, smerte en oneere”, maar het woord “smaet” of “smaetheit” kwam er niet in voor. Was dat misschien de reden dat de familie het niet op een proces durfde te laten aankomen? In ieder geval was er, gezien de stand van de boedel, veel kans dat de lak duurder zou worden dan de brief: “zoo is evident dat daar uit geboren zoude moeten worden zwaare en zeer odieuse proceduuren”.¹⁹⁸ Georg Ulbo accepteerde op 19 maart 1763 een aanbod om zich voor £ 3000 af te laten kopen. Secretaris Van Theeken streek het geld op.¹⁹⁹

Halfzuster Anna Maria maakte het Laas ook lastig. Ze stelde dat er nog geld van haar moeder in de boedel zat en dat ze dus recht had op een groter aandeel dan de anderen. Uiteindelijk liet ze zich uitkopen voor een lijfrente van £ 400 per jaar.²⁰⁰ Ze was intussen getrouwd met Goffe Gemme baron van Haersolte, generaal-majoor der infanterie, residerend te Minnertsga.

Laas van Burmania ging rentenieren nog voordat hij met de afwikkeling klaar was. Ongetwijfeld had hij zijn schapjes op het droge; op 28 oktober 1763 nam hij vrijwillig ontslag als raadsheer.²⁰¹ Zoals hij al lang in de gaten had stond de boedel van zijn vader er niet rooskleurig voor, hij had immers op eigen naam leningen moeten afsluiten omdat zijn vader geen krediet meer had. In zijn gloriejaren had Ulbe Aylva van Burmania iemand, die klaagde over z’n financiën, toegesnauwd “set de beck nei de byt, man!”²⁰² maar had hij misschien verzuimd om zelf deze wijze woorden in praktijk te brengen? Zeker, hij liet heel wat bezittingen na – ze werden getaxeerd op £ 96.270 – maar volgens Laas’ berekeningen kwamen de schulden nog hoger uit: £ 99.815.²⁰³ Moeten ons de tranen in de ogen schieten? Ik denk het niet, als het werkelijk zo erg was had de familie de erfenis wel verworpen. Er zullen dus nog wel wat kwartjes tussen de dubbeltjes hebben gezeten, wie taxeert immers een boedel op maximale waarde? Niemand van de erven had belangstelling voor het ouderlijk huis. Het werd voor £ 10.000 verkocht aan Eiso de Wendt, die als directeur van de handel in en op China rijk was geworden.²⁰⁴

198 Odieus: ondraaglijk, hoogst onaangenaam.

199 Dekemastate 623.

200 Idem en EVC 2374.

201 De Heeren van den Raede 353.

202 ‘Herinnering’ 161.

203 Met inbegrip van de kosten van het uitkopen van Georg Ulbo en Anna Maria.

204 Zo rijk zelfs dat hij zijn weg kon kopen naar de regentenstand. In 1772 werd hij grietman van Kollumerland. Op ‘e hichte mei it F.L.M.D. (Leeuwarden 1977) 30.

17. Overdracht van het grietmanschap

Eind 1762 overwoog Georg Ulbo van Burmania, al dan niet aangespoord door zijn secretaris, om zijn grietmanschap over te dragen aan Georg Frederik baron thoe Schwartzberg en Hohenlansberg (1733-1783), de zoon van zijn voorganger en ook zijn achterneef.²⁰⁵ Hij stelde een lijstje op van “billijke condities” als uitgangspunt voor onderhandelingen.²⁰⁶ Die onderhandelingen droeg hij op aan secretaris Van Theeken, ongetwijfeld een verstandige zet. Punt 1 was heel concreet, Van Burmania wilde een “lijfrentebrief” van £ 10.000 tegen 10% rente, die hem dus £ 1000 per jaar zou opleveren, elk kwartaal uit te betalen zolang de baron of zijn vrouw in leven was. Punt 5 zal wel een echt onderhandelpunt zijn geweest: bij de overdracht moest een bedrag in contanten over of onder de tafel door worden geschoven: “soodanige gereede penningen, als ik mijn gelastigde per monde in mandatis hebbe gegeven”. Uit punt 6 blijkt dat ook secretaris Van Theeken wel met pensioen wilde; hij vroeg medewerking bij het transport van zijn ambt “op een bequaam persoon of op een van desselfs kinderen”.

De onderhandelingen leidden niet tot overeenstemming; het laat zich raden dat de zittende grietman overvroeg. De baron had weinig haast. Hij was sinds 1755 afgevaardigde voor Menaldumadeel naar de landdag en was ook al lid van de Staten-Generaal (1757) en gedeputeerde geweest (1758-1761). Hij was meerderjarig en had het vermogen van zijn verre oudtante Isabella Susanna barones thoe Schwartzberg en Hohenlansberg in beheer gekregen.²⁰⁷ Hij wachtte dus rustig af tot Van Burmania hem wat tegemoet zou komen. De overdracht van het secretariaat lukte wel, Hendrik van Theeken droeg zijn ambt in 1763 over aan dr. Johannes Mebius.²⁰⁸

Eind 1766 kwam dan toch het transport van het grietmanschap in zicht en zoals te verwachten waren de voorwaarden danig bijgesteld. Geen £ 1000 per jaar voor de grietman, maar een lijfrente van £ 300 voor hem en Van Theeken samen, elk de helft, totdat één van hen overleed. Daarna zou de langstlevende het aandeel van de ander erbij krijgen,

205 In Georg Wilco baron thoe Schwartzberg en Hohenlansberg (1637-1674) en Helena Maria barones thoe Schwartzberg en Hohenlansberg (1646-1682) hadden ze gemeenschappelijke overgrootouders, en beiden hadden hun eerste voornaam direct resp. indirect aan deze overgrootvader te danken.

206 Schw. 532.

207 *Groot Terhorne* 18. Ze stond in haar tijd bekend als ‘gravin Carlson’ en was in 1723 overleden. Haar nalatenschap was belast met een fideïcommis en dus onderhevig aan beperkende bepalingen.

208 MEN 27; op de rechte dag van 11 oktober 1763 zien we hem voor het eerst in functie.

mits de baron nog in leven was.²⁰⁹ Van Theeken zegde toe, per eerste gelegenheid “het generale collect” te zullen overdragen. Het contract eindigt met de zin: “Aan de verdere voorwaarden der resignatie voldaan zijnde, zo werden dezelve in dezen niet gemeld”. Jammer maar helaas. Als het – zoals wel voor de hand ligt – om een mooi bedrag in contanten ging, dan moet dat linea recta naar de oud-secretaris zijn gegaan. De akte werd op 24 oktober 1766 eerst te Leeuwarden, daarna op Toutenburg ondertekend.²¹⁰ De nieuwe grietman presenteerde zich op 2 december voor het eerst op de rechte dag van Menaldumadeel. Het was een wereld van verschil met zijn voorganger. Bij Georg Frederik baron thoe Schwartzberg en Hohenlansberg was aanwezigheid de regel, absentie de uitzondering. En zo hoort het natuurlijk ook.

18. Heel bescheiden naar het einde

Ruim een jaar later voltrok zich een klein wonder: Georg Ulbo van Burmania werd door Tietjerksteradeel afgevaardigd naar de landdag van februari 1768, hoewel hij volslagen ontbloot was van stemmenbezit. Mogelijk waren er op dat moment in die grietenij wat weinig edelen beschikbaar, maar hij moet dan toch vertrouwen van de stemgerechtigden hebben gekregen. Vandaar mijn eerder geuite vermoeden dat hij zijn drankverslaving (enigermate) onder controle had. Overigens bleef het bij deze ene afvaardiging, en later dat jaar was de alcohol hem weer, of nog steeds, volledig de baas.

De familie zag dat met lede ogen aan, ik denk niet in de eerste plaats uit medeleven en mededogen, maar meer uit bezorgdheid dat de halfbroer een blok aan hun been zou worden. De eerste signalen waren er immers al. Het zal wel Laas van Burmania zijn geweest die de procureur-generaal aanzette tot een gerechtelijke actie die moest leiden tot ondercuratelestelling. Dat had natuurlijk beter eerder kunnen gebeuren, maar een fungerend grietman onder curatele was ondenkbaar.

In een verzoekschrift aan het Hof, gedateerd 8 november 1768, betoogde de p.g. dat Georg Ulbo van Burmania, woonachtig onder Rijperkerk, “al zedert meer als 25 jaaren herwaarts van een zeer slordig leven en

209 Dekemastate 650. Deze bron was begin jaren ‘80 niet beschikbaar voor de auteurs van *Groot Terhorne*. Zij gaan nog uit van de lijfrentebrief van £ 10.000 (Schw. 532). Dat dit te maken zou hebben met toekomstige steun met stemmenbezit (*Groot Terhorne* 23, met noot 76) is uit de lucht gegrepen. G.U. van Burmania bezat geen vaste goederen meer en is zelfs nooit eigenaar van een stemhebbend goed in Menaldumadeel geweest.

210 Ongetwijfeld waren er minimaal twee exemplaren van het document. Naar ik mag aannemen is het door mij gebruikte exemplaar bestemd geweest voor G.U. van Burmania, zodat het ontbreken van zijn handtekening niet vreemd is.

gedrag is geweest, gelijk bij menigvuldige gevallen is gebleken, en bij een iegelijk zodanig bekend dat onnodig is deselve alhier in 't breede te detailleeren". Nu was het dan zover "dat alle zijne goederen daar door genoegzaam zijn geabsorbeert, en hij nog dagelijks zig in sterke drank verlopende, en genoegzaam alleen moettende bestaan van een geringe zomma van een hondert en vijftig car.gls, dus tot de uitterste armoede is vervallen, en alzoo zeekerlijk in 't geheel tot laste van zijne na bestaande zal moeten koomen". Dat vermoeden was terecht, aangezien Georg Ulbo, "van zijn onbequaamheit bij zig zelfs overtuigd, nu in desen jaare meermalen bij monde als andersins aan zijne familie zijn nood en groote armoede door andere heeft te kennen gegeven, en daar bij versogt om medelijden met hem te hebben en te helpen in zijne armelijke toestand, en het gebrek dat hij dagelijks moeste lijden, en daarom onmogelijk aldaar lange konde inwonen, en geern na een ander plaats zoude willen verhuisen". Het Hof volgde de gewone procedure: het wees een raadsheer aan – in dit geval H.U. Hamerster²¹¹ – om een onderzoek in te stellen. Nadat die had gerapporteerd wees het Hof het verzoek toe en ontzegde het Georg Ulbo het beheer van wat nog restte van zijn goederen en inkomsten.²¹²

Het was dus niet meer aangenaam toeven op Toutenburg, hij leed volgens eigen zeggen zelfs gebrek en wilde weg. Zijn gastheer had, zolang de grietman in functie was, belang gehad bij goede betrekkingen, maar na diens aftreden viel er hoegenaamd niets meer te halen en was Georg Ulbo 'oer en tefolle'.²¹³ Wat deed de familie, liet die hem aan zijn lot over? Nee, toch niet, hoewel de wet geen verplichting kende om een broer te onderhouden.²¹⁴ In overleg met zijn zusters zorgde Laas ervoor dat de aan lager wal geraakte halfbroer in de kost werd besteed bij Klaas Sannes, brouwer te IJlst. Het moet eind 1769 of begin 1770 zijn geweest.²¹⁵ Ook op een andere manier kwam de familie hem te hulp. Een paar

211 Zie ook §13. Hij was in 1763 Laas van Burmania opgevolgd (*De Heeren van den Raede* 363).

212 HvF 16636, interlocutoire sententie (tussenvonnissen) van 22 nov. 1768. Het was een "provisionele acte van interdictie", waarop overigens nooit een definitieve is gevolgd.

213 Van Theeken had in feite alleen nog belang bij het overlijden van Van Burmania, daardoor zou hij immers £ 150 per jaar extra inkomen krijgen.

214 Mogelijk herinnerde Titia Helena zich het overlijden van Georg Ulbo's moeder in 1715. Hylck van Aylva had de oudere kinderen op het hart gedrukt om voor hun halfbroer en -zuster te zorgen. Dit was ook schriftelijk vastgelegd en zeker bekend bij Laas (zie de bijlage).

215 Speciecohier IJlst 1770, nr. 33. Hier wordt hij vermeld; de speciecohieren werden in juni opgemaakt.

oude ongetrouwde tantes waren zo vriendelijk geweest om *ab intestato* te overlijden, waardoor Georg Ulbo mede-erfgenaam van hen werd. Het gaat om twee zusters van zijn vader, Cunira Frouck van Burmania, die op 28 juni 1760 was overleden, en Catharina Cunira van Burmania, die 30 juni 1769 op bijna 95-jarige leeftijd voorgoed de ogen sloot. De dames woonden samen in Leeuwarden. Na het overlijden van de ene zuster had de familie goedgevonden dat de andere in het bezit van de gemeenschappelijke boedel bleef. Nu ook zij was heengegaan kon die te gelde worden gemaakt. De waarde werd op £ 65.300 getaxeerd, het aandeel van Georg Ulbo daarin bedroeg £ 3840.²¹⁶ Maar dat geld kreeg hij niet in handen, hij stond onder curatele van de bode H. Keimpema. Wat er verder gebeurde weten we uit een brief van Laas van Burmania aan zijn broer Jetze Edzart, gedateerd 31 aug. 1771.²¹⁷ Na wat roddels en zakelijke mededelingen komt broerlief ter sprake, "den old grietman van Menaldumadeel, die nimmer na goede raad heeft willen hooren, tot dat alles gedilapideerd heeft,²¹⁸ ja selvs nog grote kosten veroorzaakt, eer onder een provisioneele curatee is gebragt". Uit het vervolg blijkt dat Laas zelf nu curator is en dat hij daar niet zo blij mee is.²¹⁹ Niet alleen was Georg Ulbo aangespoeld met slechts een paar guldens op zak, zijn vorige hospes moest nog ruim £ 300 van hem hebben.²²⁰ Erger nog was dat het Hof onlangs uitspraak had gedaan in een zaak die al sleepte toen Georg Ulbo nog grietman was. Executeur Meine de Swart had 15 jaar à £ 140 achterstallig traktement opgeëist en daarvan had het Hof alvast 12½ jaar toegewezen. Met 5% rente, zoals te doen gebruikelijk; het totaal was al opgelopen tot £ 2143-15. Veroordeling voor nog eens 2½ jaar hing in de lucht. Inmiddels was de executeur al bij Laas aan de deur geweest om zijn geld op te eisen en meteen ook maar te dreigen met beslaglegging. Van de erfenis van de tantes had Laas inmiddels £ 1800 besteed voor de aankoop van een lijfrente à 7½%²²¹ en ruim £ 1000 aan onderhoud en delging van schulden. Zodoende was er nog maar £ 1080 in kas. De oud-

216 Dekemastate 626; gedateerd 22 maart 1771 (met enig voorbehoud, de datum is slecht leesbaar).

217 Dekemastate 651. Ten onrechte heeft de inventarisator aangenomen dat de brief gericht was aan G.U. van Burmania, maar die is juist het onderwerp van het schrijven.

218 Dilapideren: verkwisten, ook wel verstrooien.

219 Hij kon niet meteen curator worden omdat hij ook belanghebbende was in de nog onverdeelde erfenis van de tantes.

220 Mijns inziens is dit bescheiden bedrag een sterke aanwijzing dat Van Theeken goed was weggekomen bij de wisseling van het grietmanschap (zie §17).

221 De lijfrente komt niet voor in de administratie van de ontvanger-generaal der Lijfrenten en zal dus elders zijn afgesloten.

raadsheer kon dus met droge ogen tegenover De Swart volhouden dat het geld er domweg niet was, en daar kon geen vonnis van het Hof iets aan veranderen. Hij probeerde dan ook de executeur af te schepen met £1800, waarbij die dan wel zijn pogingen, om ook de laatste 2½ jaar binnen te harken, moest staken. Mocht hij op dat voorstel ingaan, dan zou hij binnen een week £900 krijgen en de rest in porties van £50 per jaar. Dat zou dus maar liefst 18 jaar gaan duren. Echter, als oud-secretaris Van Theeken eerder zou overlijden, dan kwam er £150 per jaar bij. Maar het risico van voortijdig overlijden van òf de oud-grietman, òf de baron zou voor rekening van de executeur komen. Toen de brief werd geschreven waren de oud-raadsheer en de executeur dicht bij een overeenkomst. De Swart wilde akkoord gaan als de aanbetsaling werd verhoogd tot £1100. Laas van Burmania hield het in beraad, hij wilde eerst met zijn familie overleggen. Ik schrijf dit niet op omdat het allemaal zo spannend is, maar meer als illustratie van uitbuitingspraktijken door de adel.²²² Waarmee ik beslist niet wil zeggen dat de regenten daar het monopolie op hadden en ook niet dat dit de normale manier van zakendoen van de adel was. Wat betekende dit nu voor Georg Ulbo? Laas van Burmania was een eerste-klas rekenaar en kon het precies voor de familie – en voor ons – uit de doekjes doen. De lijfrente van £1800 zou per jaar £135 opbrengen. Van baron Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg was £150 te verwachten – Laas noemt het niet ten onrechte “pensioen”. Als de familie nu eens £160 zou schuiven, wat neerkwam op £40 per persoon, dan kwamen de inkomsten op £445 per jaar. Hiervan moest de executeur dus £50 hebben en zo schoot er voor het onderhoud van Georg Ulbo £395 over. Met hospes Sannes was £320 per jaar afgesproken. Van de laatste £75 kreeg Georg Ulbo elf stuivers per week zakgeld, de rest was voor kleding en dergelijke. Het woord was nu aan de familie.²²³ Laas eindigt zijn brief met twee wensen: “Den Heemel geve zonneschijn en droogte, anders staat diere tijt en hongersnood voorhanden; agh dat wij wijse en vooruit ziende Regenten hadden!” Hij was dus ook niet onverdeeld gelukkig met het systeem, maar hij zou het einde ervan niet meemaken.²²⁴ Lang duurde Georg Ulbo’s verblijf in IJlst niet, Sannes verhuisde in 1771 met vrouw en kostganger naar Oosterlittens.²²⁵ Elf stuivers per

week dus, dat had de voormalige grietman vrij te besteden, daar kon je ook toen geen sloten drank voor kopen. In zijn jonge jaren gaf hij vermoedelijk minstens het honderdvoudige uit. Aan de andere kant, het kostgeld van £320 per jaar was altijd nog tweemaal zoveel als waarvan een arbeider met een gezin moest leven, dus hij zal niets tekort zijn gekomen. Zo woonde hij nog ruim vijf jaar in Oosterlittens. Hij zal daar ook wel overleden zijn, op 17 januari 1777,²²⁶ een paar weken voor zijn 62ste verjaardag. Waar hij werd begraven is mij niet bekend. Alleen executeur Meine de Swart had reden om zijn overlijden te betreuren, ik denk dat hij er ongeveer £500 bij inschoot. Maar daar had hij natuurlijk zelf ook schuld aan, het was niet erg slim geweest om de zaken zo lang op hun beloop te laten.

Nog enkele administratieve zaken moesten worden afgedaan, zoals het stopzetten van de ene lijfrente en het overhevelen van de andere naar oud-secretaris Van Theeken. Die heeft daar nog geen jaar van kunnen genieten, hij overleed op 3 dec. 1777 te Dokkum. Misschien was de laatste handeling wel die van de klerk of de secretaris van Baarderadeel. Die schreef in juni 1777 in het speciekohier achter de naam G.U. van Burmania: “dood”.

N ^o 49 Laas Sannes J ^r G. v. Burmania: Dood Antje Francken v. Wierdum Lat. 5	2½	:	2
	16½	u	24

Fragment uit het speciekohier van Oosterlittens 1777
(Tresoar, coll. microfiches studiezaal)

222 Ik heb soortgelijke praktijken gezien bij de familie Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, misschien stof voor een ander artikel.

223 De zusters hadden al toegestemd toen de brief werd geschreven. Broer Jetze Edzart zal ook wel zijn meegegaan, maar officieel weet ik dat niet.

224 Laas stierf in 1784. Zuster Titia Helena maakte als enige uit het gezin de omwenteling mee, zij overleed in 1800.

225 Speciekohier Baarderadeel, Oosterlittens nr. 49.

226 Stamboek I 65.

Bijlage

Tresoar, archief Dekemastate, inv.nr. 618.

(Afgeschreven door Laas van Burmania, kleinzoon van de eerste en zoon van de tweede auteur)

Copia uit een eighandigh geschrift van wijl. de H^r Hobbe Baerdts van Sminia, in leven Raad ord[inarijs in den Hove van Friesland, gestaan hebbende in een Bijbel in folio.

In het jaar 1678 op den 2 januarij sijn mijn huisvrouw Tettie van Geroldsma en ik Hobbe Baerdts van Sminia tot Franeker door Dns Rheen, predikant aldaar, in den echten staat bevesticht.

Anno 1680 den 4 februarij is mijn huisvrouw seer gelukkig verlost van haar eerste kindt, en is deselve genoemd Anna Maria na mijn wijl. moeder Anna Maria van Baerdts.

Anno 1685 den 6 augusti is mijn huisvrouw van haar tweede kindt verlost, en is hetzelfde genoemd Idsardus na mijn wijlen schoonvader Idsardus van Geroldtsma.

Anno 1686 s'achts tussen den 15 en 16 martij is gestorven mijn soontie Idsardus van Sminia boven genoemd.

Anno 1687 den 19 julij is mijn huisvrouw in de kraam bevallen van het derde kint, en is hetzelfde genoemd Titia Catharina na mijn vrouwen wijl. suster en bestemoeder vaders wegen.

Anno 1687 den 11 septb. s'avonts omtrent omtrent seven uyren is in den Heere ontslapen mijn dochterke Titia Catharina van Sminia boven genoemd.

Anno 1689 den 29 januarius na de middach omtrent twee uijren is mijn huisvrouw in de kraam bevallen van het vierde kint, en is hetzelfde genoemd Idsardus na mijn wijl. schoon-vader Idsardus van Geroldtsma.

Anno 1691 den 9 maart s'morgens omtrent acht uijren is gestorven mijn waarde en veel geliefde huisvrouw, vrouw Tettie van Geroldtsma, oudt in haar 28ste jaar, na dat nu sedert den 2 jan[ua]ri 1678 en also over de 13 jaaren waaren getrouwt geweest, gestorven tot Leeuwarden, en begraven in het graf harer vader te Franeker.

In het jaar 1692 op den 17 april sijn mijn tweede huisvrouw Catharina van Haarsma en ik Hobbe Baerdts van Sminia in den dorpe Oudega door Dns Bomble, bedienaer des Goddelijken woorts aldaar, in den echten staat bevesticht.

Anno 1693 den 30 jan[ua]ri is mijn huisvr. in den morgenstont omtrent half negen uijren gelukkig verlost en in de kraam bevallen van haar eerste kindt, en is hetzelfde genoemd Aurelia Lucia,

na mijn vrouwen moeder Aurelia van Glinstra en bestemoeder Lucia van Bouritius.

Doch na overlijden van haar moeder genoemd Catharina Aurelia.

Anno 1694 den 8 februarij omtrent 4 uijren in den morgenstont is mijn huisvrouw in de kraam bevallen en van een jonge soon verlost, en is deselve genoemd Jetse, na mijn vader Jetse van Sminia.

Anno 1694 den 13 febr[ua]ri omtrent half drie uyren na noon is mijn so seer hartelijk beminde huisvrouw, vrouw Catharina van Haarsma door een continueele koorts (welke van weinich tijt na de verlossinge haar bij bleef) en de doot van mij en mijne kinderen weggerukt, gestorven te Leeuwarden en aldaar begraven in de Westerkerk, oudt in het 28ste jaar.

Anno 1694 den 8 martij s'avonts om half vijf uyren is in den Heere gestorven mijn soontie Jetse van Sminia, oudt ruim 4 weeken en is in de Westerkerk tot Leeuwarden begraven.

Hierop volgde de aantekening door wijl. ons H^r vader J^r Ulbe Aijlva van Burmania gedaan
irrupta tenet copula

In het jaar 1702 den 23 april sijn mijn huisvrouw Anna Maria van Sminia en ik Ulbe Aijlva van Burmania tot Leeuwarden in de Westerkerk door de prædikant Persijn in den echten staat bevesticht.

Anno 1704 den 23 febr[ua]ri zijnde een saturday is mijn huisvrouw gelukkig verlost van een jonge doghter, en is het kint des woensdaghs daar aan volgende in de Grote kerk door dns Tolling gedoopt en genoemd na mijn wijl. moeder saliger gedaghtenisse, met de naam Juliana Agatha. Anno 1705 den 21 febr. sijnde op een saturday is mijn huisvrouw des avonts quartier na ses uijr seer gelukkig van een jonge soon verlost, en is het kint des woensdaghs daar aan volgende in de Grote kerk door Dns Noorbee gedoopt, en genoemd na mijn schoonvader de Raadsheer Hobbo Baerdts van Sminia, met de naam van Hobbo.

Anno 1706 den 8 septb. sijnde op een woensdag s'avonts de cloq quartier na 11 uyren is mijn huisvrouw gelukkig verlost van een jonge doghter, en is het kint s'vrijdaghs daar aan volgende in de Westerkerk gedoopt door Dns Creijgton, en genoemd Titia Helena na mijn vrouws moeder, en mijn oudste susters saliger gedaghtenisse.

Anno 1708 den 14 april sijnde op een saturday nademiddagh ¼ voor 3 uijren is mijn huisvrouw gelukkig van een jonge doghter verlost, en is het kint gedoopt in de Grote kerk door Dns Posthumus en genoemd Catharina na mijn wijl. bestemoeder Catharina Entens.

Anno 1709 den 1 augusti sijnde op een donderdag s'avonts ¼ na negen uijren is mijn huisvrouw van een wakkere jonge soon verlost, en is het

kint door Dns Creijghton gedoopt in de Westerkerk en genoemd Laes na mijn wijl. vader saliger geheugenisse.

Anno 1710 den 12 augusti sijnde op een dingsdag s'avonts om negen uijr is mijn huijsvrouw verlost tot mijn vreugde van een jonge soon, dogh den Almogenden Godt heeft het niet behaeght mijn vreugde bestendigh te doen sijn, want mijn lieve huijsvrouw, een half uijr na de verlossing aangetast sijnde door vehemente pijnen, en afgemat sijnde door braaken en een continueel verlies van bloedt, is des woensdaghs morgens den 13 augusti de klocq drie uijren seer schielijk van mij en mijn teedere kinderen afgescheurt, missende ik also dat dierbare pandt vrouw Anna Maria van Sminia, mijn veel geliefde en dat Godt weet so teederlijk beminde huijsvrouw, gestorven in de bloey van haar jaaren tot Leeuwarden, oudt 30 jaar en een half, en leidt begraven in de Westerkerk; het soontie is door mijn schoonvader in deselve kerk te doop gehouden en genoemd Jetse Edsard.

In het jaar 1712 den 7 febr. is mijn tweede huijsvrouw Hijlk van Aijlva met mij Ulbo Aijlva van Burmania in den echten staat bevestight door Dns Fennema in de Grote kerk.

Anno 1713 den 5 januarij is mijn huijsvrouw gelukkig s'morgens te seven uyren van een jonge doghter verlost, en is hetselve genoemd Anna Maria na mijn eerste vrouw saliger geheugenisse, sijnde gedoopt in de Westerkerk door de prædikant Posthumus.

Anno 1715 den 7 februarij is mijn huijsvrouw s'morgens om half negen uijren gelukkig verlost van een jonge soon, en is genoemd Georg Ulbo na de twee overbestevaders, en na mij sels, sijnde gedoopt in de Grote kerk door de prædikant Posthumus.

Anno 1715 den 11 april, sijnde op een donderdag nademiddagh de klocq half tveen, is mijn hoogh geliefde en so teederlijk beminde vrouw Hijlk van Aijlva door Godt opgeescht en in sijn eeuwige Heerlijkheit overgebracht, hebbende negen maanden gesukkelt met een uiteerende koortse, haare ziel overgevendende aan haaren Schepper met een Christelijke vrijmoedigheijt en een vast vertrouwen in haeren onwaerderlijken Heijlant en Salighmaker de Heere Jesus Christus, verlangende met een onuitsprekelijk verlangen haeren Godt in eeuwigheijt en in een volstreckte saligheijt te ontmoeten; sijnde al sprekende gestorven, na dat vooraf veele heerlijke lessen en Godtvrugtige vermaningen aan mijn vier oudste kinderen hadde gegeven,²²⁷ deselve recomanderende Godt boven al te vreesen, haar vader

227 Dat moeten zijn geweest: Juliana Agatha (toen 11), Hobbe (10), Titia Helena (8) en Catharina (7 jaar).

lief te hebben en te gehoorsamen, en malkanderen met onderlinge genegentheijt en teederhartigheijt te ontmoeten, voornamentlijk haar mede versoekende en aanbevelende haar halfsuster en halfbroeder mede te beminnen met een overeenstemmende liefde; na dese woorden en haar zegen uitgesproken te hebben over mijne kinderen, deselve met een kus in eeuwigheijt valediceerende, en na van mij haar afscheijdt genomen te hebben, met een hertbrekende tederheijt, Godts genade en zegen mij toewenschende, is dese salige ziele tot haer Godt gegaan, een weinigh te vooren uitgeboesemt hebbende dese woorden, Jesu Heere Jesu kooft haastelijk, en verlost mij van het lighaam deses doots, en sendt uwe engelen om mij over te brengen in de schoot Abrahams. So is gestorven in het bloeyen van haar jaren, sijnde maar 23 jaar en seven maanden, mijn so seer geliefde vrouw (mijne ziele sterve haar doot) en Godt vereenige ons te zamen ten jonghsten daage, om wanneer wij dit sterflijke sullen afgelegt hebben, in onverderflijkheijt den Heere en den Lamme te werden te gemoet gevoert, om te genieten de versadinge van Godts vreugde aan zijn reghterhandt eeuwiglijk en altoos, o Heere Jesu bereidt hier toe mijne ziele, trekt mij en ik zal U na loopen, Gij zijt de rotsteen onses heijls en ons deel in eeuwigheijt.

Het doode lighaam is na Angjum gebracht in de begraaf-plaats van de Famille van Holdinga; het versoen van mijn vrouw op haar doodbedt is geweest, dat na mijn aflijvigheijt mijn dood lighaam mede daar sou gebracht werden, t'welk ik beloofte hebbe en voer dit aan, omdat so ik door een haastige dood mogte weggerukt werden, sonder iemand hier van gesproken te hebben, als dan hieruit mijn begeerte zal gezien werden, sullende ik vooraf en bij gezontheit aan mijn oudste dogter recomanderen deze Bijbel op te slaan, en aan de vrienden kennisse geven, waar mij te plaatsen en na toe te brengen.

Anno 1717 den 17 jan[ua]ri is mijn seer lieve doghtertie Anna Maria, nu 4 jaaren oudt zijnde, aan de kinderpokjes overleden en tot Angjum begraven bij haar moeder saliger geheugenisse.

In het jaar 1718 den 29 maij ben ik in den echten staat vereenicht met vrouw Baudina Lucia van Eijsinga, en is de copulatie geschiedt in de Grote kerk door de prædikant Wesselius de jonge.

Anno 1722 den 3 septb. is mijn seer lieve vrouw gelukkig tot Loinga van een doghter verlost, sijnde gedoopt tot Dola-Goutum²²⁸ door de prædikant Oneides, en genoemd Anna Maria, na mijn eerste vrouw, en mijn overlede doghtertie van de selve naam.

228 Een vergissing, het moet Scharnegoutum zijn. Dola-Goutum is Goutum bij Leeuwarden.

Anno 1724 Den 9 maart is mijn tederlijk beminde vrouw van een jonge doghter verlost, sijnde genoemt Cæcilia Lucia na mijn vrouws moeder saliger geheugenisse, en na haer hoogwelgeb. selfs, en is te Leeuwarden in de Grote kerk gedoopt.

Anno 1726 den 21 juni op een vrijdag nademiddagh te twee uren is mijn seer beminde huijsvrouw gelukkig van een jonge doghter verlost, het kint is gedoopt in de Grote kerk door de prædikant Posthumus, en is genoemt Hijlk Helena; zijnde den 10 juli in het selve jaar overleden en te Hijlaard in een grafkelder bijgezet.

Anno 1727 den 25 decbr. op een donderdagh kers-morgen te een ujr is mijn lieve vrouw seer gelukkig van een jonge doghter verlost, het kint is door de prædikant Siccama gedoopt en genoemt Hijlk Aldegonda.

Anno 1728 den 10 februarij des morgens op een dingsdagh stierf dit laatst genoemde soete kint, en is te Hijlaard begraven.

Anno 1728 den 21 febr. op een saturday quartier voor 10 uyr s'morgens is tot mijn grote en smertelijke droefheijt gestorven aan een teeringh ziekte, mijn so tederlijk beminde oudste doghter juffer Juliana Agatha van Burmania, de vreugde van mijn jeught, hebbende alle teekenen gegeven van een waar en lijdsaam Christen, en op Godt betrouwende ziele, veele Godvrugtige, vriendelijke, liefallige spreuken in haar ziekte bij verscheidene tijden uitboesemende, ontbrekende mij in tranen de woorden waar mede dese salige ziele zigh uitede, om haere diepe en stille onderwerpinge aan de wil van haeren Godt en Heijlant te toonen, en waarmede zij sig uitdrukte om te betonen de liefde welke in haar hert voor haar vader, moeder, susters en broeders hadde, met sentimenten van de tederste gehoorsaamheijt voor mij haeren vader; uwe naeme, uwe deught o waerde doghter, en uwe vriendelijke en liefallige omgang, sal bij mij in zegeninge en geheugenisse zijn tot aan mijn levens-endt, vulnus acerbum et plus quam exterius demonstrabo mitique sensim, spicula mortifera pangens, sed næ quid nimis veneremur submississime Dei judicia, et voluntatum irrefragabilem Amen. Het ontzielde lighaam is op des overledenes begeerte begraven in de Westerkerk in een nieuw graf naest haer moeder saliger geheugenisse.

Sorte Dei gaudens sortem sortita beatam
Caræ delitæ; virgo virago jaces.
Surget at in Christo, Domino confisa potenti,
Ciorporis uxuvias, Tu modo terra tenes.

Archivalia

De geciteerde archivalia bevinden zich in Tresoar. De archieven van de Nedergerechten zijn beschikbaar als microfiches op de studiezaal. Hetzelfde geldt voor de meeste belastingkohieren.

Gebruikte afkortingen:

Dekemastate: Huisarchief van Dekemastate (toeg. 314-01).

Het bestuur van de Stichting Dekemastate was zo vriendelijk, mij toestemming te verlenen voor gebruikmaking van dit archief, waarvoor mijn hartelijke dank.

EVC: Familiearchief Van Eysinga-Vegilin van Claerbergen (toeg. 323).

HCL: Historisch Centrum Leeuwarden.

HvF: Archief van het Hof van Friesland (toeg. 14).

LWL: Archief van het Nedergerecht van Leeuwarderadeel (toeg. 13-24).

MEN: Archief van het Nedergerecht van Menaldumadeel (toeg. 13-26).

OOD: Archief van het Nedergerecht van Oostdongeradeel (toeg. 13-27).

Schw.: Familiearchief Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (toeg. 326).

Statenarchief: Archieven van de gewestelijke bestuursinstellingen van Friesland 1580-1795 (toeg. 5).

TIE: Archief van het Nedergerecht van Tietjerksteradeel (toeg. 13-38).

Literatuur

Archieven Friese stadhouders = A.P. van Nienes e.a., *Archieven van de Friese stadhouders. Inventarissen van de archieven van de Friese stadhouders Willem Lodewijk tot en met Willem V, 1584-1795* (Hilversum/Den Haag/Leeuwarden 2002).

De Franeker juridische faculteit = R. Feenstra, 'De Franeker juridische faculteit in nationaal en internationaal perspectief', in G.Th. Jensma e.a. (red.), *Universiteit te Franeker 1585-1811* (Leeuwarden 1985) 289-304.

De Heeren van den Raede = O. Vries, B.S. Hempenius-van Dijk, P. Nieuwland en P. Baks, *De Heeren van den Raede. Biografieën en groepsportret van de raadsheren van het Hof van Friesland, 1499-1811* (Hilversum/Leeuwarden 1999).

De regeeringsform alhier = H. Spanninga, 'De regeeringsform alhier is een van de beste sorte', in *It Beaken* 45 (1983) 116-156.

De Republiek = J.I. Israel, *De Republiek 1477-1806* (Franeker 1996).

Democratie en oligarchie = C.J. Guibal, *Democratie en oligarchie in Friesland tijdens de Republiek* (Assen 1934).

Drie eeuwen = J.A. Faber, *Drie eeuwen Friesland. Economische en sociale ontwikkelingen van 1500-1800* (Wageningen 1972).

Friezen uit vroeger eeuwen = H. de Walle, *Friezen uit vroeger eeuwen. Opschriften uit Friesland, 1280-1811* (Franeker 2007).

Gewestelijke financiën = C. Trompetter, *Gewestelijke financiën ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Deel VI, Friesland (1587-1795)* (Den Haag 2007).

Groot Terhorne = R.L.P. Mulder-Radetzky en B.H. de Vries, “Groot Terhorne te Beetgum. Een der schoonste buitengoederen van dit gewest” (Alphen a/d Rijn 1984).

Gulden Vrijheid? = H. Spanninga, *Gulden Vrijheid? Politieke cultuur en staatsvorming in Friesland, 1600-1640* (Hilversum 2012).

Heedensdaegse rechtsgeleertheit = U. Huber, *Heedensdaegse rechtsgeleertheit, soo elders, als in Frieslandt gebruikelijk* (Leeuwarden 1686).

Ik heb gebruik gemaakt van deze eerste druk, die ook op internet beschikbaar is, zie: www.wumkes.nl/index.php?volg=6&id=231.

Herinnering = J. van Leeuwen, ‘Herinnering aan Ulbe Aylva van Burmania’, in: *De Vrije Fries* 5 (1850) 144-162.

Homines novi = P. Nieuwland, ‘De eerste volksvertegenwoordigers van Friesland in 1795’, in P. Brood, P. Nieuwland en L. Zoodma (red.), *Homines novi. De eerste volksvertegenwoordigers van 1795* (Amsterdam 1993) 127-239.

Jaarinkomens = M. Knibbe, ‘Jaarinkomens, huisvesting en welstand van grondwerkers in Schoterland, 1796-1830’, in *De Vrije Fries* 90 (2010) 65-105.

Knijff = O. Hellinga, ‘Alde famyljeoantekeningen fan Knijff, Mellema van Oosterzee en Wigara, de skoanfamylje fan Sibrandus Lubbertus’, in *Genealogysk Jierboek* 2002 99-185.

Menaldumadeel = D. Hartsema, *Menaldumadeel, 2000 jaar leven in een Friese grietenij* (Buitenpost 1981).

Meylema = P. Nieuwland, ‘Meylema’, in *Genealogysk Jierboekje* 1989 49-60.

Nieuwe naamlijst = H.B. van Sminia, *Nieuwe naamlijst van grietmannen van de vroegste tijden af tot het jaar 1795* (Leeuwarden 1837).

NNBW = P.C. Molhuysen e.a. (red.), *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, 10 dln. (Leiden 1911-1937).

Romein = T.A. Romein, *Naamlijst der predikanten, sedert de Hervorming tot nu toe, in de Hervormde gemeenten van Friesland* (Leeuwarden 1886).

Skiednis fan Menameradiel = O. Santema en Y.N. Ypma (red.), *Skiednis fan Menameradiel* (Leeuwarden 1972).

Stamboek = M. de Haan Hettema en A. van Halmael, *Stamboek van den Frieschen, vroegeren en lateren, adel*, 2 dln. (Leeuwarden 1846).

Tegenwoordige Staat: *Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van Friesland*, dln. II en IV (Amsterdam/ Leiden/ Dordrecht/ Harlingen 1786 resp. 1789).

Wapenregistraasje

It twadde part fan it Genealogysk Jierboek wurdt fersoarge troch – en stiet ûnder ferantwurdlikens fan – de Fryske Rie foar Heraldyk. Dy Rie bestiet út de neifolgjende persoanen:

mr. J.T. Anema, foarsitter,
J.C. Terluin, H.F. I, twadde foarsitter,
K.J. Bekkema, skriuwer, argivaris,
R.J. Broersma, Heraut Frisia IV, wapentekener,
drs. H. Bremer, lid,
dr. C.J. Kuiken, lid, adviseur
P.H. van den Muijzenberg, lid, adviseur flaggen,
J.R. van der Wal, lid, adviseur tsjerklike heraldyk.

De Fryske Rie foar Heraldyk jout rie by it ûndersyk nei en it ûntwerpen fan famylje-, korporeaasje- en oerheidswapens en -flaggen yn Fryslân. Fierders registrearret de Rie dy wapens en flaggen yn it Genealogysk Jierboek.

> Ynhâld

<i>R.J. Broersma:</i>	
Wapens op Fries silver	256
<i>Kees Kuiken:</i>	
Wapens van de 'Friese Wassenaars': Altena, Bont(eman), Kuiken en Wassenaar	263
<i>Famyljewapens (en -flaggen):</i>	
Hemminga, Kuiken, Swart	269
<i>Doarpswapens en -flaggen:</i>	
Ballum, De Veenhoop / De Feanhoop	272
<i>Korporeaasjewapens en -flaggen:</i>	
Sint Anthony Gasthuis	276

> Wapens op Fries zilver

Al jaren wordt de Rie regelmatig benaderd met vragen over familiewapens door verschillende instanties zoals musea en zilverdeskundigen, wat soms leidt tot een nauwe samenwerking. Een zilverdeskundige waar de Rie al zo'n kleine tien jaar contact mee heeft, is de heer Jan Schipper (Zilverstudie.nl). Deze samenwerking heeft al verscheidene 'nieuwe' wapens opgeleverd die nog nergens anders waren vastgelegd of beschreven. Ook het toegankelijk maken van diverse museumcollecties via internet, zoals die van het Fries Scheepvaart Museum (FSM), de Ottema-Kingma Stichting (OKS) en het Fries Museum, levert regelmatig interessante vondsten op. In dit artikel worden enkele van deze wapens, gevonden op onder andere zilveren gelegenheids(geboorte)lepels, behandeld.

Zilveren avondmaalsbeker Giekerk

Wapens:

Links: gedeeld: I. de Friese halve adelaar; II. doorsneden: a. 3 klavers, geplaatst 1 en 2; b. een lelie.

Rechts: gevierendeeld: I. een springende (klimmende) hond; II. 3 eikels, geplaatst 1 en 2; III. 3 klavers geplaatst 1 en 2; IV. een zwemmende zwaan; een gedeeld hartschild: I. de Friese halve adelaar; II. 3 klavers boven elkaar.

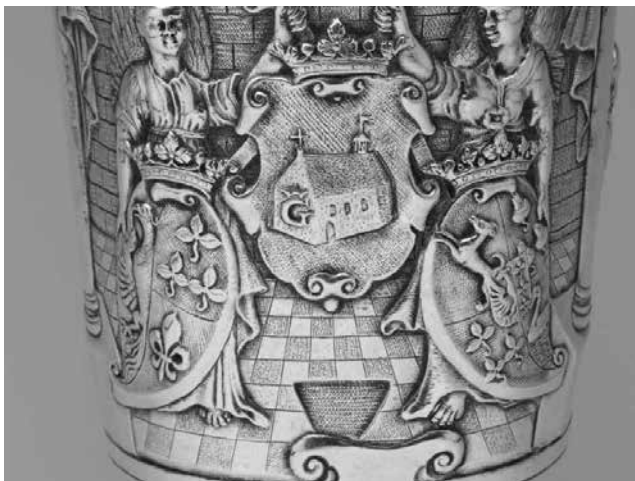

foto: Tom Haartsen, met dank aan de Ottema-Kingma Stichting

De inscriptie op deze beker luidt:

Sitske Bennes Sjorda, wed. van wijlen T. van Andringha, grietman van Utingeradeel; heeft deze beker en drie zilveren schotelen, vereerd aan de gereformeerde gemeente van Christus tot Giekerk, Anno 1660 den 21 april, Oldste kerkvoogd H. van Iepema, raedt ord. in den hove van Friesland, haer schoonzoon.

De schenkers van de zilveren avondmaalsbeker van Giekerk zijn weliswaar bekende namen, maar de afgebeelde wapens roepen toch nog vragen op, die hier helaas nog niet volledig beantwoord kunnen worden. De wapens zijn echter interessant genoeg om ze hier toch te behandelen.

De wapens waren al enkele jaren bekend bij de Rie in verband met het onderzoek naar oude Friese dorpswapens. De beker werd namelijk genoemd in de Encyclopedie van Friesland (1958) als bron voor het dorpswapen van Giekerk, maar omdat het destijds in eerste instantie ging om het dorpswapen, zijn de familiewapens tijdelijk 'geparkeerd'. Een vraag aangaande deze beker bracht de zaak weer in beweging.

De beker is dus geschonken door Sytske Bennes Sjoerda en haar schoonzoon H(artesus). van Iepema (ook Jepema, Jeepma). Het is bij dergelijke schenkingen gebruikelijk dat de wapens van de schenkers op het voorwerp worden afgebeeld. Omdat een van de schenkers een Sjoerda is zou men verwachten dat het wapen van die familie zou zijn afgebeeld en uiteraard dat van de tweede schenker, haar schoonzoon.

Het eerste wapen komt echter niet overeen met de bekende Sjoerda-, Sjoerda- of Sjoerdawapens, waarin o.a. rozen (Sjoerda van Tietjerk) en een combinatie van rozen met een hazewindhond en een haas voorkomen (Sjoerda van Kollum, verschillende varianten). Ook is (op dit moment) niet bekend welk wapen gevoerd werd door de familie van Sytske. Als weduwe van Tinco Andringa zou het natuurlijk mogelijk kunnen zijn dat zij ter nagedachtenis het wapen van haar overleden echtgenoot heeft gebruikt, maar het afgebeelde wapen komt ook niet overeen met de bekende wapens Andringa met de 3 klavers boven elkaar al of niet in combinatie met de Friese halve adelaar of (minder vaak voorkomend) de klavers geplaatst 2 en 1 (o.a. zo gevoerd door Haring Juws Andringa).

Het hier afgebeelde wapen heeft een doorsneden linker schildhelft met in a. 3 klavers geplaatst 1 en 2 en in b. een lelie. Een Andringawapen met de klavers geplaatst 2 en 1 in combinatie met een lelie is niet bekend. Voorlopig neem ik aan dat dit het persoonlijke wapen van Tinco Jellesz Andringa kan zijn geweest als grietman van Utingeradeel, want

ongeveer uit de tijd dat hij grietman was (1613 – 1619) stamt ook het wapen van Utingeradeel (zie de kaart van Friesland van 1622 in de *Chronique* van Winsemius). Dat wapen vertoont dezelfde wapenfiguren als het wapen op de beker, echter in een andere schikking; de liele staat in het grietenijwapen in het midden en is vergezeld van 3 klavers.

Het tweede wapen komt grotendeels overeen met de bekende afbeeldingen van het wapen Jepema of Jeepma (o.a. in Von Brucken Fock en Hesman).

Het wapen van Hartesius Iepema heeft hier als toevoeging een hartschild met het bekende wapen Andringa gekregen, van zijn schoonvader dus. Het is niet bekend of hij zich ook Jeepma van Andringa heeft genoemd, wat dan eventueel het hartschild zou kunnen verklaren. Opmerkelijk is ook nog dat de hazewindhond zowel in het wapen van Sjoerda als in dat van Jeepma voorkomt.

Het wapen dat is afgebeeld tussen de hierboven beschreven wapens is geen familiewapen, maar een min of meer sprekend wapen voor het dorp Giekerk (G kerk).

Bouma (Bolsward, doopsgezind)

Gedeeld: I. de Friese halve adelaar; II. doorsneden; a. een wolkammerskam; 2. een huis- of handmerk, bestaande uit een combinatie van een 4 en een X-vorm.

Detail van foto Fries Museum
(id nr. Zo7851)

Detail van foto Jan Schipper
Zilverstudie.nl

Van deze familie Bouma zijn verschillende lepels met een wapen bewaard gebleven.

1773 Den 3 Augustus is Gebooren Marijke Hendrikus Bouma / overleeden de 18 December 1802

1777 Den 26 Maj is Gebooren Ijttje Bouma

Wijbe Bouma gebooren den 3 October 1778 ter doope gehouden d 22 dto door zijn Ouders de Raadsman Hends. Bouma en Atje Wijbes

Brouwer (Workum, doopsgezind)

Gedeeld: I. de Friese halve adelaar; II. een huis- of handmerk in een X-vorm, waarvan aan de bovenste uiteinden korte balkjes schuin naar beneden uitsteken, en (her.) linksonder een verkort balkje de rechter diagonaal van de X doorsnijdt.

Detail van foto FSM, objectnr. Z-084

Dirk Jans Brouwer is gebooren op woensdag 7 maart 1699 en overleden den 28 juli 1773

Ook van deze familie, welke gelieerd is aan de familie Bouma van Bolsward (een Durk Brouwer trouwt met Marijke Hendrikus Bou(w)ma), zijn enkele wapenafbeeldingen bewaard gebleven. Naast de lepel is er enkele jaren geleden ook een cachet met hetzelfde wapen gevonden met de initialen I D (Jan Dirks), dus mogelijk de vader of een zoon van Dirk Jans.

Nazaten voerden een variant op dit wapen:

Gedeeld: I. de Friese halve adelaar; II. een huis- of handmerk in een X-vorm, waarvan aan de bovenste uiteinden korte balkjes schuin naar beneden uitsteken, en (her.) linksonder een verkort balkje de rechter diagonaal van de X doorsnijdt, het merk onder vergezeld van 3 eikels, geplaatst 2 en 1.

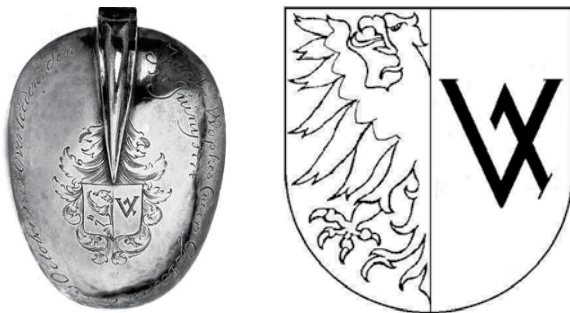

1741 Den 31 Augustus is Gebooren Fedde Dirks Brouwer, Overleden Den 13 7bris 1741

Dirk Wopkes Brouwer is Gebooren Op Donderdag den 12 Januari 1769 s'morgens 7.50 uur

C(K)noop (Bolsward, doopsgezind)

Gedeeld: I. de Friese halve adelaar; II. een huis- of handmerk in een V-vorm, waarvan het (her.) linkerbeen wordt doorsneden door een balkje met een haakje aan de rechterbovenkant.

Janke Wopkes Cnoop Gebooren den 21 October 1701 Overleden den 15 Junij 1774

Dit wapen werd in ieder geval gevoerd door Wopke Cnoop, wiens dochter Janke trouwde met Dirk Jans Brouwer (zie hiervoor).

De lepels van Ijttje Bouma Zo7849, Marijke Hendrikus Bouma Zo7851, Fedde Dirks Brouwer Zo7847 en Janke Wopkes Cnoop Zo7846 behoren tot de collectie van het Fries Museum. Deze lepels komen uit de nalatenschap van de kunstenaar Laurens Alma Tadema en zijn in 1928 gelegateerd aan het Fries Genootschap door Miss Anna en Miss Laurence Alma Tadema

Zie voor deze families ook: Eén grote familie: doopsgezinde elites in de Friese Zuidwesthoek 1600-1850, C. Trompetter, Fryske Akademy, nr. 998, Verloren, Hilversum, 2007.

Buwalda (Workum)

Gedeeld: I. de Friese halve adelaar; II. doorsneden: a. 3 eikels, geplaatst 1 en 2; b. een (gezichts)wassenaar, boven vergezeld van 3 klavers naast elkaar.

Detail van foto FSM (objectnr. 1994-540)

Jan Jans Buwalda is geboren 1879 te Workum op het Zuureind

Binnen de diverse takken Buwalda's komen verschillende wapens voor. Het hier afgebeelde wapen is een van de minder bekende. Het komt voor op de geboortelepels van Jan Hendriks Buwalda, geboren 28 juli 1872, zoon van Hendrik Buwalda en Pierkje Kooistra en zijn neef Jan Jans

Buwalda, geboren 31 juli 1879 te Workum (Zur-End, tussen Workum en Parrega), zoon van Jan Buwalda en Lieuwkje Gerritsen.

Het wapen vertoont enige overeenkomst met dat van Hommema (gedeeld: I. de Friese halve adelaar; II. a. een wassenaar met daarboven 3 rozen naast elkaar; b. 3 eikels 1 en 2).

Zie ook: Genealogie Buwalda, van Tjerkwerd tot Pella 1500 - 2015, uitg. in eigen beheer, A.A. Buwalda, J.H. Buwalda, Schettens / Moordrecht 2015.

Zie voor de lepel van Jan Jans: <http://friesscheepvaartmuseum.nl/beeld/fsm-col1-dat8537>.

Tromp

Gedeeld: I. doorsneden: a. in goud een groene klaver; b. in blauw een zilveren zeepaard; II. in zilver een ton, staande op een grond, boven vergezeld van 2 kruislings geplaatste brouwersspanen (alles van een natuurlijke kleur?).

Detail van foto FSM (objectnr. 2012-436)

Het wapen komt voor op een tabaksdoos van Michiel Ages Tromp, gedoopt Woudsend 16 juni 1748, zoon van Age Hylkes Tromp en Jancke Feitses. Hij was boer te Ypecolsga, waar hij overleed op 22 mei 1825.

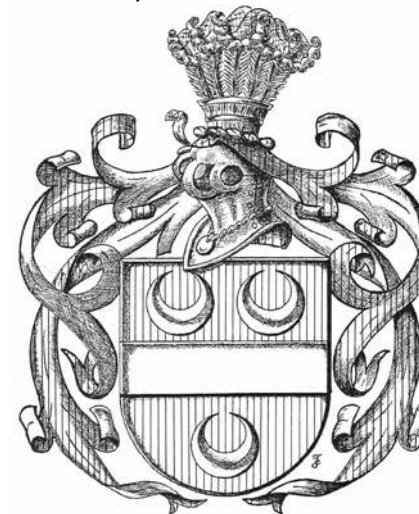
Zie ook: <http://friesscheepvaartmuseum.nl/beeld/fsm-col1-dat22800>.

R.J. Broersma, Heraut Frisia IV

> Wapens van de 'Friese Wassenaars': Altena, Bont(eman), Kuiken en Wassenaar

Deze vier familienamen zijn in de zestiende en zeventiende eeuw aangenomen door Friese (in eerste aanleg Bildtse) nakomelingen van Willem Steffens, vermeld in Sassenheim bij Leiden 1479-1531.¹ Deze Friese families hebben, voor het eerst aantoonbaar in 1557, een wapen gevoerd met een dwarsbalk vergezeld van drie wassenaars, helmteken: een kuip met uitkomende struisveren. De kleuren en de aantallen veren in het helmteken wisselen. Een en ander is op te vatten als breking van het wapen. Drie Friese kleinzoons van Willem Steffens hebben in 1566 de kleuren van hun wapen laten registreren bij de schout van hun stamdp Sassenheim: het schild rood, de dwarsbalk en de wassenaars zilver. Het wapen zou ook zijn gevoerd door hun aanverwant Hugo Jakobs uit Lisse.² De Friese Wassenaars stammen niet in mannelijke lijn van hem af, maar nakomelingen van Hugo noemden zich omstreeks 1600 in Lisse eveneens 'Wassenaar'. Mogelijk was Hugo een zoon van de Jakob Filippus die in 1446 als schout van Oegstgeest zegelde met een lelie vergezeld van drie wassenaars.³

Bonteman/Wassenaar

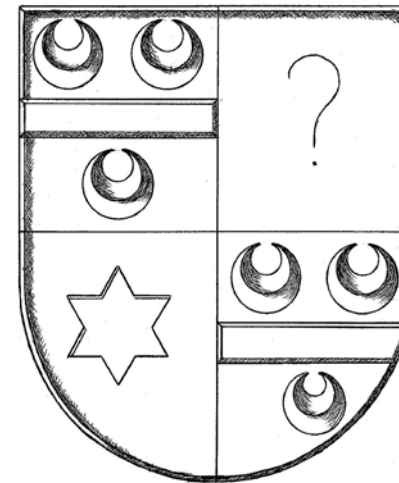
- 1 De Nederlandsche Leeuw 118 (2001) 665-710. Eigennamen zijn gespeld volgens de namenthesaurus op www.tresoar.nl.
- 2 De Nederlandsche Leeuw 66 (1949) 241-242.
- 3 K. Kuiken, *Het Bildt is geen eiland* (Groningen enz. 2013) 244.

De tak Bont of Bonteman was voor zover bekend de eerste die het wapen met de dwarsbalk en de wassenaars in Friesland voerde. In 1557 is Willem Kornelis Bont, een kleinzoon van Willem Steffens, in St. Annaparochie onder dit wapen begraven.⁴ Ook in de kerk van Visvliet aan de Lauwers is in 1612 een Bonteman onder dit wapen begraven.⁵ In St. Jacobiparochie is in 2011 de wapenzerk ontdekt van Maria Lourens, een tante van Willem Kornelis Bont, en haar kinderen Grietje (overl. 1586) en Barteld (overl. 1620). Hun wapen is bij de 'Bataafse Revolutie' van 1795 vernield, maar het helmteken is herkenbaar als een kuip met vijf struisveren. Deze mooie renaissancezerk is sinds de restauratie van de kerk te zien onder een glasplaat in de vloer van de plaatselijke Groote Kerk.⁶ Het wapen Bonteman (het schild rood met zilveren stukken, de kuip met vijf struisveren) is in 1987 bij het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag geregistreerd als 'het' Friese familiewapen Wassenaar.⁷

Kuiken

Eén tak van deze 'Friese Wassenaars' heeft het wapen gebroken door omkering van de in 1566 beschreven kleuren en wijziging van het aantal veren. Op de zilveren trouwbeker van Jakob Steffens (ca. 1600) staat het wapen (zonder helmteken) met de dwarsbalk en de wassenaars rood gearceerd en het schild blanco (dus zilver). Jakobs broer Klaas Steffens de Jonge is in 1611 begraven in St. Jacobiparochie onder een niet meer herkenbaar wapen. Het helmteken is echter een kuip met drie uitkomende struisveren.⁸ Twee kleinzoons van Jakob Steffens namen omstreeks 1700 de toenaam Kuiken aan. De Fryske Rie foar Heraldyk heeft daarom het wapen van Jakob Steffens geregistreerd als 'Kuiken', met als helmteken de kuip met drie veren op het wapen van Klaas Steffens.⁹

Bonteman gevierendeeld

Jan Pieters Bonteman, een oomzegger van Willem Kornelis Bont, zegelde in 1583 met het volle wapen Bonteman. In 1612 werd hij in St. Annaparochie begraven onder een gevierendeeld wapen: 1 en 4 Bonteman, 2 en 3 een zespuntige ster. Dit is het enige gevierendeelde Friese Wassenaarwapen dat we kennen. Jans zuster Martjen is bijvoorbeeld in 1611 in Visvliet begraven onder het volle wapen Bonteman.¹⁰ Het vierendelen van wapens kwam omstreeks 1600 in de mode. Bij tweemaal twee dezelfde kwartieren, zoals hier, waren de kwartieren 2 en 3 in de regel een van moederszijde aangeërfd wapen. In Noordwijkerhout, vlak bij het Bonteman-stamdorp Wassenaar, zegelde schout Pieter Gerrit Alewijns in 1552 met een zespuntige ster. Zijn familie boerde ook in Sassenheim.¹¹ In 1555 werden twee zusters van Willem Kornelis Bont in St. Annaparochie onder dit wapen begraven.¹² Misschien stamde hun moeder uit dezelfde familie als schout Pieter.

Balken en balkjes

In 1606 trouwde Jakob Steffens als 'gerechtsbijzitter' (een soort ambtenaar van de burgerlijke stand) in St. Annaparochie een achterneef en een achternicht: Aart Klases en Aafje Bartelds. Van hen is een

4 H. Sannes, *Grafschriften tussen Flie en Lauwers II: Het Bildt* (Leeuwarden 1952) nr. G32.

5 K. Kuiken, 'Friezen in Visvliet omstreeks 1600', *Groninger Kerken* 30 (2013) 103-108.

6 K. Kuiken, 'Sint Jacobiparochie. Nieuwe vondsten van oude graven', *Alde Fryske Tsjerken* 10 (2014) 1-4; GJ (2009) 266.

7 Wapenregister CBG nr. 388 (www.heraldischedatabank.nl).

8 Sannes, *Grafschriften* nr. G37.

9 Zie bij de wapenregistratie hierna.

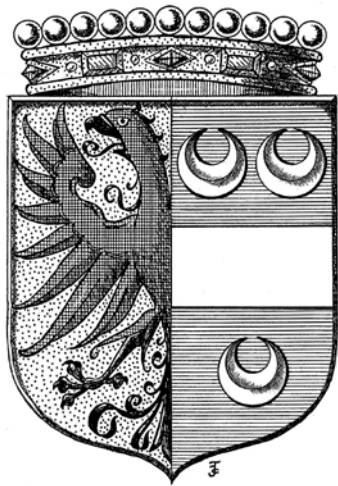
10 Sannes, *Grafschriften* nr. G30 (= nr. G33); Kuiken, 'Friezen in Visvliet' 106.

11 *Ons Voorgeslacht* (1994) 10-14.

12 Sannes, *Grafschriften* nr. G16.

zilveren trouwlepel met twee dezelfde wapens bewaard. Op beide is de dwarsbalk korter en smaller dan op het wapen Bonteman/Wassenaar en op het wapen van Jakob Steffens zelf. Deze variant of breuk staat ook op een brandewijnkom uit 1773 voor Klaas Aarts Wassenaar, een achterkleinzoon van de in 1606 gehuwde Aart Klases. Het dwarsbalkje op de kom is groen gearceerd, de wassenaars zijn rood.¹³ Zo'n verkort en versmald balkje staat ook op het wapen van de Harlinger notaris Jakob Wassenaar, dat omstreeks 1790 op twee Harlinger wapenborden is afgebeeld. Ditmaal is het balkje rood, het schild blauw en zijn de drie wassenaars van zilver.¹⁴ Deze kleuren lijken ontleend aan een gedrukte Leidse wapenkaart uit 1758 waarop het wapen van het raadslid Pieter Gerrits van Grieken uit 1666 staat: in blauw een rode dwarsbalk vergezeld van drie zilveren wassenaars.¹⁵ Een familierelatie tussen de Leidse Van Griekens en de Friese Wassenaars cum suis is niet aangetoond, maar gedrukte wapenkaarten zoals deze werden overal in Nederland verkocht en dienden soms als voorbeeld voor wapenschilders elders.

Nog meer 'blauwe' Wassenaars

Notaris Jakob Wassenaar (géén afstammeling van Aart Klases en Aafje Bartelds) was niet de eerste Friese Wassenaar met een blauw wapenschild.

- 13 Foto's in W.T. Vleer, *De Friese Wassenaars* (Drachten 1963) 47, 244-245.
- 14 O. Schutte, *De wapenborden te Harlingen* (Leeuwarden 1984) nrs. 32, 185. De borden hangen in het Harlinger museum.
- 15 www.heraldischedatabank.nl, nr. HDATNL007075.

De broers Arjen en Klaas Boiens Wassenaar gingen hem voor: Klaas op een glas in de kerk van St. Jacobiparochie (1761), Arjen op een gevelsteen aan de Oude Bildtdijk (1787). Ze deelden deze variant van hun wapen (schild blauw, dwarsbalk en wassenaars zilver) bovendien met een Friese adelaar. In plaats van een helmteken voerden ze een 'eigenerfdenkroon'.¹⁶ Uit deze tak stammen de 'Jelsumer Wassenaars', in de twintigste eeuw wereldberoemde fokkers van Fries stamboekrundvee. Van een tot nu toe nog altijd onbekende 'blauwe' Wassenaar is een zegelafdruk aanwezig in de collectie van het Centraal Bureau voor Genealogie te Den Haag. Het blauw gearceerde schild is niet gedeeld. Dit zou ook een wapen Stokmans kunnen zijn, maar het helmteken ('wassende aren') geeft in dit geval de doorslag.¹⁷

Tot besluit

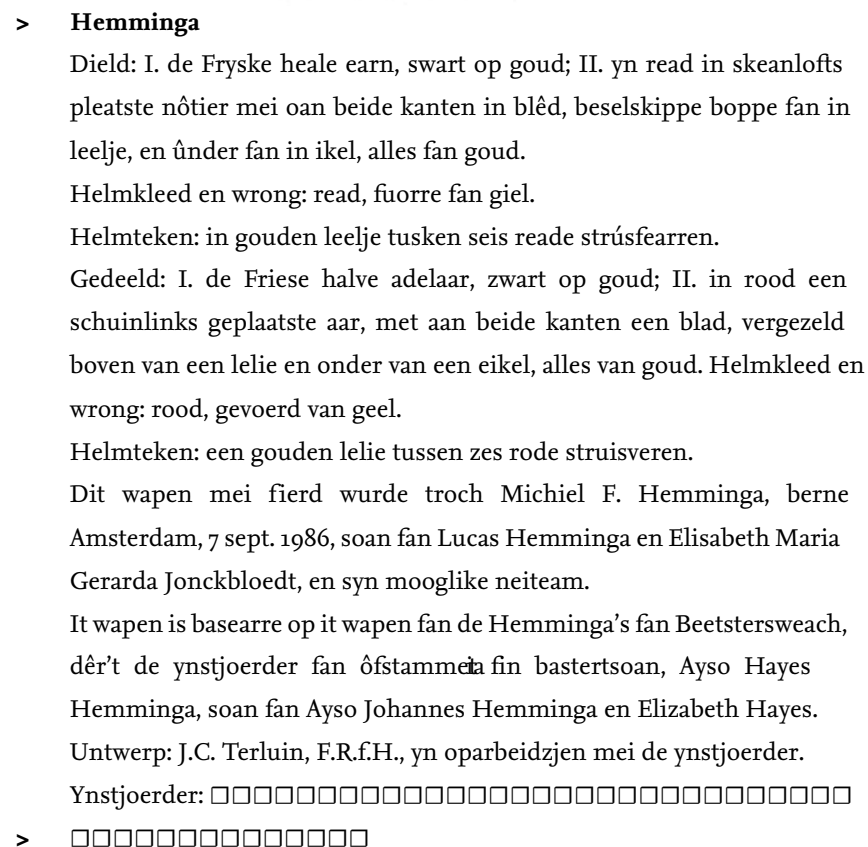
St. Annaparochie heette in het laatst van de zestiende eeuw ook wel 'Altena'. Eén tak van de 'Friese Wassenaars' uit St. Annaparochie heeft zich daarnaar in Harlingen en Franeker 'Altena' genoemd. De Franeker notaris Petrus Altena zegelde in 1704 met het Bontemanwapen.¹⁸ Op een zerk in de Franeker Martinikerk is ditzelfde wapen afgebeeld, maar nu met een golvende dwarsbalk.¹⁹ Wellicht ook van een Altena? Hiermee besluiten we onze rondgang langs de wapens van de 'Friese Wassenaars'. Bij de Bataafse Revolutie van 1795 zijn er nogal wat vernield. Daarbij is ook veel kennis verloren gegaan. Zo kon het gebeuren dat een nazaat en naamgenoot van Klaas Boeiens Wassenaar in 1853 op zijn nieuwe boerderij aan de Middelweg bij St. Jacobiparochie een gevelsteen liet aanbrengen met een wapen dat is te beschrijven als: 'in zilver drie zwarte banaantjes of smileys'. Zo wordt wapenkunde soms wel grappig.

Gevelsteen Middelweg, St. Jacobiparochie
(foto F.E. de Vries)

Kees Kuiken

- 16 Fries Museum, Leeuwarden, nr. G335-A en Oude Bildtdijk 435, St. Annaparochie.
- 17 www.heraldischedatabank.nl, nr. HDATNL016479.
- 18 *De Nederlandsche Leeuw* 66 (1949) 246.
- 19 Tresoor, Leeuwarden, signatuur GEN 15.22.08 gene (collectie Heerma van Voss).

> **Kuiken** (It Bilt)

Yn sulver in dwersbalke beselskippe fan trije heale moannen, pleatst 2 boppe en 1 ûnder de balke, alles fan read.

Helmkleed en wrong: read, fuorre fan wyt.

Helmteken: trije swarte strúsfearren dy't út in reade kûp mei twa sulveren hoepen komme.

In zilver een dwarsbalk, vergezeld van drie wassenaars, geplaatst 2 boven en 1 onder de balk, alles van rood.

Helmkleed en wrong: rood, gevoerd van wit.

Helmteken: drie zwarte struisveren, komend uit een rode kuip met twee zilveren hoepels.

Dit wapen is ornearre foar it neiteam yn manlike line mei de namme Kuiken fan Jacob Stevensz, boer en folmacht Sint-Anne 1597-1606, bysitter fan It Bilt 1607-1609, folmacht op de Lânde 1614, mr. brouwer te Harns sûnt 1626, st. 1642, en Korsien (Corssie) Ariensdr [Scheyff].

It wapen Kuiken registrearre yn Gjb. 2000, 182 is ornearre foar it neiteam Kuiken yn froulike line.

Boarne: in sulveren beker fan dit pear, om 1600 hinne. [Zilvertentoonstelling 1927]

It is it wapen Wassenaar yn omkearde kleuren. It tal strúsfearren is ûntliend oan de sark fan Jacob syn broer, Claes Stevensz d' ionge te Sint-Jabik (1549-1611).

Ynstjoerder: Dr. C.J. (Kees) Kuiken, Emdaborg 29, 9751 SH Haren.

> **Swart**

Dield: I. de Fryske heale earn, swart op goud; II. yn swart 3 gouden klavers, pleatst 1 en 2.

Helmkleed en wrong: swart, fuorre fan giel.

Helmteken: in griene klaver.

Gedeeld: I. de Friese halve adelaar, swart op goud; II. in swart 3 gouden klavers, geplaatst 1 en 2.

Helmkleed en wrong: swart, gevoerd van geel.

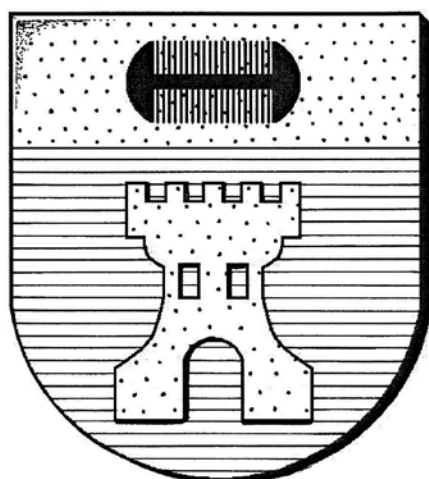
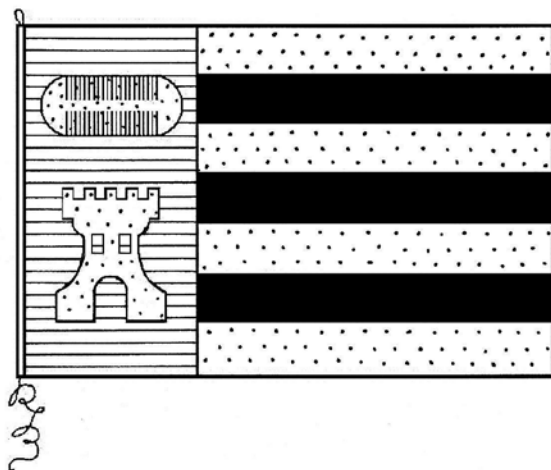
Helmteken: een groene klaver.

Dit wapen mei fierd wurde troch it neiteam fan Taekele Symons Swart, doopt Ferwert 10 maart 1726, stoarn Hegebeintum 24 sept. 1808; tr. Hegebeintum 27 juny 1753 Sjiewke Johannes Fopma, doopt Hallum 14 des. 1732, stoarn Hegebeintum 25 sept. 1801.

In besteand wapen, dat foarkomt op de sulveren doopskeal fan Hegebeintum, as wapen fan de neamde Taekele Symons Swart as tsjerkfâd.

Untwerp (kleur en helmteken): R.J. Broersma, tek. F.R.f.H.

Ynstjoerder: P. Swart, Blankvoorn 11, 7908 VA Hoogeveen.

Ballum

> **Wapen en flagge fan Ballum yn de gemeente Ameland / Amelân**

Wapen: yn blau in gouden boarch mei twa finsters, iepene en ferljochte fan it fjild; in gouden skyldhaad, belein mei in swarte lizzende kaam mei toskan oan beide siden.

Flagge: in blauwe hys fan 1/3 flaggelingte, belein mei de boarch en de kaam fan it skyld, alles fan giel; in flecht fan sân likense hege banen fan giel en swart.

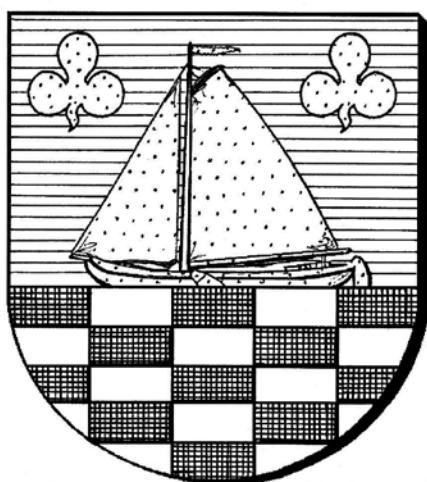
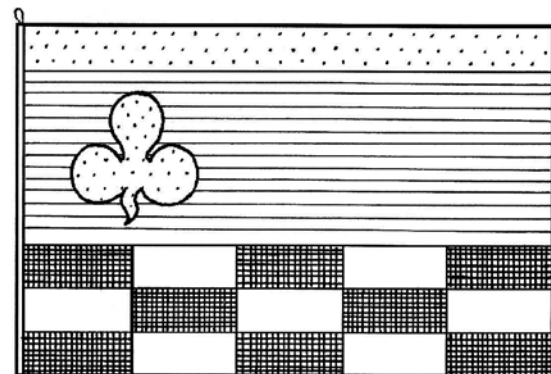
It doarpswapen sa as it hjir ôfbylde wurdt wie al in tiid yn gebrûk. Dat die bliken út in fraach dy't de Rie krige oer it ûntwerp fan de flagge dy't der by hearde. Doarpsbelang woe mear gebrûk meitsje fan in flagge en frege ús hjir om dokumintaasje, omdat neffens har de Rie yn de jierren 80 it ûntwerp foar it wapen en de flagge makke hawwe soe. Spitigernôch beskikten beide ynstânsjes net (mear) oer de gegevens hjiroer en ek de hjoeddeistige leden fan de Rie wisten neat fan dit ûntwerp ôf.

It wapen is dúdlik basearre op de pleatslike skiednis en ferwiist yn syn gehiel nei it slot fan de Cammingha's dat hjir ea stien hat. De kleuren binne ûntliend oan it wapen fan Amelân.

Om't it wapen en de flagge oan alle heraldyske regels foldiene, hat de Rie it útstel dien om beide offisjeel fêst te lizzen. De flagge hat, foarsafier bekend, nea yn gebrûk west en ek no fûn men it ûntwerp net oansprekkend genôch om te brûken. De Rie waard frege om in oar ûntwerp te meitsjen, dat de minsken mear oanspreek. De hjirboppe ôfbylde flagge is úteinlik keazen. Dizze flagge slút wat better oan by it wapen, yn de hys stean wer de boarch en de kaam, wylst yn de flecht de trije swarte banen ferwize nei de trije balken yn it Amelanner wapen.

Untwerp wapen en (âlde) flagge: ûnbekend.

Untwerp nije flagge: R.J. Broersma, tekener F.R.f.H.

De Veenhoop / De Feanhoop

> **Wapen en flagge fan De Veenhoop / De Feanhoop yn de gemeente Smallerland / Smellingerlân**

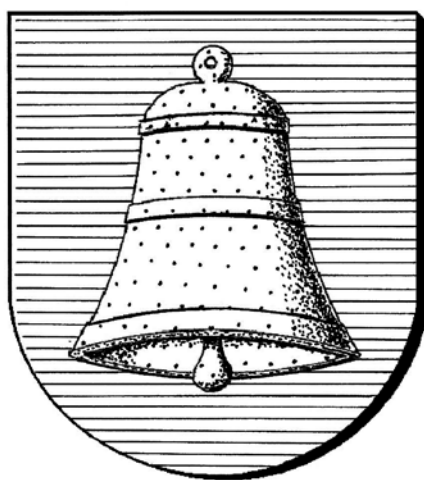
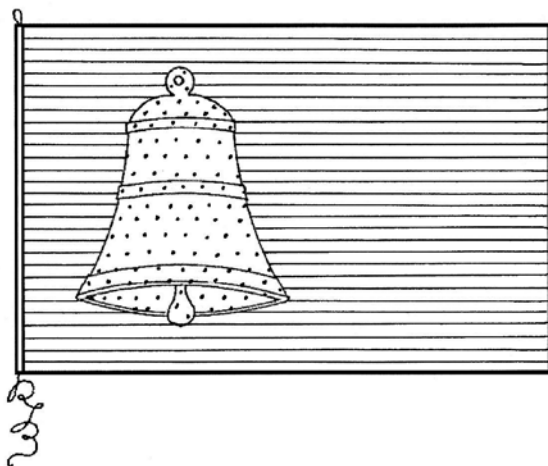
Wapen: yn blau in gouden skûtsje, steand op in skyldfoet, skaakt fan lizzende blokjes fan swart en sulver, yn 5 rigen fan 5 blokjes; it skûtsje boppe yn de skyldhoeken beselskippe fan in gouden klaver.

Flagge: trije banen fan giel, blau en skaakt fan lizzende blokjes fan swart en wyt, yn trije banen fan fiif blokjes, de banen yn de ferhâlding fan 2 : 7 : 6; yn it blau, oan de broekside in giele klaver.

De Feanhoop is ûntstien yn it begjin fan de 19de iuw oan de ein (of it begjin) fan it 'Polderhoofdkanaal' fan de (net mear besteande) 'Groote Veenpolder in Opsterland en Smallerland'. By it doarp komt it kanaal út yn it Grytmansrak (tusken de Kromme Ie en de Wide Ie). It kanaal wie neist de ôffier fan wetter ek in wichtige rûte foar it ferfier fan turf, dy't meastentiids troch skûtsjes ferfierd waard. Noch altyd wurde hjir wedstriden holden mei skûtsjes fan de SKS. Dêrom hat it skûtsje in prominint plak yn it wapen krigen. Nei de ferfeaning is it lân yn de omjouwing ynrjochte foar feehâlderij, dêr't de klavers nei ferwize. De skyldfoet is oernommen út it wapen fan de hjirboppe neamde feanpolder en tsjut op it fean en de namme fan it doarp. De blauwe skyldkleur ferwiist nei it wetter om de Feanhoop hinne.

De flagge komt foar in grut part oerien mei it wapen, de klaver jout it agraryske bedriuw oan, wylst de skaakte banen nei de doarpsnamme ferwize.

Untwerp: J.C. Terluin, lid F.R.f.H.

Sint Anthony Gasthuis

> **Wapen en flagge fan it Sint Anthony Gasthuis yn Ljouwert**

Wapen: yn blau in gouden belle.

Flagge: blau, mei oan de broekside in giele belle mei in hichte fan $\frac{3}{4}$ flaggehichte.

Wapen en flagge litte it 'byldmerk' fan it Sint Anthony Gasthuis sjen, nammentlik de belle fan Sint Antonius Abt. De attributen dêr't de Hillige Antonius mei ôfbylde waard, binne ûnder oaren in boek, in baarch, in taukrús, in stêfen in klokje of belle. De belle waard ek brûkt troch de Antoniten – in nei him neamde oarder fan sikebruerren – dy't him letten op harren tochten, wannear't sy jeften sammelen. Om't Sint Antonius de skutspatroan is fan ûnder oaren earmen en siken, is de belle it symboal fan it Sint Anthony Gasthuis wurden en is er dêrom dan ek prominint oanwêzich yn it wapen en de flagge.

Untwerp: reginten fan it Sint Anthony Gasthuis, yn gearwurking mei de F.R.f.H.

